

5

„ივერიის ბიბლიოთეკა“

5

ჭურიკო, მგელია და თოლია—

ი. ელფფთერიძისა.

ალუბლის ბალი —

ა. ჩეხოვისა.

საერობო თვითმმართველობა და

საერობო დებულება 1864 წ.—

გ. რცხილაძისა.

პ რ ე მ ი ა

№ 5

1905

ტფილისი

საქართველოს

საქართველოს

„ივერიის ბიბლიოთეკა“

[Handwritten signature]

35112

ცუერიკო, მგელია და თოლია —
ი. ელფთერიძისა.
ალუბლის ბაღი —
ა. ჩეხოვისა.
საერობო თვითმმართველობა და
საერობო დებულება 1864 წ. —
გ. რცხილაძისა.

პ რ ე მ ი ა
№ 5

1905
ტფილისი

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 19-го августа, 1905 года.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

	გვერდი
ტურიკო, მგელია და თოლია—(ამბავი) ი. ეჯეფ- თეჩიძისა.	5
ალუბლის ბაღი—კომედია 4 მოქმედებად ა. ჩუბ- ვისა, თარგმანი სოფიო ციციშვილისა.	89
საერობო თერთმმართველობა და საერობო დე- ბულება 1864 წლისა—გ. რცხიასძისა.	176

ტურიკო, მგელია და თოღია

(ამბავი)

I

პაწაწა ბიჭისათვისაც-კი რომ გეკითხნათ წიფლიანში, ვინ არის, ქაჯან, თქვენში ყველაზედ კარგი მონადირეო, არც-კი დაფიქრდებოდა, ისე გიპასუხებდათ: ტურიკო და მგელიაო.

არავის ახსოვს უხეირო მაგალითად, რომ ტურიკო და მგელია ნადირობიდან ხელცარიელნი დაბრუნებულნი იყვნენ.

— ღმერთი-რჯული, მაგ ბიჭებს ჯადო რამ ეცოდინებათ, თორემ დაბმული ხო არა ჰყავთ ი ნადირი, რო ასე მუსრს ავლებენ!— ხშირად გაიგონებდით წიფლიანში.

ეს სიტყვები თუმცა ხუმრობით იყო ხოლმე წარმოთქმული, მაგრამ ამასთანავე შევნიშნავდით, რომ მთქმელის კილოს ისეთი იერი სდევდა, თითქოს არც თუ ხუმრობდა და ცალ-ყბად კიდევ სწამდა, რომ ტურიკოსა და მგელიას რაღაც ეშმაკეული ძალა სწყალობდათ ნადირობის დროს.

მერე, ცალკ-ცალკე არაფისაგან გაიგონებდით ამ ორ მონადირის სახელს.

ვინც ტურიკოს ახსენებდა, უეჭველად თანვე მგელიასაც დააყოლებდა, თითქოს ერთსა და იმავე კაცს ამშვენებდა ეს ორი სახელი: ტურიკო და მგელია.

მოკლულ ნადირს რომ ჰნახარდნენ წიფლიანელნი, ასე იტყოდნენ ხოლმე: ტურიკოს და მგელიას მოკლულიაო.

ეგ რად გინდათ? ტურიკოს ძაღლი ჰყავდა—თოლია. ყველამ იცოდა, ეს ძაღლი ტურიკოსი იყო, მაგრამ არც ერთი წიფლიანელი არ იტყოდა, ეს ძაღლი ტურიკოსიაო, არამედ—ეს ძაღლი ტურიკოსი და მგელიასიაო.

ტურიკო და მგელია რომ კარგი მეგობრები იყვნენ—ეს ყველამ იცოდა, მაგრამ აბა გეკითხნათ: იმათ მეზობლებისათვის, როდის აქეთია, რაც ტურიკო და მგელია დამეგობრდნენო,—ვერც ერთი წიფლიანელი ვერ გიბასუხებდათ: არაფის ახსოვდა ის დრო, როცა ტურიკო და მგელია მეგობრები არა ყოფილიყვნენ.

ეს არც გასაკვირველია, იმიტომ, რომ ტურიკო და მგელია ერთად აღირაზრდნენ, ერთ ოჯახში—ტურიკოს მამის სახლში.

ტურიკოს მამა თავისს დროზე განთქმული მონადირე იყო. ნადირობა ხელობად გადაექცია მას შემდეგ, რაც მილიციიდან გამოსულიყო.

ამ ხელობით ირჩენდა თავს და არჩენდა ოჯახს.

ოჯახი დიდი როდი იყო: ცოლი და ერთი ვაჟი შვილი.

როდის და საიდან გაჩნდა მგელია ტურიკოს მამის

სახლში, დაბეჯითებით არავინ იცოდა. ამას არც არავინ კითხულობდა, რადგან მგელიას ყველა ისე უყურებდა, როგორც ამ ოჯახის შვილს, თითქოს იგი აქ დაბადებულიყოს და აქვე აღზრდილიყოს.

მხოლოდ ტურიკოს დედა — მოხუცებული მაგდანა — მხანდახან ისე, უმიზეზოდ, იტყოდა ხოლმე: მაგისი მამა და ჩემი ცხონებული ქმარი (იიჰ!.. რაღა საცოცხლებელი ვარ მე უბედური იმის დამკარგავიო) კარგი ძმა-კაცები იყვნენ, ერთად მსახურებდნენ მილიციაშიო. თანაც დაუმატებდა ხოლმე, მგელია თუშის შვილია, ობოლი დარჩა, არც დედა ჰყავდა არც სხვა ნათესავი და ჩემმა ქმარმა ჩვენს სახლს შემოუყვებლაო.

მამის ხელობას ტურიკო და მგელა პატარაობიდანვე შეეჩვივნენ და, როგორც უკვე ვიცით, შესანიშნავი მონადირენი გამოდგნენ.

მამამ ტურიკოს სამკვიდრო მაგდენი არაფერი დაუტოვა-რა, გარდა თოფისა — „სესიკასეული ბერდანკა“-სი (ასე ეძახდნენ ამ სახელ-განთქმულ თოფს წითელიანში) და პაწია სახლკარისა, რომელსაც გვერდზე პაწიავე ბაღჩა ეკრა.

ამ სახლკარსა და ბაღჩას, რაღა თქმა უნდა ფარვანასავით დაჰფარფატებდა მოხუცებული მაგდანა, რომლის ნატვრა მუდამ ის იყო, რაც შეიძლება მალე, გამოსჩენოდა იმათ პატარა ოჯახს მისი მოადგილე და მოხუცებულ დედას საკუთარის თვალით ენახა შვილების ბედნიერება.

მაგრამ ახალგაზდა ბიჭები ჯერ-ჯერობით თითქოს ვერ მიხვედრილიყვნენ მოხუცებულის გულის პასუხს და ნადირობაში იყვნენ გართულნი.

მათი ხელობა როდი იყო უნაყოფო. კარგ ფასად

ასაღებდნენ მოკლოლ ფრთოსანს, რადგანაც ქალაქ ადგილებიდან მუშტარი მუდამ ჰყავდათ. კარგ ფასადვე ჰყიდდნენ მსხვილ-ფეხა ნადირის ხორცსა და ტყავს.

ამ რიგად მათი ცხოვრება მიმდინარეობდა ერთ-კილოვანად, აუზღვრეველად. თუმცა ათასი ხიფათი და უბედური შემთხვევა თანა სდევდა ახალგაზდა ბიჭების ხელობას, მაგრამ როგორც თითონ ბიჭები, ისე მათი დედა, თაობითვე გამობრძმედებულნი იყვნენ ცხოვრების ჭირ-ვარამის საწრთობში.

II

მხოლოდ ამ სოფლად ის მადლი რა მადლია, რომელსაც ბოლოს მატლი არ გაუჩნდეს?!

ტურიკოსა და მგელიას ძმობა-მეგობრობასაც სწორედ ეს მატლი შეეპარა და თანდათან დააჭიანა.

მეგობრობის მატლი კი სიყვარულია. სწორედ ამ სიყვარულმა გაათავთავადა ეს ორი ძმა-ბიჭი, რადგანაც ერთის გულმა სწორედ იქ გამოსძებნა სატრფიალო საგანი, სადაც მეორისას უკვე მიეგნო. ერთ ბილიკზედ შეხვდნენ ერთმანეთს, ამ ბილიკს კი ორივე მხრით უფსკრული ჰქონდა. ორივე ვერ გაივლიდნენ, ერთ-ერთი უკან უნდა გამობრუნებულიყო და, უკუ-ქცეულს, საკუთარის თვალით ეცქირნა, მეორე როგორ იკვლევდა გზას ბედნიერებისაკენ. არც ერთმა არ მოისურვა უკუქცევა და გულდაგულ შეჰხვდნენ ერთმანეთს.

მართლაც და, ერთ უმთვარო ღამეს, როცა ცაზედ მხოლოდ ვარსკვლავები ციმციმებდნენ, ტურიკო და მგელია მოულოდნელად ერთმანეთს შეეფეთნენ მარკას.

სახლთან, რომელიც სოფლის განაპირად იდგა. ერთმა მოელვარე წყვილმა თვალმა ადვილად გააჩნია ლამის წყვილიაღში ორი ცეცხლის მფრქვეველი თვალი. ამ ოთხმა თვალმა ერთმანეთი კარგად იცნეს და ღღეს პირველად ამოიკითხეს ურთიერთისადმი მეტყველება. ისეთის გრძნობისა, რომლისთანაც თავის ღღეში ამ თვალების პატრონთა გულს არ გაუტარებია.

ჩლუნგი გონება და გამახვილებული გრძნობა ამ ორ ბუნების კალთაზედ აღზრდილ ადამიანისა მიკიბ-მოკიბვას, კეკემალულობიას ვერ მოახერხებდა. თითოეულმა იგრძნო, რისთვისაც მოსულიყო მეორე მარკას სახლთან ამ სიყვარულის მესაიდუმლე ღამეში... მათი მეძებრული ალლო მაშინათვე მიხვდა, რა ნადირსაც დაეძებდნენ ორივენი... და ამიტომ ისე ვერ განშორდებოდნენ ერთმანეთს, რომ არ გადმოენთხიათ ის, რაც თითოეულის გულის სიღრმეში სდულდა.

ასეც მოხდა.

— ვერ არის კარგი ძმობა, რო ი გოგოს მეცილები, შეგელიავ! — უთხრა ყვედრებით ტურიკომ.

— ჩემი შენ გითხარ — გული მოგიკალო! — უპასუხა შეგელიამ დაცინვით.

— მე ეგ გოგო ორსავ თვალს მირჩევნია...

— მე-კი სიცოცხლესაც ზედ დავუმატებ...

— დამეხსენ, ნუ მეღობები გზაზედ და ჩემი თოფი შენი იყოს... ვიცი თვალში მოგდის — სცადა ტურიკომ შეგობრის მოსყიდვა.

— ჩემი მიირთვი... უპასუხა მან მწარე ღიმილით.

— ძმობას გეფიცები, ნადირობაზედ ხელს ავიღებ, რომ კაი ბიჭობაში მოქიშვე არა გყვანდეს...

— მე-კი მებარგულედაც გამოგყვები, რომ სახედა-
რივით ნანადირევი ამკილო ხოლმე...

— მაშ ეგრე... არ მითმობ რალა, მაგ გოგოს...

— სიცოცხლე წამართვი და მაგას ნუ დამათმო-
ბინებ...

— მაშ რავექნა?!—წამოიძახა სასოწარკვეთილებით
ტურიკომ.

მგელიამ რომ სანუგეშო ვერა უთხრა-რა, ერთი ღო-
ნივრად ამოიოხრა. ამის შემდეგ ერთ ხანს ორივე მღუ-
მარებდნენ მჭუნვარება მოცულონი და გავარვარებულის-
თვალეებით სჭამდნენ ერთმანეთს.

ბოლოს ტურიკომ გაუბედავად წარმოსთქვა, თითქოს
მგელიას კი არ ეუბნება, თავისთვის ამბობსო.

— იმ გოგოს მე ვუყვარვარ...

— შენ რომ არ იყო, მე შემიყვარებდა. ახლა-კი
არჩევანშია, არ იცის, ვინ დასთმოს.

ტურიკომ იგრძნო, მგელია მართალს ამბობდა. თი-
თონაც დარწმუნებული იყო, მარცხ არც ერთ მათ-
განს არ დაიწუნებდა და ახლა ორივენი ერთმანეთს ხელს
უშლიდნენ.

— მაშ რა ვქნათ?—კვლავ დაეკითხა ტურიკო მგე-
ლიას და ტან კისისაგან დამანჭული სახე ძმად-ნაფიცისა-
კენ მიაქცია.

— წილი ვყაროთ!—წამოიძახა მგელიამ ანაზღეუ-
ლად, თითქოს უცბად ვილაკამ უკარნახაო.

— ვყაროთ!—სიხარულით შესძახა ტურიკომ, რო-
მელსაც სახე მჭიარულმა ღიმილმა გაჯნათა, მაგრამ უეც-

რად კოხები შეეკრა, შუბლი დაუნაოქდა, ასე გონია ის აზრი, რომელიც უცხად აღიძრა იმის თავში, ერთბაშად შეიკუმშაო.

— მხოლოდ ამ პირობით... განაგრძო მგელიამ, რომლის სახე ამ ჟამად სეტყვის მომასწავებელ ღრუბელივით პირქუშად გამოიყურებოდა—ვისაც წილად ეგ გოგო ერგება, იმან უნდა თავისი ძმად-ნათესავი მოჰკლას ძალივით, თორემ რალა სიცოცხლე იქნება იმისი სიცოცხლე?!

ამ სიტყვებმა ტურიკო გააჟრჟოლა. უნდოდა დაეყვირნა—ეგ უღვთოობაა, არ შეიძლებაო, მაგრამ ისეთი თავზარდამცემი იყო მგელიას ნათქომი, რომ თავში გაღლებულს აზრს სიტყვები ველარ მოუძებნა და ყელში ხმა ვერ ჰპოვა, რადგანაც ენა სასას მიჰკროდა.

— თანახმა ხარ?—მოისმა ცოტა სიჩუმის შემდეგ მგელიას ხრინწ-მორეული ხმა.

ტურიკო შეტორტმანდა და ყრუდ უპასუხა:

— თანახმა ვარ.

— ესეც იყოს... ვიდრე ჩვენ ორივენი ცოცხლები ვიქნებით, არც ერთი არ უნდა მიეკაროს ამ ადგილს, თვალითაც არ უნდა განიცადოს ი გოგო და მერე, როცა ერთ-ერთი ჩვენთაგანი დარჩება,—ბედი იმისია, ღმერთმა მოახმაროს...

ამ ლაპარაკის დროს მგელიას სახე, ერთხელაც არის, არ გაჰხსნია, გეგონებოდათ თვალით განუჭვრიტავ ნისლში არის გაბურულიო, მხოლოდ თვალები უეღვარებდნენ ჯოჯოხეთურის აღით.

— თანახმა ხარ?—კვლავ განიმეორა მგელიამ.

— თანახმა ვარ...— იყო გაუბედავი პასუხი. სიჩუმე ჩამოვარდა.

— მოდი, — დაიწყო ტურეკომ სვენებ-სვენებით, — ვისაც სიკვდილი ერგება, თითონვე მოისწრაფოს სიცოცხლე...

— არ ივარგებს! — სთქვა გადაჭრით მგელიამ. — სხვისი გულისათვის რად უნდა დაიმძიმოს სული?! დეე, იმას დაუმძიმდეს საიქიოს სული, ვინც სააქაოს ბედნიერი იქნება... მარკასათვის ერთი კაცის მოკვლა რა ბედენაა!.. — ამ სიტყვებთან ერთად ისეთმა ღიმილმა გააპო ბაგენი მგელიასი, რომ ეს ღიმილი ეშმაკის კბილთა-ღრჭენას უფრო ჰგავდა, ვიდრე ადამიანის ღიმილს.

III

— დედი, მოდი ერთი, წილი გვიყარე — უთხრა მგელიამ თავის დედობილს — ტურეკოს დედას მაგუანას, — რომელსაც, ის იყო, თოლიასათვის სალაფავი მიეცა და რომელიც, იქვე ეზოში მდგარი, სიამოვნებით შეჰყურებდა ძაღლის მადიან სლაპა-სლუპს.

— რაზედ უნდა გიყაროთ, შვილო, წილი? — მიუბრუნდა მოხუცი ღიმილით შვილობილს, — რა გაქვთ განა გასაყოფი შენ და ტურეკოს?..

ამ გულუბრყვრო სიტყვებზედ მგელიას დავთრები დაებნა და ლულულუდით წარმოსთქვა:

— ეს იძახის, ირემზე წავიდეთო, მე-კი — დათვზე-მეთქი... და აქ მგელიამ ყოყმანი დაიწყო.

— ეგ რაღა მაიგონეთ-ქა... აქ საწილო რა არის? მაგრამ, რაკი არ დაგიშლიათ, მაიტათ... აბა, როგორ გიყაროთ?

— აი, ამ ქუდიდგან ერთ-ერთი ტყვია ამოიღე—
უპასუხა მგელიამ და გაუწოლა მოხუცს ნაპირებ შეკუმ-
შილი ტყავის ქუდი.

მაგდანამ ქუდი ისევ ისე ნაპირებ-შემონაოჭებული და-
იჭირა ცალ ხელში, მეორე ხელი-კი ქუდში ჩაჰყო და
თვალის დახამხამების უმალ ამოიღო ერთი თოფის მასრა,
რომელიც მიაწოდა მგელიას.

მაგდანას ყურადღება არ მიუქცევია მგელიას სახი-
სათვის, როდესაც ქუდს აწვდიდა, რადგანაც ყველა ეს
ზღმრობა ეგონა, თავისს ბიჭებისაგან განგებ მო-
გონილი, თორემ შეამჩნევდა, რა რიგად უღვიოდა მგე-
ლიას თვალები და როგორ უთახთახებდა სახის ძარღვები.

მგელიამ ანაზღეულად გამოართვა მაგდანას მასრა
და, რა დახედა, კანკალი იწყო, სახეზე სიფითრემ გა-
დაჰკრა, თვალები გაუნელდა და მასრა ხელიდან გააგდო,
თითქოს გავარვარებული ყოფილიყოს და ვერ დაეჭი-
როს. ელდა-ნაკრავსავით მიუბრუნდა ტურიკოს, რომე-
ლიც იქვე ხის ქვეშ იდგა და ჩამოკიდებულ კვერნის
ტყავს ასუფთავებდა.

— შენია! — მიაძახა მგელიამ ტურიკოს ჩურჩულით,
რომელიც გველის სისინივით გაისმა ეზოში და ელვასა-
ვით ქუჩაში გავარდა.

მაგდანას არც ეს მოძრაობა შეუმჩნევია, რადგანაც,
იმ დროს, როდესაც მგელიას მასრას აწვდიდა, უეცრად
ძაღლის ღრინვა მოესმა და მყეფარისაკენ მიატრიალა
სახე.

თოლია ჭამას განაგრძობდა, მხოლოდ რაღაც ამღვრე-
ულობა ეტყობოდა და სლაპა-სლუპის დროს ღრინვით
ხანდახან თვალებს აღმაცერად იქვე, შორი-ახლოს მჯდარ

კატისაკენ გააპარებდა ხოლმე. ციცუნის გაეგო, რომ თოლია სამხარს მიირთმევსო, და სტუმრად სწვევოდა, მაგრამ, რადგან გამოცდილებით იცოდა, რომ თოლია მაგრე-რიგად გულუხვი მასპინძელი როდია და შეიძლება თავისებურად წამოუქროლოს, — ცოტა არ იყოს, საკმაო მანძილზე წამოსკუპებულიყო.

ამასთანავე ძაღლის მადიანი ჭამა მასაც უშლიდა საღერღელს. ძაღლს-კი აზრადაც არ მოსდიოდა მისი მიპატიჟება. ციცუნია უძღური იყო დაედლია მუხთალი კუჭის მოძრაობა და ხანდახან კუდის ქნევით ჰბედავდა ახლო მიცუნცულებას; თანაც თითქოს ცდილობდა თავისის თილისმა თვალების მეტყველებით დაემშვიდებინებინა თოლია: „ტყუალად სწუხარ, ჩემო მეგობარო! მე მხოლოდ ისე, შენ საცქერლად მოვედი, თორემ...“

თოლიას როგორღაც არა სწამდა წმინდა განძრახვანი კატისა და ამ ეჭვს ღრენითა და კბილების კრაჭუნით აცხადებდა. ამისთანა წამებში კატაც ჰკარგავდა მოთმინებას, ერთბაშად აიფხორებოდა, ბალანს ყალხზე იყენებდა, თვალებში ცეცხლს აკვებსებდა, თეთრსა და ბასრ კბილებს აკრეჭდა, მთელს ტანს შეიკუმშავდა და ქშუტუნით ბრჭყალიან თათებს წინ გადმოაგდებდა ხოლმე.

— აცხა, შე პატრონ დავსილო, — შეუძახა მაგდანამ კატას და ხელი დაავლო წნელს, რომელიც იქვე მიწაზედ ეგდო. კატამ იკადრა მოკურცხვლა. თოლიამ სლუკუნ-სლუკუნით თვალები გააყოლა თავის მტერ-მოყვარეს და ლოკვა დაუწყო სრულიად მოსუფთავებულს თაბახს.

— ჯა, რა იქნა ი ბიჭი — დაიძახა გაკვირვებით მაგდანამ,

რა მიიხედა იმ მხარისაკენ, საცა მგელია ეგულებოდა.—
რა ანაჰდეულად გაქრა!—შვილო, რა გერგოთ წილად?
—მიუბრუნდა მაგდანა ტურიკოს, რომელიც გაშეშებუ-
ლივით იდგა და თვალი ვერ მოეშორებინა მიწაზე და-
ცემულ და მისკენ გაგორებულ თოფის მასრისათვის.

იცნო ეს მასრა... იგი „სესიკასეულ ბერდანკისა“
იყო. მაშასადამე, ბედმა მარკა მას არგუნა... მაგრამ...

ტურიკოს წაბორძიკებული გონება ველარ ჰბედავ-
და ნაბიჯის გადადგმას და იმის განცდას, თუ რა მოსდევ-
და ამ „მაგრამს“.

მაგდანას ხმაშეც ვერ გამოარკვია შავ ფიქრში წა-
სული ტურიკო. იგი ისევ ხეს მიჰკვროდა და აზროვნე-
ბა-დაკარგული თვალები მასრისათვის ისე ჩაეშტერებინა,
თითქოს თვალებს ბრჭყალები ჰქონოდათ და ამ თითბრის
მასრისათვის ჩაეფლოთ.

უეცრად ტურიკოს ხელს რაღაც სისველე შეეხო.
ყმაწვილი ბიჭი გამოერკვა გარინდებას და დაინახა, რომ
თოლია ლაქუცით ხელებს ულოკავდა. ერთბაშად იმის
არსებაში ჩახვეულ გველივით რაღაცამ გაიფართხალა და
საშინელი წკმეტა დაუწყო. ეს შინაგანი სულიერი მოძ-
რაობა შიგნითვე არ დარჩა, გარედ გამოხეთქა. საჭირო
იყო ფიზიკური რამ მოძრაობა, თორემ ტურიკო და-
იღრჩობოდა, რადგანაც ის „რაღაცა“ სასულეში მოაწვა
და სუნთქვა გაუძნელდა. ყმაწვილმა ბიჭმა იმის მეტი ვე-
ლარა მოახერხა-რა, რომ მოაღერსე პირუტყვს ძალუმათ-
წიხლი ჩაჰკრა ქედში. შეშინებული ძალლი წკმუტუნით
განზე გახტა და იქვე ხის ქვეშ გაინახა.

IV

უბრალო ადამიანის მარტივი გონება უფრო პირდაპირ უყურებს უცხად მოვლენილს უბედურებას, ვიდრე მოქნილი და აზროვნობაში გაწაფული გონება ნასწავლის ადამიანისა.

იგი არ ეძებს მიზეზთა მიზეზს, დასაბამს მოვლენისას, რადგანაც ეს მოვლენა უბრალო ადამიანის გონების თვალწინ მუდამ ამართულია მთელის თვისის საშინელებით. ამ გონების თვალთა-ხედვის ისარი როდი ჰშორდება საგანის ფარგალს. ეს ფარგალი-კი ვიწროა, შეზღუდული, სწორედ იმოდენა, რამოდენაშიაც მოთავსდება თვით უმთავრესი საგანი. უბრალო ადამიანი არ იხედება არც წარსულში, არც მომავალში, რადგანაც მთელი მისი არსება მხოლოდ აწმყოს შეუპყრია. ამიტომაც ეს აწმყო, რაც უფრო მწუხარების ამშლელია, მით უფრო ძალუმაღ იწვევს კაცს სამოქმედოდ, საგანს სწრაფად აწყვეტინებს.

სწორედ ამისთანა მდგომარეობაში იყვნენ ტურიკო და მგელია.

ტურიკოსათვის თვალნათლივი იყო, მგელია უნდა მოეკლა; მგელია დარწმუნებული იყო, ტურიკო მას მოჰკლავდა. არც ერთი მათგანი ერთის წუთითაც არ დაჰფიქრებია იმ გარემოებას, რომ შეიძლებოდა სხვა რამ გზა ეპოვნათ სურვილის მისაღწევად.

წარსული ცხოვრება, რომელშიაც იმდენი სასიამოვნო მოგონება მოიპოვებოდა მათის ძმა-ბიჭობისა, უძლური იყო იმის წინაშე, რაც ახლა ხდებოდა ამ ორ ადამიანის არსებაში. თავზარ-დამცემი მომავალი; საესე

საშინელის ღვთის რისხვითა და ზნეობრივის ტანჯვით, არამც თუ ბუნდათ, არამედ სრულიადაც არ აგონდებოდათ ტურიკოსა და მგელიას . . და ეს იმიტომ, რომ აწმყო თვისის უხილავის ხელით ციბრუტივით ატრიალებდა მათ სულ ერთსა-და-იმავე წრეში და არ ძალუძდათ გასცილებოდნენ ამ გრძნეულ წრეს.

რაკი საქმე გათავებული იყო, მგელიას სიკვდილი აუცილებელი, ტურიკომ გადასწყვიტა ისეთი ხერხით გამოესალმებინა მგელია სიცოცხლეს, რომ არავისათვის მისი მოულოდნელი სიკვდილი საეჭვო არ ყოფილიყო. თოფი რომ ესროლა, გუმანს მიიტანდნენ — განგებ მოუკლავსო, და პასუხის გებაში ჩაწარდებოდა. ხანჯალი ჩაეცა — უფრო უარესი იყო. საწამლავის ხმარებაც მოუვიდა თავში, მაგრამ თითონვე იუვარგისა, შოვნა სახიფათოა და არც უცბად ჰკლავს, ვაი თუ ტანჯვის დროს გამცესო.

ბევრის ფიქრისა და თათბირის შემდეგ თავისვე თავთან, ტურიკომ გადასწყვიტა მარჯვე შემთხვევის დროს ხელი ეკრა და უფსკრულში გადაეჩხება ძმად-ნაფიცი, — იფიქრებენ — ფეხი ასცდენია და თითონვე დაღუპულაო.

ამგვარის გარდაწყვეტილებით გაუდგა ტურიკო გზას.

ბიჭები ღამიან გამოვიდნენ სოფლიდგან დათვზე სანადირიათ. ეს ნადირობა უკვე ნათათბირევი და მოაზრებული ჰქონდათ. ჯერ კიდევ ერთის თვის წინად მიეკვლიათ დათვის ბუნაგისათვის, მაგრამ, რადგანაც ალღო-აღებულნი ნადირი წამდაუწუმ ბინას იცვლიდა, თუმცა იმ არემარეს-კი არა ჰშორდებოდა, — ბიჭები ჯერ არსად არ შეპყროდნენ. ერთი ხანი ტყე-ტყე უნდა ევლოთ, მერე პატარა მთას გადასულიყვნენ და შემდეგ გაევაკებინათ.

ტყე ისე გაიარეს, სინათლემ ვერ უსწროთ.

ქვეყნად გამეფებული სიბნელე ტყეში ჯოჯოხეთურ წყვლიად გადაქცეულიყო. ჩამი-ჩუმს ვერ შეამჩნევდით, მხოლოდ ხან-დასმით, შორს, სადღაც, უცრად ჰაერს შეარყევდა ხოლმე მიკიიოტის საზარელი კივილი; რომელიც უცნაურის ბუნებრიობით უერთდება ტყის გულჩათხრობილებას.

გამახვილებული მხედველობა ბიჭებისა ადვილად არჩევდა ამ სიბნელეში ტყეზედ მიმავალ გზას, რომლის ორივე მხრით ამართულიყვნენ ასწლოვანი ხეები და აჩრდილებივით დაჰყურებდნენ ტყეში მიმავალთ.

მგელია წინ მიდიოდა. იმას ფეხ-და-ფეხ მისდევდა ტურიკო. თოლია ხან წინ მოექცეოდათ პატრონთ ხან უკან; ხან უცბად შესდგებოდა კისერ მოღერებული, დაუწყებდა ჰაერს სუნვას, ერთბაშათ გვერდზედ გადახტებოდა, წაჰყოფდა ჯაგში ცხვირს და მოჰყვებოდა წინა-ფეხებით მიწის ფხაქნას, მაგრამ, რა დარწმუნდებოდა ხოლმე, — მოვტყუვდიო, ისევ გზაზედ გადმოიბრუნდა.

ორივე ბიჭის არსებაში ზეავივით რაღაც ჩამოწოლილიყო და მთლად დაებნელებინა მათი სულიერი თვითება. ხან-და-ხან ეს სიბნელე ისე გახშირდებოდა ხოლმე, რომ გონების თვალის უძღლური იყო განექვრიტა ის, რასაც ორივენი მოელოდნენ და რაც მათ ბედისწერას უკვე გადაეწყვიტა. ამისთანა წამებში მათი სულიერი ვითარება მოგაგონებდათ იმ ადამიანის მდგომარეობას, რომელსაც ფეხი დასცდენია და უფსკრულისკენ მიექანება... იცის, სიკვდილი აუცილებელია, მაგრამ ის კი ვერ განუჭვრეტია, თუ რამდენად გახანგრძლივდება ასეთი საშინელი მდგომარეობა, რამდენჯერ მოასწრებს ამოსუნთქვას,

ან აზრის მოძრაობით იმის შემოწმებას, რომ ჯერ კიდევ არ მომკვდარვარ, ცოცხალი ვარო.

ერთ-ერთ ამისთანა წამის დროს, როცა ტურიკოს გონებას ბინდ-ბუნდრი ძალუმათ შემოჰხვეოდა, უეცრად შემოესმა წყლის ხუილი, რომელიც ქვევიდგან მოისმოდა. ანაზდეულად გამოერკვა გარინდებას და მიხვდა, სადაც ახლა ისინი იყვნენ.

ამ ადგილს ხალხი „ეშმაკის ნაფეხურს“ ეძახდა, რადგანაც გასასვლელად ძალიან სახიფათო იყო. ტყეზედ მიმავალი გზა ერთბაშად კლდეს ადგებოდა, რომლის მისწვრივ ხელოვნურად გაყვანილი იყო ბილიკი, ზედ ხევზედ გადაწყურავი. მარცხნივ ტყე თავდებოდა და სამაგიეროდ პირ-დაღრენილი უფსკრული იწყობოდა. მარჯვნივ კლდე იყო აყუდებული, რომელიც, ერთ ადგილს წინ წამოშვერილი, უფსკრულს აივანსავით გადაჰკიდებოდა. ამ ჰაერში დაკიდულ აივანზედ ორი ადამიანი ერთმანეთს მხარს ვერ აუქცევდა, ბილიკი ისე ვიწრო იყო.

და სწორედ ეს ბილიკი აირჩია ტურიკომ იმ ბეწვის ხიდად, რომელიც სანატრელ მდგომარეობამდე მიიყვანდა... ერთი ხელის განძრევა და მორჩა... მგელია და სიკვდილი ერთმანეთს ჩაეხუტებოდნენ, კლდე მაღალი იყო, უფსკრული ღრმა და წვეტიან ქვებით, სავსე. თვით ღმერთიც ვერ იხსნიდა მგელიას ამ განსაცდელისაგან.

— ან იქნება გულმა უაზროს და ფეხი არ შესდგას „ეშმაკის ნაფეხურზე“? — გაივლო ტურიკომ თავში, როცა მგელია კლდეს მიუახლოვდა — ერთიც ვნახოთ, გზა მომცეს, თითონ უკან მომყვეს?!

მგელია არც-კი შეეყოყმანებულა; ისე მიადგა „ეშმაკის ნაფეხურს“. ტურიკოს გულმა ძაგძაგი იწყო, თით-

ქოს ბუდიდან ამოვარდნას აპირებსო. ამავე დროს ყელის
ძარღვები დაეჭიმა. ნაკვერჩხალივით გაღუებულნი ზვალე-
ბი-კი ცეცხლის ისრებს ესროდნენ მგელიას ზურგს.

აი, ორივემ ჰაერში დაკიდულ აივანზე შესდგეს ფე-
ხი. ტურიკო ისე ახლო იყო მგელიაზე, რომ მის ბაგე-
თაგან გადმონადენი ორთქლი მგელიას კისერს ეფინებო-
და. ყოველ კუთხე-კუნჭულს, მისახვევ-მოსახვევს მიჩვეუ-
ლი მგელია არხეინად მიდიოდა. ბიჭებს „ეშმაკის ნაფე-
ხური“ თითქმის განახევრებული ჰქონდათ, რომ ტური-
კო ერთბაშად აილურსა, თითქოს აპირებს მგელიას თავ-
ზე წაადგესო, ორივე ხელები წინ გაიწვდინა და, ის იყო,
უნდოდა ძმად ნაფიცისათვის მხრებში ჩაეელო და მარც-
ხნივ, უფსკრულისაკენ გადაექნია, რომ უკანიდან უცბად
ფეხებში რაღაც მოედო.

ტურიკო შესდგა, ხელები ჩამოუშვა და უკან მოი-
ხედა. იმის ფეხებთან თოლია იდგა. ძაღლის სიახლოვის
განცდა იყო და ტურიკომ იგრძნო, რომ სახეზე აღმოუ-
ჩი მოედო. ტვინში-კი თითქოს ელვასავით რაღაც შე-
ქედა. ტურიკომ ყოყმანი იწყო, არ იცოდა, რა ექ-
ნა, კვლავ განეგრძო თავისი განზრახვა, თუ, მე-
გობრის მაგიერ, ძაღლი გადაეჩეხა უფსკრულში. ამასთა-
ნავე გრძნობდა, რომ არც ერთისათვის და არც მეორე-
სათვის საკმაო ძალა აღარ შესწევდა; უძლური იყო წე-
ლანდელივით ხელები გაეწვდინა მგელიასაკენ, ან ფეხი
ეკრა თოლიასათვის.

უფსკრულს-კი ონავარ ნადირივით პირი დაელო,
თითქოს მსხვერპლს მოეღისო.

მაგრამ ანაზღვეულად შეჩერებული ბოროტება ყოყ-
მანში იყო.

— ამასობაში მგელია „ეშმაკის ნაფეხურს“ გასცდა.

მონადირეებმა, ის იყო, მთას გადააბიჯეს, რომ აღმოსავლეთით გამოცურდა შუბივით სწორი ციაგი ზოლი და წყვდიაღში შეიჭედა. შუაზე გაფხრეზილი სიბნელე ფარდასავით აქეთ-იქით აიკეცა. გამოჩნდა ცის კიდური, თეთრი ნისლით შებურვილი. ღამის შავს ქსოვილში აქა-იქ თვალი ჩავარდა, ზოგან-კი მოთეთრ-მონაცრის ფერად რაღაც ჩაიკემსა.

ბუნების თითოეული გამოსახულება თალხ საბურავს იხსნიდა და თანდათან ირკვევოდა.

სამყარო, თითქოს ენა ამოიღგაო, როგორღაც ამოძრავდა. ეს იყო ბუნების მესაიდუმლე ეთერი—დილის სიო. აქ ფოთოღინი აალაპარაკა, იქ ბალახი ააბიბინა, წყალს ზედაპირი აუბურთ-ბურთა, თითქოს ზევიდგან მარგალიტი დააყარაო.

ბიჭებმა ხარბად ამოისუნთქეს და სამყაროს თვალი მიაველ-მოავლეს. ცა თანდათან ნათლდებოდა, დაბლა-კიდედამიწას, სადაც ადამიანს ჯერ არ დაეწყო თავისი საყოველღეო ფუტფუტი; რძესავით თეთრი ნისლი გადაჰფენოდა; ეს ნისლი ისე გაძაბულიყო ირგვლივ შემორტყმულ მთის კალთებს შორის, გეგონებოდათ—ზღვააო.

ვერ იგრძნეს ბუნების მშვენიერება თუ ერთი და ერთი ამგვარ სანახაობას მიჩვეული თვალი ახალს ვერაფერს ჰხედავდა,—ბიჭები როდი გაიტაცა უზენაესის დიადმა მხატვრულმა შემოქმედებამ და პირვანდელებრ სახე-მოლუშული გადმოჰყურებდნენ მათ ფეხთა-ქვეშ გაწოლილ ბამბის ქულასავით სპეტაკ ნისლს, რომელიც ნელ-ნელა ზევ-ზევით იწევდა.

მხოლოდ ერთი თოლია იყო კარგ გუნებაზე; კუდ-წამოკაუჭებული, აბურძგნულისა და ნამისაგან დასველებულის ბალანით, დაძვრებოდა აქეთ-იქით, ჰსუნავდა მიწას, ჰაერს, ქვას და წამდა-უწუმ მოირბენდა ხოლმე პატრონებთან, გეგონებოდათ, რაღაც უნდა უთხრასო, მაგრამ კვლავ განზედ გარბოდა, თითქოს გრძნობს, პატრონები გუნებაზე არ არიანო.

ბიჭებმა ისე შეისვენეს, ხმა არ ამოუღიათ. თითქოს ცდილობდნენ კიდევ თავიდან აეცილებინათ ყოველივე გარემოება, რომელსაც შეეძლო მათი ენა მოძრაობაში მოეყვანა; თოლიასაც-კი არა სცემდნენ ხმას, რომ სალაპარაკოდ მიზეზი არ გასჩენოდათ.

იმ წამიდან, რაც წილი ჰყარეს, ზარივემ იგრძნო, რომ მათ სალაპარაკო აღარა აქვთ-რა. ბედმა ერთის ბედ-იღბალი მეორეს ჩაუგდო ხელში და ამ ბედ-იღბალის გადაწყვეტა-კი უსიტყვოდაც შეიძლებოდა.

თეთრად გათენდა. სპეტაკი ნისლიმოშორდა დედამიწას და ზღაზვნით, გაუბედავად ცად გაემართა. აღმოსავლეთით ცის კიდური მიმკრთალებულ ვარდისფრად შეიღება. ქვეყნის მანათობელმა სხივები სვეტებად ამოუშვა, თითქოს ცას ოქროს მტვერს აყრისო. ორიოდვე წამის შემდეგ მზემ სრულიად ამოჰყო თავი, აღმოსავლეთი სამსხვერპლო კოცონს დაემსგავსა.

მონადირეებს კიდევ ჰქონდათ გზა გასავლელი. ისინი ახლა „ფსიტის უღელტეხილში“ იყვნენ. ეს უღელტეხილი ურმის უბესა ჰგავდა; რამოდენიმე მანძილზე გავაკებული იყო და კალთასავით მოქცეული ორ ქედ შუა, რომლებიც, ერთი-მეორის სისწვრივ მდებარენი, ზევით, მთისაკენ მიიმარტებოდნენ. უღელტეხილი, რაც მალა

შიდიოდა, თანდათან ვიწროვდებოდა და, როგორც ურმის ხელნებია უღლის სათავეში გადაბმული, ისე აერთებდა იმ ორ ქედს და მთის მწვერვალს.

დათვს ბუნაგი სწორედ ამ მთაში ჰქონდა. მონადირეები დარწმუნებულნი იყვნენ, მზე რომ შუბის ტარამდის აიწვედა, დათვი მთიდან წყალზე ჩამოვიდოდა. შიგ შუა უღელტეხილში, გავაკებულ ფერდობის ახლო, დიდი ჩანჩქერი იყო, რომლის არე-მარეში ბიჭებმა წინად რამდენჯერმე დათვის ნავალი ჰნახეს.

გადაწყვეტილი ჰქონდათ, ერთი ერთის ქედიდან მოუვლიდა, მეორე—მეორედან, ასე რომ ნადირი უეჭველად უნდა შეპყროდათ.

ბიჭები, იქვე ჩახრამულ ღელეზედ გადავიდნენ და ტყის სათავეში გაიყარნენ. ტურიკო მარჯვნივ წავიდა, მგელია—მარცხნივ. თოლიისათვის არც ერთს არ დაუძახნია, თითქოს ორივეს ძაღლისათვის მიენდოთ, თითონ მასვე გადაეწყვიტა, ვის გაჰყოლოდა. თოლია გულ-უბრყვილოდ ტურიკოს დაედევნა.

ტურიკო ტყეს შეერია და აღმართს შეუდგა.

გაზაფხულის მიწურული იყო, ტყე გაფოთლილ-გაბარდული. ფშხვიერი და ალაგ-ალაგ ტინიანი ნიადაგი, ცოტა არ იყოს, სიარულს აძნელებდა. თოლიამ ალო აართვა ნადირის სიახლოვეს. თუ იგრძნო პატრონის გულჩათხრობილება, თავი ანება წინანდლებზე აქეთ-იქით რბენას და იწყო ტურიკოს კვალში დევნა, ენა გაღმოდებულმა.

VI

მზე კარგად იყო წამოსული, როცა ტურიკომ მი-
აღწია იმ ფერდობს, რომელიც ჩანჩქერს გადაჰყურებდა.
ტყის შუაგულ ადგილას კალთასავით გადაშლილ და
ბალახით აბიბინებულ მდელოზედ მთიდან დაქანებულ
წყლის ნაკადს ზედ განიერი რუსხმული გაეკეთებინა.
რადგანაც ეს პაწია ველი სიგანეზე ორ-სამ ადგილას
ამაღლებულ-დადაბლებული იყო, თითქოს კიბე-კიბეაო,
ამიტომ წყალიც ისე ვიღოდა რუსხმულში, გეგონე-
ბოდათ, ხელოვნურად გაკეთებულ ტერასებზე არის გად-
მოშვებულიო.

მშვენიერი და მყუდრო ადგილი იყო ეს ადგილი.
მართალია, კაცის თვალი იშვიათად თუ ჰხედავდა ამ
მშვენიერებას, მაგრამ, კაცის გარდა, ბუნებას ალბად
სხვა მოტრფიალენიც ჰყავდა, რომელთაც შეეძლოთ დამ-
ტკბარიყვნენ ამ ადგილის სიტურფით და ამით შეემოწ-
მებინათ ღიადობა ბუნების შემოქმედებისა.

მართლაც ზამ განმარტოვებულ ტაძარს უტყვ ბუნების
სილამაზისას ამ ჟამად შეჰფარებოდნენ, ენით მოუბარნი თუ
არა, გრძნობით მაინც მეტყველნი ცხოველნი ზღალობდ-
ნენ სწორედ ისე, როგორათაც საღ ადამიანს შეუძლიან
ილალობოს, როცა ჰხედავს, მარგალიტივით სპეტაკ ზვირ-
თებში როგორ ათამაშებს თავის ბრწყინვალე სხივებს
ქვეყნის მაცოცხლებელი მზე. არ შეიძლება ამის მნა-
ხველს რაღაც სასიამოვნო ლიტინი არ აგივარდეს, ჟრუ-
ანტელმა არ დაგიაროს მთელს სხეულში და არ აღგე-
ძრას სურვილი— შეუერთდე ბუნების სხვადასხვა გამომეტ-
ყველ ძალთა დუღილს და შენც ამ ნადულში გაიქნა.

და ის ცხოველნიც სწორედ ამ სურვილით იყვნენ
გატაცებულნი.

ძუ-დათვი თავისს ორის შვილით აცხოველებდა ამ
უტყვ-ბუნების გამომეტყველებას. პატარა დათუნები, ის
იყო, წყალათ გამაძლარიყვნენ და ახლა სილაღეს და ხა-
ლისობას მისცემოდნენ.

დათვის ბელები ჯერ პატარები იყვნენ, ესე ოთხის ხუ-
თის თვისა, მეტად სასაცილონი და ოინბახურის იერისა.

დედას წყალის სმა არ გათავებინა. და ჩანჩქერის
ნაპირას იდგა. ერთ-ერთი შვილთაგანი მიეპარა და დე-
დას ზურგზე შეახტა. ეს რომ დაინახა, მეორე მივიდა და
წინა ფეხებ-შუა თავი შეეყუო.

დედამ როგორღაც არ იქაშნიკა, შვილები რომ მო-
სვენებას არ აძლევდნენ, და მათი დასჯა განიზრახა.
უცბად შესწყვიტა წყალის სმა, თავი ძირს, ნელნე-
ლა დასწია და ერთბაშად წყლისაკენ დაიქნია; ზურგ-
ზე შესკუბებულმა დათუნამ თავი ველარ შეიმაგრა, გა-
დაკოტრიალდა დედის კისერზედ და ტყაპანი-კი მოილო
წყალში.

ამით არ გათავებულა დედის ხუმრობა.

მეორე ჯერ კიდევ დაუსჯელი იყო. ის წინა ფეხებ
შუა გასჩხეროდა და წყლისაკენ დახრას უძნელებდა. დე-
დამ, არც აცია—არც აცხელა, დაავლო კისერში პირი,
გააქან-გამოაქანა რუსხმულზედ და წყალში გადუძახა.

ღრმად შეგუბებულმა წყალმა, მართალია, ორივენი
მოიტივტივა და თითონაც ცდილობდნენ ცურვას, რამ-
დენადაც დედისაგან ესწავლათ, მაგრამ დედის ხუმრო-
ბის არა-სასიამოვნო გარემოება იმაში მდგომარეობდა,

რომ წყალი ჰქონდათ ნაყლაპავი, სუნთქვა შეკრული და თავი დარეტიანებული.

როგორც იყო, წინა ტოტების მოსმით, განუწყვეტელის ფრუტუნით და გაზუნზუნულ თავ-პირის ქნევით მიაღწიეს ნაპირს; რა გავიდნენ ნაპირზე, იწყეს მთელი ტანის ბერტყა, რადგანაც ჯერ კიდევ არ იყვნენ შეჩვეულნი და უნდოდათ მალე მოეშორებინათ წყლის წკლუმპები.

დღეა ამასობაში მორჩა წყლის სმას და დასასვენებლად წამოწვა მყუდროზედ.

შვილები არ ეკარებოდნენ, რადგანაც ჯერ არ დავიწყებოდნათ წელანდელი ნაწვენევი; თავისთვის თამაშობდნენ, ერთმანეთს ახტებოდნენ, გორაობდნენ, უკანა ფეხებზე დგებოდნენ და წინა ფეხებს-კი ერთი მეორისაში ხლართავდნენ, თითქოს ჭიდაობენო. თითოეული მათი მოძრაობა, თუმცა უხეში და უსხარტო იყო, მაგრამ, სამაგიეროდ, უცნაურის ოხუნჯობით აღსავსე, გეგონებოდათ თქვენ წინ ორი ხუმარა ჯამბაზიაო..

დასვენების შემდეგ, ძუ-დათვმა ბელებისაკენ გამოსწია, რომელნიც იქვე ხეს ქვეშ ნავარდობდნენ. დაავლო ერთ-ერთს კისერში პირი და ზურგზე შეისვა, მერე მიუახლოვდა ხეს და ზედ ახოხება დაიწყო; პატარა დათუნა, თითქოს იგრძნო დედის განზრახვაო, დაებლაუჭაკლანჭებით დედის ზურგს და კისერზე მოახტა. ძუ-დათვი ხმდენზე ახოხდა, ვიდრე ხის პირველ ტოტამდე მიაღწევდა; აქ დათვისბელი ხის ტოტზედ გადაჯდა და ზედ გამაგრდა.

დათვი ძირს ჩამოხოხდა და ახლა მეორე ბელი შეისვა ზურგზე ხეზე ასაყვანად, მაგრამ მეორეს მარცხი დაემართა: დედის კისრიდან ტოტზე გადასვლის დროს,

ფეხი მაგრა ვერ მოიკიდა, ქანაობა დაიწყო და ბოლოს ლახათიანი ზღართანი-კი მოიღო დედამიწაზე. ამის დამნახავი ძუ-დათვი მივარდა შვილს და ერთი მამაპაპური სილა უთავაზა ყბაში. მერე კვლავ მოიგდო ზურგზე და ასვა ხეზე. ახლა-კი იკადრა დათუნამ მარჯვედ გადასკუპება ტოტზედ.

პატარა მოხალისე ცხოველებმა იწყეს ტოტიდან ტოტზე გადასვლა ჯერ გაუბედავად, ნებ-ნება, მაგრამ თანდათან წათამამდნენ და ისიც-კი დაივიწყეს, რომ სიფრთხილვე ქვეყნად არსებობდა. ძუ-დათვი ხეზე არ ავიდა, იქვე ხის ქვეშ ტრიალებდა, ხავს-მოდებულ ქვებზე ჭია-ლუას დაეძებდა და სჭამდა.

VII

ასეთ მყუდრო შექცევაში იყვნენ ჩვენი გულუბრყვილო ცხოველნი, რომ უცბად საიდლამც თოფმა დაიქეჩა და ერთის წუთით გააყრუა ჩანჩქერის ხუილი.

თვალის დახამხამების-უმალ თოფის ქექას ზედ გადაება მხეცის საზარელი ბლავილი. ამასთანავე დაკოდილი და სისხლში მოსვრილი ძუ-დათვი ციბრუტივით დატრიალდა და კბილებით მიწას დაუწყო გლეჯა; მერე ღონე-მიხდილი იქვე დაეცა.

გულ გადაბრუნებული დათვის-ბელნი ხის ტოტებზედ გაინაბნენ... სუნთქვა შესწყვიტეს.

დათვის წაქცევა იყო და მარცხნივ ფერღობზედ გადმოდგა მგელია, რომელიც აქამდის ქვას ამოჭფარებოდა და ალბად ნადირს უთვალთვალებდა.

რა ჰნახა, რომ ტყვიამ მარჯვედ მიაღწია მიზანს,

მგელიამ გამოსწია დაკოდილ ნადირისაკენ, რომელიც მას მოკლული ეგონა.

ესე ათიოდე ნაბიჯი-ლა იქნებოდა მონადირესა და წაქცეულ ნადირის შუა, რომ საკვირველი ამბავი მოხდა.

სასიკვდილოდ დაკოდილი დათვი უცბად წამოიჭრა, უკანა ფეხებზედ შედგა და, წინა ტოტებ-გაწვდილი; ადამიანივით მგელიასაკენ გაემართა.

იმ ზომამდე მოულოდნელი იყო ასეთი მიტევა მგელიასათვის, რომელსაც მხეცი მოკლული ეგონა, რომ ამის მეტი ველარა მოახერხა-რა: უკან გადახტა, თოფი განზედ გადააგდო და ხანჯალი იშიშვლა.

იყო ისეთი ანაზღეული წუთი, როდესაც მხეცმა და ადამიანმა ერთმანეთს თვალი-თვალში გაუყარეს და, ალბად, ის, რაც ერთმანეთის სახეზედ ამოიკითხეს, დამამშვიდებელი არ უნდა ყოფილიყო, რადგანაც დათვი მაშინათვე დაიძრა და მონადირისაკენ გაემართა.

მგელია არ განძრეულა გასაქცევად; ხანჯალ-შეიარაღებული მარჯვენა ხელი ცოტა განზედ გაშლილი ეჭირა, რომ მოქნევა ძლიერი და მედგარი ყოფილიყო; ცხვირის ნესტოებს ისე ამოძრავებდა, თითქოს დოღში გასაყვანი ბედაურიყო; ათრთოლებულ და შუა-გაპობილ ბაგეთაგან მოსჩანდა სპეტაკ და ბასრ კბილებთა ორი წყება, რომელნიც ისე გადაბმულიყვნენ ერთმანეთზედ, გეგონებოდათ, თავის დღეში არ გახსნილან და არც გაიხსნებიანო. წარბების შესართავ ადგილას შუბლი იმდენად ჩაჭრმავებოდა, რომ შიგ თითი ჩაჯდებოდა და ხორცის კანი-კი ნაოჭად შეკროდა, თვალები იმ ზომამდე დაებრიალებინა, რომ თეთრი ბაიის კიდევები უჩანდა და რაც რამ მრისხანება, სიმძლავრე, სიმამაცე და სხვა-რამ ძალა

მოიპოვებოდა ამ ადამიანში, ყველა ერთად მოგროვებულ იყო თვალების კაკლებში, რომლებიც ნაკვერჩხალივით უღვიოდა.

ერთი სიტყვით, მთელი მისი არსება, ონაგარ ნადირის წინაშე მდგარი, ამ ნადირზედ უფრო ონაგრულ იერით იყო მოსილი.

დათვს ტყვიისაგან ყბა ჰქონდა შენგრეული და სისხლი თქრიალით გადმოსდიოდა. უკანა ფეხებზედ ამართული იგი უშველებელი-რამ იყო. ჩვეულებრივად უსხარტოს და ზლაზენით მმოძრავს ახლა სიმარდე და სხეულის მოქნილება ეტყობოდა, ასე რომ მტრისაკენ ადამიანივით აბიჯებდა.

რა წამსაც მიუახლოვდა მონადირეს, დათვმა ტოტი შემოაუქნია და სახეში უსწორა. მგელიამ დაბლა დაღუნვით დაკვრა აიცდანა და ხანჯალი აძგერა ილლიაში; მხოლოდ ხანჯალი ფეხის და გულის შესართავში ვერ მოჰხვდა ნადირს, რადგანაც, მოქნეულ ტოტის აცდენის გამო, იგი წინ წატორტმანდა და ამიტომ ხანჯალი მხარში შეერქო. სამაგიეროდ, ერთი და ერთი წაბორძიკებული დათვი ფეხზედ ველარ გამაგრდა, წაბარბაცდა და მგელიას წააწყდა. ორივენი წაიქცნენ.

ადამიანის საუბედუროდ, დათვი ზედ დააწვა. მგელიას სახიფათო მდგომარეობა მით უფრო გაღუბქირდა, რომ მისი მარჯვენა ხელი, რომელშიაც ხანჯალი ეჭირა, დათვმა ქვეშ მოიტანა.

ამის გამო იგი საბრძოლველად უძლური იყო.

დათვმა დაუწყო თავისს მტერს ჯიჯგნა, საშინელი ცემა ტოტებისა სახეში, თავში, გვერდებში, გულში, საცაკი მოჰხვდებოდა.

მგელია უზომო ტკივილთან ერთად გრძნობდა მხეცის გახშირებულ სუნთქვას, ესმოდა ხან რაღაც ბუტბუტი, ხან მისი კბილთა ღრჭენა, ხამუშ-ხამუში ღმუილი, რომელიც თითქოს 'კმაყოფილებით იყო აღსავსე. პირველ ხანში მგელია ცდილობდა გამოსძრომოდა დათვის ქვეშიდგან, მხოლოდ იგი როგორც უნაგირს ისე გადასჯდომოდა და მთელი სიმძიმით ზედ აწვა.

მარჯვენა ხელი, მართალია, გაინთავისუფლა, მაგრამ გამოსადეგი აღარ იყო, რადგანაც წაქცევის დროს ჰღრძობდა და ველარ აეწია. სცადა მარცხენა ხელით გვერდზე გადავარდნილის ხანჯლის აღება და მოქნევა, მაგრამ დათვმა, თითქოს მიუხვდა განზრახვასაო, გამოსტაცა თავისს მოქნილის თათით ხანჯალი და შორს გასტყორცნა.

შერჩა მხოლოდ მარცხენა ხელი, რომლითაც მგელია ხან ყელში ეჭიდებოდა ნადირს, ხან ბალანს აგულეჯდა, ხან დაჭრილს ადგილს ულადრიდა რომ ტკივილი გაემწვაებინა.

ამის გამო ერთი-ორად გამძვინვარებული მხეცი უფრო და უფრო გაათრდა. უშველებელ ტოტის გამუდმებულმა სახეში ცემამ მგელიას თავ-პირი აკეპილ ხორცს დაამსგავსა. ცხვირის ნესტოებიდგან, თვალებიდგან, ალაგ-ალაგ დახეთქილ ძარღვებიდგან სისხლმა იწყო თქრიალით დენა. ნადირი-კი არა სცხრებოდა. თითქოს განგებ, რაც უფრო მგელია თანდათან ღონესა ჰკარგავდა, ველარ უძალიანდებოდა გაცოფებულ მხეცს, მით უფრო ეს მხეცი ძალას იკრეფდა და ჰბღღენიდა თავისს მოსისხლე მტერს.

დათვმა ბრძოლის დროს მგელიას ტანისამოსი შემოახია და დაუწყო სხეულის წიწკნა. საკვირველმა აღ-

ლომ მშობლიურის მზრუნველობისამ, რომ პაწია დათუნები ხიფათში არიანო, ეს ჩვეულებრივ უწყინარი და ნაკლებად ონავარი ნადირი იქამდის გააავზნინანა, რომ თავისს მსხვერპლს კბენაც-კი დაუწყო, რაც მეტის-მეტად იშვიათი მოვლენაა ხოლმე.

მგელიას, ვიდრე გონებაზედ იყო და ჯერ კიდევ შეეძლო ცოტაოდენი წინააღმდეგობა გაეწია,—ერთხელაც არ მოჰსვლია ფიქრად—იქნება, ტურიკო მომეშველოს და გადამარჩინოსო.

ის თვალ-უწვდენი ზნეობრივი უფსკრული, რომელიც მოულოდნელად ცხოვრებამ გაარღვია ამ ორ ადამიანის შორის,—იმდენად აშორებდა მათ, რამდენადაც წინად ძმობა აკავშირებდა.

თვით ამისთანა განწირულების დროს, როდესაც ადამიანი ინსტიქტიურად სიცოცხლეს ებლაუჭება და იმედს არა ჰკარგავს ხსნისას, მგელიას წარმოდგენითაც არ მოჰლანდებია, რომ შეიძლება ჩვეულებრივმა გრძნობამ ადამიანისამ ხიდი გასდოს იმ უფსკრულზედ და ზედ გაატაროს ტურიკო ძმად-ნათიცის საშველად. სამაგიეროდ სიბრაზე ერეოდა, რომ ტურიკომ მიაღწია საწადელს, ახლა მარიკა იმისია და ყოველივე ეს არათრად დაუჯდა.

მაგრამ, როცა მგელიას ქანც-წყვეტილობა და დაოსება იქამდის მივიდა, რომ გარს ბინდ-ბუნდი შემოეხვია და იგი ბურანში ჩავარდა, ველარა ჰგრძნობდა ტკივილს, ან იმას, რაც გარშემო ხდებოდა,—მგელიათითქო ტკბილმა ზმანებამ გაიტაცა.

რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ამ ზმანების შინაარსის სურათად გადაღება, აი, რა აღიბეჭდებოდა სურათზედ: მგელია ხიფათშია, ეს გაუგია ტურიკოს და სრუ-

ლიად დაჰვიწყებია, თუ რა ძვირი გული ჰქონდა მეგობარზედ. ისე მიისწრაფის ძმად-ნათციის საშველად, რომ მიწას ფეხს არ აკარებს. თოლია ხომ უფრო წინ მოჰქრის, შეჰყევს ყოველს ჯაგს, ყოველს ხეს და ჰსუნავს ჰაერს, რომ ყნოსვით მიაგნოს პატრონს. სულ ცოტა კიდევ, და აი, საცაა ძმად-ნათცი დაეცემა ნადირს, მოჰკლავს და დაიხსნის მას, ვისთანაც გაუტარებია თავისი ბავშვობა, ვისთანაც უთამაშნია, უგოთაენია, ჩიტების ბუდეები აუკლია. ტურიკოს სულ დაჰვიწყებია მარიკაც და იმისი ყუყუნა თვალები; მეგობრის მეტი აღარა აგონდება-რა. განა ასევე არ იზამდა მეელია, რომ ტურიკო მისებრ განსაცდელში ჩავარდნილიყო?! განა მარიკას სიტურფე გააკავებდა საშველად გაწეულს გულს?!.

და მეელია თითქოს კმაყოფილიც-კია, რომ ასეთი განსაცდელი შეემთხვა. ამ განსაცდელმა დაუმტკიცა, რომ მეგობრის გულს გაყიდული როდი ჰყოლია იგი... რომ...

ზმანება გაჰქრა... მეელიას გული შეუღონდა და ლეშობა-ლა ეთქმოდა.

გამძვინვარებული ნადირი-კი თავისას არ იშლიდა, ჰლადრიდა, ჰკბენდა, სჯიჯგნიდა ამ ლეშს.

VIII

სად იყო ამასობაში ტურიკო?

სწორედ იმ დროს, როდესაც ტყეში თოფმა იგრი-ალა, ტურიკო მარჯვნივ მიადგა იმ ფერდობას, რომელიც ჩანჩქერს გადაჰყურებდა.

თოლიამ თოფის ხმაზედ მხოლოდ ერთხელ მოასწრო შეყევნა, რადგანაც ტურიკომ მყისვე გააჩუმა. ჩანჩქერს

რომ უახლოვდებოდა, ძალღს ყელზედ თოკი მოაბა და თავისთან მიახტუნებდა, ეშინოდა, ვაი თუ, როცა ნადირს დაინახავს, ან ყეფა ასტეხოს ან უდროოდ გამოუდგეს და უააფთხოსო.

თოფის ხმა რომ შემოესმა, ტურიკომ სწრაფად აირბინა ფერდობზედ და დაინახა წაქცეული დათვი.

ტურიკომ დღეს პირველად იგრძნო გულში ღარღლი იმის გამო, რომ მგელიამ ასე ჩალა-გამოვლიებული დასტოვა იგი. ერთი ფეხით რომ ადრე მოსულიყო, ნადირი მას ჩაუვარდებოდა ხელში.

ამიტომ ტურიკო არც-კი იყო მონდომებული გაეგებინებინა მგელიასათვის, რომ თავისის თვალით ჰნახა მტერ-მოყვრის გამარჯვება. კაიბიჭობა, და გზის აქცევას აპირობდა, რომ არ შეჰხვედროდა, არ ენახა მგელიას თავ-მოწონებით ამეტყველებული და დამცინავი სახე. სოფელში ხმა გავარდებოდა—მგელიამ კიდევ მოჰკლა დათვით; ეს ხმა მიაღწევდა მარიკას ყურამდე და, ვინ იცის, იქნება იმ გოგომ დაინანოს კიდევ ეს მარჯვე ბიჭი, როცა ამის სიკვდილს გაიგებსო.

ტურიკო, ცოტა არ იყოს, სინანულმაც კი აიტანა, რატომ არ გადავიჩნე ეს მამა-ოხრის შვილი ღელეშიო. ამასთანავე ამრეხით შეხედა თოლიას, რომელმაც, როგორც ტურიკო იყო დარწმუნებული, ხელი შეუშალა უფსკრულში გადაეგდო მგელია. ამ მოგონებით გაგულისებული ტურიკო კარგებსაც უთავაზებდა თოლიას, მაგრამ ეშინოდა, ვაი თუ ძაღლმა წკმუტუნი ასტეხოს და ჩემი აქ ყოფნა გამოამყლავნოსო.

თოლია-კი თითქოს განცვიფრებას ეძლეოდა, რა—

ტომ არ მიშვებს დათვისაკენ ან თითონ არ მიდისო. — მაგრამ პატრონს თოკი მაგრად ეჭირა.

აზრი სიტყვაზე სწრაფია და, რაღა თქმა, უნდა ყველა ეს ფიქრები ტურიკოს თავში ანაზღეულად იბადებოდნენ და ანაზღეულადვე სცვლიდნენ ერთმანეთს, როგორც აღელვებულ ზღვაში ზვირთთა აგორებაა ხოლმე. მხოლოდ საერთო იერი, რომლითაც დაიფერა ტურიკოს სულიერი ვითარება, ისეთი იყო, თითქოს უზმოზედ მყავე რამ უჭამია და გულსა სძმარავდესო.

როცა გამოჩნდა დათვისაკენ მიმავალი მგელია, ტურიკომ განიზრახა მარჯვნივ გადაეხვია, მხოლოდ, ზეზე წამომხტარი დათვი რომ დაინახა, თითქოს მიწაზე ფეხები მიულოურსმესო, ადგილიდან ველარ დაიძრა.

დათვი მოკლული ეგონა, თორემ, რაც უნდა ძლიერ ყოფილიყო დაჭრილი, მაინც მიიწევდა მონადირეზედ. ახლა-კი რაღაც სასწაული მოხდა. მკვდარი ნადირი ისე წამოიჭრა, თითქოს ტყვია არც-კი ჰქონიყოს მოხვედრილი.

მაგრამ ტურიკოს მაშინათვე გაახსენდა ოდესღაც ნათქვამი მამის სიტყვები — დათვმა ხანდახან გატრუნვა იცის, თავის მომკვდარუნება, რომ ადამიანი ახლოს მიიტყუოს და მერე დაეცესო.

გაცოცხლებულის დათვის დანახვა იყო და თოლიამ იმისკენ ძალუმათ გაიწია.

ეს ბუნებრივი მოძრაობა ძაღლისა როგორღაც უცნაურად გამოეხმაურა სულიერ ვითარებას ტურიკოსას, რომლის გულმა პირველში ძაღლივით სწორედ იქითკენ გაიწია, სადაც მისი ძმად-ნათცი ფათერაკში იყო. მაგრამ ამავე დროს თოლიას მისწრაფებამ თითქოს გამო-

აფხიზლა იგი, იმის თავში მარტივად გამოიხატა ის წამი, როდესაც იგი მგელიას უფსკრულში გადაგდებას უპირობდა და თოლიამ შეუშალა ხელი.

ახლა კიდევ თვით განგება აგდებდა იმავე მგელიას განსაცდელში და იგივე პირუტყვი იწვევდა მას საშველად.

ამის განცდა იყო და გაბრაზებულმა ტურიკომ ისეთნაირად გამოსწია თოკს, რომ კისერ-მოღრეცილი პირუტყვი წამოიქცა, ზურგზე გადმოტრიალდა და წკმუტუნით პატრონის ფეხებთან გაიშხლართა.

ეს პირველი რეალური გამომეტყველება უეცრად აღძრულის აზრისა თითქოს დვრიტად დაედვა ამ აზრსა და განამტკიცა იგი.

ტურიკო თვალნათლივად ჰხედავდა, რომ ღმერთი სწყალობდა, თვით ღმერთი უკაფავდა გზას ბედნიერებისაკენ, რომელიც მარიკათი იწყებოდა და მარიკათივე თავდებოდა.—თუ ასე არ არის, მაშ დეე, ღმერთმა უშველოს მგელიასაო. თუ ბედისწერაა და მაგის აღსასრული მოტანებულია—მეც ვერას ვუშველი, ძალიანაც რომ მინდოდესო, და თუ შუბლზე არ უწერია სიკვდილი, მაგის ბედი ყოფილა, ღმერთმა ხელი მოუშართოსო—დაიშვიდა ტურიკომ გული.

გულს-კი სწორედ რომ დამშვიდება უნდოდა, თორემ უზომო ჩქროლვას ლამის საგულე შუაზე გაეხეთქნა. ტურიკო ძლიერ სულიერ ბრძოლაში იყო.

ჩვეულება, ცხოვრებისაგან შესისლხორცებული რწმენა მონადირესი, რაღა თქმა უნდა, ყურში აწვეთებდა, რომ განსაცდელის დროს ამხანაგის დატოვება ღვთისა და ნადირის ანაბარად—დიდი ცოდვაა ღვთის წინაშე და დიდი სიარცხვილია ხალხის თვალში... რომ ამისთანა კაცს მშიშარას დაუძახებენ, პირში ჩა-

აფურთხებენო... მაგრამ ამასთანავე განუსაზღვრელი სურვილი, რომ მგელია მალე ჩამოსცალეობოდა გზიდან და მარიკას სიყვარულით მალე დამტყბარიყო, — ხელს აფარებდა გულის მოძრაობას.

ტურიკო თანაც გრძნობდა, რომ უძლურია თავისი ხელით გამოასაღმოს მგელია ამ წუთისოფელს და ასეთი გარემოება-კი სწორედ ხსნა იყო მისი ამ უძლურებისაგან.

როცა მგელიას მარცხი მოუვიდა, ხანჯალი ვერ გაუყარა დათვს გულ-მკერდში და ნადირმა ქვეშ ამოიღო, ტურიკოში ერთის წამით მონადირის გრძნობამ იფეთქა.

ისე ხერხიანად იყო ახლა იგი დათვზედ და ისე სწორედ მიიყვანდა „სესიკასეული ბერდანკა“ ტყვიას მიზანში, რომ ტურიკომ თოფი გადმოაგდო მარცხენა ხელზედ, თითქოს დამიზნებას აპირებსო.

ამის დამნახავმა თოლიამ ერთი შეიკუნტრუშა და წელანდელივხთ დათვისაკენ გაიწია.

ეს მოძრაობა იყო ძაღლისა და ტურიკომ თოფი ძირს ჩამოუშო.

კვლავ ის წამი გაახსენდა, როცა თოლიამ ხელი შეეშალა, მგელია უფსკრულში გადაეგდო, და კვლავ გაიბა იმის თავში ფიქრთა ხლართი.

ამ ჟამად ტურიკოს არსებაში თითქოს ორ ადამიანს მოეკალათნა... ერთმანეთს ეკრთიმლებოდნენ და თითოეული ცდილობდა თავისაკენ გადებირა ტურიკო.

ერთი ეუბნებოდა: აბა უყურე, რა ღღეშია შენი ძმად-ნაფიცო! საცაა დათვი გაჭფათრავს და შენ-კი აქვე.

დგებარ თოფით ხელში და გულის ფანჯალით ადევნებთ ვალს ნადირისა და ადამიანის ბრძოლას; თანაც გეშინიან, ვაი თუ, შენს სამარცხვინოდ, ადამიანმა აჯობოს ნადირს. განა ხალხში აღარ აპირებ გასვლას? ქვეყანამ რომ გაგიგოს, რას იტყვის? ხომ ჩაგაქვავებს! მერე ვის ექცევი აგრე? შენს ძმად-ნათესად, რომელიც, ვინ იცის, იქნება ნატრობს: „აჰ, სადა ხარ, ტურიკო, რომ თავს არ გადასდებ ჩემ დასასხნელად!“ რაღას ელი? აიღე თოფი და დაიხსენ მეგობარი...

და ტურიკო შხად იყო ასე მოქცეულიყო, მაგრამ სწორედ ამ დროს მეორე ადამიანი დაუწყებდა რჩევას:

— მგელია ხომ უნდა მოკვდეს... ხომ წილად ერგო, რომ შენ უნდა მოჰკლა... თუ მგელია არ მოკვდება, მარკა შენი ვერ გახდება. მგელიას-კი ვერ მოჰკლავ, ვერ მოჰკლავ იმიტომ, რომ... რომ... იქნება თითონ მგელია შენ გიპირებს სიკვდილს... განა იმან არ მოიგონა წილის-ყრა?! რა იცი, გულში რა აქვს?! რო მოგკლას და მარკა იმას დარჩეს? დეე, თუ მგელია მართალია, ახლა გადარჩეს და მაშინ... ხალხში ველარ გახვალ, ჩაგაქვავებენ?! მერე ვინ რა იცის, როგორ იყო საქმე? ვინ არის მოწამე, რომ შენ თვალწინ დაეცა დათვი მგელიას?! არავინ! ამაზედ მარჯვე შემთხვევა სხვა აღარ გექნება! თვით ღმერთს უნდა, მგელია ისე მოგაშოროს, რომ იმის სისხლში ხელი არ გაისვარო!!

ტურიკო ორივე იღუმალ ხმას ყურს უგდებდა და არ იცოდა, რომლისთვის დაეჯერებინა. იყო ერთ ტორტმანში და სულიერ რყევაში. ორივე ხმა ისეთ რამეს ურჩევდა, რაც გულსა ჰხვდებოდა, თუმცა სულ სხვა

იყო ერთის და მეორის ნაკარნახევი. როცა ერთი ლაპარაკობდა, ტურიკო იმის მხარეს იჭერდა და მზად იყო ისე მოქცეულიყო, როგორც ის ხმა ურჩევდა, მაგრამ სწორედ ამ დროს მეორე დაიწყებდა ხოლმე და მაშინათვე დაითანხმებდა ტურიკოს.

როცა-კი ორივენი ერთად გააბამდნენ ლაპარაკს, მაშინ ტურიკო ბინდ-ბუნდში ეხვეოდა და ასე ეგონა, ჰაერში ჰკიდია, ყოველ მხრით ქარი უბერავს და, როგორც უღონო ჩალა-ბულა, ვერც აქეთ წასულა, ვერც იქით.

ამასობაში დათვმა თავისი შეასრულა. ბოლოს, რა გაათავა ადამიანის ბეგვა, კბენა და ჯიჯგნა, ნადირი დაიხარა და თავი დაადო ადამიანს, ერთი ხანი ისე იყო გაყუჩებული, თითქოს ყურს უგდებდა ადამიანის გულის-ცემას. მერე წამოდგა და ხისაკენ გასწია ბარბაცით.

სწორედ ამ დროს ტურიკო გამოერკვა გაოგნებას, გაიწვდინა თოფი და დათვი მიზანში ამოიღო... იგრიალა თოფმა და დათვმა მიწაზედ ზღართანი მოიღო. ერთი ხანი გორაობდა მიწაზედ, რომელსაც ტოტებით ჰფხაჭნიდა, ღმუოდა მინელებულის, მიყუჩებულის ხმით და თავს აქეთ-იქით ანარცხებდა. ბოლოს საშინლად გააზმორა, გააკანკალა, ფეხები დაპარჭყა. ეს უკანასკნელი გაფანცქალღება-ლა იყო და გათავდა.

ტურიკომ ძალლი გაანთავისუფლა.

თოლია ელვასავით გადახტა ჩანჩქერისაკენ, რომელიც ისევ-ისე საამურო სანახავი იყო, ცელქად ჩაჩქაფუნებდა რუსხმულში და მარგალიტით წვეთებს მზის შუქს ესროდა, თითქოს მის კიდეთა შორის მომხდარ ამბავს მის

ყურამდის არ მიეღწიოს ან, თუ მიეღწიოს, უზრუნველად ზვირთებისათვის გაეტანებინოს.

IX

მაგდანას ეხოში მეზობლებს ბლომად მოეყარათ თავი.

დედაკაცები ყვავებივით წამომსხდარიყვნენ დერეფანში, მამაკაცები კი ალაყაფის კარებთან ზოგი ქვაზედ იჯდა, ზოგი კუნძებზედ, ზოგიც პირდაპირ მიწაზედ, რომელიც აბიბინებულის ბალახით ზურმუხტის ფრად იყო მოსიული.

კაცებში ტურიკოც ერია.

სახე დაღვრემილი ჰქონდა, ჩამოგძელებული, თითქოს ვიღაცას ნიკაპზედ ხელი წაეფლოს, ძირს ჩამოეწიოს და ასე ჩამოწოწოლავებული დარჩენოდეს.

ლაპარაკი, რაღა თქმა უნდა, სულ მგელიას უბედურებას შეეხებოდა.

ეს მეორე დღე იყო, რაც ტურიკომ გონება დაკარგული, სიკვდილის პირად მდგარი მგელია ჩამოატანა ტყიდან.

მეზობლობა ხომ მეზობლობა იყო, ყველას ვალად შიაჩნდა უბედურების დროს ოჯახისათვის თასლიბი გაეწია, ნუგეში ეცა, მაგრამ ყველა ამაზედ ძალიან უფრო ცნობის-მოყვარეობა მოქმედებდა. თითოეული ქალი თუ კაცი საღერდელ აშოთლი იყო, რომ ყველაფერი დაწვრილებით გამოეკვლია, საქმის შიგნიტიკური დასაბამ—დასასრული შეეტყო და ბოლოს, როცა გულს მოიოხებდა, დანანებით წარმოეთქვა: „აფსუს, რა

ბიჭი ჰშორდება წუთისოფელს!“ ან „აჰჰ! სად ვიყავ იმ დროს, რო...“ და აღარ დაეთავებინა ეს სიტყვები, რადგანაც თითონაც არ იცოდა, რას იზამდა, იმ დროს რომ იქა ყოფილიყო.

ტურიკო ცუდ გუნებაზედ გახლდათ, რადგანაც დღეში ათჯერ და ოცჯერ უნდა გაემეორებინა იმ უბედურობის ამბავი, რაც მგელიას შეემთხვა. ყველა ახლად მოსული მეზობელი თავისს უწმინდესს უფლებათ სთვლიდა: ეთხოვნა ტურიკოსათვის, გვიამბე, რა ღვთის-წყრომა ეწვია საწყალ მგელიასაო.

აი, სწორედ ამ ჟამდაც, ტურიკომ კვლავ დღეს მეთედ დაიწყო მგელიას თავ-გადასავალი.

— როგორ იყო, ნათლი და... — ეუბნებოდა ტურიკო იმის პირდაპირ მჯდარ მოხუცს, რომელიც ის იყო მოვიდა მაგდანასას თანაგრძნობის გამოსათქმელად და მაშინათვე ტურიკოს მოთხრობა დააწყებინა — კაცს რომ ღმერთი გადაუდგება და იმის მაგივრად კვალში ეშმაკი დაუწყებს დევნას, სწორედ მაგ ბიჭის საქმეც მაგრე იყო. აიხირა მაგ საცოდვაჲმა, გინდა თუ არა, დათვზე წავიდეთო. ამ ორი კვირის წინად „ფსიტის დელეში“ კვლივნახეთ... ძუ-დათვი უნდა ყოფილიყო, რადგანაც დიდი ნადირის კვალთან რამდენიმე პატარა ნავალიცა ვნახეთ. ღვთის წინაშე, მე როგორღაც გული არ მითხრობდა... უარზედ ვიყავი... ძუ დათვზე მისვლა სახიფათოა მარტო ადამიანისათვის... ან იქნება თოფმა გიმტყუნოს, ან მიზანს ვერ მიატანო... რა ვიცი, რამდენი ფათერაკია. ვეუბნებოდი, მგელი, პატარა დაიცადე, ფოჩხიანთ ივანკო მოვა-მეთქი, ორიოდე სხვა ვინმე გავიყოლოთ,

ძაღვები წავასხათ და... მაგრამ მაგ დალოცვილმა თავისი არ დაიშალა... შეაგდო ქვა და შეუშვირა თავი...

— აბა, წერა რო აიტანს კაცსა, მაგრეა და... — ჩაურთო ერთ-ერთმა იქ მყოფთაგანმა.

— ოლონდაც, ოლონდაც — დაუკრა კვერი მეორემ თავის ქნევით.

— მერე? — მიჰმართა ახლად მოსულმა ტურკოს!

— მერე და... წილიც-კი ვყარეთ... მე ირემზე, იმან კიდევ დათვზე... დედაჩემმა გვიყარა წილი... აკი ეშმაკმა თავისი ქნა და...

— ეშმაკი-კი არა და — გააწყვეტინა კვლავ სიტყვა პირველმა — კაცს რომ შუბლზედ უწერია, ამა და ამ დღეს, ამა და ამ საათს დადგება შენი აღსასრულიო, თითონ ადამიანივე დაეძებს ხოლმე თავისს სულთამხუთავს... მგელიას საქმეც მაგრე ყოფილა, თორე მაგდანამ წილი რაღა დათვს არგუნა და არა ირემს?! — შეეკითხა თავის მიტრიალ-მოტრიალებით მოსაუბრე იქ მყოფთ და, რადგანაც პასუხი არავინ გასცა, თითონვე გაეპასუხა თავისს თავს — მგელიასაც სწორედ თითონვე უძებნია თავისი სულთამხუთავი.

— წავედით — დაიწყო ტურკომ, რომელსაც, ცოტა არ იყოს, გულს უწკმეტავდა მოსაუბრის სიტყვები ბედის-წერის და სულთამხუთავის შესახებ — წავედით... გარიჟრაჟმა „ეშმაკის ნაფხურთან“ გვისწრო.

ამ სიტყვების თქმის დროს ტურკოს გულმა უცნაურად იწყო ჩქროლვა და ხმაში, თითქოს ხრინწი მოეჩიოა, რაღაც კანკალის მსგავსი ჰანგი გაიხმა.

— „ორთავა-გორის“ ძირას გავიყარენით, მგელია მარცხნივ წავიდა, მე — მარჯვნივ, რომ „ანგე-

ლოზის წყაროსთვის“ ორი მხრით მოგვეარნა,—იმედი გვექონდა, მზე რომ შუბის ტარამდის აიწვედა, დათვი ამ წყაროზე ჩამოვიდოდა. მე ნელ-ნელ მივდიოდით... დროსაკმაო მქონდა. ნახევარი გზა კიდევ მექნებოდა გასავლელი... აჰ, დეე, ფეხი მომტეხოდა და პატარა ამეჩქარებინა,—მარდად შეარნა, მაშინ ხომ...—წამოიყვირა უცბად ტურიკომ ერთკილოვან და დაბალ ხმით ლაპარაკის დროს, მაგრამ თითქოს თითონვე შერცხვა იმ სიყალბისაო, რომელიც ხმაში დაეტყო, კვლავ დაუდაბლა ხმა,—ი ოხერი ტაიანი ადგილია—სტევა ტურიკომ ისე, თითქო თავსა მართლულობსო და, ცოტა სიჩუმის შემდეგ, განაგრძო—ჰო, იმას ვამბობდი—ნახევარი გზა მექნებოდა-მეთქი გავლილი... რომ ერთბაშად შორიდან თოფის ხმა მომესმა. მივხვდი, მგელია უნდა ყოფილიყო და ფეხი გავაჩქარე, თითქმის მივრბოდი... თოფის ხმა სწორედ „ანგელოზის წყაროდამ“ მოისმა. სამი იმოტენა ხანი არ გავიდოდა, რაც შენ გელაპარაკები, ნათლი, რომ ის გზა გავირბინე,—აღმართია ის დაშამათებული,—გადავადექ „ანგელოზის წყაროს“ და ის შენმა მოსისხლე მტერმა ნახოს, რაც მე სანახავი ვნახე...

სიჩუმე ჩამოვარდა.

ძნელი სათქმელია, რა ხდებოდა ამ უამად ტურიკოს არსებაში, რამ აუნთო აღმურით ლოყები, რამ გაუღუვა ნაკვერჩხალივით თვალები, რამლებიღამაც ისეთი გამომეტყველება გამოკრთოდა, თითქოს იქ მყოფთა სახეზედ რაღაც ეჭვის მაგვარ უნდობლობას კითხულობდა და ცდილობდა დაერწმუნებინა მსმენელნი, რომ მისი ნაამბობი სრული სიმართლე იყო.

— მერე?—გაისმა ხმა მოხუცისა.

— მერე?!—წარმოსთქვა უმნიშვნელოდ ტურიკომ და აზრ-დაკარგული თვალები მოხუცს გაუშტერა.

— ჰო, რა მოხდა მერე?—ჰკითხა კვლავ მოხუცმა, რომელსაც, ცოტა არ იყოს, ეხამუშა ტურიკოს თვალების ელვარება.

— მგელიას დათვი გადასჯდომოდა და ჰბეგვავდა ტოტებით. საწყალი ხმას არ ღლებდა, არ ინძრეოდა... მაშინვე მივხვდი, რა განსაცდელშია ც იყო... დავუმიზნე თოფი დათვს. ტყვია შიგ თავში მოხვდა და გვერდზე გადაბრუნდა. გავექანე მგელიასაკენ, მაგრამ... შენი მტერი... მკვლარივით დამიხვდა, ველარც-კი სუნთქავდა. აკეპილ ხორცივით იყრ, ტანისამოსს შემოფხრეწილი... გული მომიკვდა ასე რომ დავინახე, ძაღლებისაგან გაფათრულ ნადირივით ეგდო მიწაზე...

ტურიკომ თავი ჩაჰქინდრა, თითქო ის სავარამო ფიქრები, რაც ახლა მას თავში კალიასავით მოსდებოდა, იმ სიმძიმისა იყო, რომ კისერსა სწყვეტავდა.

— პატარა ადრე რომ მისულიყავი, იქნება, გადაგერჩინა ის უბედურბ...—უთხრა ტურიკოს მოხუცმა.

— აჰ, ნათლი, ნეტავ აგრე ყოფილიყო და!..—წამოიძახა ანაზდელულად ტურიკომ. ამასთანავე თავი მალლა შეატრიალა და მარცხენა ხელი ზეცისაკენ აიწია, გეგონებოდათ ცას იწვევდა მოწმად, რომ ძმად-ნაფიცს სიკვდილს გადაარჩინდა.

მაგრამ ამ დროს უცნაური ამბავი მოხდა.

როდესაც ტურიკომ თავი მოხუცისაკენ მიატრიალა, თვალები უნებურად იქვე მოხუცის გვერდზე მდგარ თოლიაზე შერჩა.

თოლია როგორღაც გაბოტილი იდგა; მუდამ მალ-
ლა წამოკაუჭებული კუდი ახლა დაბლა დაეშო, თითქოს
შიშისაგან ამოუძუებიაო; ყურები დამკნარ ფოთოლივით
ჩამოყრილი ჰქონდა; დაწირპლიანებული თვალეზი,—გე-
გონებოდათ, ეს არის ახლა უტირნიაო,—გაშტერებით
პატრონისათვის მიექცია იმ დაჟინებით, ასე გონია, ესმო-
და ტურიკოს ნაამბობი და გულმოდგინეთ ყურს უგ-
დებდა.

იყო წუთი, როდესაც პატრონისა და პირუტყვის
თვალთა-მეტყველება ერთმანეთისაში გადაიხლართა და
ამ გადახლართვამ ტურიკოზე ისე იმოქმედა, როგორა-
თაც ელექტრონის ძალამ, მაშინ როდესაც თოლიას
თვალეზი ტურიკოს იმავე დაჟინებით შესცქეროდნენ.

ვერავინ ვერ გამოსცნობს, რა ამოიკითხა ადამიან-
მა პირუტყვის თვალთა-მეტყველებაში, მხოლოდ ეს იყო
ერთი, რომ ტურიკო გველ-ნაკბენივით წამოვარდა და
ძაღლისაკენ გაქანდა.

— იქით დაიკარგე, შე სამგლევე შენა!—წამოიყვი-
რა გაფითრებულმა ტურიკომ ყრუ ხმით, თანაც წიხლი
ამოჰკრა თოლიას ფერდში და გვერდზე გადისროლა.

— რას ერჩი, ადამიანო, საცოდავ პირუტყვეს?—მიჰ-
მართა ტურიკოს ერთ-ერთმა იქ მყოფთაგანმა, რომელ-
საც შეებრალა უდანაშაულოდ დასჯილი თოლია, ტკი-
ვილისაგან გულსაკლავ ყმუილით მგორავი დედა-
მიწაზე.

ტურიკო გონზედ მოვიდა, შერცხვა იმისა, რაც
ახლა ჩაიდინა და, თითქოს თავს მართლულობსო, აკან-
კალებულის, მთრთოლვარე ტუჩებით წაიდუდუნა:

— ეგ სამგლევე ეგა! მე რომ არ დამდევნებოდა და

მგელიას გაჰყოლოდა, იქნება იმ საწყალს ის დღე არ ენახა.

X

ორი დღის განმავლობაში მგელია გონზედ ვერ მოვიდა. თუმცა თვალები გახელილი ჰქონდა, მაგრამ ერთგვარი გამომეტყველება, რომელსაც არავითარი აზრთა ცვალებადობა არ ეტყობოდა, ნათლად ამტკიცებდა, რომ მგელია ვერა გრძნობდა, თუ რა ხდებოდა მის გარშემო.

კენესითაც-კი არა კენესოდა, კბილები ისე ჰქონდა შეკრული, რომ ვერ გაუხსნეს საჭმლის ჩასაშვებათ.

რამ დაუკარგა ასე გრძნობიერება, რამ ჩაუგდო ენა, —სხეულის უზომო ტკივილმა თუ შიშისაგან გონების შერყევამ—ძნელი გამოსაცნობი იყო.

არც მაგდანას ტირილი, ხან მოთქმით, ხან-კი ჩუმის მღუღარებით აღსავსე, არც მუდმივი ფუსფუს-ჩურჩული მეზობლებისა თითქოს არ აღწევდა მგელიამდე, ან იქნება აღწევდა კიდევ, მაგრამ საწყალს დაკარგული ჰქონდა ნიჭი იმის გამოთქმისა, რასაც გრძნობდა.

ტურიკო ერიდებოდა სახლში შესვლას... რალაც გამაურკვეველი შიში შეიპყრობდა ხოლმე, როცა კარებს უახლოვდებოდა და იძულებული ხდებოდა უკანვე გამობრუნებულიყო.

როცა ერთხელ უნებურად ძმად-ნათიციის თვალებს ჩააშტერდა, საშინელება რამ იგრძნო: ასე ეგონა, იმ გაშტერებულ თვალებიდამ რალაც ისრების მსგავსი რამ გადმოწვა და მას სხეულში ეძგერა ცივი, გათოშილი, როგორათაც ფოლადის ხიშტები.

ხანდახან, როდესაც გარს არავინ ეხვია და ტურიკოს ფიქრი გაიტაცებდა ხოლმე, მარიკა აგონდებოდა. ამავე დროს ისიც აგონდებოდა, რომ ახლა თავისუფალია, მარიკას ვერავინ შეეცილება, რაღა თქმა უნდა, ამისთანა იმედით გამხნეებული გული მაშინათვე გოგოსაქენ გაიწვედა ხოლმე, მაგრამ ეს ბუნებრივი მოძრაობა მოტრფიალზე გულისა იქვე ჩერდებოდა, თითქოს ვილაცამხელი სტაცაო.

იმის გონების თვალწინ მყისვე მგელიას გაშტერებული თვალუბი ჩნდებოდა და ტურიკოს ახსენებოდა, რომ ჯერ კიდევ ცოცხალია ის ერთად-ერთი მოქიშპე, რომელიც მარიკას სიყვარულს ეცილება.

უმოდრაო სხეული, უილაჯოთ გადავარდნილი თავი, მათრახებივით ჩამოყრილი ხელები საკმარისი როდი იყო, რომ მგელია მკვდრად ეცნო... სამაგიეროდ, უზომოდ დაჰყეტილი თვალეზი, გაცრიაგებული, მღვრიე ფერი თვალის კაკლებისა და იერ დაკარგული გამოხედვა— ნათლად ამცნობდა ტურიკოს, რომ მგელია ცოცხალია, თითქოს სიცოცხლეს მიეტოვებინოს მარტო სხეული მგელიასი, თვალეზამდის მოედწიოს და სწორედ აქ გაჩერებულიყოს, დღიურ სინათლით ჰყვეწილო.

სანამ-კი მგელია ცოცხალი იყო, ტურიკო ვერ გაბედავდა მარიკას მიჰკარებოდა—პირობა ასეთი იყო... კარგად ახსოვდა ეს პირობა.

სალამო ხანს უეცრად ატყდა ხალხში დედაკაცების მოძრაობა: რიგი გამოდიოდა, რიგი შედიოდა იქ, საცა აუადმყოფი იწვა.

ტურიკოს დაუძახეს—მგელია თავდებოა.

იგი იძულებული გახდა ძმად-ნათესავთან შესულიყო,

რადგანაც ამისთანა წამის დროს ყველა გარედ გამოდიოდა, ავადმყოფს მარტოდ სტოვებდა, რომ სულთამხუთავი არ დაეფთხოთ; მხოლოდ ერთ-ერთი ვინმე მახლობელი უნდა ყოფილიყო სულთ-მობრძავთან, ვინცოცაა მოხდებოდა რამე.

ტურიკო შევიდა ბინდ-ბუნდით მოცულ ოთახში.

სულთ-მობრძავი ტახტზედ იწვა უკანა კედელთან. თავი ფანჯარისაკენ ჰქონდა მიქცეული. ჩამავალ მზის სხივები ოდნავ აღწევდნენ ოთახში და სინათლეს ჰფენდნენ მომაკვდავის სახეს.

მადლობა ღმერთს! — გაიფიქრა ტურიკომ, რა დაინახა, რომ მგელიას თვალები მიეღულა.

წყლულებით მოფენილი სახე ადგილ-ადგილ გარუჟული და გამიწისფრიანებული ჰქონდა. საწყალი ყელში ხრიალებდა და ხანდახან ტუჩებს აცმაცუნებდა.

ტურიკო კუთხეში დადგა და ცდილობდა არ ეყურნა მომაკვდავისათვის, მაგრამ უცნაური ძალა მაინც თავს იჩიბენ აბრუნებინებდა, სადაც მგელიას სახე ეგულებოდა.

ის შიში, რომელიც მის არსებაში იყო აღძრული, როდესაც მომაკვდავთან შედიოდა, თან-და-თან გაიზარდა, რაც უფრო და უფრო უყურებდა, როგორ ებრძოდა მგელია სიკვდილს.

იგი ჰხედავდა მგელიას უსიცოცხლო სხეულს, ოდნავად მთრთოლვარე ტუჩებს, მას ესმოდა მგელიას ყელში ხრიალი, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერ ჰხედავდა, სად იყო ის საშინელი ძალა, რომელიც ებრძოდა მგელიას არსებას, ვერა ჰხედავდა თვით სიკვდილს.

და, რაც უფრო დაეინებით უყურებდა, — ტურიკო თან-და-თან სასოებას ჰკარგავდა, რადგანაც იმის თავში

გრძნეული ხელი რაღაც ნაცნობ სურათს ჰხატავდა... ტურიკოს ეგონა, რომ მის წინ მომაკვდავი-კი არ არის, არამედ დედამიწაზედ ჯან-ლონით სავსე მგელიაა გალართხული... ზედ დათვი გადასჯდომია და საშინლად სჯიჯგნის... ის კი, ტურიკო, გრძნობს უნდა მიეშველოს მეგობარს, მაგრამ არ ეშველება, არ ეშველება იმიტომ, რომ მგელია უნდა მოკვდეს, თორემ მარიკას წაართმევს... თვით ღმერთმა ინება და ისე ჩამოაცალა მეტოქე, რომ სისხლში ხელი არ გაუსვრია... წილის ყრით-კი უნდა მოეკლა... აბა, როგორ მოჰკლავდა ძმად-ნაფიცს?!. განა ღმერთი ამას ინებებდა... ხომ არ ინება კიდევ, თითონვე მოუღო ბოლო... თუმცა თავისის თვალით უყურა, როგორ გაჰფათრა დათვმა მგელია, მაგრამ ეს ხომ სხვას არავის უნახავს!.. ვის შეუძლიან ბრალი დასდოს, რომ ამხანაგი ჯანსაცდელში ჰნახა და არ-კი დაიხსნა?! განა ვინ დაუდგება პირისპირ?! ვინ ეტყვის მოღალატე ხარო!!!

ტურიკოს აფრა-აშლილი გრძნობა-გონება თავისავე თავს ეკრთიმლებოდა, თითონვე ბრალსაც სდებდა, თითონვე ამართლებდა კიდევ. უკანასკნელმა საბუთმა, ვერავინ მიკიჟინებს მოღალატეობასაო, თითქოს დაამშვიდა კიდევ ტურიკო, მაგრამ ამ დროს უცნაური ხმა შემოესმა, რამაც სხეულში ცივი ჟრუჟანტელი მოჰგვარა..

ეს ხმა ისეთი იყო, გეგონებოდათ, ბავშვი კრუსუნებსო. ხან-და-ხან-კი ამ ხმის ამომღები არსება უცბად შეიკანავლებდა ხოლმე და ბოლოს გულის ამოსკვნით სწყვეტდა.

აკანკალებულმა ტურიკომ აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედა, მაგრამ ვერავინ ვერ დაინახა.

ერთხანს ყური ათხოვა, აცა ვნახო, ხომ არ მომეჩვენაო. მომაკვდავის ხრიალის მეტი ვერა გაიგონა-რა.

მაგრამ, როცა გული დაიმშვიდა, არავინ არისო, —
კვლავ გამეორდა ის უცნაური ხმა.

ტურიკოს თმა აებურძგნა, ძარღვებში სისხლი გაუ-
ცივდა და თვალებში სივრცე აუთამაშდა. აქ რაღაც
გრძნეულება ხდებოდა.

— იქნება მომაკვდავს ეშმაკი დაებატრონა!.. — გაივ-
ლო ელვასავით თავში ფიქრი ცრუმორწმუნეობის ზღუ-
დეთა შორის აღზრდილმა ტურიკომ — იქნება ეშმაკი მო-
სულა, რომ მგელიას სული ამოაძროს და ჯოჯოხეთში წაი-
ლოს!..

ელდა-ნაკრავმა ტურიკომ კარებისაკენ გადადგა ფე-
ხი და ამდროს ფანჯრის სინათლეზედ დაინახა, ტახტ
ქვეშ შემძვრალი თოლია, რომელსაც გარედ მხოლოდ
თავი გამეყო და წკმუტუნით და მიბნედილ ყმუილით მგე-
ლიას ძირს გადმოვარდნილ ხელს ულოკავდა.

შიში თუმცა გაეფანტა, მაგრამ, სამაგიეროდ, საში-
ნელმა სიბრაზემ მოიცვა ტურიკო.

ეს ძალღი მოსვენებას არ აძლევდა. ლანდივით უკან
დასდევდა და თითქოს ყოველ მის მოძრაობას, თვით
ფიქრთა დენასაც კი სდარაჯობდა.

აი ახლაც, ეს ძალღი თვისის კრუსუნით და კნა-
ვილით თითქოს პასუხს აძლევდა ტურიკოს იმ კითხვაზედ,
ვინ მეტყვის მე, მოღალატე ხარო!..

ტურიკოს ცივმა ოფლმა მოუნამა სახე და სუნთქვა
შეეკრა, როცა წარმოიდგინა, რომ რაღაც გრძნეული
კავშირი ჰსუფევს თავისს თავსა, მომაკვდავ მგე-
ლიასა და პირუტყვ თოლიას შორის. რომ ეს უხი-
ლავი კავშირი თან-და-თან ძლიერდება და თვით საზა-
რელი სიკვდილიც-კი, რომელიც ახლა დათვივით ჩაჰ-
ბლაუტებია მგელიას, უძლურია გასწყვიტოს იგი.

ტურიკოს შერცხვა, რომ პირუტყვი იმის თვალწინ ჭირისუფალივით ჰგლოვობდა, სტიროდა თავისს მომაკვდავს პატრონს და ის-კი, ძმად-ნაფიცი ამავე მომაკვდავისა, უძლურია ძალლივით მოიქცეს, ვერა ჰბედავს მიუახლოვდეს მგელიას ნახევრად გაცივებულს გვამს, ხელი შეახოს იმის ხელს, რომელიც, ვინ იცის, რამდენჯერ გადაჰხვევია ძმურად, ჩახედოს თვალებში, რომ სულის ამოსვლის დროს თან გააყოლოს თავისი სახე და თითონ-კი ამოიკითხოს ამ თვალებიდან, რა მიაქვს მგელიას იმ სოფლად, — სიყვარული თუ მძულვარება ძმად-ნაფიცისადმი.

გაბრაზებული ტურიკო ძალლისაკენ გაქანდა, მაგრამ, ერთი ნაბიჯის გადადგმის-უმალ, თავზარ-დაცემული გაჩერდა.

ტახტიდგან მგელიას სწხე მისჩერებოდა. დაჰყეტილ თვალებში თუმცა გამქრალიყო წინანდელი სიცოცხლის იერი და სიკვდილს დაესადგურნა, მაგრამ სიკვდილთან ერთად შიგ სხვა რაღაც მეტყველება ჩასახულიყო: თვალები ტურიკოს თითქოს ყვედრებით ეუბნებოდნენ — „რად ამწარებ, ტურიკო, მაგრე ჩვენს თოლიას?! ნუთუ აღარ გიყვარს?!“

ასე-იყო თუ ისე, ტურიკომ თოლიას ხელი აღარ ახლო და კარებს მიაშურა.

XI

მგელია დამარხეს.

მაგდანა დიდი მწუხარე იყო. ისეთის მოთქმიოა და ზარით ტიროდა მიცვალებულს, რომ ბევრ დედას მოუტყვდებოდა თვით ღვიძლი შვილის ასე დატირება, ასე-

თი ქირისუფლობა. ვინ იცის, რა ალერსიანის სახელით არ იხსენიებდა მოხუცი საბრალო მგელიას?. თავის მეორე შვილს ეძახდა, თავისს დამტირებელს და ოჯახის სიხარულს. ღმერთს შესჩიოდა, ასე უდროოდ რად მოუსპე ახალგაზდა სიცოცხლე და არ გაახარე დედის გული შვილობილის ბედნიერებითაო.

ერთხელ მეტის-მეტად გამწარებულმა ისე შესძახა მიცვალებულის ცხედარს, თითქოს ცოცხალი ყოფილიყოს:

— შვილო! რად უღალატე შენს ძმას? აკი ჰპირდებოდი, მეჯვარედ გამოგყვებო... ეგ იყო შენი დაპირება?!
ტურიკო მოღრუბლული იყო, სახე დაღმანჭილი.

დედის საშინელი მწუხარება როგორღაც გულზედ უსიამოვნოდ ჰხვდებოდა, თითქოს ჰშურდა, რომ მაგდანამ ისეთის ნამდვილის დედაშვილურის გამწარებით მიიღო შვილობილის სიკვდილი. მაგრამ გულს მაინც ის იმედი უფონებდა, რომ ახლა თავისუფლად შეეძლო მარიკას სიყვარული, რომელსაც ვერავინ ვეღარ შეეცილებოდა.

ტურიკო გულის ლევით მოელოდდა, როდის დაბინდდებოდა, რომ მარიკას სახლთან მიპარულიყო. თუმცა თავის დღეში არც-კი შეჭლაპარაკებოდა იმ გოგოს, მაგრამ გული უთხრობდა, არც იმას ჰყევხარ შეუმჩნეველიო. მხოლოდ ერთი თვალი მაინც მოეკრა იმის წერწეტა ტანისათვის და მაცვლისფერ თვალებისათვის, რომლებსაც ისე ეშმაკურად გამოაპარებდა ხოლმე შუბლქვეშ, თითქოს მელია ყოფილიყოს.

როცა შებინდდა და უზომო მწუხარებისაგან მოღლილ-მოქანცული მაგდანა ძილს მიეცა, — ტურიკო სახლიდამ გამოვიდა და ქურდულის ნაბიჯით სოფლის ბოლოსაკენ გაემართა.

გულს დაგა-დუგი გაჰქონდა, როცა ტურიკო მარიკანთ ეზოს წინ ლობესთან გაჩერდა.

სახლში ალბად ეძინათ, რადგანაც სინათლე არა სჩანდა. რომ გეკითხნათ ტურიკოსთვის, რაზედ ჰფიქრობდა ამ წამს, ვერ გიპასუხებდათ, რადგანაც გულის უზომო მოძრაობას თითქოს მთლად გაეკავებინა გონების მუშაობა, ასე რომ არც ერთ ფიქრს არ გაურბენია ტურიკოს თავში.

მაგრამ, როცა ხანმა გაიარა და ტურიკომ იმედი დაჰკარგა მარიკას ნახვისა, გულის ჩქროლვა ყრუ სევდად შეიცვალა; გონებამ მოძრაობა იწყო, უცბად აღძრულმა აზრმა, რაკი ერთხელ ფეხი მოიკიდა, სწრაფად სხვა თვისი მსგავსი წარმოშობა და ერთ წუთში ტურიკოს თავში აზრთა და ფიქრთა მთელი გრეხილი გაიბ-გამოიბა.

ტურიკოს, მის-და-უნებურად, წარმოუდგა თვალწინ ის საშინელი საღამო, როდესაც ამავე ადგილას მგელიას მოელოვარე თვალებს შეეფეთა. გაახსენდა ყველა ის, რაც აქ მათ შორის მოხდა... მოაგონდა მათი საშინელი წილის-ყრა.. მგელიას უბედური თავ-გადასავალი და იმ დროს, როდესაც ყველა ამავების გახსენებამ ტანში ქრუანტელი მოჰგვარა და ზურგზე-კი ქიანჰველასავით რალაცა აუფუტუტუტა, —სკადა თავის დამშვიდება— ყველაფერი ღვთის განგებით შროხდაო... ალბად მგელიას წერა ეს იყო, თორემ რალა ისიც მარიკას აედევნა, განა სხვა გოგო აღარ მოიპოვებოდა ქვეყანაზე?!. ან რალა მე მარგუნა ბედმა მარიკა და არა მგელიას?!. მერე, განა თითონ იმან არ მოიგონა წილის-ყრა?! ჩემი რა ბრალია, რომ ბედმა სიკვდილი არგუნა?!. მერე, მე ხომ არ მომიკლავს... აკი ღმერთმა ინება, ძმად-ნაფიცის სისხლში

არ გამესვარა ხელები და თითონვე ჩამომაცალა მგელია გზი-
დან... ღვთის ხელი რომ არა ტრიალებდეს ამ საქმეში,
განა ვერ იხსნიდა მგელიას განსაცდელისაგანაო... მაშინ
რომ დამეხსნა, მერე ხო, სულ ერთია, უნდა მომეკ-
ლაო...

აქ ტურიკო შეკრთა, რადგანაც თავისი თავი სწო-
რედ იმაში დაიჭირა, რასაც გაურბოდა.

ტურიკო, რაღა თქმა უნდა, ვერ აგვიხსნიდა, სად
იყო ის სიყალბე აზრთა-წყობისა, რამაც იგი შეაკრთო,
მაგრამ გრძნობით-კი გრძნობდა, რომ ისეთს ღობე-ყო-
რეს მიადგა, რომელსაც თამამად ვერ გადაჰლახავდა.
ტურიკოს მდგომარეობა მოგაგონებდათ იმ ზღაპრულ
გმირის მდგომარეობას, რომელიც უცბად ჯვარედინ გზას
მიადგა და არ იცის საითკენ წავიდეს, მარცხნივ თუ
მარჯვნივ, რადგანაც, სულ ერთია, ორივე მხრით განსაც-
დელი მოელის. მხოლოდ იმდენი სიმამაცე ვეღარ შერჩა
ტურიკოს, რომ პირდაპირ შეჰყროდა განსაცდელს, და
განიზრახა ქურდულად გაჰპარვოდა.

ეს იყო და... ტურიკოს თავში ნელ-ნელა, პარულად,
ფეხ-აკრფით ამოძრავდნენ სხვადასხვა აზრები და ფიქ-
რები:

— მართალია, — ეუბნებოდა ტურიკო თავისვე არ-
სებაში მობუნაგე საიდუმლო ხმას, — მე შემეძლო დამეხ-
სნა სიკვდილისაგან მგელია... მხოლოდ ერთი ჩამოწევა
ჩახმახისა და დათვი ძირს ეგდებოდა... მერე, რა მარჯვედ
იყო დათვი ნიშანში ამოსაღებად?! რა გაუხარდებოდა
მგელიას, როცა გაიგებდა, რომ მე ვაჩუქე სიცოცხლე,
თუმცა-კი წილად იმის მოკვლა მერგო... რა ძმურად გა-

დამეხვეოდა... იქნება, ამის შემდეგ არც-კი შემცილებო-
და მარიკას... ისევ ძმურად ვიცხოვრებდით, ერთად ვივ-
ლიდით სანადიროთ... გავახარებდით დედას... მოლალა-
ტედაც აღარავინ ჩამთვლიდა...

უცნარი იყო! საიდან და როგორ დაიბადა ეს უკა-
ნასკნელი აზრი ტურიკოს თავში? არც თვისის შინაარ-
სით, არც ფიქრთა დენის თანდათანობით არ შეესაბამე-
ბოდა იგი დანარჩენ აზრებს, მაგრამ რაღაც შეუპოვ-
რებით უეცრად გამოინასკვა გონების სამფლობე-
ლოში. აზროვნება რომ ხორც-შესხმული მოვლენა იყოს
და შეიძლებოდეს მისი სურათად გადაღება, მაშინ ეს
აზრი ქვემძრომის სახედ წარმოგვიდგებოდა, რომელიც
გველივით დასლიკინებდა ტურიკოს თავში და დანარჩენს
ნაფიქრს, ნააზრევს გესლით შხამავდა.

ტურიკოს ერთი წამი ყურებში რაღაც უწივოდა და,
თითქოს გაბრუებული ყოფილიყოს, გაწყვეტილი აზროვ-
ნების ძაფი ვეღარ გადაება. ბოლოს გამოერკვა გარინდე-
ბას და მთელის თვისის არსებით შეეკამათა ამ გესლით
აღსავესე აზრს.

მერე ვის შეუძლიან მოლალატელ ჩამთვალოს?!
ხომ არავინ იცის, როგორ იყო საქმე? ვინ დამიმტკი-
ცებს რომ...

ტურიკო გაშრა... ღამის წყვილიაღში, იქვე, ახლო,
ჰგიზგიზებდა წყვილი, უცნაურად ამეტყველებული თვა-
ლი, თითქოს ჰაერში ორი ნაკვერჩხალი დაუკიდნიათო.

იცნო ეს თვალეზი და ძაგძაგმა აიტინა... ეს თო-
ლიას ყვითელი თვალეზი იყო, რაღაც საიდუმლო მეტ-
ყველებით აღვსილი... თითონ ჰოლია არც-კი სჩანდა.

სიბნელის-გამო. გეგონებოდათ, მთელი მისი არსება, რა-
ღაც გრძნეულების ძალით, ამ წყვილ თვალად გადაქცე-
ულიყო და რაც-რამ ძალა, აზრი, სურვილი მოიპოვე-
ბოდა პირუტყვის არსებაში, ყველა ამ თვლებში მოგ-
როვილიყო...

თმა-აბურძგვნილი ტურიკო, მთრთოლვარე ტუჩებით
და გაფითრებულის სახით მისჩერებოდა ამ თვლებს და
გონება—არეულს ეგონა, ეს არის, თვალები ხმას ამოი-
ღებდნენ და ქვეყნად მოსდებდნენ იმ საშინელ ამბავს,
რომლის მოწამედ თავისს თავის მეტი სხვა არავინ მი-
აჩნდა.

— შორს ამ ადგილიდან, ვიდრე თვალები სდუ-
შან!.. — გაურბინა თავში ფიქრმა და ეს ბრგე-ვაჟკა-
ცი, თვალის დახამხამების უმალ, მოსხლტა ადგი-
ლიდან...

ტურიკო მირბოდა გამალებული და იმდენად იყო
შიშის ძრწოლით შეპყრობილი, რომ უკან ველარ მოეხედ-
ნა, რადგანაც გრძნობდა, თვალები ფეხ-და-ფეხ მისდევ-
დნენ.

XII

მგელია, მართალია, მიწას მიაბარეს, მაგრამ ტური-
კოს ასე ეგონა, ძმად-ნათეცი თითქოს სრულიად როდი
განშორებია სახლსაო. მაგდანას მწუხარება, ხან ხმა-მალ-
ლა ზარით გამოთქმული, ხან სახის კმუნვარებით გამო-
სახული, მუდამ აგონებდა ტურიკოს, რომ მგელიას
ხსოვნა კვლავ ტრიალებს ამ სახლში და, ვინ იცის,
ამოიფხვრება-კი როდისმე.

ტურიკო, გონების განუსჯელად, თითქმის კიდევ ცდილობდა დაევიწყებინა, რომ ოდესმე ჰყოლია ძმადნათეცი, რომ მარტო არ ყოფილა ამ სახლში, უტოლუამხანაგოდ, მაგრამ, რაც უფრო ძლიერი იყო ეს სურვილი, მით უფრო მგელით ხშირად ედგა თვალ-წინ.

თითოეული კუთხე-კუნჭული სახლისა, ყოველი საგანი, რომელიც-კი გარშემო ეხვია, მგელიას აგონებდა. ისე არ შევიდოდა ოთახში, რომ თვალეში არ წასჩხეროდა ირმის რქებისაგან გაკეთებულ კაჩხაზედ ჩამოკიდებული მგელიას თოფი და ჩანთა-სამასრე.

ერთხელ დააპირა კიდევ ჩამოხსნა, რომ სადმე მიემალა, მაგრამ, როცა კაჩხას მიუახლოვდა და თოფისაკენ ხელი გაიწვდინა, ანაზდეულად თავში რაღაცა აზრმა გაუელვა. ტურიკომ ვერც-კი შეაფლო გონების თვალი ამ აზრს, ვერ შეინარჩუნა მეხსიერებაში, მაგრამ, მის გავლენით, მთელს არსებაში თავზარ-დამცემმა შიშმა დაურბინა, სწორედ ისე, როგორათაც შეაკრთობს და შეაძრწუნებს ხოლმე ღვთაებრივ სიწმინდის შესაბლალავად ხელმართულს მკვრეხელს უეცრად კიდგან მოვლენილი ჭეჭა-ქუხილი.

ტურიკოს როდი შეეძლო, გონების თვალით განეცადა თვისი სულიერი ვითარება და, რომ გეკითხნათ, რა ხდებოდა მის გარშემო, ვერ აგიხსნიდათ. მხოლოდ პირუტყვეული ალლო თითქოს ყრუდ აწვეთებდა ყურში, რომ მგელიას სიკვდილმა უცნაურად, სავალალოდ დაფერა მისი ცხოვრების იერი.

განსაკუთრებით ღამ-ღამობით გრძნობდა ტურიკო მოუსვენრობას. ძილი გაუკრთა, მუდამ რაღაც ბურანში იყო და, როცა მიეძინებოდა ხოლმე, უეჭველად მაში-

ნათეფ გულ-გახეთქილს უნდა გამოჰღვიძებოდა. სულ საზარელ სიზმრებსა ჰხედავდა.

ერთხელ ესიზმრა, ვითომც უშველებელ სისხლის გუბეში სდგას... გუბე თუმცა ღრმა არ არის, მაგრამ მაინც ვერ გამოსულა ნაპირს... რამდენიც ტურიკო წინ მიდის ნაპირისაკენ, იმდენი ის გუბეც მოძრაობს, ადგილს იცვლის და თან მისდევს. ბოლოს დაინახა, რომ გუბეში შემოსცურა თოლიამ და დაუწყო... სისხლს სმა. გავიდა რამდენიმე წუთი... ტურიკომ შეატყო, სისხლის გუბე თანდათან კლებულობს... თოლია-კი გამძვინვარებით სლავავს სისხლს და უახლოვდება პატრონს... ბოლოს ძაღლმა ჩრულიად მოამშრალა გუბე და ტურიკოსთან მიირბინა. გახარებულმა ტურიკომ მიუალერსა თოლიას, მხოლოდ, როცა თვლებში ჩაჰხედა, დაფეთებულივით უკან დაიხია... მთლად შესლაპული სისხლი თოლიას თვლებში მოსდგომოდა და თითქოს გადმოსაწურად მზად იყო... მაგრამ საშინელება ამ სანახაობისა უფრო იმაში მდგომარეობდა, რომ ტურიკომ იცნო ეს სისხლი.. ეს სისხლი მგელიასი იყო... სისხლით გაჟღენთილი თოლია ელაქუცებოდა ტურიკოს, ზედ ახტებოდა, ულოკავდა ხელებს, პირს, ტანისამოსს... და თითოეულ შეხებაზედ აქა-იქ სისხლსა სცხებდა... სისხლიც შავ-ლაქებად ზედ აჯდებოდა მისს სხეულს, თმას, ტანისამოსს და აღარა ჰშორდებოდა... თავგზადაბნეული ტურიკო უკან-უკან იხევდა და უღონოდ ხელებს ასაესავებდა, რომ ძალლი მოეშორებინა... მაგრამ ძალლი მაინც ზედ ახტებოდა... ბოლოს და ბოლოს თოლიას ალერსი გაშმაგებათ გადაიქცა. ძალლს, თითქოს ცოფიანი ყოფილიყოს, პირზედ ქაფი მოადგა, ღრძილებიდგან სისხლი დასკდა და კბი-

ლების კრაჭუნი აუვარდა... ერთბაშად ეძგერა პატრონს და ყელში სწვდა ბასრის კბილებით. ტურიკომ მწვავე ტკივილთან ერთად იგრძნო, რომ ძაღლის კბილებისაგან გაბასრულს წყლულებში მგელიას სისხლმა იწყო დენა... თანდათან წყლულებიდან სისხლი ძარღვებში შეერია გველის შხამივით და მთლად მოუწამლა არსება.

ტურიკოს გამოელვინა. ერთ-ხანს გაოგნებული იჯდა ლოგინზე, ვერ გამორკვეულიყო სიზმარს და დაბრიალებული თვალები, რომლებშიაც შიშის მეტი სხვა არავითარი მეტყველება არა სჩანდა, ერთის წერტილისათვის გაეშტერებინა.

ბოლოს, როგორც იყო, გონს მოვიდა, მძიმედ და ხანგრძლივად ამოისუნთქა დაქანცულ მუშასავით, როცა მძიმე ტვირთს მოიხსნის ხოლმე, და ხელი გადისო ოფლით მონამულ შუბლზედ, ასე გონია, ხელის შეხებით უნდოდა შეემოწმებინა, რომ ყველა ის, რაც ახლა დაემართა, მხოლოდ სიზმარი იყო და არა სიცხადე.

ის იყო, გული დაიმშვიდა, — ცუდი სიზმარი ვნახე სხვა არაფერიაო, — რომ გარედან შემოესმა საზარელი, სულის მომწყვლელი, ჭირისუფალ-დედაკაცის მოთქმასავით მწუხარე და გაჭიანურებული ხმა.

ტურიკო ელდანაკრავივით ზეზე წამოვარდა და კარებს ეძგერა. შიგ შუა ეზოში, მთვარის შუქის პირდაპირ, წამომჯდარიყო უკანა ფეხებზე თოლია, თავი ზეცისაკენ აეყირავებინა, კუდი წინ ამოეძლებინა და გულსაკლავად ღმუღდა, თითქოს თავისს მწუხარებას მთვარეს შესჩიოდა.

ტურიკოს სიბრაზე მოერია... გულმოსული გაქანდა

პირუტყვისაკენ, რომ კარგები ეთავაზებინა, თანაც შეუყუვი-
რა—ხმა გაკმინდე, შე პატრონ ამოსავარდნელო, თორემ!..

ამის დამნახავმა თოლიამ ერთბაშად იერი იცვალა, უკან-უკან დაიწია და კბილების კრაქუნით პატრონს შეუღრინა.

ტურიკო თავიდან დაწყობილი ფეხებამდე კანკალ-
მა აიტანა... სახეზე სიფითრემ გადაჰკრა... წინ ნაბიჯი
ველარ წადგა. მსწრაფლ წარმოუდგა ძილში ნახული
სიზმარი... საბრალოს ეგონა, ეს ეს არის, თოლია
კბილს გამკრავს და ძარღვებში მგელიას სისხლს ჩამაწვე-
თებსო. უნდოდა დაეყვირნა — ღვთის გულისათვის, მიშვე-
ლეთ, ვინა ხართ ქრისტიანიო — მაგრამ ხმა ველარ ამოა-
ტანა ყანყრატოს და გულგადაბრუნებული უკუ-იქცა სა-
შინელ პირუტყვის წინაშე.

XIII.

ერთ საღამო-ხანს დაფიქრებული ტურიკო თავიანთ
ალაყათის კარებთან იჯდა ქვაზე. იმ ზომამდე იყო
ფიქრში წასული, რომ ვერც-კი შეამჩნია, როგორ მიუ-
ახლოვდა მას მეზობლიანთ ზაქრო — ტურიკოსავით ახალ-
გაზრდა ბიჭი. ტურიკომ მხოლოდ მაშინ ასწია თავი, რო-
ცა ზაქრო მიესალმა:

— გამარჯობა, ტურიკო!

— გაგიმარჯოს ზაქრო — უპასუხა ტურიკომ და
გვერდზე მიიწია, რომ ზაქროც ჩამომჯდარიყო ქვაზე.

ტურიკო რომ გუნებაზე ყოფილიყო და ყურადღე-
ბა მიექცია ზაქროსათვის, უეჭველად შეატყობდა, რომ
ამ ბიჭის სახე რაღაც საიდუმლოებით არის ამეტყველე-
ბული და რომ ზაქროს სათქმელი-რამ აქვს.

მაგრამ ტურიკო ლაპარაკის სურვილზე როდი იყო.

ეს თითქოს ზაქრომაც შეატყო და აღარ მოუცადა, აცა როდის გამომელაპარაკება ეს კაი კაციო, და თითონვე დაიწყო:

— იცი, ტურიკო, მალაღანთ საბედას სიზმარი უნახავს...

ტურიკომ ყურები აცქვიტა.

მალაღანთ საბედა წიფლიანში განთქმული მკითხავი იყო და სიზმრების შესანიშნავი ამხსნელი.

— რა სიზმარი უნახავს?—ჰკითხა როგორღაც გაუბედავად ტურიკომ.

— მგელია უნახავს...

— მგელია?!—შეკრთა ტურიკო.—მერე რაო?

— მისულა და პური და წყალი უთხოვნია... ისეთი გამხდარი ყოფილა საწყალი, ისეთი, რომ...

ტურიკო გაფითრდა და ქვემო-ტუჩში კბილები ჩაიკლო, რომ არ დაეყვირნა.

— მალაღანთ საბედა იძახის, ალბად მიცვალებულის სულს არა ჰპატრონობენო... წყალსა და პურს არ უდგმენ ღამ-ღამობითო... ორმოცი დღე სული ქვეყნად ტრიალებს, რადგანაც ჯერ საიქიოში არ უშვებენო... და ამ ორმოც დღეში პური და წყალი არ უნდა მოაკლდესო, თორემ სული, მშიერ-მწყურვალისა და დარჩება, ცასა და დედაბიწის-შუა დაიწყებს ტანტალსაო... მოველი, შეგატყობინო... ალბად დედაშენს თუ დაავიწყდა მწუხარებისაგან... აი, ბიძაჩემი ტიტია რო მოკვდა, ჩვენები ყოველ-ღამ ნახევარ შოთ და ერთ ჯამ წყალს უდგამდენ ხოლმე თაროსთან...

ტურიკო ყურს აღარ უგდებდა ზაქროს, რომელიც კვლავ მიცვალებულების და ამათ სულების შესახებ ლა-

პარაკობდა ახლა ტურიკოს ზაქროსათვის არ ეცალა. თავში ერთი მეორეზედ შავბნელი აზრი უტრიალებდა. და რაც მეტსა უიქრობდა, მით უფრო რწმუნდებოდა, რომ რაღაც ღვთის-წყრომა დასტრიალებს თავს და რომ ეს ღვთის წყრომა მუდამ ფეხდა-ფეხ სდევს—ვერ მოასწრობს ერთ. უსიამოვნებას დაახწიოს თავი, რომ მეორე იქვე სწვდება ხოლმე საკინძში.

— ღვთის რისხვას, მა რა ჯანაბას!—ფიქრობდა ტურიკო.—რაზედ გამიწყრა ღმერთი და არ გავუგონე დედაჩემს... რაზედ შევჯექე ეშმაკის ცხენზედ; რა მრჯოდა მე მამაოხრის შვილს?!..

ამ ადგილას ტურიკომ ფიქრი შესწავიტა, რადგანაც იგრძნო, რომ სირცხვილმა აღმუერი აუნთო სახეზედ.

საქმე იმაში იყო, რომ მაგდანამ დაავალა შვილს, ყოველ-ლამ თითო შოთი და ერთი ჯამი წყალი დაუდგი ხოლმე თაროსთან მგელიას სულს, რომ არ დაგვემდუროს, მშიერ-მწყურვალს მამყოფებენო. პირველსავე საღამოს აპირობდა ტურიკო დედის ნათქომის აღსრულებას, მაგრამ დანაპირები აღარ შეასრულა, რადგანაც შეეშინდა, ვაი თუ მგელიას სული სახლში გვეწვიოს და ღამით მომელანდოსო. ამისგამო რღვი შეუმზადა მიცვალებულის სულს პური და წყალი.

ახლა, როდესაც ზაქრომ მალაღაანთ საბედას სიზმარი უამბო, საშინელმა სინანულმა აიტანა. ამასთანავე ღმერთს მადლობა შესწირა, კიდევ კარგი, რომ მგელიას არ შეუჩივლია საბედასათვის, თუ რად მექცევა ტურიკო ასეი. ტურიკოს გაგონილი ჰქონდა, რომ მიცვალებულთა სულები ხშირად მიმართავდნენ ხოლმე საბედას სასაუბ-

რომ, რადგანაც საბედას საიქიოც და სამოთხეც ნანახი ჰქონდა. ამ რამდენიმე წლის წინად საბედა ორ-სამდღის განმავლობაში მკვდარივით ყოფილიყო, თურმე არცა სუნთქავდა, არც მაჯა უცემდა და ყინულისვით გათოშილი იღო. ის იყო, დამარხვა გადასწყვიტეს, რომ უეცრად საბედამ თვალები აჭყიტა. მერე მოუყვა ხალხს და უამბო, რაც რომ იმ სოფლად ენახა. აბა, ამის შემდეგ, ვის-ღა აირჩევდნენ მიცვალებულის სულეები, თუ არა საბედას, რომ თვისი გულის-პასუხი შეეჩივლაა?!

ტურიკომ გულის კანკალით წარმოიდგინა, რომ მგელიას სულს შეედლო ეამბნა საბედასათვის თავისს თავ-გადასავალი და მისი, ტურიკოს, საქციელიც... მაგრამ აღარ დაათავა ფიქრის ამგვარი მიმდინარეობა და იმ წუთსავე შეეკამათა თავისვე თავს: რა საქციელია?... განა რა ჩავიდინე ისეთი?... რა აქვს მგელიას ჩემზედ შესაჩივლელი?... უნდა მამეკლა, — მაგრამ ხომ არ მამიკლავს... მე რა ვქნა, რომ დათვმა გაფათრა!.. ჩემი ბრალი ხომ არ არის, რომ დათვს ტყვია კარგად ვერ მოახვერდა და ზედ თავი შეაკლაო...

თუმცა ტურიკო თავს რიხიანად მართლულობდა, მაგრამ მაინც გულში რაღაც ხინჯი რჩებოდა, თითქოს მიხვედრილი იყო, რომ იმას არ ამბობდა, რაც უნდა ეთქვა. და როდესაც თავში ნათქვამის მსგავსი ფიქრები ებადებოდა, — სამაგიეროდ იქ, რასაც აღამიანი მდაბიურად გულს ეძახის, რაღაც მოუსვენარი, მწყემტავი გრძნობა დაიდვროდა ხოლმე, მოედებოდა მთელს არსებას, მოაღწევდა სასულემდე და ისე გაუძნელებდა საქმეს, რომ ეს უღვაშოსანი ვაჟკაცი მზად იყო სატირლად.

ზაქრომ; როგორც იყო, გაათავა მკვდრებზედ ლა-

პარაკი, რომელიც ტურიკოს ბუზის ბზუილივით ჩაესმო-
და ყურში და შინისკენ გასწია. ტურიკო-კი მაშინათვე
სახლში შევიდა, რადგანაც უკვე კარგად იყო შებინდე-
ბული. აპირობდა ახლავე დაედგა მგელიას სულისათვის.
ჯამით წყალი და პური, რომ აღარ მოემდურებინა იგი.

— რას დაღვრემილხარ, შვილო! — შეეკითხა ტუ-
რიკოს მაგდანა, რომელიც დასაწოლად ემზადებოდა —
გაიხსენ ეგ შუბლი... რას უშველი, შვილო, მაგდენი წუ-
ხილით ცხონებულს?! ააჰ!.. რა უბედურება დაგვატყდა-
თავსა! ცეცხლზე წყალი დაუსხა ღმერთმა ჩემს სიბერესა!..
შვილო, შენ გენაცვალოს დედაშენი, მარტო შენ-ლა-
დამრჩენიხარ სანუგეშებლად, ნუ გამიმწარებ ისედაც გა-
მწარებულ სიცოცხლეს!.. ნუ ჩაიყოლებ გულში სევდას...
მართალია, ღმერთმა ძმა წაგართო, მაგრამ ღმერთივე
მოწყალეა, იგივე გაგიმთელებს იარას... თუ სულ არ
აულია ჩვენზედ ხელი, ისეთს ბედს შეგახვერდებს, რომ
ძმის მაგიერობაც და დედისაც იმან გაგიწიოს...

მაგდანას რომ სცოდნოდა, რა ლახვრივით ხვდებოდა
თითოეული მისი სიტყვა ტურიკოს, რაღა თქმა უნდა,
როდი მიმართავდა ამ გამამხნევებელის სიტყვებით.
ახლა-კი მაგდანა ჰგავდა იმ ექიმს, რომელსაც ზედმი-
წევნით მიუგნია წყლულისთვის და რომელიც თითებით
ჰშინჯავს სიმსივნეს, რომ შესაფერ აღგილას დაჰკრას
ნესტარი.

წყევლა-კრულვით რომ მიემართა მაგდანას შვილი-
სათვის, ისე არ მოჰხვდებოდა ტურიკოს გულს, რო-
გორც ეს დამაურველები სიტყვები ხვდებოდა.

ამ სიტყვების შემდეგ დღეს პირველად დაინახა
ტურიკომ, — წინანდელეებრ ბუნდად-კი არა, არამედ, რო-

გორც თვალხილულმა მზიანს დღეში, თუ რა განუსაზღვრელის სიყალბის ბუდე იყო მისი გული. დედის სიტყვებმა გამოუმხვევა ტურიკოს ის, რაც უნდა ეგრძნოდმად-ნათიციის დამკარგავს. ის-კი, სჰმაგიეროდ, თითქმის სიხარულს ეძლევა მგელიას სიკვდილის გამო. თანაც ცდილობს დაუმტკიცოს თავისს თავს, რომ ასეც უნდა მოიქცე.

ტურიკოს საშინლად შერცხვა დედის სიტყვებისა. ამავე დროს ორნაირი სურვილი აღიძრა ყმაწვილი ბიჭის არსებაში: ერთის მხრით იგი მზად იყო, მოჰხვევენოდა დედას, თავი ჩაემალა მის ძუძუებში ისე, როგორც პატარაობისას იცოდა ხოლმე, როცა ვისგანვე გულნატკენი იყო, ეტირნა, ექვითინა, გადაეშალა დედისათვის მთელი ის ვარამი, რაც ამ ბოლოს ხანს მის გულში ჩახვეულიყო... შეემსუბუქებინა ამ ვარამით დატვირთული გული. მეორეს მხრით-კი მზადვე იყო მივარდნოდა დედას განრისხებული, გაბრაზებული, ისე, როგორც თოლიას დაუპირებდა ხოლმე, წაეჭირა ყელში ხელი, რომ იმის ბაგეთაგან აღარ გაეგონა ის საშინელი შხამიანი სიტყვები...

ვერც ერთი და ვერც მეორე ვერ მოახერხა ტურიკომ, ორივე სურვილი გულში დაიგუბა და ამის გამო ისეთი სევდა შემოაწვა, ისეთი ბოღმა აეშალა, გეგონებოდათ, რაც ქვეყანაზედ შხამიანი გველებია, მის უფლს დაჰხვევიანო.

ამ მდგომარეობაში-მყოფ ტურიკოს უეცრად უცნაურმა აზრმა გაურბინა თავში:—რა კარგი იქმნებოდა, მგელია ყოფილიყო ჩემს ადგილასაო... ნეტავი სიკვდილი მე მრგებოდა წილად... მაგრამ, სულ ერთია, მგელია

ხომ დათვს უნდა გაეფათრა... სიკვდილი მაინც არ ას-
ცდებოდა... თუმცა-კი... ვინ იცის?... იქნება, დათვი-
ჩემის ტყვიის ანაწერა გამხდარიყო, ვიდრე მგელიას ავნებ-
და რასმეო...

ტურიკომ კვლავ მიაღწია ფიქრთა დენის იმ საზ-
ღვარს, რომლის გადაბიჯება ვერას გზით ვერ გაებედ-
ნა. თითქმის ყოველი გარემოება, ყოველი მოვლენა, რო-
მელსაც ტურიკო ამ უკანასკნელ ხანში ძალაუზნებურად,
ასე თუ ისე, უკვირდებოდა, იკვლევდა, თითქოს ხელსა-
ჭკრავდა იმ საზღვრის გადასალახავად, მაგრამ ტურიკო,
როგორც უფსკრულის წინაშე, ბარბაცით უკან იხევდა.

გულში განუსაზღვრელ ბოღმა-ვარამ ჩახვეული და
თავში-კი გამოურკვეველის ფიქრებით ტურიკო კარგა ხანს
იჯდა დერეფნის წინ კუნძუდ გაჩუმებული, მიბნედილი,
როგორადაც ქანდაკება.

სულის დამამშვიდებელ-მყუდროებით აღსავსე ღამე
იყო, ღამე, რომლის მშვენიერებას მხოლოდ დღიურის
შრომით მოღლილ-მოქანცული სოფლის ხალხი თუ არ
მიაქცევს ყურადღებას... გაქათქათებული მთვარე უხვად
აბნევდა მსოფლიოს თავისს ცივ-მოელვარე სხივებს და
ნათელსა ჰფენდა თვით ბოროტ-გამზრახველის გულჩა-
თხრობილებასაც-კი.

დიდ ხანს იყო ტურიკო გარინდებული, თავჩა-
ღუნული. ბოლოს მძიმედ, ნებ-ნება ასწია თავი და მო-
ულოდნელად თვალი მოჰკრა თოლიას, რომელიც იქვე,
თითქმის პატრონის ფეხთა-ქვეშ, ჩაცუცქებულიყო და
თავის ჰკვიანის თვალებით შესცქეროდა მას.

ტურიკო თავის-და-უნებურად ჩააცქერდა ძალს.

აააააააააა და ველარ მოაშორა პირუტყვის თვალებს თავისი ადამიანური თვალები. რალაც დამშვიდებული, დაწყნარებული, მაგრამ ამასთანავე აზროვან სევდით მოცული იყო ეს თვალები, წინანდლები როდი ელავდნენ ცეცხლის ალით, არამედ რალაც საიდუმლო მეტყველებით იყვნენ აღძრულნი.

ტურიკო ისე იხედებოდა ამ თვლებში, როგორაც ადამიანი იხედება სარკეში, რომ გამოსცნოს თავისის სახის მოყვანილობა, ხინჯი თუ სიტურფე. მხოლოდ ამ უმად ტურიკო იხედებოდა არა სახით, არამედ გულით, ფიქრით, აზრით... და იმ დროს, როცა ადამიანი ეძებდა სიღრმეს პირუტყვის თვალებისას, უნდოდა გამოეკვლია, რა იფარებოდა ამ თვალების იქით, — მან ამოიკითხა ის, რის წაკითხვასაც ამდენი ხანი იგი გაუბოდა.

— რალას უმაღლავ შენს თავს? — მგელია ხომ შენ მოჰკალ! — ამბობდნენ თითქოს თვალები.

და როდესაც ტურიკომ გონების თვალი გაუშტერა პირუტყვის თვალების აზრთ-მეტყველებას, — იგრძნო, რომ ამათ აწ-ღა ტყუილი ფიცილი, თავის მართლება... ამაოა, იმიტომ რომ ამ თვალებს არა დაემალებათ-რა.

ტურიკომ ველარ გაუძლო ძაღლის ცქერას და ქვითინით თავი ძირს დახარა.

XIV.

უბრძოლველად როდი შეუშვა ტურიკომ ეს აზრი თავისს თავში. იმ დრომდე, ვიდრე თოლიას თვალების ზედგავლენის ქვეშ იყო, — პასუხი ვერ ეპოვნა, რადგა-

ნაც ძაღლის თვალების მეტყველება თითქოს ჰბორკავდა ყოველგვარ წინააღმდეგობას.

მაგრამ, როდესაც ტურიკო მარტო დარჩა, ისე იგრძნო თავი, ასე-გონია აქამდისინ რაღაც გრძნეულ წრეში ყოფილიყოს მომწყვდეული და ახლა-კი, განთავისუფლებულიყოს ამ გრძნეულ წრიდამ.

— როგორ თუ მე მოვკალიო?—ეუბნებოდა ტურიკო თავისს თავს.—მე საიდან მოვკალი, რომ არც თოფი მისროლია მგელიასათვის, არც ხანჯალი ჩამიცია, არც კლდიდან გადამიჩეხავს?! ხელიც არ მიხლია და როგორ მოვკლავდი. მართალია, წილში მერგო—უნდა მომეკლა, მაგრამ რომ არ მომიკლავს... საიდან მომდის ამისთანა აზრი თავში!.. აბა, ვინ დამიმტკიცებს, რომ მე მოვკალიო...

აქ უნებურად ტურიკოს გაახსენდა ის წამი, როცა თოლიას თვალეში იხედებოდა. ეუცნაურა, რა მიზეზი იყო, რომ ისე გაშრა, ვერაფერი ვერ უპასუხა იმ თვალეების მეტყველებით მის არსებაში აღძრულ გრძნობას, რომელიც თითქოს ეთანხმებოდა, კვერს უკრავდა უცბად ატეხილ აზრს—მითომ მგელია მას მოეკლას. ტურიკო ცდილობდა თვალნათლივად წარმოედგინა მთელი ის სურათი, რაც ტყეში მოხდა, რომ აეწონ-დაეწონა თვისი საქციელი და ყოველთვის, როცა-კი თოლიას არ ჰხედავდა, იმ დასკვნას ადგებოდა, რომ მგელიას სიკვდილში მას არავითარი დანაშაული არ მიუძღოდა.—მაშ საიდან მომივიდა ეს აზრი თავში? რა ეშმაკმა ჩამაწვეთა ყურშიო?—ხშირად ეკითხებოდა ტურიკო თავისს თავს და ვერ პოულობდა ამის პასუხს.

ერთხელ, როცა ამისთანა ფიქრში იყო, ერთბაშად

ტურიკო კანკალმა აიტანა და იგრძნო, რომ თმა აებურძგნა. ტურიკო ცდილობდა, გაჰქცეოდა იმ უნებურ აზრს, რომელმაც ანაზღვეულად გაინავარდა იმის თავში და სადღაც კუნჭულში მიიმალა, როგორათაც ბოროტი სული. მიიმალა, მაგრამ ისეთი კვალი-კი გაავლო ყმაწვილის ბიჭის მახსიერებაში, რომ ძალაუნებურად აგონებდა თავის თავს.

მგელიას სული ხომ ჯერ საიქიოს არ იყო გადასახლებული, მაშასადამე, ამ ქვეყნად ტრიალებდა. ტურიკომ იცოდა, კაცი რომ კვდება, — იმის სულს ან ეშმაკო დაეპატრონება ან ანგელოზიო. ანგელოზსა და ეშმაკს დიდი ცილობა აქვთ და ის გაიმარჯვებს, ვინც ღმერთის წინაშე დაამტკიცებს გარდაცვალებულის კაი-კაცობას თუ ავ-კაცობასაო. ვინ იცის, იქნება მგელიას სული ეშმაკს ჩაუვარდა ხელში და სწორედ ეს ეშმაკია მიზეზი, რომ სული მას, ტურიკოს, მოსვენებას არ აძლევს — ხან სიზმრად ეჩვენება სხვა და სხვა სახით, ხან თითქოს თოლიას თვალებიდან გამოიყურება. იქნება თითონ ეშმაკი ჩასახლდა თოლიას არსებაში და ძაღლის სახედ ეჩვენება, სდევნის და უნდა, მგელიას სულივით, მისი, ტურიკოს, სულიც ხელში ჩაიგდოს, როცა მოკვდება...

აი ფიქრები, რომლებიც ტრიალებდნენ ტურიკოს თავში იმ აზრის ზედ-გავლენით.

ამ-გვარ სულიერ ვითარებაში მყოფმა ტურიკომ განიზრახა სამკითხაოდ წასულიყო საბედასთან, რომ ნამდვილი გაეგო იმისა, რაც მას საქმე ემართებოდა.

ერთ ღამეს, როცა სოფელი მიძინებული იყო და ტურიკოს იმედი ჰქონდა, საბედასთან არავინ დამიხვდებოდა (საბედა მარტოდ-მარტო ცხოვრობდა, არავინ გა-

აჩნდა ძე-ხორციელი), პარვით გამოვიდა სახლიდან და მკითხავისაკენ გაუდგა. ტურიკო მიდიოდა, მაგრამ ცალი ფეხი უკანა რჩებოდა; ერთის მხრით თუ უნდოდა ნამდვილი გაეგო გულთ-მისან ადამიანისაგან, მეორეს მხრით ეშინოდა, ვაი თუ; ერთიც ვნახოთ. გამართლდა ყველა ეს ჩემი ეჭვიო... მაშინ?!

არა! ტურიკოს ერჩივნა ისევ გამოურკვეველ მდგომარეობაში ყოფილიყო, ვიდრე სცოდნოდა საშინელი სინამდვილე. თუ ასეთი ორქოფი მდგომარეობა მოსვენებას არ აძლევდა,—სამაგიეროდ, ვინიცობაა ყველა ეს ეჭვი მართალი გამომდგარიყო, ტურიკოს სასოება წაერთმეოდა... ამას გული უთხრობდა.

ამასთანავე ტურიკოს ჟრუანტელი უვლიდა სხეულში, როცა წარმოიდგენდა თავისს თავს მარტოდ-მარტო გრძნეულის საბედას სახლში. ტურიკოს საბედა თავისს სიცოცხლეში არ ენახა, რადგანაც მოხუცი გარედ არ გამოდიოდა, მაგრამ იმდენი რამ გაეგონა ამ დედაკაცის ჯადოქრობისა ზე გულთ-მისნობის შესახებ, რომ იგი ხორც-შესხმულ ადამიანად როდილა მიაჩნდა.

რაც უფრო მოკლდებოდა მანძილი ტურიკოსა და საბედას სახლს-შუა, მით უფრო ყმაწვილი ბიჭი აღელვებას ეძლეოდა. არ დაღლილიყო სიარულით, მაგრამ მაინც სუნთქვა ეკვროდა. ღამე ნათელი იყო; ტურიკოს კი ასე ეგონა, გარშემო ნისლი მახვევიაო. სხეულში სიცივეს გრძნობდა; ნამდმილად-კი ხელი რომ გადაგესუათ შუბლზე, ან მაჯა გაგესინჯათ, იტყოდით, სიცხე აქვსო.

როგორც იყო, მიაღწია საბედას სახლს.

ეს სახლი სოფლის განაპირად იდგა, მარტოდ-მარტო. მხოლოდ იქვე, ცოტა მოშორებით ამობურთულ გორაკზედ, ამართული იყო თეთრად შეღესილი სოფლის ეკლესია, რომელსაც გარშემო საფლავები ეხვია.

ტურიკო ფეხ-აკრეფით მიუახლოვდა საბედას სახლს და ეზოში აპირობდა შესვლას, მაგრამ ამ დროს მისი ყურადღება მიიპყრო მთვარის შუქზე თეთრად მოელვარე ეკლესიამ და საფლავზედ აქა იქ ამართულმა ჯვრებმა და კუბოს-მაგვანმა ქვებმა.

ამის დამნახავს ტურიკოს უცნაურმა ძალამ იმავ ადგილზედვე მიულურსმა ფეხები, საიდგანაც მან ეკლესიას და სასაფლაოს თვალი შეავლო.

რალაც საოცნებო, არა ამ-სოფლიურის იერით იყო მოცული მთელი ის ქვეყანა არარაობისა.

ღრმა, დამაფიქვრელი ღუმილი, რომელიც დასადგურებულიყო ამ მიცვალებულთა სავანეში,—როდი ჰგავდა სრულ სიჩუმეს, როდესაც არავითარი ხმაურობა, არავითარი მოძრაობა არა სჩანს,—არამედ ეს ღუმილი თითქოს მეტყველებდა, თითქოს ყრუდ, მიბნედილად ჰფეთქავდა. ეს იყო გარინდება, გაყუჩება და არა სიჩუმე... გეგონებოდათ, მიცვალებულთა სულები ჩუმი, ნელის ხმით ერთმანეთს ჭლაპარაკებოდნენ და ეს ხმები მიცვალებულთა მოგაგონებდათ ბალახის ოდნავ ბიბინს.

თვით ურწმუნოს გამოფიტული, გამშრალი სულიც კი აღიძვროდა ამ სიკვდილ-სიცოცხლის საზღვრის წინაშე არა-ჩვეულებრივის გრძნობით და, იქნება, მისი ყველაფრის მჩხრეკავ-გამომკვლვეი გონება ახლა მაინც დაღუმებულებულიყო ამ გრძნობის წინაშე.

თავზარ-დამცემი იყო ეს სანახაობა ტურიკოსათვის.

თავის დღეში ეკლესია, სასაფლაო ამ იერით არ მოჰჩვენებოდა. რაცკი-რამ წარმოდგენა მოიბოვებოდა მის არსებაში ზეარსთა და ქვესკნელ ძალთა შესახებ, ანგელოზსა და ეშმაკზედ—ყველა ერთად ამოძრავდა მის გონებაში, გულში, სისხლში.

ტურიკოს ეგონა, ეს არის, მიცვალებულთა სულები აღსდგებოდნენ საფლაფებიდამ და ფერხულს დააბამდნენ მის წინ.

მერე, ეს ჯადოქარი დედაკაცი!.. რადა ცხოვრობს ასე ახლოს სასაფლაოსთან? რა უნდა აქ მკვდრებ-შორის, თუ მართლა კავშირი არა აქვს მათთან?!—ეკითხებოდა თავის თავს ტურიკო.

ტურიკომ წარმოიდგინა, რომ, ვინ იცის, იქნება მიცვალებულთა სულები ახლა, ამ გრძელ ღამეს, საზედასთანაც არიან... თეთრ-სუდარებში გახვეულნი, გაყინულები დაქყეტილის თვლებით, ყვითელის სახეებით, მიხრწნილის, ჩარჩეულის სხეულით... ის-კი ამ კუდიან დედაკატან სამკითხვად მიდიოდა. ერთიც ვნახოთ, მგელიაც იქ იყოს... მივარდეს ტურიკოს, ჩაავლოს თავისი ზონჩხათ ქცეული ხელები... და ჩააცივდეს—თქვი, გამოტყდი, რომ შენ მომკალიო... რა ჰქნას მაშინ?

ისე ცხოველ-მყოფელი იყო ეს წარმოდგენა, რომ ტურიკო თითქმის გრძნობდა საშინელებას მიცვალებულის მოხვევნისას, ჰყნოსავდა მიწის სუნს, ესმოდა დაკრეჭილის კბილების კრაჭუნი.

ტურიკო გაქცევას ჰლამოდა, მაგრამ მუხლთ არ ერჩოდა... უნდოდა დაეყვირნა, მაგრამ პირში ნერწყუო ჰქონდა გამშრალი. იდგა ერთ ადგილას დაბრიალებულის

თვალეებით, ლანდივით გაფითრებული, მიცვალებულის სულზედ უფრო საზარელი.

ცოტა კიდევ რომ გაგძელებულიყო ასეთი მდგომარეობა, ძნელი სათქმელი იყო, რა დაემართებოდა ტურიკოს... მაგრამ არ დასცალდა, რადგანაც უეცრად სასაფლაოს მხრიდან მოისმა სულის შემხუთველი ღმუილი.

ეს საზარელი პირუტყვეული ამონაკვნესი რკინის სოლივით შეიჭედა ქვეყნად გამეფებულ ღუმელში, მთლად შეატორტმანა არე-მარე და მერე შორს სადღაც ყრულ გამვორდა, როგორათაც მომაკვდავის სულის ამოსკვნა.

ეს-ღა აკლდა!!

ტურიკომ იცნო ეს საზარელი ამოძახილი... იცნო და სული შეეხუთა. ველარ გაუძლო ამდენ, ერთი-ერთმანეთზე მოწოლილ, მრავალ ტოტს სულის-კვეთებისას... მისი უზომოდ დაჭიმული, დაძაგრული ნერვები ერთბაშად მოდუნდნენ, ის ნატამალი სულ ხორცის ძალასა, რომელიც ჯერ კიდევ სრულიად არ აღკვეთილიყო ამ ადამიანის არსებაში, მსწრაფლ გაჰქრა... ტურიკოს გული შემოეყარა.

XV.

— რა დაგემართა, შვილო? ზეზეურად კი ჩამოჰხში, შენ გენაცვალე-და... რა არის შენს თავსა, რატომ არ მეტყვი?! — არა ერთხელ მიჰმართავდა ხოლმე მაგდანა ტურიკოს, რომელიც ლანდივით ფერ-მიხდილი, გამხდარი, თვალეებ ჩაშავებული იჯდა მთელის საათობით გაუნძრეველი და გაჰყურებდა... სივრცეს, დიად, სივრცეს, რადგანაც მის გამოხედვაში სრულიად არა-სჩანდა, ჰქონდა-რამ მიზანში ამოღებული თუ არა.

დედის ამისთანა მიმართვაზე ტურიკო შეკრთომით

თავს ზანტად მალლა ასწევდა ხოლომე, რამდენიმე წუთის განმავლობაში აზროვნება-დაკარგულ თვალებს მიაპყრობდა მაგდანას სახეს, მერე თავს გააკანტურებდა და კვლავ მსივრცეს მიაჩერდებოდა.

კარგა ხანმა გაიარა მგელიას სიკვდილის შემდეგ, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ტურიკო თოფს არც-კი მიჰკარებოდა. არამც თუ სანადიროდ არ დადიოდა, არამედ იშვიათად ჰნახავდით ეზოს კარს გაცილებულს.

რამდენჯერ ურჩია მაგდანამ—აელო თოფი, წასულიყო სანადიროდ, რომ გართობილიყო, ერთი-ორჯერ მონადირე ამხანაგი-ბიჭებიც-კი მიუგზავნა, იქნება იმათ შინც გაიტყუილონ როგორმეო, მაგრამ ამაოდ,—ტურიკო უარზედ იდგა.

მაგდანამ, ამით რომ ვერას გახდა, სხვა ხერხს მიჰმართა: ერთხელ ჩამოიღო კაჩხიდგან გამტვრიანებული თოფი და მიუტანა—გაწმინდე, თორემ დაჟანგდებაო. იმედი ჰქონდა, თოფს რომ წმენდას დაუწყებს, იქნება ჭალისი აეშალოსო. ტურიკომ გაპოართო, ამოიღო თოფი ბუდიდან, დაუწყო შინჯვა, მაგრამ შინჯვის დროს თიქრში გაერთო და დაავიწყდა, რომ დედამ თოფი გასაწმენდად მიუტანა. როცა მაგდანამ მოაგონა,— თავი იმითი იმართლა, თოფი ცოტა გასაკეთებელია, გავაკეთებინებ და მერე გავწმენდავო.

საწყალი მაგდანა საგონებელში ჩავარდა, არ იცოდა, რა ექნა, საიდგან მოეარნა შვილის უბედურებისათვის. ბოლოს გადასწყვიტა, ალბად ძალიან შეშინებულია მგელიას თავგადასავალით და ამიტომ აღარ მისდის ნადირობაზედ და თოფზედ გულიო. წამლობა დააპირა, მაგრამ უბედურება ის იყო, რომ საბედა გარედ არ გა-

მოდიოდა და ტურიკოს კიდევ იმასთან ვერ წაიყვანდა, რადგანაც ავადმყოფს როდი უნდა სცოდნოდა, რომ შელოცვილია. მაგრამ მაინც ინახულა საბედა და უამბოთაფისი მწუხარება. საბედამაც დაუდასტურა, ტურიკო შეშინებულთა, და ამის წინააღმდეგ ბევრი ულოცა შორიდგან, ბევრი ამოქნარა და რალაც პაწია საგანი მისცა. წითელ ჩვარში გამოხვეული და ჯვარედინად ძაფ-გადავლებული—ისე ჩაუდე ჯიბეში, რომ ტურიკო ვერ მიგიხვდესო.

მაგდანამ, რალა თქმა უნდა, ადვილად შეასრულა ეს რჩევა და ახლა ლოდინში იყო, როდის გასჭრიდა საბედას უებარი წამალი.

მაგრამ, როგორც სჩანდა, საბედას თილისმები ვერასჭრიდა. ტურიკო ისევ პირმოღუშული იყო. მხიარულება, სილაღე, სიხალისე, მისწრაფება ცხოვრების სიტკბოებათა მიმართ—ეს აუცილებელი თანამგზავრი ახალგაზდობისა, როდესაც ათასნაირი გრძნობის აღმძვრელი სურათი მუდამ თვალთ გეხატება და მზათა ხარ ჯან-ლონის აღსავსეობა გამოიჩინო სიმღერაში, თამაშობაში და სხვაკაი-ბიჭობაში,—როდი ეკარებოდა მას.

თვით მარიკაც-კი, —ეს მისი ცხოვრების ქვა-კუთხედი, ეს მისი ტრფიალების ედემში სათუთად გაზრდილი ყვავილი — როგორღაც ჩრდილში მიდგა.

წინად, თუ ყოველი წარმოდგენა მარიკას ტურფა არსებისა, ოცნების ძალით განცდილი, სიამოვნების ჟრუანტელს აღუძრავდა სხეულში და საკოცნელად აღგზნებული ტუჩები შორიდან ელამუნებოდნენ მარიკას ვარდივით შეკოკრებულ ბაგეთ, ახლა იგივე წარმოდგენა, მართალია, ჟრუანტელსა ჰგვრიდა, მაგრამ რამდენა-

დაც პირველი იყო სიტკობებით აღსავსე, ვნებათა-ღამაოკეპელი, იმდენად მეორე იყო მტანჯველი, მწამებელი. მარიკას გახსენებასთან ერთად აგონდებოდა ყველა ის, რაც იმის გამო მოხდა, აგონდებოდა მგელიას სიკვდილი, რომელიც ისედაც აღმოუფხვრელი იყო ყმაწვილი ბიჭის გონებიდან, ჯალათად გადაქცეოდა და არ აცხრობდა თავისს მსახვრელ ხელს, ჰჯიჯგნიდა, ჰწიწკნიდა ტურიკოს სულიერ და ხორციელ ზრსებას.

მრავალჯერ დააპირა გიჟურ-გატაცებით: ერთ წამს თავ-დავიწყებულმა ტურიკომ მარიკაანთ სახლთან მისვლა, რომ იმ წყეულ გოგოსთვის შორიდან მაინც მოეკრა თვალი, არა ერთხელ გზასაც გაუდგა, მაგრამ ვერც-როდის საწადელი ვერ შეისრულა, რადგანაც ყოველთვის გრძნობდა, რომ მგელიას აჩრდილი თან დასდევდა უთვალთვალეობა მის არამც თუ მოძრაობას, არამედ ფიქრ-განზრახვათა დენას და კბილთა ღრქენით ჩასძახოდა ყურში: „შენ მომკალ, ტურიკოვ, შენ!“

ტურიკოც გრძნობდა, რომ ეს ჩაძახილი მართალი იყო, რე უნებურად გულის სიდრმიდან ბანს აძლევდა — ეუბნებოდა — „მე მოვკალ მგელია, მე!“

რაკი ერთი-და-ერთი ამ აზრმა ფეხი მოიკიდა ტურიკოს თავში, შემდეგში ველარას გზით ველარ გამოიდევნა იქიდან. მართალია, ბევრნაირად ცდილობდა ტურიკო დაემტკიცებინა თავისს თავისთვის, რომ მგელიას უბედურებაში ის შუაში როდია, მაგრამ ამაო იყო ეს დამტკიცება.

„დათვი მიეტოა მგელიას... შენ იქ იყავი... საკმარისი იყო თოფის გაწვდენა, დათვის მიზანში ამოღება და მგელია სიკვდილს გადარჩებოდა, შენ-კი ასე როდი

მოიქეცი, დათვი მიუშვი მგელიაზე... სულ ერთია, მითომ თოფი გისროლია. დათვი იმავ ტყვიად გამოიყენე, მეტსაც ხომ ველარას უზამდი, მოკვლა. რომ მოგენდომებინა-კიდევ... არა! შენ მოკვალ მგელია!“.

აი, სწორედ ამ სიტყვებს ეუბნებოდა ის იდუმალი ხმა, რომელიც, როგორც ტურიკო იყო დარწმუნებული, ეშმაკისა უნდა ყოფილიყო... თორემ კეთილი სული ამას როდი ეტყოდა... მაგრამ ისეთი უღმობელი, აბეზარი, მუდამ-ჟამს განუშორებელი იყო ეს ხმა, რომ ტურიკო ველარ უძალიანდებოდა, ვერ აძლევდა საწინააღმდეგო პასუხს და თითქოს ეთანხმებოდა კიდევ: „მე, მე მოკვალ მგელია“-ო.

ბოლოს და ბოლოს ეს ორი ხმა—ეშმაკისა და მიხი,—ტურიკოსი,—ისე გადაებნენ ერთმანეთს; ისე შესისხლხორცდნენ, რომ ტურიკო ველარ არჩევდა, როდის თავდებოდა ერთი და როდის იწყებოდა მეორე, თითქოს ორივეს დასაბამიც და დასასრულიც იმის არსებაში ჰქონოდათ..

მაგრამ დასასრული როდი ჰქონდათ... რადგანაც, როცა ხმათა-ბგერა შეწყდებოდა ხოლმე, ის სამი სიტყვა—„მე მოკვალ მგელია“-ო ახლა თვალწინ წარმოუდგებოდა, თითქოს ხორც-შესხმული ყოფილიყო... ადამიანთა სახეზედ, პირუტყვთა თავ-პირზედ, თუ უსულო საგნებზედ ისევ ამ სამ სიტყვას ჰხედავდა. თუმცა წერაკითხვა არ იცოდა, მაგრამ ამ სიტყვებს თავისებური გამოსახულება ჰქონდათ, თავისებური ანბანი, მხოლოდ ტურიკოსათვის მისახვედრი.

თან-და-თან, რაც ხანი გადიოდა და ტურიკო უფრო და უფრო ეძლეოდა ამ სიტყვათა ზედ-გავლენას,

გრძნობდა, რომ ხშირად ერთსა და იმავე დროს სმენაც და ხედვაც ამ სიტყვების ფარგალ გარედ, სხვას ვერაფერს გრძნობენ, რომ იმ დროს, როცა ეს სიტყვები, ერთ-ხმოვან ჰანგად აწყობილნი, ყურში ჩაესმიან შორიდან მონაბერ ზარის-რეკასავით,—ამავე დროს იგინივე თვალწინ დაუხტიან, აღიზინებენ თვისის ეშმაკეულის უხმო ხარხარით.

ამისთანა წამებში ტურიკოს ასე ეგონა ხოლმე, რომ მთელი ქვეყანა—უსულო და სულიერი, ხე, ტყე, ღრე, კლდე—ამ სამ სიტყვას გაიძახის და ამასთანავე თითოეულ საგანზედ ცალკე და ყველაზედ-კი ერთად, აღბეჭდილია იგივე სამი სიტყვა იმ უცნაურ გამოსახულებათა საშუალებით, რომელთა გამოცნობა მხოლოდ ტურიკოს ზვედრი იყო.

მაშინ ტურიკო მზად იყო გავარდნილიყო გარედ და, თუ გარედ იყო, მოსდებოდა არე-მარეს და დაეძახნა მთელის ქვეყნისათვის: „ჰო, მე მოვკალ მგელია, მე მოვკალ, მე! მერე შენ რა?! გინდა, რომ მე თითონ გითხრა? აი, გეუნები, მე მოვკალ-მეთქი! არც ახლა დადუმდები?!“

ტურიკო დარწმუნებული იყო, რომ ამის შემდეგ ქვეყანა დადუმდებოდა და ის სამი გრძნეული სიტყვა აღარ მოეღანდებოდა არც გონებას, არც სმენას, არც თვალს.

ღამ-ღამობით ტურიკო შამფურივით ტრიალებდა, ასე-გონია, ლოგინი, რომელზედაც გაუხდელი მიეგდებოდა ხოლმე, ცეცხლის ნაკვერჩხლებით ყოფილიყოს მოკირწყლული. ამ ბოლოს დროს ისე მოუსვენრად იყო, რომ ღამე ტანისამოსს როდი იხდიდა, სულ რაღაცისა

ეწინოდა. მისდებდა ბალიშზედ თავს თუ არა და დახუ-
ჭავდა თვალებს ძილის გამოსაწვევად, მაშინათვე ათასი-
რამ წარმოუდგებოდა და, თუმცა თვალები დახუჭული
ჰქონდა, მაგრამ ყველაფერს თითქმის ცხადლოვ ჰხედავდა.

ზმანებათა გარდა, ტურიკოს სმენაც ჰღალატობდა
და ყურში უცნაურ ხმებს აწვეთებდა. ბურანში წასულს
ტურიკოს მუდამ რაღაც ფხაჭუნი ესმოდა, თითქოს კა-
რებს ბრჭყალებით ფხაჭნიდნენ. ღამით კარებ-დაკეტილ-
ში იწვა, თუმცა ქვეყნად ჯერ კიდევ ზაფხულის სუნი
ტრიალებდა.

ზმირად ტურიკო წამოხტებოდა, აიღებდა თოფს
და მთელის საათობით იარაღ-მომარჯვებული იდგა, რომ
მოსულის მტრისათვის იქვე სული გაეფთხობინებინა. ხან-კი
ანაზღეულად კარს გამოაღებდა, აცა, იქნება კარზედ მო-
ვასწროვ, მაგრამ პირ-სახტად რჩებოდა, რადგანაც არა-
ვის ჰხედავდა. მხოლოდ, როცა ისევ ლოგინად მიწვებო-
და ხოლმე, კვლავ გაისმოდა ის ჯადოსნური ფხაჭუნი,
რომელიც ტურიკოს ძარღვებზედ ისე მოქმედებდა, თი-
თქოს სხეულზე ხერხს უსვამდნენ.

ტურიკომ საბოლოოდ გადასწყვიტა, რომ ეს უთუოდ
თოლია უნდა ყოფილიყო; ამასთანავე მასში მტკიცედ
დამკვიდრდა ის აზრი, რომ თოლიაში ეშმაკია ჩასახ-
ლებული, რომელსაც უნდა მისი სული, ხელთ იგდოს,
როგორადაც ხელთ იგდო მგელიას სული.

რაკი ამ დასკვნას დაადგა, ისედაც ათვალწუნებულ
თოლიას მტრულის თვალით დაუწყო ცქერა.

წინად ძაღლის აღერსი, რომელსაც თოლია პატრო-
ნის დანახვაზე, ხან ხტუნვით, ხან მზიარულის ყეფით გა-
მოჰხატავდა ხოლმე, ახლა აბრაზებდა, აღელვებდა ტუ-

რიკოს. ძალღმაც თითქოს აღლო აართვა, პატრონის
სულ ამრეზით მიყურებსო, და წინანდებლები როდი-ლა
მისწრაფოდა მისკენ, როდი ულოკავდა ხელებს, რო-
დი-ლა გაწვებოდა ხოლმე, მთქნარებით და გაზმორებით
პატრონის ფეხებთან, როცა ტურიკო მთელის საათობით
იჯდა ეზოში ფიქრებში გართული.

ძალღმა თითქოს ჰპოვა კიდევ საგანი თავისს პირუ-
ტყვეულ გრძნობის დასაოკებლად. სახლში რომ ვერა
ჰხედავდა ცოცხალ პატრონისაგან ჩვეულ აღერსს, რო-
მელსაც, როგორც სჩანდა, ჰსაქიროებდა მისი ენა-პირით
უტყვი, მაგრამ გრძნობა-გონებით მეტყველი არსება, —
თავისსავით უტყვთა-შორის ეძებდა დაკარგულ აღერსს
და კმაყოფილიც იყო, რადგანაც აქ, ცივ-საფლავთა-შო-
რის, არავის არ აბრაზებდა მისი ჭირისუფლური ღმუილი,
ცივი მიწის ლოკვა, თითქოს მიხვედრილი ყოფილიყოს,
რომ ეს მიწა გაბოხიერებულია საყვარელ პატრონის
ნეშტით.

ტურიკომ კარგად იცოდა, რომ ცოცხალ თოლიას
და მკვდარ მგელიას-შუა განუწყვეტელი კავშირია და
სწორედ ეს გარემოება უფრო ხელს უწყობდა იმ აზრის
განმტკიცებას, რომ თოლია გრძნეულებით არის აღსავსე
და მტრადაა მოჩენილი. არა-ერთხელ გაურბენდა ხოლმე
ტურიკოს თავში აზრი თოლიას მოკვლისა, მაგრამ რო-
გორღაც ვერა ჰხედავდა, ეშინოდა მგელიას სული უარე-
სად არ გადამეკიდოსო.

XVI

ერთხელ, შუა ღამე კარგად იქნებოდა გადასული,
რომ ახლად ჩაძინებულ ტურიკოს გულის ჩქროლვით.

გამოეღვიძა. გარედან მოესმოდა კარების გამძვინვარებულ
ლი ფხაჭუნის და ძაღლის საშინელი ღმუილი.

ტურიკო სწრაფად ზეზე აიშართა, სწვდა იქვე და-
ყუდებულ თოფს და კარებისაკენ გაქანდა. კარები რომ
გამოაღო, დაინახა, რომ თოლია კვლავინდებურად მთვა-
რის შუქს შეჰკლმოდა.

— ჰაი, შე პატრონ-დავსებულო, შენა!—წაიღუ-
დუნა ტურიკომ—მოიცა, გიჩვენებ სეირს! ამოგართმევ
მაგ ეშმაკის სულს, რომ აღარ იღნავლო მშიერ მგელი-
ვით. — ამ სიტყვებით ტურიკომ რამდენიმე ნაბიჯი გა-
დადგა ძაღლისაკენ, გაჩერდა და თოლია მიზანში
ამოიღო.

მიუხვდა პატრონს განზრახვას, თუ სხვა-რამ მიზე-
ზის გამო, თოლია ერთბაშად ადგილიდან დაიძრა. მიზანს
ასხლევტილი ტურიკო ძაღლს გამოეკიდა. ძაღლი ქისკა-
რის-ქვეშ გაძვრა და ორ-ლობეში გაიძაბა. ტურიკოც
თან გაჰყვა.

მირბის ძაღლი. თან მისდევს ტურიკო თოფით ხელ-
ში. თოლიამ ორლობიდან მარჯვნივ დაუხვია და შარა-
ზე დაეშვა. ტურიკოც კვალდაკვალ დაედევნა.

მიჰქროლავს ძაღლი კუდ-წამოღერებული და, ვინ
იცის, რა განზრახვა უდევს გულში.

— ვერ წამიხვალ, შე მგელის-კერძო, ვერა!. ქვეს-
ენელში ჩამოგყვები... ზეცაში რომ აფრინდე, იქაც მო-
გაწვდენ ტყვიას, ოღონდ-კი ამოგართო ეგ ეშმაკის სუ-
ლი! — ჰფიქრობს ქვემო-ტუჩზე კბილებ-ჩავლებული ტური-
კო და გულის ფანცქალით მოელის იმ წამს, როცა
ძაღლს მარჯვე ადგილას მოიხელთავენს მიზანში ამოსა-
ღებად.

უეცრად ტურიკომ იგრძნო, რომ რალაცა ფერდობს მიადგა. აიხედა ზევით და „ვაპიო“—შეჰკივლა თავით-ფეხამდე შერყეულმა.

ტურიკოს ზვიდან მთვარის მიბნედილ შუქზე მოვლვარე ეკლესია დაჰყურებდა.

ტურიკო სასაფლაოსთან იყო.

მიწა რომ გარღვეულიყო და გამოჩენილიყო ჯოჯოხეთი, თვისის მუდამ გაუნელებელის ცეცხლით, სულთა-საშინელის ტანჯვა-გვემით, კენესა-გმინვით, ეშმაკებით-ტარტაროზებით, ერთის სიტყვით, ის ჯოჯოხეთი, რომლის წარმოდგენაც-კი შეეძლო ტურიკოს,—იქნება, ისე თავზარ-დამცემი არა ყოფილიყო, როგორადაც იმის განცდა, რომ იგი ახლა მგელიას საფლავთან ირის...

აი, საცაა გამოვა საფლავიდან მგელიას აჩრდილი... ისა და ეშმაკი თოლია მისცვივიან მას, სწედებიან ყელში, ამოაცლიან სულს და მისცემენ ჯოჯოხეთის გენიას. აქ-კი გაცხელებულს კუბრში ჩააგდებენ, რომ სამუდამოთ იწვას, იხარშოს... მოვა მგელიას სული და ეშმაკეულის სიცილ-ხარხარით ცეცხლს შეუკეთებს ისე-დაც გავავარებულს ქვაბს, კუბრით სავსეს.

ტურიკომ პირი იბრუნა.

მირბოდა გამაღებულო, არ-კი იცოდა, საითკენ. იმის-თვის სულ ერთი იყო, ოღონდ განშორებოდა ამ დაწყევლილ ადგილს, სადაც თვით წმინდა ეკლესია შხშის ძრწოლასა ჰგვრიდა.

ერთად-ერთი აზრი, რომელიც ახლა ტურიკოს თავში უტრიალებდა, მხოლოდ ის იყო, რომ უკანიდან სიკვდილი მოსდევდა ფეხ-და-ფეხ ზწინ-კი ხსნა მოელოდა ამ სიკვდილისაგან. წინად რომ გეკითხნათ ტურიკოსათვის, რო-

გორია სიკვდილიო, რაღა თქმა უნდა, ვერ გიპასუხებდათ. მაგრამ ახლა-კი დარწმუნებული იყო, რომ სიკვდილი — მგელიას სულია და დანარჩენ მიცვალებულთა სულები, რომლებიც საფლავებიდამ ამდგარან და მოსდევენ, რომ იგიც თავიანთსავით სულად აქციონ... თან მოსძახიან იმ სამ საშინელ სიტყვას: „შენ მოჰკალ მგელია! შენ მოჰკალ მგელია“-ო, და მთელი არე-მარეც ბანს. აძლევს ამ ძახილს: ფოთოლთ შრიალი, ბალახთ ბიბინი, მიკიოტის ნაწყვეტ-ნაწყვეტი კივილი, ტურების ჩხავილი, ფრთოსანთა სტვენა — ყოველივე ეს, ერთად შერეული, იმ გრძნეულ სამ წიტყვად ჩაესმოდა ტურიკოს ყურებს.

ტურიკო ისე იყო შთანთქმული იმ აზრში, აი საცაა, მგელიას სული წამომეწევა და ბოლოს მომიღებსო, ისე ჰქონდა გაბრუებული თავი იმ სამის სიტყვით, რომელსაც მთელი ის არე-მარე ყრუდ იმეორებდა, ვით ანარეკლ ხმას აჩრდილთა ძახილისას, — რომ ვერ გაარჩია, როგორ გაიბრინა მინდორი და როგორ შეერია ტყეს. ახლა ტურიკო მიბოძდა ტყეზედ მიმავალ გზით და როდი გრძნობდა, როგორ უშხაპუნებდნენ სახეში ხეების ტოტები, როგორ ედებოდნენ ფეხებში აქა-იქ წაქცეულნი ხის მორები. ის წამ-და-უწუმ იქცეოდა, მაგრამ მსწრაფლ ისევ ფეხზე იყო ხოლმე და მიბოძდა დამფთხალ ნადირზედ უსწრაფესად. რამდენჯერმე გასტოპა წყლის გუბეები, მაგრამ ვერც სისველემ მოიყვანა გონებაზე. ის ისევ წინან ელგებრ მიბოძდა სუნთქვა-გაშირებულნი, ნესტოებ-დაბერილი და პირ-მოკუმული. ჩამოშვებულ მარცხენა ხელში ეჭირა თოფი, რომლისთვისაც ისე ჩაეჭიდნა თითები, თითქოს უძვირფასესი განძი ყოფილიყო. ალღო მონადირისა სრულიად არ გამქრალიყო მას-

ში და ყრუდ ეუბნებოდა: „თოფს გაუფთხილდი, განსაცდელის დროს გამოგადგებაო“.

ტურიკო საზარელი სანახავი იყო: ქუდ-მოხდილი, თმა-გაწეწილი, წვერ-ულვაშ-აბურძგნული, შემოგლეჯილის ტანისამოსით, ნაკვერჩხალივით გაღუებულის და უზომოდ გაგანიერებულის თვალებით, გაფითრებულის, მოთახთახე სახით.

ამ უჩვეულო სანახაობით მოულოდნელად დამფთხალნი ნადირნი შიშ-ჩასახულის თვალებით გამოიყურებოდნენ ხეებსა და ჯაგებს შუა და, —ოდესაც ეს მოჩვენება—ადამიანი უვნებლად გვერდზედ გაუბრუნდათ, თან ჩხავილსა და ღმუილს გააყოლებდნენ ხოლმე, თითქოს ყიჟინა დასცესო.

ტურიკოს მუხლთ ეჭრებოდა, ფეხები უმძიმდებოდა, ასე-გონია ზედ მძიმე ქვები ჰკიდია, ან ფეხებში ხუნდები აქვს გაყრილიო. ქუშიან ცხენივით ქაქანი აუვარდა და სუნთქვა თან-და-თან უძნელდებოდა.

ცოტა კიდევ და იგი უეჭველად წაიქცეოდა, მაგრამ უეცრად პირდაპირ სინათლეს შეავლო თვალი. ამის გამო მოიკრიბა უკანასკნელი ძალ-ღონე და კვლავ სირბილს უმატა, რამდენადაც შეეძლო. აი, მარცხნივ ტყე გათავდა, ტურიკო მიადგა კლდეს, რომელიც მარჯვნივ კედელივით ამართულიყო. მარცხნივ-კი თვალ-უწვდენ უფსკრულს დაელო ონავარ ნადირივით პირი.

სინათლე—ცის-ნაშუქი სინათლე იყო, რომელიც მტრედის-ფრად! მოეფინა ქვეყნისათვის დილის რიჟრახს და მხოლოდ ტყის დაბურულობა-კი ვერ განეკრთო.

ტურიკომ იცნო ეს ადგილი.

თუ რომ სიკვდილის წინაშე მდგარი ცოცხალი ადამიანი, რომელსაც უკვე ოდნავ შეჭხებია ძარღვების სისხლის გამაშრობელი, ყინულივით ცივი სუნთქვა სიკვდილისა, — შეუძლიან კვლავ შეაშინოს-რამ, — მაშინ ტურიკოზხედაც ითქმის, რომ იგი შეზართა და შეაძრწოლა ამ ადგილმა.

ეს ადგილი „ეშმაკის ნაფეხური“ იყო.

აი, სადა სცნო ტურიკომ ხელი განგებისა.

თვით ღმერთმა მოიყვანა აქ, რომ ხსნა ვერსად ჰპოვოს.

უკან თოლია, მგელიას სული, სულები მიცვალებულთა, მთელი ქვეყანა რომელიც ყურში ჩასძახის იმ სამ საზარელს სიტყვას... წინ-კი ის... ის... საშინელი ადგილი... „ეშმაკის ნაფეხური“, სადაც მგელია უნდა გადაეჩეხა. სწორედ აქ აღძრული განზრახვა იყო, რომელიც ბოლომდე თან გაჰყვა და რომელმაც მგელია მოაკვლევინა. ერთიც ვნახოთ, ფეხს შესდგამს თუ არა, — „ეშმაკის ნაფეხურმა ვერ დაიდგნოს ის მძიმე ცოდვა, რომელიც, ამდენი ხანია, გულში დააქვს... და მეწყერივით იქ ჩაიტანოს, სადაც მგელიას სამარეს უმზადებდა.

ტურიკო გაჩერდა და ტორტმანებდა, არ იცოდა, წინ წასულიყო, თუ უკან გაბრუნებულყო. უკანიღვანაც მთელი ქვეყანა — მეტყველი და უტყვი ნასახი ღვთაებისა მოსძახოდა იმ სამ უღმობელ სიტყვას: „შენ მოჰკალ მგელია! შენ მოჰკალ მგელიაო!“.

ამასობაში-კი სამყაროს, შეუძნეველ ტალღასავით თანდათან სინათლე ეფინებოდა.

ტურიკო ჰხედავდა ერთის მხრით პირ-ქუშად მისთავხედ გადმოწოლილს კლდის ნაპრაღს. საკმარისი იყო,

მოგლექილიყო ერთ-ერთი მცირე ნაწილი ამ ნაპრაღისა, ძუძუსავით ოღნავ მაწებებული დედის ბუმბერაზ-მკერდზედ, რომ ტურიკოს სულს ვერც-კი მოესწრო ლეშიდამ გამოფრენა. მეორეს მხრით-კი პირი დაეღრინა მსხვერპლის მონატრულ უფსკრულს, რომლის ზედა-პირი მთლად დასერილი იყო დანასავით მოგრძო და დაღესილ ქვებით. უფსკრულის იქით იწყებოდა მწვანედ შეფოთლილ-გაბარდული ტყე და ცის ტატნობს უერთდებოდა.

ტურიკო შტერივით იღგა, მიჰკროდა ნაპრაღის კედელს და ხან მარჯვნივ მიაქცევდა თვალებს, ხან მარცხნივ, — არ იცოდა, რომელი მხარე ამოერჩია, სად იყო ხსნა.

ერთხელ ასეთის მიხედვის დროს შორი-ახლოს თვალი მოჰკრა თოღიას, რომელიც მარცხნივ მისკენ მორბოდა.

— მაშ მართალია, ფეხ-და-ფეხ-მოსდევენ ეშმაკი — თოღიას სახით, მგელიას სული და სხვა მიცვალებულთა სულეები-რაღა?!

— აჰ! რაც იქნება — იქნება! — გაიფიქრა ტურიკომ და განიზრახა ეცადნა უკანასკნელი საშუალება. აკანკალებულის ხელით მიიტანა თოფი მხართან და დაუმიზნა მისკენ მორბენალ თოღიას, რომელსაც ალბად აინუმში არ მოჰქონდა ყველა ის, რაც ტურიკოს არსებაში ხდებოდა, კუდი წამოედერებინა, რამდენჯერმე დაეგრგოლებინა და ენა-გადმოგდებული პატრონისკენ მოაშურებდა.

თოფმა დაიჭექა, ცეცხლმა გაიელვა, მერე ბოლი ავარდა.

ბოლი რომ გაიფანტა, ტურიკომ მტაცებელ ნა-

ღირვიით კისერ-წამოგძელებულმა მიაპყრო იქითკენ თვალი, საცა თოლია ეგულებოდა.

აჰ! — გაისმა კაცის საშინელი გმინვა. — ეშმაკია, ეშმაკი! — დაატანა თან ტურიკომ საზარელის ხმით, თითქოს აქამდის არც-კი სჯეროდა, თოლია ეშმაკი იყო. თოლია უვნებლად პატრონს უახლოვდებოდა.

კვლავ ამოძრავდა ტურიკოს არსებაში ყველა ის, რაც აქამდინ ხელსა ჰკრავდა და რამაც „ეშმაკის ნაფეხურამდის“ მოაღწევინა. მთავარ-ცნება დაკარგული ტურიკო აშკარად ჰხედავდა, რომ სხვათრივ ხსნა არ იყო...

იქნება ღმერთმა შეიწყალოს და უვნებელი გაიყვანოს იმ წყეულ ბეწვის ხიდზედ?!

ტურიკომ ფეხი შესდგა უფსკრულის პირად გადაკიდებულ აივანზედ და იგრძნო, რომ ფერხთა-ქვეშ ნიადაგი ეცლება... ეშვება ძირს, პირ-დაღრენილ სივრცეში. თანაც კვლავ ახმაურდა მთელი არე-მარე და ცის რისხვასავით გაისმა ის ჯოჯოხეთის ძახილი: „შენ მოჰკალ მგელია, შენ!..“

სიკვდილის საზღვარის წინაშე მდგარი ტურიკო ერთად-ერთმა ნატვრამ-ლა გაიტაცა: ღმერთმა შეაძლებინოს, რომ როგორმე, ჩააჩუმოს ეს ძახილი, რომ, ვიდრე სულს დაღვედეს, აღარ ესმოდეს ის სამი სიტყვა, რომლებიც ნემსებივით სხეულის ყოველ ნაწილში უვლიან, აღწევენ გულამდე, სულამდე და ლახვარივით ესობიან ერთშიაც და მეორეშიაც.

ამ სურვილით აღტყინებულმა ტურიკომ მოიკრიბა რაც-კი რამ ძალა ჰქონდა და დღეს პირველად შესძახა მთელ ქვეყანას:

— მე მოვკალ მგელია, მე! არც ახლა დადუმდები?
მე მოვკალ-მეთქი!

და ამის შემდეგ იგრძნო, რომ ყოველივე მიყუჩდა, რომ აღარ გაისმის ჰაერში ის სამი საშინელი სიტყვა, რომ სხეულიც დაუამდა, გულიც თითქოს საგულეში ჩადგა და სულიც დაუცხრა... თუმცა იგი ხორცს ეყრება, მაგრამ ისე მწვავე როდია ეს განშორება, როგორც ეგონა.

ტურიკომ უნებურად თვალი ჩააწვდინა იმ ადგილს, საცა განგებამ სამარე მიუთითა და როდი შეძრწუნდა. მის ქვევით უფსკრული როდი-და იყო. არა სჩანდა არც ქვა, არც მიწა, არც ღრე, არც კლდე. თვალეები ჰხედავდნენ რძესავით თეთრ ზღვას, რომელსაც მთლად გაეფსო ის უფსკრული და რომელიც სულ მალლა-მალლა იწვედა, რომ მიეღო. მისი ლეში, როცა სული ზეცად გაფრინდებოდა.

ისეთი დამატყვევებელი იყო თვალისა ეს სპეტაკი ზღვა—სამარე მისი, რომ მან აღარ მოუცადა, ვიდრე ან თითონ ჩაეშვებოდა ზღვაში ან ზღვა ამოვიდოდა ზევით— იშვირა ფეხი ჰაერში დაკიდულ აიენიდან და თეთრ ტალღებში გაღეშო.

სწორედ ამ დროს „ემშაკისნაფეხურზედ“ შემოინავარდა უკან ჩამორჩენილმა თოლიამ, რომელმაც, პატრონი რომ ველარ დაინახა, წკმუტუნით ხან აქეთ მიიღბინა უფსკრულის პირად, ხან იქით, მრავალჯერ წაიწია წინ, თითქოს გადავარდნას ლამობსო, და რამდენჯერმე შეჰყეფა, გეგონებოდათ პატრონს ეძახისო. ბოლოს, ხმა რომ არავინ გასცა და ვერ გაიგო პატრონის ასავალ-დასავალი, — წაწვა უფსკრულის პირად, გაღიშვირა წინ ფე-

ხები, ზედ დასდო თავი და გააბა მწარე ღმუილი, რომელიც მიცვალებულის ზარივით ეფინებოდა გაყუჩებულ ბუნებას, მწუხარებით ავსებდა იმ არე-მარეს და მერე სადღაც შორს განმეორებით ყრუდ გაისმოდა...

ილია ელევთერიძე..

აღუბლის ბაღი

კომედია 4 მოქმედებად

ა. ჩეხოვისა.

თარგ. სოფიო ციციშვილისა.

მ რ მ ქ მ ე ღ ნ ი:

ლუბა ანდრიას ასული რანევსკისა, მემამულე.

ანნა—ამისი ქალი, 17 წლისა.

ვარკო—რანევსკის შვილობილი, 24 წლისა.

ლენინი ანდრიას ძე ბაევი, ლუბა ანდრეევნას ძმა.

ერმილ ალექსის ძე ლოკახინი, ვაჭარი.

პეტრე სერგეის ძე ტროფიმოვი—სტუდენტი.

გორის გორისის ძე სიმონოვ-პიუჩიკი—მემამულე.

ზარლოტა ივანოვნა—გუვერნანტკა.

სიმონ პანთელეიმონის ძე ვკისოდოვი—რანევსკის კანტორ-
შიკი.

დუნიაშა—მოსამსახურე გოგო.

ფირსი—მოხუცი მოსამსახურე, 87 წლისა.

იაშა—ყმაწვილი კაცი; მოსამსახურე.

უცხო კაცი.

სადგურის უფროსი.

ფოსტის მოხელე, სტუმრები და მოსამსახურენი.

მოქმედება პირველი.

სცენა წარმოადგენს ოთახს. რომელსაც ისევ პავშეების ოთახს ეძახიან და რომლის ერთი კარი გადის ანნას ოთახში. გათენებაა. მალე მზეც ამოვა. მაისია. ალუბლის ხეები ყვავიან, მაგრამ ბაღში მაინც ცივა. დილის სუსხია. ფანჯრები დახურულია. შემოდის დუნიაშა, ხელში სანთელით, და ლოპახინი—წიგნით.

ლოპახინი. მადლობა. ღმერთს, მატარებელი მოვიდა. რომელი საათია?

დუნიაშა. ორი საათია. (სანთელს აქრახს) გათენებულა!

ლოპახინი. კარგად დაიგვიანა მატარებელმა, სულ ცოტა, მგონი, ორი საათით. (ამთქნარებს და იზმობრებს) მეც რა სისულელე მომივიდა! განგებ აქ იმიტომ მოვედი, რომ სადგურზე შევხვედროდი, და აქ-კი დამეძინა... დაჯდომილს ჩაძინებოდა. რა გული მომდის ჩემს თავზე!... შენ მაინც რატომ არ გამაღვიძე...

დუნიაშა. მე შეგონა, რომ თქვენ სადგურზე წახვედით. (ეუწს უგაქებს) აი, მგონია, კიდევ მოდიან.

ლოპახინი. (ეუწს უგაქებს) არა... ბარგის მიღებამ, ეს ერთიო, ეს მეორეო. (ზაუზა) ლუბა ანდრეევნა, აგერ ხუთი წელიწადია, საზღვარ გარეთა სცხოვრობს. არ ვიცი, ახლა როგორი ადამიანია... კარგი რამ იყო წინად; კეთილი, სადა. მახსოვს, მე რომ პატარა ვიყავი, ასე თხუთმეტი წლისა, ცხონებულმა მამაჩემმა, მაშინ ამ სოფელში დუქანს ამუშავებდა, ერთხელ შიგ სახეში მუშ-

ტი მთხლიშა. ცხვირიდან სისხლი ნიაღვარივით წამსქდა... იმ დროს რილასთვისაც ორივე აქ მოვდიოდით. მამაჩემი გადაკრულში იყო. ლუბა ანდრეევნამ, — თითქო ახლაც თვალ-წინ მიდგას, სულ ყმაწვილი იყო, მეტად სუსტი აგებულობისა, — მიმიყვანა პირსაბანთან, აი სწორედ ამ ოთახში. — „ნუ სტირი, პატარა გლეხის ბიჭო, ქორწილამდის მორჩებო“. (ზაუზა) გლეხის ბიჭო... მამაჩემი, მართალია, გლეხი იყო, მაგრამ მე ახლა თეთრ ჟილეტში და ყვითელ ახალმოდურ ფეხსაცმელებში ვარ გამოქიმული, მეც მარაქაში გავვრეი!... მართალია, მდიდარი ვარ, ფული ბლომათა მაქვს, მაგრამ კაცმა რომ მუშტრის თვლით, გამშინჯოს, გლეხი მაინც გლეხად დავრჩი. (ფურცლავს წიგნს) ბევრი ვიკითხე, აი, ეს წიგნი, მაგრამ ვერაფერი გავიგე, კითხვაში დამეძინა (ზაუზა).

დუნიაშა. ძაღლებს კი მთელ ღამეს არ დაუძინიათ! ეტყობა, ბატონების მოსვლას გრძნობენ.

ლოპახინი. დუნიაშა, შენ რაღაცნაირათა ხარ! რა გე მართება?

დუნიაშა. ხელები მიკანკალეებს. აგერ, გული შემეწუხდება.

ლოპახინი. ძალიან განაზებული ხარ, დუნიაშა, ჩაცმით ხომ ისე იცვამ, თითქოს ქალბატონი იყო, თავსაც სწორედ ისე ივარცხნი. აგრე არ შეიძლება, უნდა შენი ვინაობა გახსოვდეს. (შემოდის ეპინოდოვი. ხელში თავგული უჭირავს. ზაჯაკი აცვია. ფეხსაცმელი შესამჩნევად გაწმენდილ-

განკრიალებული აქვს, რომლებსაც ხმამაღლა გა-
აქვთ ჭრიჭინი. შემოსვლის დროს თაიგული ხე-
ლიდან გაუვარდება).

ეპიხოლოვი. (საჩქაროდ აიტაცებს თაიგულს) ეს თაიგული
მებაღემ გამოგზავნა. სასადილო ოთახში დად-
გით (აძლევეს თაიგულს დუნიაშას).

ლოპახინი. დუნიაშა, ბარემ კვასიც მომიტანე.

დუნიაშა. ბატონი ბრძანდებით (გადის).

ეპიხოლოვი. დილის სუსხია. ყინვა სამ გრადუსამდე იქ-
ნება. ბაღში კი ალუბლები ყვავიან. სწორედ
რომ უცნაურია ჩვენებური ჰავა. (აზრავს) არ
მომწონს აქაური ჰავა, ხელს ვერ უწყობს ბე-
ნებას. ერმილე ალექსეიჩი, გთხოვთ მომისმი-
ნოთ. ამ სამი დღის წინად ვიყიდე, აი, ეს წა-
ლები და, სწორედ მოგახსენოთ, ისეთნაირად
ჭრიჭინებენ, რომ ძალა აღარ არის. მასწავ-
ლეთ, რა წაუსვა.

ლოპახინი. ერთი თავი დამანებე, თუ ღმერთი გწამს.
გააჭირე საქმე!

ეპიხოლოვი. ყოველ დღე უთუოდ რამე უბედურება მე-
მართება, მაგრამ ბედს არ ვუჩივი, შევეჩვიე.
(შემოდის დუნიაშა და ლოპახინს კვასს უდგამს).
მე წავალ. (მიდის, სკამს მიესლება და წააქცევს)
აი... (მნიშვნელოვნად) ხედავ! რა შემემთხვა!
უკაცრაული პასუხია, სხვათა შორის, ჩვენთვის
რომ ვსთქვათ: ეს შესანიშნავი ამბავია!.. (გადის)

დუნიაშა. ერმილე ალექსეიჩი, ერთი რამ უნდა მოგახსენ-
ნოთ... ეპიხოლოვი მთხოულობს.

ლოპახინი. ოჰო!..

დუნიაშა. არ ვიცი, რა ვქნა... მართალია, დინჯი კაცია, მაგრამ ხანდახან, რომ ლაპარაკს დაიწყებს ხოლმე, თითქო კარგათაც ლაპარაკობს, გრძობითაც, მაინც არა მესმის-რა! თითქო მომწონს კიდევცა. იმასაც გაგიჟებთ ვუყვარვარ. უბედური კაცია. ყოველ დღე რამე უბედურება ემართება. მაგას აქ ყველა მოცდას უბედურებას ეძახის.

ლოპახინი. (უურს უგდებს) აი, მგონია, ახლა-კი მოდიან.

დუნიაშა. მოდიან! რა მემართება, მთლად გავიყინე.

ლოპახინი. მართლა მოდიან. წავიდეთ, მივეგებოთ. ნეტა, თუ მიცნობს? ხუთი წელიწადია, არ მინახავს.

დუნიაშა. (აღელვებული) მეშინიან, არ წავიქცე... საცაა, დავეცე. ეტლების ხმა ისმის. (ლოპახინი და დუნიაშა სჩქაროდ გადიან, სცენა ცალიერია: გარედან ხმაურობა მოისმის. გამოფლის ფიქსი, თანჯოხს ებჯინება. ძველებური ლიფრეი აცვია, მაღალი ქუდი ხურავს. ეტუობა ბატონების შესახვედრად უფიქსა. ერთთავად რაღაცას გაუგებრად ბუტბუტებს. ხმაურობა კულისებში თანდათან ემატება. ისმის: „აქეთ გამოიარეთ, აქეთ“. შემოდინ: ლუბა ანდრეევსა, ანნა, შარლოტა ივანოვნა, რამელსა ც ჯაჭვით პატარა ფინია მჭკვავს, ვარა პალტოთი და თავზე შალ-მონხეული, გაევი, სიმონოვი-პიშნიკი, ლოპახინი, დუნიაშა ბოდიშთა და ქოლგით და მოსამსახურეები—ბარკით).

ანნა. ასე გავიაროთ, დედოფლო, გახსოვს ეს ოთახი?

ლუბა ანდ. (სიხარულით ცრემლები ერევა). ბავშვების ოთახია!

ვარო. რა სიცივეა! ხელები მთლად გამეყინა. (ლუბა ანდ.) თქვენი ოთახები, დედილო, თეთრი და იისფერი, ისევ ისე დაგახვედრეთ.

ლუბა ანდ. ბავშვების ოთახი! ჩემო საყვარელო, კობტა ოთახო... აი, აქ მეძინა ხოლმე, როდესაც პატარა ვიყავი. (ტირიფით) ახლაც, თითქო ისევ ბავშვი ვიყო, ისე მიხარის. (ჭკოცნის ძმას, ვაჟს, ისევ ძმას.) ვარო, შენც ისევ ისა ხარ, მოლოზანსა ჰგევხარ. აი, ღუნიაშაც ვიცანი. (ჭკოცნის ღუნიაშს).

გაევი. მატარებელმა ორ საათს დაიგვიანა. როგორ მოგწონთ? რა უწესობაა!

შარლოტა. (პიშიკს) ჩემი ძალღი თხილსაცა სჭამს.

პიშიკი. (გაკვირვებით) წარმოიდგინეთ! (უეკლანი გადიან, ანნას და ღუნიაშს კარდა).

ღუნიაშა. თქვენს ლოდინში სული დაგველია... (ხსნის შლიაშს, ჰაღტას).

ანნა. ოთხი ღამეა, არა მძინებია: ამ დღილას ხომ სულ გავიყინე.

ღუნიაშა. დიდ მარხვაში რომ წახვედით, მაშინ უფრო თოვლიც იყო და ყინვაცა. ახლა-კი? ჩემო სასურველო ქალბატონო... (თან იცინის, თან ჭკოცნის) ძლივს მოვესწარ თქვენს მოსვლას, ჩვენო სიხარულო, ჩვენო მანათობელო... რაღაცა მაქვს სათქმელი, ეხლავე უნდა გითხრა. ერთ წამსაც ვერ მოვიტმენ.

ანნა. (ზარმაცად) კიდევ რა?

დუნიაშა. კანტორშიკი ეპიხოლოგი აღდგომის შემდეგ ცოლათ მთხოულობს.

ანნა. შენ სხვა არა გახსოვს-რა. (თუმცხს ისწორებს) ყველა შპილკები დავკარგე... (დალაღვისაგან თითქმის ბახბაცებს).

დუნიაშა. არ ვიცი, რა ვქნა... ისე ვუყვარვარ, ისე ვუყვარვარ, რომ...

ანნა. (შესტკეპრის თავის თაზის კარებს და ალერსით) ჩემი ოთახი, ჩემი ფანჯარა! თითქო სულაც არსად წავსულვარ... ჩემს სახლში ვარ! ხვალ დილას ავდგები, გავიქცევი ბაღში... ოხ, ნეტავი ეხლა-კი დამეძინოს და! მთელი გზა ისე გამოვიარე, რომ არა მძინებია. სულ რაღაც მაწუხებდა...

დუნიაშა. ეს სამი დღეა, პეტრე სერგეიჩი აქა ბძანდება.

ანნა. (სიხარულით) პეტო!

დუნიაშა. აბანიში სძინავს, იქვე სცხოვრობს. სულ იმას გაიძახის, მეშინიან, არავინ შევაწუხოო. (უბის საათს შინჯავს) ახლა-კი დროა, რომ გავადვიძო. მაგრამ ვარვარა მიხაილოვნამ ამიკრძალა, ნუ გააღვიძებ, შენი საქმე არ არისო. (შემოდის ფარო. წელზე გასადებების გრფა ჩვიდა).

ვარო. დუნიაშა, ჩქარა ყავა დაამზადე, დედა თხოულობს.

დუნიაშა. ამ წუთში (კადის).

ვარო. (ალერსით) მაღლობა ღმერთს, ძლივს მოხვედი. ისევ შენ სახლში ხარ, ჩემო-სულიკო, ჩემო მშვენიერო.

ანნა. იპ, ვარო, რაც მე გაჭირება გამოვიარე!

ვარო. წარმოდგენილი მაქვს, ჩემო კარგო.

ანნა. აქედან ხომ ჯვარცმის კვირაში წავედი, ძალიან სიცივე იყო. შარლოტა გზაში სულ ყბედობდა. ათასნაირ ფოკუსებს აკეთებდა, გამიჭირა საქმე. ნეტა ვიცოდე, რა საქირო იყო, რომ ამიკვიატე!

ვარო. ჩემო მტრედო, ჩვიდმეტი წლის ქალი ხარ და როგორ შეიძლებოდა შენი მარტო მგზავრობა!

ანნა. მივედით პარიზში. იქაც სიცივე, თოვლი. ამას გარდა ხომ იცი, რომ ფრანგულს გლახად ვლაპარაკობ, როგორც იყო მივაგენით დედის ბინას. სადღაც მეხუთე სართულში იდგა. მივედით. ვნახოთ: სხედან ვიღაც ფრანგები: კაცები, ქალები, ბებერი პატრი—წიგნით ხელში. საძაგელი თუთუნის სუნი იდგა. ოთახი არეულ-დარეული. საშინლად შემეცოდა საწყალი დედა, ისე შემეცოდა, რომ მივევარდი, ჩავიკარგულში და ვეღარ ვიშორებდი. დედამაც დამიწყო ალერსი და თან ტიროდა.

ვარო. (თვალტყემაღიანი) კარგი, კარგი, ნუღარას მეტყვი, ნუღარას!

ანნა. მენტონთის ახლოს რომ სააგარაკო სახლი ჰქონდა დედას, უკვე გაუყიდნია. აღარაფერი არ დარჩენია, სულ დაუხარჯავს. მეც, რაც მქონდა, სულ დავხარჯე, ერთი გროში აღარ დამრჩა, სახლამდის ძლივს მოვახწიეთ. დედამ კი ამავებისა სულ არაფერი იცის, არაფერი ესმის. გადავიდოდა ხოლმე სადგურზე, სასადილო ოთახში და სულ ძვირფასს საქმელებს თხოუ-

ლობდა. ლაქიებსაც საჩუქრათ სულ იითო მანათობით ურიგებდა. ახლა შარლოტას ცალკე კერძი, იაშაც-კი ცალკე თხოულობდა საშინელებათა!.. იცი, იაშა ვინ არის? დედას მოსამსახურეა, თან მოვიყვანეთ.

ვარო. ვნახე ის ვილაც უსირცხვილო იაშაა.

ანნა. რა ჰქენით? როგორ არის საქმე? შეიტანეთ ბანკში სარგებელი?

ვარო. სად არის.

ანნა. ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო!

ვარო. აგვისტოშია დანიშნული საჯარო ვაჭრობა.

ანნა. ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო!

ლოპახინი. (შემოიხედავს კარებში და ძრახსსავით ბღავის) შეეეე!... (გადის).

ვარო. (ცრემლ შიშველი) ოხ, ერთი მაგისტგის მაცემინა! (მუშტს უღერებს).

ანნა. (ეხვევა და ჩუმად) ვარო, ცოლათ გითხოვა? (ვარო უახის ნიშნად თავს იქნევს) ხომ უყვარხარ მე კაცს... რატომ არას ეტყვით ერთმანეთს? რას გაჩუმებულხართ?

ვარო. მე ასე მგონია, რომ ჩვენ შორის არაფერი არ მოხდება. ეგ დიდი საქმის კაცია და რა ჩემი ჯავრი აქვს. ყურადღებასაც არ მაქცევს. ღმერთმა მშვიდობა მისცეს. ნეტა თვალითაც აღარ დამენახებოდეს. მთელი ქვეყანა ჩვენს შეუღლებათზე ლაპარაკობს, ყველა მილოცავს და საქმით კი არაფერი სჩანს. ღმერთმანი თითქო სიზმარში ვარ... (ხმას იცვლის) შენი ბროშკა რა სხვანაირია, თითქო ფუტკარი გაზისო.

- ანნა.** (შეწყურებული) დედამ მიყიდა (მიდის თავის ოთახსაკენ და მხიარულად, ბავშურად ღაზარაკობს) იცი, რა გითხრა, ვარო: პარიჟში ჰაეროსტატით ვიფრინე!
- ვარო.** ჩემო სულიკო, ძლივს არ მოხვედი, ჩემო მშვენიერო. (დუნიაშას შემოაქვს ყავადანი და ყავას ამზადებს)
- ვარო.** (კარებთან დგას) ჩემო გვრიტო, მთელ დღეს ოჯახში რომ დავტრიალებ, სულ იმაზე ვფიქრობ: ნეტა, ერთი გავათხოვო ჩემი ანნა, შევრთო მდიდარი კაცი და მოვისვენო-მეთქი. წავალ მერე უდაბნოში, — კიევში... მოსკოვში და ასე ვივლიდი და ვივლიდი წმინდა ადგილების თაყვან-საცემლად. ოჰ, რა სულის ნეტარება იქნებოდა!..
- ანნა.** ჩიტებმა ჭიკჭიკი დაიწყეს. რამდენი საათია?
- ვარო.** სამი უნდა იყოს. შენი დაძინების დროა, ჩემო კარგო. (შედის ანნას ოთახში) რა სულის ნეტარება იქნებოდა!.. (შემოდის იაშა ჩამადნით ხელებში. ზღუდი ასხია).
- იაშა.** (ზრდილობის ნაბიჯით) შეიძლება ასე გავიარო?
- დუნიაშა.** ველარც-კი გიცნობთ კაცი, იაშა! ძალიან გამოცვლილხართ საზღვარ გარეთ!
- იაშა.** ჰმ. . . თქვენ ვინა ბძანდებით?
- დუნიაშა.** როდესაც თქვენ აქედან წახველით მე, აი, ამოდენა ვიყავი, (ჩვენებს ხელით იატაკიდან) დუნიაშა ვარ, თვედორე კოზოედოვის ქალი. არ გახსოვართ?
- იაშა.** ჰმ... კიტრივით კი ხარ გარგვალბული. (აქეთ-

იქით მიიხედავს, მტეხევევა და აკოცებს. ღუნიაშა-
შეჭკივლებ და ღამბაქი ხელიდან გაუვარდება. ია-
შა სსჩქაროდ გადის).

ვარო. (უკმაყოფილოდ იძახის კარებიდან) რა ამბივია?

ღუნიაშა. (ტირილით) ღამბაქი გამიტყდა.

ვარო. ეგ კარგი ნიშანია.

ანნა. (გამოდის) დედას უნდა შევატყობინოთ, რომ პეტო-
აქ არის.

ვარო. მე ნაბძანები მაქვს, რომ პეტო უჩემოთ არ გა-
აღვიძონ.

ანნა. (დაფიქრებული) ექვსი წლის წინად მამა-ჩემი გარ-
დაიცვალა. ერთის თვის შემდეგ ძმა დამეხრჩო.
დამეხრჩო, ჩემი საყვარელი, ღამაზი, ყოჩაღი
ძამია გრიშა. დედამ ეს ვედარ აიტანა და წა-
ვიდა. წავიდა ისე, რომ უკან აღარ მოუხედნია.
(მწუხარედ) რომ იცოდეს ჩემმა დედილომ, რო-
გორ თანავუგრძნობ! (ზაყუსა) პეტრე ტროფი-
მოვი გრიშას მასწავლებელი იყო. მას შემდეგ
დედას არ უნახავს და ახლა მისი დანახვა მწუ-
ხარებას განუახლებს. (შემოდის ფირსი ზიჯაკით
და თეთრი ჟილეტით).

ფირსი. (შიდის ყავაღანთან და ფათურბას) ქალბატონი აქ
მიირთმევს ყავას... (იჯვამს თეთრს ხელთათმა-
ნებს) ყავა მზად არის? (ღუნიაშას) შენ, ეი! ნა-
ღები სადღაა?

ღუნიაშა. ოხ, ღმერთო ჩემო!.. (სსჩქაროდ გადის).

ფირსი. (ყავაღანთან ფუსფუსებს) ოხ, მოუშუშარი! (ბუტ-
ბუტებს) მოვიდნენ... პარიჟიდან... ერთ დროს

დიდი ბატონიც ყოფილა. პარიჟში... ეკიპა-
ჟით... (იციანის)

ვარო. რას ბუტბუტებ, ფირს?

ფირსი. რა გნებათ? (მხიარულად) რაკი ჩემი ქალბატონის მოსვლას მოვესწარ, ახლა თუნდაც მოვკვდე!.. (სიხარულით სტირის. შემოდინ ლუბა ანდრეევს, გაევი და სიმონოვ-პიშნიკი. პიშნიკს აცვია გლეხური შაგ-მაუდის ტანისამოსი. გაევი ტანში ისე ირხვეს და ხელებს ისე აქნევს, თითქო ბილიარდს თამაშობს).

ლუბა ანდ. როგორ იყო? დაიცა, მოვიგონო: **ЖЕЛТОГО ВЪ УГОЛЬ! ДУПЛЕТЬ ВЪ СЕРЕДИНУ!**

გაევი. **РЪЖУ ВЪ УГОЛЬ!** ერთ დროს, ჩემო დაო, მე და შენ ამ ოთახში გვეძინა ხოლმე, ახლა კი მე აგერ 51 წლისა ვარ. განა ეს უცნაური რამ არ არის?

ლოპახინი. დიახ, დრო მიფრინავს.

გაევი. რაო?

ლოპახინი. დრო მიფრინავს-მეთქი.

გაევი. აქ რალაც პაჩულის სუნი დგას.

ანნა. წავალ, დავიძინებ. ღამე მშვიდობისა, დედა! (ჭკოტნის დედას).

ლუბა ანდ. ჩემო ძვირფასო შევილო: (ხელებს უკოტნის) გიხარიან, რომ შენ სახლში დაბრუნდი? მე ჯერ გონებას ვერ მოვსულვარ.

ანნა. ნახვამდის, ძია.

გაევი. (ჭკოტნის ჰიქსს და ხელებზე) ღმერთმა დღე მოგცეს, რანაირად ჰგეგხარ დედაშენს! (დას) ლუ-

ბა, ამის ხანში შენ სწორეთ ასეთი იყავი. (ანსა ლაშასისა და ზიშჩიკს ხელს ჩამოართმევს, გადის და კარს გაიხურავს).

ლუბა ანდ. მგზავრობაში ძალიან დაიღალა.

პიშჩიკი. დიდი გზა გამოიარეთ, ქალბატონო!

ვარო. ლაშასისა და ზიშჩიკს) აბა, ბატონებო, რას აპირებთ? სამი საათია, ძილის დროა და მგონი წაბძანების დროც უნდა იყოს.

ლუბა ანდ. (იცინის) შენ ისევ ის ვარო ხარ. (ჭკოცნის) აი, ყავას დავლევთ და ყველანი წავალთ. (ფირსი ფეხებს ქვეშ ბაღიშს უდებს) მადლობელი ვარ, ჩემო კარგო! ყავასა ვარ შეჩვეული; დღეცა ვსვამ და ღამეც. მადლობელი ვარ, ჩემო ბებრუხანა ფირსო! (ჭკოცნის ფირსს).

ვარო. აბა ერთი ვნახო, სულ ბარგი მოიტანეს თუ არა (გადის).

ლუბა ანდ. ნუ თუ ჩემ სახლში ვარ? (იცინის) მინდა ვიცინო, ვიხტუნო! (ზირზე ხელებს იფარებს) ხომ არა მძინავს! ღმერთმა ხომ იცის, მიყვარს ჩემი სამშობლო, გულით მიყვარს. ვაგონიდან ვერ ვიხედებოდი, სულ მეტირებოდა. (ცრემლებით) ეს ყავა გაცივდა, უნდა დავლიო. მადლობელი ვარ, ფირსო, მადლობელი, ჩემო ბებრუცუნა! რა მიხარის, რომ ისევ ცოცხალი დამიხვდი.

ფირსი. გუშინწინ.

გაევი. ყართ აკლია.

ლოპახინი. ამ დღით ხუთ საათზე ხარკოვს მივდივარ.

რა რიგად მწყინს: გულით მინდოდა ცოტა ხანს თქვენთან დავრჩენილიყავ, თქვენთან მე-
ლაპარაკნა... თქვენ ისეთივე მშვენიერი გართ.

პიშიკი. (ძლივს სუნთქავს) უფროც გალამაზებულა...
ნამდვილ პარიზულათაა ჩაცმული... ეჰ, *про-
шала моя телѣга*...

ლოპახინი. თქვენი ძმა, ლეონიდ ანდრეიჩი, მე გაუთ-
ლელს, ჩარჩს, წურბელას მეძახის, მაგრამ ყუ-
რადღებას არ ვაქცევ, რაც უნდა, ის დამარ-
ქვას. მე მხოლოდ ის მინდა, რომ თქვენ,
უწინდებულად შემომხედოთ ხოლმე. ღმერთო
მოწყალეო! მამაჩემი თქვენი მამა-პაპის ყმა იყო,
მაგრამ თქვენ, განსაკუთრებით თქვენ, ერთ
ღროს ისეთი დიდი სიკეთე მიყავით, რომ სრუ-
ლიად დამავიწყდა ყმის შვილობა, და შემეყვარ-
დით ისე, როგორც საკუთარი ნათესავი... არა
ნათესავზე უფრო მეტად.

ლოუბა ანდ. ერთ ადგილს გაჩერება არ შემეძლიან. (წა-
მოდგება და აღუფრებული დადის): ვერ ავიტან
ამდენს სიხარულს... დამცინეთ ამ სისულელის-
თვის... შკაფო, ჩემო ნათესავო! არა, ნათესავზე
მეტი ხარ ჩემთვის. (ჭკოცნის შკაფს) ჩემო მა-
გიდავ!

გაევი. შენს იქ ყოფნაში საწყალი ძიძა გარდაიცვალა.

ლოუბა ანდ. (დაჟღება და უკვან სვამს) გავიგე.. ღმერთმა
აცხოვნოს, მწერდნენ მის სიკვდილს.

გაევი. ანასტასიაც მოკვდა. ელამი პეტრე რომ მყავდა,
გამექცა და ახლა ქალაქში დგას ბოქაულთან...

(ჯიბიდან ამოიღებს კოლოფით უინფარე შაქარს და ერთ ნატეხს ჰირში იღებს).

პიშიკი. ჩემი ქალი დაშა მოკითხვასა გწერთ.

ლოპახინი. ძალიან გულით მინდა სასიამოვნო, სამხიარულო გითხრათ რამე. (შინჯავს სხათს) მაგრამ ახლავე უნდა წავიდე, სალაპარაკო დრო აღარა მაქვს... ერთი-ორი სიტყვით მოგახსენებთ: თქვენ, უეჭველია, გაგებული გექნებათ, რომ თქვენი ალუბლის ბაღი ვალში გეყიდებათ. 22-ს აგვისტოს არის დანიშნული საჯარო ვაჭრობა. მაგრამ თქვენ ნუ შესწუხდებით, ჩემო ძვირფასო, საქმეს ადვილად მოვევლება. აი, რას გირჩევთ, ყური დამიგდეთ: თქვენი მამული ქალაქიდან ოცი ვერსტის მანძილზე მდებარეობს, ახლა გვერდით რკინის გზა გაიყვანეს და, თუ ალუბლის ბაღსა და მიწებს პატარ-პატარა სააგარაკო ადგილებად დაჰყოფთ და სააგარაკო სახლების ასაშენებლად იჯარით გასცემთ, წელიწადში შემოსავალი გექნებათ, სულ ცოტა, ოცდახუთი ათასი მანათი.

გაევი. უკაცრავათ კი არ გახლდეთ და, ეგ მტკნარი სისულელეა!

ლუბა ანდ. ერმილე ალექსეიჩ, მე თქვენი ლაპარაკისა სრულიად არა მესმის-რა.

ლოპახინი. თქვენ თითო მოაგარაკესაგან ერთ დესეტინაში, სულ ცოტა, ოცდახუთს მანათს აიღებთ წელიწადში და, ამას თუ ეხლავე გამოაცხადებთ, რაზედაც გინდათ დაგენაძლევებით, რომ შემოდგომამდის არც ერთი დღიური აღარ დაგრ-

ჩებათ თავისუფალი, სუთ დაიტაცებენ. ერთის სიტყვით, ეხლავე შემოდლიან მოგილოცოთ, რომ თავს დაიხსნით. ადგილ-მდებარობა საუცხოვო აქვს თქვენს მამულს. იქვე გვერდზე დიდი მდინარე ჩამოუდის. მხოლოდ, რასაკვირველია, მამულს გაწმენდა—გასუფთავება უნდა... უნდა დაინგრეს ყველა ძველი შენობა, აი, ვთქვათ ეს სახლი, რომელიც ეხლა აღარაფრისთვის აღარ ვარგა, უნდა გაიჩეხოს ძველი ალუბლის ხეები.

ლუბა ანდ. გაიჩეხოს!? ჩემო კარგო, უკაცრავათ და, თქვენ სრულიად არაფერი გესმით! მთელს გუბერნიაში თუ არის რამე შესანიშნავი, ეს მხოლოდ ჩვენი ალუბლის ბაღია.

ლოპახინი. შესანიშნავი მხოლოდ იმითია, რომ მეტად დიდი ადგილი უჭირავს. ალუბალი ორწელიწადში ერთხელ ისხამს და ისიც ვერ გამოგიყენებიათ, არა სალდება, გასავალი არა აქვს.

გაევი. ენციკლოპედიურს ლექსიკონშიაც კი არის მოხსენებული ჩვენი ალუბლის ბაღი!

ლოპახინი. (საათს შინჯავს) თუ ეხლავე არ გადასწყვეტთ და ვერაფერს იღონებთ, 22 აგვისტოს ალუბლის ბაღიცა და მთელი მამულიც საჯარო ვაჭრობით გაგეყიდებათ. გადასწყვიტეთ ეხლავე. გეფიცებით, სხვა გზა არ არის, არა და არა!

ფირსი. უწინ, ამ ოცი-ორმოცდაათის წლის წინედ ალუბლისაგან ბევრს რამეებს აკეთებდნენ: კერკად ახმოზდნენ, ჩურჩავდნენ, წნილად სდებდნენ, მურაბებს აკეთებდნენ. ამას გარდა კიდევ...

გაევი. გაჩუმდი, ფირსო.

ფირსი. გამხმარს ალუბალს ურმობითა გზავნიდნენ ხოლმე მოსკოვსა და ხარკოვში. ფულიც მოდიოდა. იმ დროის გამხმარი ალუბალი მეტად გემრიელიც იყო, რბილი, ტკბილი, სუნნელოვანი... ევჰ, იმდროს კარგად იცოდნენ ალუბლის ხელობა.

ლუბა ანდ. რა უყვეს ახლა მაგ ხელობას.

ფირსი. დაივიწყეს, ქალბატონო, აღარავის ახსოვს.

პიშიკი. სხვაა? პარიზის ამბავი, გვიამბეთ რამე. ბაყაყებს მიირთმევდით.

ლუბა ანდ. ნიანგის ხორცს გიახლებოდით.

პიშიკი. (გაფცბუფი) ნუ თუ!..

ლოპახინი. აქამდის სოფლებში ცხოვრობდნენ მხოლოდ მებატონეები და ყმები, ახლა-კი მოაგარაკეები გამოჩნდნენ. თითქმის ყველა ქალაქებს, პატარაებსაც-კი აგარაკები არტყია. ოცის წლის შემდეგ ძალიანაც გამრავლდება. ეხლა ისინი მხოლოდ ჩაისა და სადილ-ვანშამს მიირთმევენ. სოფელში, მაგრამ მოვა ის დროც, რომ აგარაკეები მეურნეობასაც დაიწყებენ, და მაშინ თქვენი ალუბლის ბალი უფრო გამშვენიერდება, გამდიდრდება, გაბედნიერდება..

გაევი. (შოფთავს) რა სისულელეა! (შემოდის ვარა და იაშა).

ვარო. დედილო, ორი ტელეგრამაა თქვენ სახელზე (ექებს გასაღებს და შკაფის კარს აღებს) აგერ!

ლუბა ანდ. პარიზიდან არის. (წაუკითხავად ხევს) პარიზიდან აღარაფერი ამბის მიღება არ მინდა—პარიზთან ყველაფერი საქმე გავათავე.

გაევი. იცი, ლუბა, ეს შკაფი რამდენი წლისაა? ამ ერთი კვირის წინედ უჯრა გამოვსწიე და ვხედავ, ზედ რიცხვია ამოჭრილი! ეს შკაფი თურმე სწორედ ამ ასის წლის წინედ არის გაკეთებული! რას იტყვი? ჰა? შეიძლება იუბილენი გავუმართოთ? თუმცა უსულო საგანია, მაგრამ, რაც გინდა სთქვი და, წიგნების შკაფია!

პიშიკი. ასი წელიწადი!.. თქვენ წარმოიდგინეთ!..

გაევი დიახ, ეს ძვირფასი (ხელს უსვამს შკაფს) ნივთია! დიდად პატივსაცემო შკაფო, მოვესალმები შენს ასის წლის არსებობას! ამ დროის განმავლობაში პირნათლად ემსახურებოდი სიკეთისა და სიმართლის ნათელ იდეალს. შენი უტყვი მოწოდება ნაყოფიერ შრომისადმი არ შეჩერებულა ასის წლის განმავლობაში: შენ ამხნევებდი ჩვენს შთამომავლობას, რომ იგინი ყოფილიყვნენ ყოველის სიკეთით სრულნი და მორწმუნენი უკეთესის მომკვალისა. შენ ჩვენში ნერგავდი სიკეთისა და საზოგადო თვითცნობიერების იდეალს. (პაუზა).

ლოპახინი. დიახ!..

ლუბა ანდ. შენ ისევ ის ლეო ხარ!

გაევი. (ცოტა დარცხვენით) Отъ шара на право въ уголъ! Рѣжу среднюю!

ლოპახინი. (სასას უეუკებს) ჩემი წასვლის დროა..

იაშა. (აწოდებს ლუბა ანდრეევსას კაფაფით ახებს) აბებს ხომ არ ინებებთ?..

პიშიკი. აღარაფერი წამლობა აღარ გინდით, ჩემო კარგო, მაგ წამლებისაგან არა გამოდის-რა,

არცა რგებს და არცა სწყენს. მიბოძეთ აქა.
(გამაართმევს აბების კალოფს, დაიყრის ხელის
გულზე, შეუბერავს, ერთბაშად ჩაიყრის ჰაჩში და
ზედ კვასს დააყოფებს) აი, ასე უნდა.

ლუბა ანდ. (შეშინებული) გაგიჟდით!

პიშიკი. სულ ყველა ერთათ გადავყლაპე.

ლოპახინი. სვავია, სწორედ, სვავი! (ეგვლა იცინის).

ფირსი. ეგ ბატონი აღდგომის შემდეგ ჩვენთან ბძანდე-
ბოდა და ნახევარ ჩანახი კიტრი ერთბაშად
შექამა. (ბუტბუტებს გაუგებრად).

ლუბა ანდ. რაო, რას, ამბობს?

ვარო. სამი წელიწადია, აგრე ბუტბუტებს. ჩვენ შევე-
ჩვიეთ კიდევ.

იაშა. ეგ სიბერემ იცის. (შემადის შარლოტა თეთრის
კაბით. ძალიან გამხდარია და ძალიან ვიწროდ შე-
კერილი აქვს კაბა. ლონგეტი წელზე ჰქიდა).

ლოპახინი. უკაცრაკად, შარლოტა ივანოვნა, წელან სა-
ლამის მოცემა ვერ მოვასწარ (ხელზე კოცნას
უზირობს).

შარლოტა. (ხელს გამოსტაცებს) ეხლა რომ ხელზე კოცნის
ნება მოგცე, მერე კლავზე მოძინდომებ კოცნას,
შემდეგ მხარზე და...

ლოპახინი. დღეს ცუდ ფეხზე ავმდგარვარ. (ეგვლანი იცი-
ნან) შარლოტა ივანოვნა, აბა რამე ფოკუსი
გვაჩვენეთ.

შარლოტა. ქეიფზე არა ვარ, მეძინება (გადის).

ლოპახინი. მშვიდობით ბძანდებოდეთ. (ლუბა ანდ. ხელზე
ჰკოცნის) სამ კვირას უკან ვნახამთ. ახლა-კი
დროა. (გაეხს) ნახვამდის. (პიშიკს ჰკოცნის)

ნახვამდის. (ხელს ათმეფს ვარძს, შემდეგ ფიქსს და იაშას) მენანება, რომ გმორდებით. (აუბნანდრეკვანას) თუ მოიფიქრებთ აგარაკების შესახებ და რამეს გადასწყვეტთ, შემატყობინეთ და სესხით გინდ ხუთი-ათასობით გიშოვით, კარგად მოიფიქრეთ.

ვარო. (გაჯავრებით) კარგი, წადით, და!

ლოპახინი. მივდივარ, მივდივარ... (გადის).

გაევი. გაუთლელი, ხებრე, მაგრამ უკაცრავად... ეგ ხომ ჭაროს საქმროა.

ვარო. ძია, ნუ იცით ეგ უალაგო ლაპარაკი.

ლუბა ანდ. რატომ, ვარო, ძალიან მესიამოვნება, თუ ლოპახინს შეირთავ, კარგი კაცია.

პიშჩიკი. უნდა გამოგიტყდეთ, რომ... ყოვლად პატიოსანია. ჩემი დაშაც... ისიც ამბობს, რომ... რაღაებსაც ამბობს... (ხვრინავს. მაღე ფხიზღდება) ეგ იქით იყოს და, ჩემო ძვირფასო, მომეცი... მასესხეთ ორას ორმოცა მანათი... ხვალ გირავნობის სარგებელი უნდა შევიტანო.

ვარო. არა გვაქვს, არა!

ლუბა ანდ. მართლაც, არაფერი არა მაქვს.

პიშჩიკი. მოვახერხორთ. (ხიცილით) მე კიდევ იმედი მაქვს. ყოველთვის ასე მემართებოდა ხოლმე. რომ ვფიქრობდი, ეს არის ყველა იმედი დაკარგულია და ვიღუპები-მეთქი, ჩემს მამულში რკინის გზა გაიყვანეს... და ფულები მომცეს. დღეს ან ხვალ შეიძლება კიდევ რამე მოხდეს... შეიძლება ჩემმა დაშამ ორასი ათასი მოიგოს, ბილეთი აქვს.

ლუბა ანდ. ყავას მოვრჩით. ახლა შეიძლება დავიძინოთ?
ფირსი. (ჩოთქით უწმენდავს გავეს ტანისმოსს და თან აჩი-
გებს) თქვენ კიდევ ის შარვალი არ ჩაგიცვამთ!
რა უნდა გიყოთ კაცმა, ღმერთმანი!

ვარო. (ჩუქნულთ) ანნას სძინავს. ფრთხილად ადებს ფან-
ჯარას) მზე კიდევ ამოვიდა. აღარცა ცივა.
დედილო, ერთი შეხედეთ, რა მშვენიერი სა-
ნახავია ხეები! ღმერთო ჩემო! რა ჰაერია! შო-
შიებოც გალობენ.

გაევი. (ადებს მეორე ფანჯარას) მთელი ბალი გადათეთ-
რებულია. გახსოვს, ლუბა, ეს გრძელი ხეი-
ვანი? რა სწორეა, საბელივით კი გაჭიმულა!
ხომ არ დაგავიწყდა, მთვარიან ღამეში როგორ
კაშკაშებს ხოლმე?

ლუბა ანდ. (ფანჯრიდან გაჭეულებს ბაღს) ოხ, ჩემო უმან-
კობავ, ჩემო სიყმაწვილევ! ამ ოთახში მეძინა.
ხოლმე. ყოველ დღე რა ბედნიერად ვიღვი-
ძებდი. აქედან გავყურებდი ჩემს საფვარელს.
ბაღს, მაშინაც ამისთანა იყო, არაფერი ცვლი-
ლება არა მომხდარა-რა. (სიამაფნებით იცინის)
მთლად, მთლად თეთრად გადაპენტილა! ოხ,
ჩემო ბაღო! მოლუშულ შემოდგომისა და ცივი
ზამთრის შემდეგ, შენ ისევ ისე ნორჩი და მო-
ლიმარი ხარ. კეთილი ანგელოზები არ გაშო-
რებენ თავიანთ მოწყალე კალთას... ოხ, რომ
შეიძლებოდეს იმ მძიმე მწუხარების მოშორე-
ბა, რომელიც ისე ლოდივით მაწევს გულზე...
რომ შემეძლოს ჩემი წარსულის დავიწყება.

გაევი. ეს ბალიც უნდა ვალში გაიყიდოს! უსამართლო-
ბა არ არის!

ლუბა ანდ. შეხედეთ, განსვენებული დედაჩემი ბალიდან
მოდის... თეთრბ კაბა აცვია! (მხიარულის ს-
ხით) ის არის, ის!

გაევი. სად არის?

ვარო. ღმერთო ჩემო! რა დაგეშართათ, დედავ?

ლუბა ანდ. არავინაც არ არის, მომეჩვენა. მარჯვნივ,
ფანჩატურის გვერდით, მოსახვევთან თეთრად
აყვავებული ხეა, ისე ინძრეოდა, რომ ნამდვი-
ლად ქალს ჰგავდა. (შემოდის ტროფიმოვი სტუ-
დენტის გახუნებულ ტანისმცხით). გასაოცარი
ბალია! თეთრი ყვავილების ზღვა.. ფირუზის
ფერი ცა...

ტროფიმოვი. ლუბა ანდრეევნა! (აუბა შენიშნავს ტრო-
ფიმოვს) მე მხოლოდ სალამს მოგცემთ და მა-
შინვე წავალ. (ხელზე ჰკოცნის) მიბრძანეს, რომ
დილაშდის არ გჩვენებოდით, მაგრამ ვერ მო-
ვითმინე!.. (აუბა ანდრეევნა გაშტერებით შეს-
ცქერის).

ვარო. (თვალ-ცრემლიანი) ეს, დედა, პეტრე ტროფიმოვია.

ტროფიმოვი. თქვენი გრიშას მასწავლებელი... განა ისე
გამოვიცვალე?.. (აუბა ანდრეევნა თან ეხვევა და
თან ტიჩის).

გაევი. (დაცხვებით) კმარა, კმარა, ლუბა!

ვარო. (ტიჩის) ხომ გითხარით, პეტრე, ხვალემდის მო-
იცადეთ-მეთქი.

ლუბა ანდ. ჩემო გრიშა... ჩემო ბიჭიკო... ჩემო შვილო...

ვარო. რა გაეწყობა, დედილო, ნება ღვთისა ასრულდა.

ტროფიმოვი. (თვალცრემლიანი, ალერსით) კმარა, გეყოფათ...

ლუბა ანდ. (ჩუმად ქვითინებს) დაილუბა ბავშვი, დაირჩო... რათა, რისთვის, რისთვის, ჩემო კარგო! (ჩუმად) ანნას სძინავს და მე კი ასე ხმა-მალღავლაპარაკობ!.. ვხმაურობ...სხვა, პეტრე? რაწაირად წამხდარხარ, დაბერებულხარ!

ტროფიმოვი. ვაგონში ერთმა დედაკაცმა გაქუცული ბატონი დამარქვა.

ლუბა ანდ. მაშინ სულ ბავშვი იყავი, საყვარელი სტუდენტი. ახლა თმა გაგთხელებია!.. ეს სათვალევები... განა ისევ სტუდენტი ხარ? (შიდის კარებისაკენ)

ტროფიმოვი. მგონია, თავის ღღეში სტუდენტადაც დავრჩები.

ლუბა ანდ. (ჰქოცნის ჯერ ძმას, მეტე ვაჩო) წადით, დაიძინეთ... ჩემო ლეონიდ, შენც დამიბერდი.

პიშიკი. (მისდევს უკან) იძინებთ... ოხ, ქარები, ქარები! გამიჭირა საქმე. მე აქ დავრჩები თქვენთან... ლუბა ანდრევნა, ჩემო სულო, ხვალისათვის ორას ორმოცი მანათი...

ვაევი. ეს ისევ თავისას გაიძახის!

პიშიკი. ორას ორმოცი მანათი .. ზაკლადნოის სარგებელი უნდა შევიტანო.

ლუბა ანდ. ფული სრულებით არა მაქვს, ჩემო კარგო.

პიშიკი. ჩემო სიცოცხლე, ისევ მალე მოგართმევ... რადიდი რამ არის.

ლუბა ანდ. კარგი, ლეონიდი მოგცემს... მიეცი ლეონიდ...

ვაევი. მივართმევ, როგორ არა! ჯიბის პირი გაიხსნას.

ლუბა ანდ. რა გაეწყობა, მიეცი... ისევ მალე მოგცემს.
(ლუბა ანდრეენა, ტრფიმიოვი და ჰიშიკი გადიან).

გაევი. ჩემი დაჲ კიდევ არ გადაჩვეულა ფულების ფანტ-
ვას. (იასას) მოგვეშორდი, თუ ღმერთი გწამს, რა
ქათამივით დაფრატუნობ.

იაშა. (ღიმილით) არ გამოცვლილხართ, ლეონიდ ანდრეიჩ!

გაევი. რაო? (ფრფს) რა სთქვა?

ვარო. (იასას) სოფლიდან დედაშენი ჩამოვიდა, გუშინ-
დელს აქეთია, სამზარეულოში ზის, შენი ნა-
ხვა უნდა.

იაშა. სწორეთ იმისი ჯავრი მაქვს.

ვარო. რა უსვინიღისო ხარ!

იაშა. ძალიან საჭიროა. განა ხვალ ვერ მივიდოდა.
(გადის).

ვარო. მართლა ისევ ის არის, დედა, სრულიად არ გა-
მოცვლილა! რომ შეეძლოს, რაც რამ ხელში
მოხვდება, სულ აქეთ-იქით დაარიგებს.

გაევი. დიახ... (ზაუზა) როდესაც რომელისამე სენის მო-
სარჩენად ავათმყოფს სხვადასხვა წამლის მიღე-
ბას ურჩევენ, ეს იმას ნიშნავს რომ სენი უკურ-
ნებელია. ბევრსა ვფიქრობ, თავს ვიტყვხ, ბევ-
რი ღონისძიება მაქვს, ძალიან ბევრიც, მაგრამ
გამოდის, რომ არც ერთიც არა მქონია...
კარგი იქნება, რომ ვისგანმე მემკვიდრეობა
დამრჩეს. კარგი იქნება, რომ ანნამ მდიდარი
კაცი შეირთოს, კარგი იქნება, რომ იაროსლავ-
ში წავიდე და მამიდა გრაფინიას გამოვცინე-
ლო რამე... მამიდა ხომ ძალიან მდიდარია.

ვარო. (ტიჩილით) თუ ღმერთი შეგვეწია.

ვაევი. ნუ სტირი... მამიდა ჩემი ძალიან მდიდარია, მაგრამ ჩვენ იმას არაფრად მივაჩნევართ. ამის მიზეზი პირველი ის არის, რომ ჩემმა დამ შეერთო ვეჭილი, რომელიც კეთილშობილის ჩამომავლობისა არ იყო. (ანნა გამჩნდება კარებში) კეთილშობილი არ იყო. ამას გარდა, კაცმა მართალი უნდა თქვას, ლუბას ვერც ეჭირა თავი კარგათ. კარგი რამ არის, კეთილი, მე ძალიან მიყვარს ჩემი დაე, მაგრამ, უნდა გამოვტყდე, რომ, რაც უნდა ვეცადო, მაინც სახელს ვერ გავუწმენდ, ის შემცოდება. ეს ერთი შეხედვითვე ეტყობა.

ვარო. (ჩუჩხულოთ) ანნა კარებში სდგას.

ვაევი. რაო? (ზაუსა) საკვირველია, მარჯვენა თვალში რაღაც ჩამივარდა... გლახად ვხედავ. ოთხშაბათს სამსახურში რომ ვიყივი... (შემოდის ანნა).

ვარო. ანნა, რატომ არ გძინავს?

ანნა. ბევრს ვეცადე, მაგრამ არ დამეძინა.

ვაევი. ჩემო პატარავ. (ჭკოტნას ანნას ხელსა და პიჩხე) ჩემო შვილო!.. (თვალტრემლიანი) შენ დისწული კი არა ხარ ჩემი, ანგელოზი ხარ. შენ ჩემთვის ყველაფერი ხარ. ამაზე დარწმუნებული იყავ.

ანნა. დარწმუნებული ვარ, ძია. შენც ყველას უყვარხარ, ყველა პატივსა გცემს. მაგრამ, ჩემო საყვარელო ძია, რომ გაჩუმებული იყო ხოლმე, ის უმჯობესი იქნება. რას ლაპარაკობდი ამ წამში დედაჩემზე, შენს დაზე? რა საჭირო აყო იმისი თქმა.

გაევი. დიახ, დიახ... (ანსას სეჯებს. სხეზე შიათაქებს)
მართლა რომ საშინელებაა! ღმერთო ჩემო,
შენ დაჰიფარე! დღეს შკათსაც კი ქება-დი-
დება შევასხი!.. რა მივქარე!.. როდესაც გავ-
ჩუმდი, მაშინ ვიგრძენ, რომ სისულელე მო-
მივიდა!

ვარო. მართლა, ძია, უნდა ჩუმად იყო ხოლომე, ნულა-
რას ილაპარაკებთ და ის უკეთესი იქნება.

ანნა. შენთვის კარგია, — თუ ჩუმად იქნები, უფრო დამშვი-
დებით იცხოვრებ.

გაევი. ჩუმად ვიქნები. (ანსას და ვარ.ს სეჯებს ჰკეცნის)
ჩუმად ვიქნები. მხოლოდ საქმეზე ვილაპარაკებ.
ოთხშაბათს სასამართლოში ვიყავი. შემოვიდ-
ნენ ვილაც-ვილაცები. ჩამოვარდა ლაპარაკი
აქეთურზე-იქითურზე და, მგონია, მოვახერხებ
ვექსილით ფულის შოვნას, რომ ბანკში სარ-
გებელი შევიტანო.

ვარო. თუ ღმერთმა ქმნა და მოხერხდა.

გაევი. სამშაბათს წავალ და კიდევ მოველაპარაკები.
(ვარ.ს) შენ ნუ სტირი (ანსას) დედაშენი ლო-
პახინს. მოველაპარაკება, იმედია, უარს არ ეტ-
ყვის... შენ კი ჯერ ცოტა შეისვენე და
იაროსლაფში წადი პაპიდა შენ გრაფინიასთან.
ასე, ჩემო კარგო, დავტრიალდეთ სამივე და,
იმედია საქმეს გავაკეთებთ, დარწმუნებული ვარ,
სარგებელს შევიტან... (იღებს ჰიჩში შაქრის-
ყინულს) გეფიცებით ჩემს პატიოსნებას, რომ
მამული არ გაგვეყიდება, (აღტაცებით) გეფიცე-
ბით ჩემს ბედს. აი ჩემი ხელი; თუ მე იქამდის

მივიყვანო საქმე, რომ საჯარო ვაჭრობით ჩვენი მამული გაიყიდოს, მაშინ, რაც გინდათ, ის დამიძახეთ, წამხდარი, გაფუჭებული, უსვინდისო.

ანნა. (დამშვიდდება და ღიმილით) რა კარგი რამ ხარ, ძიავე, რა ჭკვიანი! (ეხვეკვა) მე ეხლა დამშვიდებული ვარ, ბედნიერი. (შემოდის ფირსი).

ფირსი. (საფეკდურით) ლეონიდ ანდრეიჩ! ღმერთი არა გწამთ, როდის-ღა უნდა გამოიძინო?

გაევი. ეხლავე, ეხლავე, შენ წადი, ფირს. რაც გახდეს, — გახდეს. მე თითონ გავიხდი. აბა, შვილებო, ნანაი... დანარჩენი ხვალ, ახლა კი დაიძინეთ. (ჭკოტნის ახნას და ვარკას) მე ოთხმოციანი წლების ადამიანი ვარ... თუმცა იმ დროის ხალხს მიმართულებას არ უქებენ, მაგრამ, მართალი უნდა ვსთქვა, ბევრი უსიამოვნება შემხვედრია ჩემი მიმართულების წყალობით. ტყულად კი არ ვუყვარვარ გლახობას. გლახ კაცს უნდა იცნობდე კარგად, უნდა იცნობდე როგორის...

ანნა. კიდევ დაიწყე, ძიავე?

ვარო. ჩუმად იყავი, ძიავე!

ფირსი. ლეონიდ ანდრეიჩ!

გაევი. მივდივარ, მივდივარ... დაწეკით. **ОТЪ ДВУХЪ БОРТОВЪ** (გადის. ფირსი უკან მისდევს).

ანნა. სრულიად გულ-დამშვილებული ვარ. იაროსლავში წასვლა ახლა არაფრად მიაჩნება, სწორე გითხრა, არც მამიდა გრაფინიას ნახვა მეჭაშნიკება რათმე, მაგრამ მაინც კმაყოფილი ვარ, დამ-

შვიდებული. რა მაღლოაელი ვარ ბიძაჩემისა!
(ჴდებს).

ვარო. ძილის დროა, ახლა კი წავალ. რა საძაგლობა იყო აქაურობა უშენოთ. ძველ დარბაზში, ხომ იცი, ბებერი მოსამსახურეები სცხოვრობენ: ექვთიმე, პოლია, ესტატე და კარპე. ესენი ისე გათამამდნენ, რომ ყველა მაწანწალას სახლში იწვევდნენ. მე გაჩუმებული ვიყავი, არას ვამბობდი. ერთიც ვნახოთ, ხმა გავარდა, ვითომც მე მეგრძანებინოს, რომ იმათ ცალიერა ცერცვის მეტს ნურას აქმევთო. გესმის, ვითომ ეს სიძუნწით მომდიოდეს. თურმე ვინ ავრცელებს ამ ხმებს, იცი? ბებერი ესტატე-მაშ კარგი-მეთქი, თუ აგრეა, დამაცადეთ, რას გიზამთ-მეთქი!.. დავიბარე ესტატე... (ამოქნარებს) მობრძანდა... ესტატე, ვეკითხები, რად გითქვამს შენ ესა და ეს, შე სულელო-მეთქი- (შეხედავს ანასს) ანეტა!.. (ზაუზა) დაუძინა!... (ხელსა ჴვიდებს) წამოდი, ლოგინში დაწექი, ჩემო სულიკო. (მიჴყავს) ჩემმა მტრედმა დაიძინა... წამოდი, გენაცვალე (მიდიან. შორიდან მისისის საღამურის ხმა. ტრფიმიოვი გამოვილის სცენაზე და, რომ დაინახავს მიმავალს ქალებს, შეჩერდება).

ვარო. სსსუ... სძინავს... წამოდი, ჩემო კარგო.

ანნა. (ბურჯანშია, ნელა ღაჴაჩაკობს) ძალიან დავილაღე... ყველა ზარები... საყვარელო... ძია... დედა... ძია ..

ვარო. წამოდი, ჩემო დაიკო, წამოდი... (გადასწავს
ათახში).

ტროფიმოვი. (აღელვებული) ჩემო მზეც! ჩემო გაზაფხულო!

(უ ა რ დ ა)

მოქმედება მეორე

(სცენა წარმოადგენს მინდორს. შუაზე მოჩანს ძველი, გაგვერდელავებული სამლოცველო. მის გვერდით ჭა. აქა-ის დაძველებული საფლავის ქვები ჰყრია. სამლოცველოს ახლოს სდგას სკამი. მოჩანს გავეის სახლისკენ მიმავალი გზა. ერთ მხარეს მაღალი წიფლის ხეებია ჩამწკრივებული. იქვე იწყება ალუბლის ბაღი. სჩანს ტელეგრაფის ბოძებიც. შორს ბუნდათ მოჩანს ქალაქი, რომელსაც მხოლოდ კარგ დარში გაარჩევს კაცი. მზე ჩასასვლელს არის. შარლოტა, იაშა და დუნიაშა სკამზე სხედან. ეპიხოდოვი მათ ახლოს სდგას და გიტარას უკრავს. ყველა დაფიქრებულია. შარლოტას ძველი შლიაპა ხურავს. მხრიდან თოფი ჩამოუხსნია და თასმებს უსწორებს).

შარლოტა. (დაფიქრებული) რიგიანი ბაშფორთი არა მაქვს. არ ვიცი, რამდენი წლისა ვარ. ჩემი თავი ძალიან ყმაწვილი მგონია. როდესაც პატარა ვიყავი, მახსოვს, ჩემი დედ-მამა ბაზრობაზე დადიოდნენ და წარმოდგენებს მართავდნენ, ძალიან კარგადაც არდგენდნენ. მეც დავბტოდი, გადავდიოდი ყირამალა და ათასნაირ ეშმაკობას ჩავდიოდი. როდესაც დედ-მამა დამეხოცა, ერთმა ნემეცის ქალმა ამიყვანა და სწავლება დამიწყო. გამოვიზარდე და ოჯახებში მასწავლებლობა დავიწყე. საიდანა ვარ და ვინა ვარ, არაფერი არა ვიცი-რა... ან ჩემი დედ-მამა ვინ იყო, იქნება, ჯვარ დაუწერლებიც იყვნენ, ვინ იცის! (აშოიღებს ჯიბიდან გიტარს და სჭამს). (შა-

უზა) ძალიან მინდა ვისმე ველაპარაკო, მაგრამ რომ არავინ არის... არავინ გამაჩნია...

ეპიხოლოვი. (უკრავს გიტარას და მღერის) „რა მაქვს ხალხთან საერთო, ან რად მინდა მეგობარი და მტერი“... რა სასიამოვნოა მანდოლინაზე დაკვრა.

დუნიაშა. ეგ მანდოლინა კი არა, გიტარაა. (იუჟრება სწრაფი და ზუდრს იერის).

ეპიხოლოვი. ვინც სიყვარულისათვის გიჟდება, ეს იმისათვის მანდოლინაა. (მღერის) „საყვარლის თანაგრძნობით თუ გული მაქვს გამთბარი“ (იასშ ბანს აძღვეს).

შარლოტა. რა საძაგლად მღერიან!.. ფუი, ნამდვილი ტურების ჭყავილია.

დუნიაშა. მაინც დიდი ბედნიერებაა საზღვარ-გარედ მოგზაურობა.

იაშა. ოღონდაც, მაგაზე არ შეიძლება არ დაგეთანხმო. (ჯერ დაამთქნარებს და შერე სიგარას დაუწეებს წვეს).

ეპიხოლოვი. რა თქმა უნდა, მართალს ამბობთ. საზღვარ-გარედ, დიდი ხანია, ცხოვრება უნაკლულოდაა მოწყობილი.

იაშა. ჭეშმარიტს ბრძანებთ.

ეპიხოლოვი. მე გონება გახსნილი კაცი ვარ, სხვადასხვა შესანიშნავ წიგნებს ვკითხულობ, მაგრამ ჯერ ვერ გამიგია, რა მინდა, რა მწადიან! ვიცოცხლო თუ თავი მოვიკლა. მაგრამ რევოლვერი კი მუდამ თან დამაქვს. აი, სადა მაქვს, შენახული (აჩვენებს რევოლვერს).

მარტოტა. გავათავე. ახლა-კი წაველ. (თაფს გადაიკიდებს) ეპიხოდოვო, შენ ძალიან ჭკვიანი კაცი ხარ და ძალიან საშიშარიც. ქალებს გაგიყვებით უნდა უყვარდე... შრრრ! (შიდის) ჭკვიანი ხალხი სულ ასე სულელები არიან. ერთი ადამიანი არ არის, რომ ველაპარაკო... სულ მარტო ვარ, მარტო, არავინ არა მყავს. და ვინა ვარ, რათა ვარ გაჩენილი... ეს სწორედ არ ვიცი. (ნელნელა გადის).

ეპიხოდოვი. სწორედ რომ ვსთქვა, სხვა საგნებს არას შევეხო, მხოლოდ ჩემს თავზე რომ მოგახსენოთ, სხვათა შორის, ვიტყვი, რომ ბედი მე ისე შეუბრალებლად მექცევა, როგორც გრიგალი პატარა გემს. თუ რომ, ვსთქვათ, ამაში შემცდარი ვარ, მაშ ის რაღა იყო, რომ დილით გავიღვიძე და, ვნახოთ, ჩემს გულზე დიდი ბაბაჟა დაცოცავს;.. აი, ამოდენა. (აჩვენებს ორთქლს) ან კიდევ ვიღებ ჭიქით კვასს, რომ დავლიო, და, ვნახოთ, შიგ რაღაც, უკაცრავლი პასუხია, უწმინდურება გდია, მაგალითად, აბანოს დიდი ჭია. (ჰაუზა) ბოკლი წაგიკითხავთ? (ჰაუზა) ავდოტია თეოდოროვნა, თქვენთან ორიოდე სიტყვა მაქვს სათქმელი.

დუნიაშა. ბრძანეთ.

ეპიხოდოვი. მე მსურს თქვენთან მარტოდ... (აჩვენებს).

დუნიაშა. (დაჩვენებით) კარგი... მხოლოდ ჯერ ჩემი წამოსასხამი მომიტანეთ... შეკაპის გვერდით ჰკიდია... ახლა ცოტა სინოტიოა.

ეპიხოდოვი. კარგი... მოგიტან... ახლა კი ვიცი, რის-

თვისაც მოვიხმარო ჩემი რევოლვერი... (აიღებს გიტარას, თან შიღის და თან უკრავს).

იაშა. ეს ოცდამეორე უბედურება, ჩვენში კი დარჩეს და... წაისუფლებს...

დუნიაშა. ღმერთმა ნუ ქნას, რომ თავი მოიკლას (ზაუზა) მეტად მშიშარა გავხდი, ყველაფერი მაშინებს. ჯერ კიდევ პატარა ვიყავი, რომ ბატონებთან წამომიყვანეს. ახლა გლეხის ცხოვრებას სრულიად გადავეჩვიე, ხელები ისე გამითეთრდა, როგორც ქალბატონს. სხვანაირი გავხდი: ნაზი, ზრდილობიანი, კეთილშობილური, ყველაფრისა მეშინიან... შიშის ზარი მეცემა. და თუ, იაშა, თქვენ მომატყუეთ, არ ვიცი, მაშინ ჩემს ძარღვებს რა დაემართებათ.

იაშა. ჩემო კიტრუნა! რასაკვირველია, ყველა ქალი თავის თავს უნდა უფთხილდებოდეს. მე ყველაფერზე ძრიელ ის მეჯავრება, თუ ქალი ცუდ-ყოფა-ქცევისა არის.

დუნიაშა. მე გაგიჟებით შემეყვარდით, იაშა, თქვენ განათლებული ხართ. ყველაფერზე ლაპარაკი შეგიძლიან... (ზაუზა).

იაშა. (ამთქნარებს) დიახ... ჩემის აზრით, თუ ქალმა სხვა შეიყვარა, გარყვნილია. (ზაუზა) სასიამოვნოა წმინდა ჰაერზე სიგარის წვევა (ყუჩს უკვებს) ბატონები... მოდიან... (დუნიაშა უცებ მოეხვევა იაშას) წადით სახლში, უთხარით საბანაოდ ვიყავითქო. იქითა გზით წადით, თორემ შეგხვდებათ ვინმე და ჩემზე იფიქრებენ, ვითომ დაბარებული მყავდით. ეს მე საშინლად მეჯავრება.

დუნიაშა. სიგარამ თავი ამატკია. (გაღის. იაშა ზის. შე-
მოდინ ლუბა ანდ., გაკვი და ლოპახინი)

ლოპახინი. უნდა რამე გადასწყვიტოთ, დაგვიანება არ
შეიძლება.. სულ უბრალო საქმეა, თანახმა
ხართ აგარაკებად დაჰყოთ თქვენი მამული თუ
არა? მხოლოდ ერთი სიტყვა უნდა სთქვათ.

ლუბა ანდ. ნეტა ვიცოდე, ამ საძაგელ სიგარას ვინა სწევს?
(ჟღება).

გაევი. გაიყვანეს რკინის გზა და ყველაფერი გაადვილ-
და, წავედით ქალაქში და ვისაუზმეთ... *Жел-
таго въ середину!* მოდი ჯერ სახლში შევალ
და ერთ პირს ვითამაშებ.

ლუბა ანდ. კედევ მოასწრებ, ნუ გეშინიან.

ლოპახინი. მხოლოდ ერთის სიტყვით (ხვეწნი) მიპა-
სუხეთ.

გაევი. (ამთქნარებს) რაო?

ლუბა ანდ. (შინჯავს ფულის ქისას) გუშინ იმდენი ფუ-
ლი მქონდა და დღეს კი სულ ცოტა-ლა დამრ-
ჩა. საცოდავი ჩემი ვარო, ისე უფრთხილდება
ყველაფერს, რომ კერძობას მარტო ცალიე-
რი რძის ფაფითა ჰკვებავს. ბებრებს ხომ ცერ-
ცვის შეჭამადის მეტს არას აძლევს და მე-კი
რა სულელურად ვფლანგავ ფულებს! (გააგდებს
ხელიდან ქისას და ფული დაეპნევა) ოჰ, დაიბნა!
(გული მოსდის).

იაშა. მოითმინეთ, ახლავე ავკრებავთ (ჭკრებს ფულებს).

ლუბა ანდ. გეთაყვა, იაშა, აჰკრიბე... რა საჭირო ჩუო,
სასტუმროში რომ ვისაუზმეთ... საძაგლობა
აქაური სასტუმროები, მუსიკით. სუფრებს ხომ

სულ საპნის სუნი უდიოდათ, რა არის, ლეონი, შენგან იმოდენა სმა და ჭამა? ან იმდენს რათ ლაპარაკობ? დღეს სასტუმროში სულ შენ ლაპარაკობდი, ამასთან რა უსაგნოთ მოჰყვევი: მესამოცე წლებიო, დეკადენტობაო. მერე რათ? ვისთვის? რა საჭირო იყო სასტუმროს ბიჭებთან დეკადენტობაზე ლაპარაკი?

ლოპახინი. დიახ!

გაევი. (ხელებს ძიხს დაიქნევს) ეჰ, ცხადია, ეხლა ჩემი გამოცვლა ყოველად შეუძლებელია (იძის, გულმოსუფი) რა არის, რომ მულამ თვალწინ გვეჩხირები?

იაშა. თქვენი ხმა რომ მესმის სიცილს ძლივს ვიკავებ.

გაევი. (დას) ან მე უნდა ვიყო ამ სახლში, ან ეს!

ლუბა ანდ. იაშა, წადით, წადით ეხლავე.

იაშა. (აძლეგს ლუბა ანდ. ფუფის ქისას) ეხლავე წავალ. (სიცილს ძლივს იკავებს) მივდივარ... (გადის).

ლოპახინი. მდიდარი ვაჭარი დერიგანოვი აპირობს თქვენი მამულის ყიდვას. საჯარო ვაჭრობის დროს თურმე თითონ აპირობს ჩამოსვლას.

ლუბა ანდ. ეგ თქვენ ვისგან გაიგეთ?

ლოპახინი. ქალაქში ლაპარაკობდნენ.

გაევი. მამიდა გვპირდება, იაროსლავიდან გამოგიგზავნითო, მაგრამ არ ვიცით, რამდენს ან და როდისთვის გამოგიგზავნის.

ლოპახინი. რამდენს გამოგიგზავნით? ასი ათასს? ორას ათასს?

ლუბა ანდ. იმისიკ დიდი მადლობელი ვიქნებით, თუ თხუტმეტ ათასს გამოგიგზავნის.

ლოპახინი. უკაცრავად კი ვარ, ბატონებო, და ისეთს მოუფიქრებელს, ისეთს საქმის უცოდინარს და უცნაურს ხალხს, როგორც თქვენა ხართ, ჯერ არ შევხვედრივარ! გეუბნებიან—მამული გეყიდებათო, და თქვენ კი, თითქო არ გესმოდეთ, ყურს არ უგდებთ!

ლოუბა ანდ. რა ვქნათ, როგორ მოვიქცეთ, გვასწავლეთ.

ლოპახინი. ბარემ ყოველ დღე გასწავლით, ყოველ დღე ერთსა და იმავეს. გელაპარაკებით, ალუბლის ბალი და მიწები დაჰყავით, იჯარით გაეცით, რომ ზედ სააგარაკო სახლები გაკეთდეს-მეთქი. გაეცით ეხლავე, საჩქაროდ, რადგან თქვენის მამულის საჯარო ვაჭრობა მოახლოვებულია, გესმით, მოახლოვებულია. თუ გადასწყვეტთ რასმე და მალე გამოაცხადებთ, რომ თქვენს მამულს დაჰყოფთ და სააგარაკოებათ გასცემთ, მაშინვე, რამდენსაც გინდათ, ფულს იშოვით და მამულს შეინარჩუნებთ.

ლოუბა ანდ. აგარაკები და მოაგარაკენი!... უკაცრავად და ეს მეტის-მეტი უგვანობაა...

გაევი. მეც მაგ აზრისა ვარ.

ლოპახინი. ღმერთმანი ან ტირილს დავიწყებ, ან ყვირილს და ან გული შემიწუხდება! ამაზე მეტი აღარ შემიძლიან, სწორეთ ჯვარს მაცვით!.. (გაევის) ქალაჩუნავ!

გაევი. რაო?

ლოპახინი. ქალაჩუნავ! (წასვლას აზიზობს).

ლოუბა ანდ. (შეშინებულად) არა! არა. ნუ წახვალთ. გეთაყვა, მოიცადეთ. იქნება, რამე მოვიფიქროთ.

ლოპახინი. რაღაა აქ მოსაფიქრებელი?

ლუბა ანდ. გთხოვთ, ნუ წახვალთ. თქვენ რომ აქა ხართ უფრო მხიარულობაა... (ზაუზა) თითქო რაღასაც ველი, თითქო სახლი თავზე უნდა დამექცესო.

გაევი. (დრმად ჩაფიქრებული) *Дуплетъ въ уголѣ, круже въ середину.*

ლუბა ანდ. ძალიან ბევრის შემცოდვე ვართ.

ლოპახინი. თქვენ რა შეცოდება გექნებათ...

გაევი. (იღებს ზიპში შაქრის ფინუჯს) ამბობენ, ვითომც: მთელი ჩემი საცხოვრებელი ტკბილეულობაში გამეფლანგოს! (იცივის).

ლუბა ანდ. ოხ, ჩემნი შეცოდებანი... მთელს ჩემს სიცოცხლეში ფულებს გიჟსავით ვფლანგავდი. გავყევი ცოლად ისეთს კაცს, რომელსაც ვალების მეტი არა შემოჰქონდა-რა სახლში და რომელსაც შამპანიურმა მოუღო ბოლო. საშინლად, ლოთობდა საცოდავი. ჩემდა საუბედუროდ, შემდეგ სხვა კაცი შემიყვარდა. დავიწყე მასთან ცხოვრება. სწორედ ამ დროს მომეველინა საშინელი სასჯელი, პირველი მენი, რომელიც ზედ თავზე დამეცა. აი, აქ, ამ წყალში... დაიხრჩო ჩემი ბიჭიკო, ჩემი შვილი. ამ ამბის შემდეგ მაშინვე წავედი საზღვარ-გარედ, სამუდამოდ, რომ აღარ დავბრუნებულიყავ აქ, აღარ დამენახა ეს წყალი... თვალ-დახუშული მივდიოდი, მე თითონ არ ვიცოდი—სად! ისიც უკან დამედევნა... შეუბრალებლად, მხეცურად!... ვიყიდე სააგარაკო სახლი ბენტონთან ახლოს... ის ძალიან ავად გახდა. სამი

წელიწადი დღე და ღამე დაუსვენებელს ტანჯვაში გავატარე. ავადმყოფმა ჯვარს მაცვა, გული გამიშრო. შარშან, როდესაც სახლი ვალში გამიყიდეს და პარიზში წავედი—იქ იმან გამქურდა, მომპარა ყველაფერი და სხვა ქალთან დაიწყო ცხოვრება. მე მინდოდა თავი მომეწამლა... რა სისულელეა!.. უცებ გულმა აქედ გამოიწია, ჩემს სამშობლოში, ჩემს ქალთან... (ტრემდებს იწმენდს) ღმერთო მაცხოვარო, შემიბრალე, მაპატიე ჩემი შეცოდებანი! მეტად ნულარ დამსჯი! (ამოიღებს ჯიბიდან ღუჭებს) დღეს მივიღე პარიზიდან... მთხოვს, მევედრება, ვაპატიო და ისევ მასთან დავბრუნდე. (ხევის ღუჭებს) თითქო მუსიკის ხმა ისმის. (ეუჩს უკლებს).

გაევი. ეს ჩვენი მემუსიკე ურიების გუნდია. გახსოვს—სკრიპკა, ფლოიტა და კონტრაბასი.

ლუბა ანდ. განა ისევ აქ არიან? ერთხელ, როგორმე საღამო გავმართოთ და მოვიწვიოთ.

ლოპახინი. (ეუჩს უკლებს) აღარ ისმის... (დიღინებს) ფული თუ გაქვს, ნემეცები უცებ გაგაფრანცუზებენ! (იღინის) რანაირ პიესას არდგენდენ წუხელის თეატრში? ძალიან ბევრი ვიცინეთ.

ლუბა ანდ. დარწმუნებული ვარ, არაფერი სასაცილო არა იქნებოდა-რა. თქვენ თეატრებს კი ნუ ადევნებთ თვალ-ყურს, თითონ თქვენ ცხოვრებას დაუგდეთ ყური. რა უფერული ცხოვრება გაქვთ; რამდენს ტყუილ-უბრალოდ ლაპარაკობთ!..

ლოპახინი. სრულიად ჭეშმარიტს ბრძანებთ. უნდა სწორედ სთქვას კაცმა, რომ ჩვენი ცხოვრება მეტად სულელურია. (ზაუზა) მამაჩემი ერთი უბრალო გლეხი იყო, ბრიყვი, არაფერი არ ესმოდა. მე სწავლაში არსად მიმცა და შინცემა-ტყეებით მზრდიდა, მეტადრე მაშინ, როცა თვრებოდა... მეც ისეთივე ხეპრე და ბრიყვი ვარ, ვერაფერი შევისწავლე. წერთაც კი სადაგლადა ვწერ, ისე სადაგლადა ვწერ, ისე, ისე სადაგლადა, გლახურად, რომ ხალხისა მრცხვენიან.

ლუბა ანდ. ჩემო მეგობარო, თქვენ უეჭველად ცოლი უნდა შეირთოთ.

ლოპახინი. დიად... ნამდვილსა ბრძანებთ.

ლუბა ანდ. აი, ვთქვათ, ჩვენი ვარო... ძალიან კარგი ქალია.

ლოპახინი. დიად...

ლუბა ანდ. ძალიან ყოჩადი და უბრალოდ გაზრდილი ქალია, მთელს დღეს მუშაობს, მაგრამ თავი და თავი ის არის, რომ თქვენ უყვარხართ. თქვენც-კი, მგონია, კაი ხანია, მოგწონთ.

ლოპახინი. რატომ, რატომ... მე წინააღმდეგი არა ვარ... ძალიან კარგი ქალია.

გაევი. (დას) ბანკში ადგილს მპირდებიან. წელიწადში ექვსას თუმანს დაგინიშნავეთო... გაიგე?

ლუბა ანდ. რა შენი საქმეა... იჯექი შენთვის სახლში. (შემოდის ფირსი, ხელში ჰაღტო უჭირავს).

ფირსი. (გაევის) ინებეთ პალტო, ბატონო, ჩაიცვით თორემ ძალიან ნოტიოა.

გაევი. (ხალტას იცვამს) თავი მომაბეზრე, ჩემო ძმაო.

ფირსი. ბევრს ნუ ლაპარაკობთ... დილასაც ისე გამოხვედით, არა შემატყობინეთ-რა. (ათვალიერებს გაეგს).

ლუბა ანდ. ძალიან დაბერებულხარ, ფირს.

ფირსი. ოჰ, დიდი ხნისა ვარ. მე რომ ცოლის შერთვას მიპირობდნენ — მამათქვენი მაშინ დაბადებული არ იყო... (იციხის) ბატონ-ყმოზა რომ გადავდა, მაშინ კამერდინერად ვიყავი, არსად წავედი, ბატონთან დავრჩი. თავისუფლება ყველას უხაროდა და რად უხაროდათ — არ იცოდნენ.

ლოპახინი. მაშინდელი დრო კარგი იყო, გამათრახებამინც იცოდნენ.

ფირსი. (ვერ გაიგონებს) ოლონდაც. გლახები ბატონთან იყვნენ, ბატონები — გლახებთან... ახლა-კი ვყელა თავისთვის არის, კაცი ვერაფერს გაიგებს.

გაევი. კარგი, გაჩუმდი, ფირსო. ხვალ ქალაქში უნდა წავიდე. დამპირდნენ, ერთ გენერალს გაგაცნობთ, რომნლსაც შეუძლიან ფული გასესხოსო.

ლოპახინი. მაგითაც არა გამოვა-რა. სარგებელსაც ვერ შეიტანთ.

ლუბა ანდ. ეგ ისე, ლაპარაკობს რაღა. გენერალი კი არა და! (შემოდის ტრფიმიოვი, ანნა და ვაჩო).

გაევი. აი, ჩვენებიც მოდიან.

ანნა. დედა, აქა ხარ?

ლუბა ანდ. (აღეწით) მოდი, მოდი... ჩემო ყველაფ... (უხეუგა ანნას და ვაჩოს) რომ იცოდეთ, ორივე

რა ძლიერ მიყვარხართ. დასხედით ჩემთან, აი, აგრე (ყველანი სხდებიან).

ლოპახინი. ჩვენო საუკუნო სტუდენტო, სულ ქალებთან დასეირნობ?

ტროფიმოვი. ეგ თქვენი საქმე არ არის.

ლოპახინი. აგერ ორმოცდაათის წლისა შესრულდება და ისევ სტუდენტად არის.

ტროფიმოვი. სულელურ ხუმრობას თავი დაანებეთ.

ლოპახინი. შე კაი კაცო, რას ბრაზობ?

ტროფიმოვი. ნუ იცი ჩაციება.

ლოპახინი, არ შეიძლება მიბძანოთ, თქვენ ჩემზე რა აზრისა ხართ?

ტროფიმოვი. მე თქვენზე, ერმილ ალექსეიჩი, აი, რა აზრისა ვარ: თქვენ მდიდარი კაცი ხართ, მალე მილიონის პატრონი შეიქნებით. როგორც ცხოვრების ჩარხისათვის საჭიროა ის მხეცი, რომელსაც, წინ რაც შეეფეთება, ყველაფერსა სჭამს, ისე თქვენა ხართ საჭირო. (ყველანი იციან).

ვარო. პეტრე, უმჯობესია თქვენ რამე გვიამბოთ ვარსკვლავებზე.

ლუბა ანდ. არა, მოდი წუხანდელ ამბავს დავუბრუნდეთ.

ტროფიმოვი. რა ამბავს?

გაევი. აი, კაცის სიამაყეზე რომ ლაპარაკობდი.

ტროფიმოვი. ჩვენ წუხელის დიდხანს ვილაპარაკეთ, მაგრამ ვერაფერ დასკვნას-კი ვერ დავადექით. ამაყი კაცი, თქვენისაზრით, რაღაც საიდუმლოებას წარმოადგენს. შეიძლება არც სცდებოდეთ. მაგრამ თუ არ გამოვიძიებთ და უბრალოდ

განსჯით, რა სიამაყე, რის სიამაყე? თუკი კაცი აგებულობით უხეიროდ არის მოწყობილი, ხეპრეა, უქკუო, მაშინ უბედურია. კაცმა თავის-თავის მოწონებას თავი უნდა დაანებოს და მხოლოდ იმუშაოს.

გაევი. სულ ერთია მაინც მოკვდება.

ტროფიმოვი. ეგ ვინ იცის? ან რას ნიშნავს—მოკვდება? იქნება კაცს ასი გრძნობა აქვს და, როდესაც აღსასრულის დღე მოუვა, მასთან მოკვდეს მხოლოდ მისი ხუთი გრძნობა და დანარჩენი ოთხმოცდათხუთმეტი კი ისევ ცოცხალი დარჩეს.

ლუბა ანდ. რა ჭკვიანი რამა ხარ, პეტრე!

ლოპახინი. (იზანხილად) მეტის-მეტი!..

ტროფიმოვი. კაცობრიობა წინ მიდის, თან-და-თან ძალას იკრებს. რაც ეხლა მისთვის გაუგებარია, ოდესმე ანბანურ ჭეშმარიტებად გადაიქცევა, მხოლოდ მუშაობა და შრომაა საჭირო. დახმარება უნდა მათ, ვინც კვლევა-ძიებით, სიბრძნეს იძენს. ჩვენში ჯერ ძალიან ცოტაა მუშა. უმეტესი ნაწილი იმ ინტელიგენციისა, რომელსაც მე ვიცნობ, არაფერს აკეთებს, არაფერს იკვლევს, ერთის სიტყვით, მუშაობის უნარი არა აქვს. თავის-თავს ინტელიგენტებს ეძახიან და მოსამსახურეებს-კი „შენობით“ ელაპარაკებიან. გლახაკობას ისე ექცევიან, როგორათაც პირუტყვებს. გლახად სწავლობენ, სამეცნიერო წიგნებს არა კითხულობენ, სრულიად არას აკეთებენ. მეცნიერებაზე მხოლოდ ლაპარაკობენ, ხელოვნებისა კი არა გაეგებათ-რა; ყველა

დაფიქრებულია, ყველას სასტიკი შეხედულო-
ბა აქვს, ყველა „დიდ საქმეზე“ ლაპარაკობს,
ფილოსოფოსობს და ამავე დროს უმეტესობა,
ასში ოთხმოცდა-ცხრამეტი, სცხოვრობს, რო-
გორც ნადირი ხალხი. თუ რამე აწყენინე, მა-
შინვე მუშტებს მომართავს და ლანძღვა-გინე-
ბას დაიწყებს. ჭამა-სმა საზიზღარი აქვთ, სძი-
ნავთ ჭუჭყიან ლოგინში, შეხუთულ ჰაერში;
ყველგან უსუფთაობაა: ბაღლინჯოები, ნო-
ტიობაა, ზნეობითი სიბინძურე... ცხადია ყვე-
ლა პტყელ-პტყელ სიტყვებს იმიტომ ვისვრით,
რომ ჩვენც თვალები ავიხვიოთ და სხვათაც.
მაჩვენეთ ერთი, სად არის ის ბავშვთა თავშესა-
ფარი, რომელზედაც ისე ხშირად ვლაპარა-
კობთ ხოლმე? სად არის სამკითხველოები? ყვე-
ლა ამაებზე მხოლოდ სწერენ, საქმი-თ-კი არა
სჩანს-რა, სჩანს მხოლოდ სიბინძურე, გარყენი-
ლობა, ველურობა. მე ძალიან მეშინიან და
კიდევ მეჯავრება წარბ-შეკრული სახეები,
ჭკვიანური ლაპარაკი. უმჯობესია, სულ ჩუმათ
ვიყოთ.

ლოპახინი. იცით ბატონებო, მე ყოველთვის დილის-
ხუთ საათზე ვდგები, ვმუშაობ დილიდან საღა-
მომდის, ჩემს ხელში მუდამ ტრიალებს ჩემი
და სხვისი ფული და ამიტომ კარგად ვიცნობ
ჩვენს ხალხს. საკმარისია რამე საქმე დაიწყოთ,
მაშინვე გაიგებთ, რა ცოტაა ხეირიანი, პა-
ტიოსანი ხალხი. ხანდახან, როდესაც ძილი
გამიტყდება ხოლმე, ვფიქრობ: ღმერთო, შენ

ხომ მოგვეცი კაცობრიობას უზარმაზარი ტყეე-
ბი, თვალუწვდენელი მინდვრები, უძირო ცის
ცე ზ განა აქ მცხოვრებნი ძლიერი გმირებისივრ
არ უნდა ვიყვნეთ?

ლუბა ანდ. თქვენ ძლიერ გმირებს ახსენებთ. ისინი მხო-
ლოდ ზღაპრებში არიან კარგები. ნამდვილათ
კი საშიშრები არიან. (სცენის სიღრმეში გაიფ-
ლის ეპინოდოვი. კიტარას უკრავს). ეპიხოდოვი
მოდის!

ანნა. (დაფიქრებული) ეპიხოდოვი მოდის.

ტროფიმოვი. დიად.

გაევი. (ხმადაბლა, ვითომ მსკვრმეტყველურათ) ოხ, მშვე-
ნიერო ბუნებავ, შენ ანათებ უკვდავის ბრწყინ-
ვალებით, შენა ხარ ტურფა, თან გულგრილი!
შენ, რომელსაც დედათ გსახავთ, აერთებ სიკვ-
დილ-სიცოცხლეს, შენ აცოცხლებ და არღვევ
ყველაფერს..

ვარო. (მუდარით) ძია!

ანნა. ძია, კიდევ დაიწყე!..

ტროფიმოვი. თქვენ უმჯობესია — желтаго въ середину
душлетомъ.

გაევი. გავჩუმდები, გავჩუმდები. (ყველა დაფიქრებულია.
სიჩუმეა. მხლელ ფიქსის ბუტბუტის ხმა ისმის.
შორიდან გაისმის რაღაც უცნაური ხმა, ერუ, მწუ-
ხარე, თითქმ სიში გაწყდა).

ლუბა ანდ. ეს რა ხმა იყო?

ლოპახინი. არ ვიცი. ალბათ შორს, სადმე მაღაროში,
რამე გატყდა, ან ჩამოუვარდათ. შორიდან კი
მოისმა და!

გაევი. ან იქნება რამე ფრინველი... აი, ვთქვათ, წერო...

ტროფიმოვი. ან, იქნება, ქოტი!..

ლუბა ანდ. (გაძიძვინებს) რაღაც ნაირად მეჯავრა.
(შაუზა).

ფირსი. იმ უბედურების წინადასე იყო ხოლმე, ხან ბუ
ბლუდა, ხან სამოვარი დაიწყებდა შეუჩერე-
ბელს ყუყუნს...

გაევი. რომელ უბედურების წინადა?

ფირსი. აი, ბატონყმობის გადავარდნის წინადა.

ლუბა ანდ. წავიდეთ, ბატონებო, უკვე ღამდება. (ან-
ნას) თვალები ცრემლიანი გაქვს... რა ამბავია,
ჩემო გოგონა? (ეხვევა),

ანა. ისე, დედილო, არაფერი.

ტროფიმოვი. ვიღაც მოდის. (გამჩნდება ვადაც კაცი,
თეთრი ძველი ქუდითა და შალტით, ცოტად გა-
დაკრულია).

უცხო კაცი. თუ შეიძლება, მიბძანეთ, აქედან პირდაპირ
სადგურზე წასვლა შეიძლება?

გაევი. შეგიძლიან, აი, იქით, პირდაპირ გზაზე წადი.

უცხო კაცი. დიდათ გმადლობთ. (სხველებს) მშვენიერი
დარია... (დრამატიულად) ჩემო ძმაო, ტანჯუ-
ლო ძმაო... გადი ვოლგაზე, ვისი კენესა ის-
მის... (ვარს) ქალ-ბატონო, უწყალობეთ
მშიერს მოქალაქეს ერთი ექვსიოდე შაური.
(ვარს შეშინებული შეჭკიფლებს).

ლოპახინი. (გაჯავრებული) ყოველს სისაძაგლეს თავისი
დრო აქვს!

ლუბა ანდ. აი, წაიღეთ... აჰა... (ეძებს ქისას) ვერცხლის
ფული არა მქონია. სულ ერთია, აჰა ოქრო.

უცხო კაცი. უმორჩილესად გმადლობთ. (გადის. ეკელანი იცინიან).

ვარო. (შიშით) მე წავალ... წავალ... დედა, სახლში ხალხისათვის საქმელი არა გვაქვს-რა და თქვენ-კი მაგ კაცს ოქრო აჩუქეთ!

ლუბა ანდ. რას იზამთ, სულელი ვარ, სულელი! ყველაფერს შენ გადმოგცემ, რაც კი რამა მაქვს. ერმილე აღექსეიჩ, მასესხეთ კიდევ ფული!

ლოპახინი. ბატონი ბრძანდებით.

ლუბა ანდ. წამობრძანდით, ბატონებო, დროა... ვარო, ჩვენ შენ დაგნიშნეთ კიდევცა, მომილოცავს.

ვარო. (თვალ-ჭრბშლანნი) დედა, ეგ რა სახუმაროა!

ლოპახინი. ოხფელია, წადი მონასტერში.

გაევი. ხელები მიკანკალებს. რამდენი ხანია ბილიარდზე არ მითამაშნია.

ლოპახინი. ოხფელიავ! ოხფელიავ! მეც მომიხსენე ლოცვასა შენსა!

ლუბა ანდ. წამობრძანდით, ბატონებო, ვახშმის დროა.

ვარო. რანაირად შემეშინდა! გული ისევ მიკანკალებს.

ლოპახინი. კიდევ გაგახსენებთ, ბატონებო, რომ ოცდაორს მარიამობისთვის ალუბლის ბალი გაიყიდება. ამაზე კარგათ მოიფიქრეთ. (ეკელანი გადიან ტრფიმიფსა და ანასა გარდა).

ანნა. (სიცილით) რა კარგი საქმე ქნა იმ კაცმა, რომ ვარო შეაშინა, თორემ ჩვენ ხომ მარტო არ დაგვტოვებდა.

ტროფიმოვი. ვაროს ეშინიან, რომ ჩვენ ერთმანეთი არ შევიყვაროთ, და ამიტომ მთელს დღეს თვალს არ გვაშორებს. იმას თავისი მოკლის ქუით

ის ვერ წარმოუდგენია, ჩვენ სიყვარულზე უფრო წმინდა ვართ. მოვიშორეთ თავიდან ის წვრილმანობა და ცრუ-მორწმუნეობა, რომელიც ხელს უშლის თავისუფლებას, ბედნიერებას. აი, ეს არის მიზანი ჩვენის ცხოვრებისა. გავსწიოთ წინ, ბრწყინვალე ვარსკვლავისაკენ, რომელიც შორიდან გზას გვინათებს. გავსწიოთ, უკან არ ჩამოვრჩეთ, მეგობრებო!

ანნა. (ხელი-ხელს შემოჭკრავს) რა კარგათ ლაპარაკობთ! (ზაუსა) რა მშვენიერებაა დღეს აქაურობა!

ტროფიმოვი. დიად, საუცხოვო დროა.

ანნა. რანაირად შემიცვალეთ გული, პეტრე! რატომ ჩვენი ალუბლის ბაღი ისე აღარ მიყვარს, როგორც წინაა? ოხ, რა ნაირათ მიყვარდა. ასე მეგონა, ჩვენ ალუბლის ბაღზე ლამაზი ადგილი მთელს ქვეყნიერობაზე არსად იყო.

ტროფიმოვი. მთელი რუსეთი ჩვენი ბაღია. ქვეყანა თვალუწვდენელი და მშვენიერია, ბევრი ლამაზი ადგილი მოიპოვება. (ზაუსა) დაფიქრდით ანნა: თქვენი მამა-პაპა და ყველა წინაპარი იყვნენ მებატონენი, მფლობელები მრავალის ყმებისა, ცოცხალ ადამიანებისა, და განა ყველა ალუბლის ტოტი, ყოველი ფოთოლი არ გაგონებთ იმ მონა ადამიანებს? არ გესმით მათი ხმა? ოჰ, თქვენი ალუბლის ბაღი საზარელია და, როდესაც საღამოს, ან ღამე გაივლი ალუბლის ხეებთან, მათი ძველი ქერქიდან ბუნდი სინათლე გამოკრთის, თითქო ხეები სთვლემენ და სიზმრათ ხედავენ იმას, რაც ასი-ორასი წლის წინ

ნად ხდებოდა, და ეს საშინელი ზმანება სულს უხუთავს მათ. რა თქმა უნდა, ჩვენ მეტის-მელად უკან ჩამოვრჩით, ჯერ არაფერი არა გავგიკეთებია-რა. არა გვაქვს გამოჩვეული, თუ რა დამოკიდებულება უნდა გვქონდეს წარსულთან, მხოლოდ ვფილოსოფოსობთ, ან ვწუწუნობთ, ან-და ვსვამთ არაყს. ეს ცხადია, რომ, თუ გინდა ახალი ცხოვრება დაიწყო, ჯერ უნდა გამოისყიდო ძველი შეცოდებანი, მოსპო ყოველივე კავშირი მასთან. წარსულის ცოდვის მონანიება კი შეიძლება მხოლოდ დაუღალავის, შეუწყვეტელის შრომით; ტანჯვით. გაიგეთ ეს, ანნა!

ანნა. ეს სახლი, სადაც ახლა ჩვენ ვცხოვრობთ, დიდი ხანია, ჩვენი აღარ არის. მეც წავალ აქედან, გაძლევ პატიოსან სიტყვას.

ტროფიმოვი. თუ თქვენ ხელთ არის რისამე გასაღები გადისროლეთ წყალში და წადით, ანნა! გაინთავისუფლეთ თავი ისე, როგორადაც ქარია თავისუფალი.

ანნა. (აღტაცებით) ოხ! რა კარგათა სთქვით!

ტროფიმოვი. მერწმუნეთ ამაზე, ანნა, მერწმუნეთ! ჯერ ოცდა-ათი წლისა არა ვარ, ისევ ყმაწვილი ვარ, სტუდენტი, მაგრამ რამდენი რამ გამოვცადე! როგორც კი ზამთარი დადგება, გლახასავით დავდივარ, მშიერი, ღარიბი, ავადმყოფი, შეწუხებული. სად არ მიმაგლო ბედმა, სად არ ვიყავი, მაგრამ ყოველთვის, ყოველს წამს, დღე და ღამ ჩემი სული რაღაც გამო-

ურკვეველის წინაღ-გრძნობით იყო საესე. მე
ბედნიერს მომავალს ვგრძნობ, ანნა, თითქო
ვხედავ კიდევ.

ანნა. (დაფიქრებული) მთვარე ამოდის. (ისმის ეპისოდის
გიტარის მწუხარე ხმა. მთვარე ამოდის).

ვარო. (დაექებს ანნას და იძახის) ანნა, სადა ხარ?.

ტროფიმოვი. დიად, მთვარე ამოდის. (ზაუზა) აი, ბედნი-
ერება. აგერ მოდის. ახლოვდება. თანდათან
ახლოა, ფეხის ხმა მესმის და, თუ ვერ ვხედავთ,
ვერ ვამჩნევთ, არა უშავს-რა, სხვები დაინახა-
ვენ.

ვაროს ხმა. ანნა, სადა ხარ?

ტროფიმოვი. ისევ ეს ვარო! (გაბრაზებით) ილაჯი წაიღო.

ანნა. წავიდეთ წყლის პირისკენ. იქა სჯობს.

ტროფიმოვი. წავიდეთ, წავიდეთ. (მიდიან)

ვაროს ხმა. ანნა! ანნა!

(ფ ა რ დ ა)

მოქმედება მესამე.

სასტუმრო დიდი ოთახი, რომელიც დარბაზისაგან თალით არის გაყოფილი. ხომლი ანთია. უკრავს იმ შემუსიკეთა გუნდი, რომელზედაც მეორე მოქმედებაში ლაპარაკობდნენ. სალამოა. დარბაზში ცეკვამენ. სიმონოვ, პიშიკის ხმა ისმის, მეთაურობს. სასტუმროში გამოდინან პირველ წყვილათ პიშიკი და შარლოტა, მეორედ ტროფიმოვი და ლუბა ანდრეენა, მესამედ ანნა და ფოსტის მოხელე, მეოთხედ ვარო და სადგურის უფროსი და სხვა. ვარო ჩუმად სტირის და ცეკვის დროს თვალებს იწმენდს. უკანასკნელათ შემოდის დუნიაშა. გაივლიან სცენაზე. პიშიკი ყვირის ფრანგულად. ფირსს ფოდნოსით ზელტერის სასმელი დააქვს. შემოდინან ტროფიმოვი და პიშიკი.

პიშიკი. მეტად სისხლ-ჭარბი ვარ. ორჯელ დამბლაც მომივიდა. ცეკვა მიძნელდება, მაგრამ, რომ იტყვიან: „სადაც მიხვიდე, იქაური ქუდი დაიხურეო“, ჩემი საქმეც ასეა. სალი კი ვარ ცხენსაებ. განსვენებული მამაჩემი იტყოდა ხოლმე, მეტად ხუმარა იყო ცხონებული, რომ სიმონოვ-პიშიკები იმ ცხენის ჩამომავალნი ირიან, რომელიც კალიფულამ სენატში დასვაო. (ჯდება) მაგრამ უბედურება ეს არის, ფული არა მაქვს. მშიერ ძაღლს მხოლოდ უმი ხორცი გამოაფხიზლებსო... (ხვრინავს, ისევ ჩქარა ფხიზლდება) მეც ისე ვარ. მხოლოდ ფული მაგონდება...

ტროფიმოვი. მართლა, შეხედულობა კი თითქო ცხენისა გაქვთ!

პიშიკი. რა არის მერე?.. ცხენი ძალიან კარგი ცხოველია... ცხენის გაყიდვა შეიძლება. (დაბზახიდან ბილიანდის მოთამაშეთა ხმა ისმის. არკაში გაშვებულნი ვარს).

ტროფიმოვი. (აგულსებს) მაღამ ლოპახინისავე! მაღამ ლოპახინისავე?

ვარო. (გაბზახებული) გაქუცულო ვაჟბატონო.

ტროფიმოვი. დიახ, მე გაქუცული ვარ და ამითი თავიც მომწონს.

ვარო. (დაფიქრებული) მემუსიკეები დაიჭირეს და იმას-კი აღარ ფიქრობენ, საიდან რა მივცეთ! (გაფა).

ტროფიმოვი. (პიშიკს) ის ენერგია, რაც თქვენ ვალის სარგებელში მისაცემ ფულის შოვნაზე დაგინახავთ თქვენს სიცოცხლეში, სხვა რამეზე რომ მოგეხმარებინათ, აქამდის მთელ ქვეყანას გადააბრუნებდით.

პიშიკი. ნიცშე ფილოსოფოსი... უდიდესი და წარჩინებული კაცი, უბრძენესი და უმაღლესი ჭკუის პატრონი... სწერს თავის თხზულებაში, რომ ვითომ ყალბი ქაღალდის ფულის გაკეთება შეიძლება!

ტროფიმოვი. განა თქვენ ნიცშესი რამე წაგიკითხავთ?

პიშიკი. მე კი არა, ჩემმა დაშამ მიაგბო. და მე ამჟამად ისეთს მდგომარეობაში ვარ, თუნდა ყალბ ფულსაც-კი გავაკეთებ. ზევ 310 მანათი უნდა შევიტანო... ას-ოცდა-ათი კი ვიშოვე... (ექვს ჯიბეში, შეშინებული) ფულები დამკარგვია! სადღაც გამქრალა! (თვალ-წრემლიანი) რა მექნა ფული?! (სიხარულით) აი, სად ჩავარდნილა!

სარჩულსა და საპირეს შუა... უჰ! ოფლი და-
მასხა... (შემოდინ ლუბა ანდრეევსა და შარლოტა).

ლუბა ანდ. (ლეკურის ხმასე დიდინებს) რატომ აქამდის
ლეონიდი არსად სჩანს? რას აკეთებს ქალაქში?
(დუნიაშას) დუნიაშა, მემუსიკეებს ჩაი მიართვი.

ტროფიმოვი. უთუოდ ვაქრობა არ მოხდა.

ლუბა ანდ. მემუსიკეებიც უდროვო დროს მოვიდნენ.
ეს სალამოც უდროვო დროს გავმართეთ... მაგ-
რამ არათერია... (ჯდება და დიდინებს).

შარლოტა. (აქლევს ჰიშიჩკს სათაშაშო ქადალდს) აგერ ეს
სათამაშო ქალაღდი, აბა რომელიმე ჩანიშნეთ.

ჰიშიჩკი. ჩავნშნე.

შარლოტა. ახლა აურიეთ, კარგად. ახლა მომეცით. ეჰ,
ჩემო ბატონო, ჰიშიჩკო! აინ, ცვაინ, ტრაინ!
აბა თქვენი ჩანიშნული ქალაღდი ჯიბეში ინა-
ხეთ.

ჰიშიჩკი. (ჯაბიდან იღებს ქადალდს და ტროფიმოვს) ყვავის
რვიანი! ნამდვილია. (გააფებული) წარმოიდგი-
ნეთ!

შარლოტა. (ქადალდს ხელის გულსე დაიდებს და ტროფი-
მოვს) სთქვით ჩქარა, ზემოდან რომელი ქა-
ლაღლია?

ტროფიმოვი. ყვავის ქალია.

შარლოტა. აგრეა (ჰიშიჩკს) ახლა თქვენა სთქვით: ზემო-
დან რომელი ქალაღლია?

ჰიშიჩკი. აგურის კიკოა.

შარლოტა. აგრეა. (შემოჭკრავს ხელს ხელსედ. ქადაღდი
სადაღც გადავარდება) დღეს რა მშვენიერი და-
რია! (გაისმის საიდუმლო ხმა, თითქო იატაკ ქვე-

მოდან იძახის:— „ღიად, ქალბატონო, მშვენებრი-
ღარია!“) თქვენ მეტად კარგი რამა ხართ, სწო-
რედ ჩემი იდეალი! (ხმა:— ქალბატონო. მე თქვენ
ძალიან მომწონხართ!“).

სადგურის უფოსი. ვაშა, ვაშა! ქალბატონო, მუცლით
მოლაპარაკე!

პიშიკი. (გაკვირვებული) წარმოიდგინეთ!.. გულის წარმ-
ტაცო შარლოტა ივანოვნა... მე თქვენ მი-
ყვარხართ...

შარლოტა. (მხრებს იწევს) გიყვარვართ? განა თქვენ სი-
ყვარული შეგიძლიან?

ტროფიმოვი. (პიშიკს მხარზე ხელს სცემს) აჰაი, თქვე-
ცხენო!..

შარლოტა. სმენა იყოს და გაგონება. აი კიდევ ერთი
ფოკუსი: (აიღებს კამოდან შალს) აი ეს
მშვენებრი შალი მინდა გავყილო... (ბერტუვს):
ხომ არ გინდან იყილო?

პიშიკი. (გაცხებული) თქვენ წარმოიდგინეთ!..

შარლოტა. აინ, ცვან, ტრან... (უცებ ასწევს ჩამოფა-
რებულს შალს, უკან მიფარებული სდგას ანნა, რა-
მეტიც ხალხს თავს უკრავს, მეტე მოხევევა დედას,
აკოცებს და ისევ იმალება. უველა აღტაცებული).

ლუბა ანდ. ვაშა, ვაშა! (ტაშს უკრავს)..

შარლოტა. ერთიც კიდევ. აინ, ცვან, ტრან. (ასწევს
ისევ ჩამოფარებულს შალს და ახლა ვარც გამოჩნდება
და უველას თავს უკრავს).

პიშიკი. (გაცხებული) თქვენ წარმოიდგინეთ!

შარლოტა. ახლა-კი გათავდა. (გადაფარებს პიშიკს შალს,
უველას თავს უკრავს და გარბის).

პიშიკი. (სიძლიერით უკან მისდევს) აი, აი, შე კუდიანო!..
რა ნაირია!..

ლუბა ანდ. ლეონიდი კიდევ არა სჩანს. ამდენს ხანს
რას აკეთებს ქალაქში, არ მესმის! აქამდის
უეჭველია ყველაფერი გათავდებოდა; ან ვა-
ჭრობას გადასდებდნენ, ან მამული გაიყიდე-
ბოდა. ნეტა რას გვაწვალებენ, რომ აქამდის
არას გვატყობინებენ!

ვარო. (ცდილობს ნუგეში სცეს) დარწმუნებული ვარ მა-
მულს უთუოდ ძია იყიდდა.

ტროფიმოვი. (დაცინებით) ნამდვილათ.

ვარო. ბებიდამ ძიას ვეჭილობა გამოუგზავნა, მამული
ჩემს სახელზე იყიდეთ. ეს მამული რომ იმას
ანნასთვის უნდა, ამაში მე ეჭვი არა მაქვს.
ღმერთი მოუმართავს ხელს ძიას და მამულს
უთუოდ იყიდის.

ლუბა ანდ. მამიდას თხუთმეტი ათასი მანეთი გამოუგზავ-
ნია, რომ მამული მის სახელზე გადავიტანოთ!
ჩვენ ზღარ გვენლობა! მაგრამ ეს თხუთმეტი
ათასი რომ სარგებელსაც არ ეყოფა. (ზიზღ-
სელებს იფარებს) დღეს გადასწყდება ჩემი ბედი.

ტროფიმოვი. (ფარხს აბრახებს) მაღამ ლოპახინისავ!

ვარო. (ჭაჭრებს) საუკუნო სტუდენტო! ორჯერ უკვე
გამოგადგეს უნივერსიტეტიდან.

ლუბა ანდ. რათ ჯავრობ, ვარო? ლოპახინზე გესუმრე-
ბიან? რა ვუყოთ. თუ გინდა, მისთხოვიდი ლოპა-
ხინს, კარგი კაცია. და თუ არ გინდა, ნუ
მისთხოვდები, შვილო, ძალას არავინ დაგა-
ტანს.

ვარო. მე მაგ საქმეს, დედა, უფრო სხვა თვალთ ვუყურებ. ეგ სახუმარო არ არის. მართალი უნდა გითხრათ, ძალიან კარგი კაცია, მომწონს კიდევ.

ლუბა ანდ. მაშ შეირთე! არ მესმის, რაღას უცდით!

ვარო. დედა, მე ხომ არ დავუწყებ ხვეწნას, შენი ჭირიმე, შემირთე-მეთქი. ეს ორი წელიწადია, ყველა ლოპახინზე მელაპარაკება და თითონ ლოპახინი კი ან ჩუმად არის ან მასხარაობს. მე ვხედავ, რომ ის თან-და-თან მდიდრდება, საქმეებშია გართული და ჩემთვის არა სცალიან. მე რომ ცოტაოდენი ფული მქონოდა, თუნდა, თუნდ ასი მანეთი, დავანებებდი ყველაფერს თავს და გადვიკარგებოდი სადმე, მონასტერში წავიდოდი.

ტროფიმოვი. რა სულის ნეტარებაა!

ვარო. სტუდენტი ჭკვიანი, უნდა იყოს. (გული უდუღს, თითქოს სტიქის) რანაირად გამოიცვალეთ, პეტრე! გაფუჭდით, დაბერდით. (ლუბა ანდ. თამამად) მხოლოდ, დედაჯან, უსაქმოდ ყოფნა არ შემიძლიან. მუდამ, უთუოდ რასმე უნდა ვაკეთებდე (შემოდის იაშა).

იაშა. (სიცილს ძლივს იკავებს) ეპიხოდოვმა ბილიარდის ჯოხი გატეხა... (დადის).

ვარო. რა უნდოდა ეპიხოდოვს იქ! ბილიარდზე თამაშობის ნება ვინ მისცა!.. სწორედ ვერა გამოიგია-რა ამ ხალხისა?... (გადის).

ტროფიმოვი. (გაბრაზებით) ჰმ!..

ლუბა ანდ. ნუ ბრაზობთ პეტრე. ვარო ხომ ხედავთ, უიმისოდაც ჯავრიანად არის.

ტროფიმოვი. მეტის-მეტია. ყოველთვის იქ ეჩრება, სადაც მაგის საქმე არ არის. მთელს ზაფხულს მოსვენებას არ გვაძლევდა, არც მე და არც ანნას, ეშინოდა, ვაი თუ ერთმანეთი შეგვეყვარებინა. ეს რა მაგისი საქმეა? ან და მე ხომ საბუთი არა მიმიცია-რა? ფიქრადაც არ მომიმა ეგ გარყვნილი აზრი. ჩვენი გრძნობა ამნაირს სიყვარულზე ბევრად წმინდა გრძნობაა.

ლუბა ანდ. მე-კი აგრე წმინდა არა ვარ. (შეშფოთდება) რატომ აქამდის ლეონიდი არ მოდის! ნეტა ერთი შევიტყო, გაიყიდა მამული თუ არა. ეს უბედურება ისეთი მოულოდნელი იქნება ჩემთვის, რომ ვერც-კი წარმომიდგენია. დაფანტული ვარ... შეიძლება ღრიალიც დავიწყო, ან რამე სისულოელე ჩავიდინო... გამომარკვეი ამ მდგომარეობიდან, პეტრე, სთქვით რამე!

ტროფიმოვი. დღეს გაიყიდება თქვენი მამული თუ ხვალ, სულ ერთი არ არის? ეს საქმე, დიდი ხანია, გადაწყვეტილია, გამობრუნება აღარ შეიძლება, გზა შეკრულია. დამშვიდდით ჩემო ძვირფასო, თავს წუ ატყუებთ. ერთხელ მაინც სწორედ შეხედეთ საქმეს, სიმართლეს თვალი გაუსწორეთ.

ლუბა ანდ. რომელ სიმართლეს? თქვენ შეიძლება არ ჩვედეთ სიმართლესა და სიცრუეს. მე-კი ისე დავკარგე მხედველობა, რომ ვერაფერს ვხედავ. თქვენ ყველა ძნელ საქმეზე ადვილად სჯით. გეთაყვა, ნამდვილი მითხარით, ეგ იმი-

ტომ ხომ არ მოგდით, რომ ჯერ ყმაწვილი ხართ და არც ერთ საგანსე არ გიფიქრიათ, თქვენ თავზე არა გამოგიცდიათ-რა, არ ტანჯულხართ? თქვენ თამამად გაიყურებით წინ, იმიტომ კი არა, რომ ვერას ხედავდეთ, ან საშიშარს არას მოელოდეთ, არამედ იმიტომ, რომ ცხოვრება ჯერ უცხოა, უცნობია თქვენის ნორჩის თვალისთვის! თქვენ ჩვენზე უფრო პატიოსანი ხართ, უფრო ჭკვიანი, გულადი, მაგრამ დაფიქრდით, გამოიჩინეთ იმდენი გულკეთილობა, რომ ცოტათი მაინც შემობრალდეთ. მე ხომ აქა ვარ დაბადებული, აქ ცხოვრებდნენ ჩემი დედა, მამა, პაპა. მე მიყვარს ეს სახლი. ვერც კი წარმომიდგენია სიცოცხლე უალუბლის ბალოდ! და თუ მაინც-და-მაინც საჭიროა მისი გაყიდვა, მაშინ ბალთან ერთად მეც გამყიდეთ... (შოქსვევა ტროფიმოვის და შუბლზედ ჭკოცნის) ჩემი შვილი ხომ აქ დაიჩიო... (სტიჩის). შემობრალე, კარგო, კეთილო აღამიანო!

ტროფიმოვი, თქვენ კარგად იცით, რომ სულით და გულით თანაგიგროძნობთ.

ლუბა ანდ. მაგრამ სხვანაირად, სხვანაირად მითხარით. (ჯიბიდან ცხვირსახოცს ამოიღებს და ჯიბიდან ტელეგრაფს დავაძლეს). თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, დღეს გული რა მძიმეთა მაქვს. აქაური ხმაურობა მეტად მაწუხებს, ყოველ ფეხის ხმაზე გული მიკანკალებს, მთლად ვიწროვით, ჩემს ოთახში

შესვლაც კი არ შემძლიან, მარტო დარჩენა, შიშის ზარსა მცემს. ნუ გამკიცხავთ, პეტრე... მე თქვენ ისე მიყვარხართ, როგორც ჩემი საკუთარი ნათესავი. გეფიცებით, რომ დიდის სიამოვნებით მოგათხოვებდით ანნას, მხოლოდ, ჩემო კარგო, ჯერ უნდა სწავლა დაასრულო, კურსი გაათავო. თქვენ ეხლა არაფერს აკეთებთ. უსაქმოდ აქეთ-იქით ეცემით. ხომ მართალს ვამბობ?... არა? ამ თქვენ წვერსაც უნდა რამე მოუხერხოთ, რომ ცოტათი წამოიზარდოს. (იციინის) რა სასაცილო ხართ!

ტროფიმოვი, (ტელეგრაფის აიდებს), მე სრულიადაც არა მსურს, რომ ლამაზათ გამოვჩნდე.

ლუბა ანდ. ეგ ტელეგრამა პარიზიდან არის, ყოველ დღე მომდის, გუშინაც მომივიდა, დღესაც. ის მხეცი კაცი კიდევ ავად გამხდარა, ცუდად არის. მთხოვს—ვაპატიო. მეხვეწება, მოდიო. სწორედ რომ სთქვას კაცმა, ისეთს მდგომარეობაშია ის საცოდავი, რომ უნდა წავსულიყავ, მოვჯდომოდი გვერდით და მომეველო... მეტად სასტიკი შეხედულება გაქვთ, პეტრე, მაგრამ რა ვქნა, ჩემო კარგო, რა ვუყო, ის ავადმყოფია, მარტოა, უპატრონო, უბედური. რამე სისულელეს ჩაიდენს და ვინ მიხედავს, ვინ მიხედავს, ვინ უგდებს ყურს? ვინ მიაწოდებს თავ-თავის დროზე წამლებს? ან რა დასამალავია,—ეს ცხადია, რომ მე ის კაცი მიყვარს, მიყვარს და მიყვარს... ის ჩემი ტვირთია და უამისოდ სიცოცხლე არ შემძლიან. (ტროფიმოვის

ხელზე ხელს უჭერს) ნუ გამკიცხავ, პეტრე, ნურაფერს მეტყვი, ნურაფერს...

ტროფიმოვი. (თვალცრემლიანი) მომიტევეთ მართლის თქმისათვის, — იმ კაცმა ხომ თქვენ გაგქურდათ? —
ლუბა ანდ, არა, არა, არა! ნურას მეტყვით (ეუწუბზე ხელებს იფარებს).

ტროფიმოვი. თქვენ თვალს არიდებთ მის უსვინდისობას. ის კაცი მეტის-მეტი სულმდაბალია, უსვინდისო.

ლუბა ანდ. (გაბრაზებულია, მაგრამ თავს იმაგრებს) ოცდაექვსისა თუ შვიდის წლის ყმაწვილი ხარ და ჯერ ისევ მეორე კლასის გიმნაზიელსა ჰგეგხარ.

ტროფიმოვი. ჩემთვის სულ ერთია, ვისაც უნდა ვგავდე.

ლუბა ანდ. უნდა კაცი იყოს, თქვენს ხანში კარგათ უნდა გესმოდეთ იმისი მდგომარეობა; ვინც შეყვარებულია... თქვენც უნდა შეიყვაროთ... უნდა გიყვარდეთ... (გაბრაზებული) დიალ, დიალ, თქვენ წმინდა არა ხართ, არა გაქვთ სიწმინდავე, თქვენ მეტად სასაცილო ხართ, რალაც უცნაური, არა-კაცი, მახინჯი!

ტროფიმოვი. (თავზარდაცემული) რას ამბობს!!

ლუბა ანდ. „ჩვენი გრძნობა სიყვარულზე წმინდა გრძნობა!“ თქვენი გრძნობა სიყვარულზე წმინდა კი არა, როგორც ფირსი ამბობს, რალაც მოუშუშარია, უმი. თქვენს ხანში რომ კაცს ჯერსაყვარელი არა ჰყავდეს!!

ტროფიმოვი. (შექწუხებული) ეს საშინელება!.. აღარ შემიძლიან, უნდა წავიდე!.. (შიდის, ისევე ბრუნ-

დებს) ჩვენში ყოველისფერი გათავებულია. (გადის. დერეფანში).

ლუბა ანდ. (უძსის) პეტრე, პეტრე, მოიცადეთ! რა სასაცილო ხართ! გეხუმრებოდი! (ტროფიმოვის თვის სმა ისმის, კიბეზე რომ ჩადის. ბოლოს ვიღაც წაქცევა და ბრახუნით ძირს ჩავარდება. ანა და ვარო ჯერ შეჭკვილებენ და მერე იცინიან).

ლუბა ანდ. რა ამბავია! (შემოხრბის ანა).

ანა. (სიცილით) პეტრე კიბეზე ჩავარდა. (ვარბის).

ლუბა ანდ. რა უცნაური კაცია! (სადგურის უფროსი, შუა დარბაზში გჩქერებულაი, ა. ტოლსტოის თხზ. „შემტადე ასულს“ კითხულობს, ხალხი უერს უგდებას, მკრამ ჯერ თხი ვწკარიც არ წაუკითხავს, რომ მუსიკა ვაღსს დაუკრავს და ისიც კითხვას შეჩქერებს. უკელა ცეკვას დაწეებს. შესვლავასვლას. სცენაზე გამოდიან ტროფიმოვი, ანა, ვარო და ლუბა ანდრეევს).

ლუბა ანდ. კარგია, პეტრე, კარგია... წმინდა არსება... ბოდიშს ვიხდი... ბოდი, ვიცეკვოთ. (დაწეებს ტროფიმოვთან ცეკვას. ანა და ვაროც ცეკვამენ. შემოვა თირსი, ჯოხს კარებთან მიაუუდებს... ისა სასტუმრო დარბაზიდან შემოდის და ცეკვას თვალს ადევნებს).

იაშა. რაო, პაპა?

თირსი. ისე, შეუძლოთა ვარ. წინეთ რომ ჩვენ მეჯლისებს ვმართავდით, სულ ღენერლები ცეკვამდნენ ხოლმე, ბარონები, ადმირალები. ეხლა კი ეე-

ხვეწებით ვილაც ფოსტის მოხელეებს, სადგურის უფროსებს და ისინიც იმადლებიან მოსვლას. ეჰ, დავსუსტდი როგორღაც. განსვენებული დიდი ბატონი ავადმყოფობას წითელი ლაქათი არჩენდა მეც, აგერ ოც წელიწადზე მეტია, ყოველ-დღე ლაქასა ვსვამ; იქნება, იმისაგანაც ვარ აქამდის ცოცხალი.

იაშა. გააჭირე საქმე, პაპავ. (აშაქნარებს). ერთი ჩქარა მაინც ჩაღრძებოდე.

ფირსი. ეჰ, შე... მოუშუშარო. (ბუტბუტებს. ტრფიფიფი და ლუბა ანდრეკვანა ცეკვით გამოდინ დაბაზინ).

ლუბა ანდ. Mersi! აქ დავისვენებ. (ჯდება) დავიღალე.

ანნა. (ადეფეფეფეფე) ეს არის, ეხლა ვილაც კაცი შემოვიდა სამზარეულოში და ამბობს, რომ ჩვენი ალუბლის ბალი დღეს კიდევ გაყიდულა!

ლუბა ანდ. ვის უყიდნია?

ანნა. არ უთქვამს, ვის. წავიდა კიდევ. (დაიწეებს ტრფიფიფიფიფიფიფიფი და ფრეფე ცეკვით გადინ).

იაშა. ვილაც ბერიკაცი იყო და ის რომავდა.

ფირსი. ლეონიდ ანდრეიჩი კი ჯერ არ მობრძანებულა. საზაფხულო პალტო აცვია, ერთიც ვნახოთ გაცივდეს. რა არის სიყმაწვილე!

ლუბა ანდ. შე ჩემი დამემართება. წადით, იაშა, და გამიგეთ ვინ იყიდა ჩვენი ალუბლის ბალი.

იაშა. ის ბერიკაცი, დიდი ხანია წავიდა, ქალბატონო. (იღინის).

ლუბა ანდ. (გუფმფსუფი) აბა რას იცინი, იაშა? რა გიხარია?

თაშა. მეტად სასაცილოა ეპიხოდოვი;—თავცალიერია, ოცდა-ორი უბედურება.

ლუბა ანდ. ფირსო, მამული რომ გაგვიყიდონ, შენ სად წახვალ?

ფირსი. სადაც მიბრძანებთ, იქ წავალ.

ლუბა ანდ. რათა ხარ მაგნაირ სახეზე, ავად ხომ არა ხარ? წადი დაიძინე...

ფირსი. (იზღინიუფად) დიად! მე რომ დავიძინო, მერე უჩემოდ აქ ვინ რას მოგართმევთ? ვინ რა თავ-დარიგს მისცემს? ერთად-ერთი მე ვარ მთელი სახლის-ყურის მგდებელი.

თაშა. (ლუბა ანდრეევას) ლუბა ანდრეევნა! ნება მიბოძეთ, ერთი რამ გთხოვოთ. ისეთი მოწყალება მოიღეთ, რომ, თუ ისევ პარიზში წახვიდეთ, მეც თან წამიყვანეთ. შეუძლებელია ჩემი აქ დარჩენა. (აქეთ-იქით იხედება და ჩუჩნიუფით) რაღა თქმა გინდათ! თქვენც ხედავთ, რომ ეს ქვეყანა მეტად გაუნათლებელია, ხალხი მთლად გარყენილი. საშინელი მოსაწყენია. სამხარეულოში ხომ კაცს მშვიერსა ჰკლავენ. აქ კიდევ ფირსმა გააჭირა საქმე, დადის და სულ რაღაცას ბუტბუტებს. გევედრები, მიყავი სიკეთე და თან წამიყვანე.

პიშიკი. (შეშდის) მშვენიერო, გთხოვთ, ცოტა ხანს ვალსი იცეკვოთ. (ლუბა ანდრეევას მისდევს. ტეკვავენ) მომხიბვლელი არსება ხართ, მაგრამ ას-ორმოც მანათს მაინც გამოგართმევთ. (გაღიან ტეკვით).

თაშა. (მღერის) ვინ რა იცის ჩემი გულის დარდები.

(დაკბაზში ვიდაც დასტის, ნაცრისფერ ცილინდრში და წყელ შარვალში გამწყობილი. ხმა: ვაშა, ვაშა, შარვალტა კარგოვნა! შემობის დუნიაშა).

დუნიაშა. (შეჩერდება და ზუდს იურის) ანნამ მიბრძანა, იცეკვეო. მოცეკვავე კაცები ბლომად არიან და ქალები—ცოტაო. მე-კი ცეკვის დროს თავ-ბრუ მეხვევა და გული მიკანკალებს. ფირს ნიკალაიჩ, ეს არის ახლა, ფოსტის მოხელემ ისეთი რამ მითხრა, რომ სული მიგუბდება. (მუსიკა გაჩუმდება).

ფირსი. ისეთი რა გითხრა?

დუნიაშა. თქვენ სწორედ ვარდი ხართო.

იაშა. (ამთქნარებს) რა უზრდელობაა... (გადის).

დუნიაშა. როგორც ვარდიო... მე თითონ ზრდილობიანი ქალი ვარ და საშინლად მიყვარს საალერსო სიტყვები.

ფირსი. მე ვიცი, შენ სულ გაგიჟდები.

ეპიხოლოვი. (შემოდის) თქვენ, ავდოტია თეოდოროვნა, მგონია, ჩემი თვალით დანახვაც-კი აღარ გინდათ... თითქო მე რამე უბრალო ჭია ვიყო... (ახჩავს) ეჰ, ცხოვრებაჲ!..

დუნიაშა. რა გნებავთ?

ეპიხოლოვი. ექვი არა მაქვს, შეიძლება, თქვენ მართალიც იყოთ (ახჩავს), მაგრამ, რასაკვირველია, თუ ჩაუკვირდებით ამ საქმეს, გამოდის, რომ თქვენ,—პომიტევეთ რომ ამას ვამბობს, ბოდიშს ვიხდი მართლის თქმისათვის და,—ისეთ გუნებაზე დამაყენეთ, რომ... მე კარგა ვიცი ჩემი ბედის ამბავი, ყოველ დღე, უეჭველად

რამე უნდა შემემთხვეს. ამას-კი მე, დიდი ხანია, შევეჩვიე, ისე რომ, ჩემ ბედს გულგრილად შევყურებ. თქვენ პირობა მომეცით და თუმცა მე...

დუნიაშა. გთხოვთ, მაგაზე შემდეგ მოვილაპარაკოთ და ახლა-კი თავი დამანებოთ. ახლა მე ოცნებაში ვარ. (მარჯვნივ ათმასშებს).

ეპიხოლოვი. ყოველ დღე, უეჭველად, რამე უბედურება მემართება. და ნება მომეცი, ასე გამოვსთქვა, მხოლოდ ვიღიმები ხოლმე, თითქმის ვიცინი. (დაბზახიდან ვარკვ კამოდის).

ვარო. შენ კიდევ არ წასულხარ, სვიმონ? ღმერთმანი ერთი ბეწვა პატივისცემა არა გაქვს. (დუნიაშას) გადი აქედან დუნიაშა. (იზიხდრფს) ხან ბილიარდზე თამაშობ და ჯოხებს ამტვრევ, ხან სასტუმრო ოთახებში დასეირნობ, თითქო მოწვეული სტუმარი იყო!

ეპიხოლოვი. ნება მომეცით მოგახსენოთ, რომ თქვენ ნება არა გაქვთ ჩემის ჩხუბისა.

ვარო. მე კი არ გეჩხუბები, ისე გეუბნები. შენ აქეთ-იქით სიარულის მეტი არა შეგიძლიან-რა. საქმეს ვერას აკეთებ. კანტორის მოხელე გვიჭირავს და, ღმერთმა იცის, რისთვის.

ეპიხოლოვი. (წყენით) ვმუშაობ რასმე თუ არა, დავდივარ სადმე, ვჭამ რასმე, ან ბილიარდს ვთამაშობ თუ არა—ამის განსჯის ნება აქვს მხოლოდ შეგნებულს ადამიანს და ჩემს უფროსებს.

ვარო. განა მანდამდისაც მიხვედი, რომ მაგაებს მიბედავ!

(შეტკეით) როგორ მიბედავ?! მაშ მე შეუფენებელი ადამიანი ვარ? დამეკარგე აქედან! აჰ წამში დამეკარგე!

ეპიხოდოვი. (ცოტა შემკრთალი) უმორჩილესად გთხოვთ, ცოტა ზრდილობიანად მელაპარაკოთ.

ვარო. (მთმინებიდან გამოსული) ამ წამში დამეკარგე-მეთქი აქედან. დამეკარგე! (ეპიხოდოვი მიდის, ვარო უკან მისდევს) ოცდა-ორო უბედურება შენი ხსენება აღარ იყოს ამ სახლში. თვალით აღარ დამენახო! (ეპიხოდოვი გადის. კულისიდან ისმის მისი ხმა: იცოდეთ სსსმართალში გიჩივლებთ!) ისევ უკანა ბრუნდები? (ვარო აიღებს ხეჯში ფირსის ჯოხს) წადი... წადი... წადი, მე შენ გაჩვენებ სეირს... ისევ მოდიხარ?! მოდიხარ? მაშ ესეც შენ!.. (ჯოხს მოუქნევს. აშდრას შემადის ლოპახინი).

ლოპახინი. უმორჩილესად გმადლობთ!

ვარო. (გაჯავრებით და დაცინვით) უკაცრავად.

ლოპახინი. არასფერს!.. გმადლობ კეთილი სალამისთვის.

ვარო. არა ღირს მადლობად. (მიდის. ისევ მიბრუნდება და თანაგრძნობით) ხომ არა გატკინეთ-რა?

ლოპახინი. არა, არაფერია. ისე ცოტა მოზრდილი კოპი ამიბურცდა.

ხმა დარბაზიდან. ლოპახინი მოსულა! ერძილვე აღექსეი!

პიშიკი. თვალით ვხედავ, მესმის მისი ხმა (ჭკოცნის ლოპახინს) კონიაკის სუნი გიდის, ჩემო კარგო, ჩემო სულიკო! ჩვენც მხიარულად ვატარებთ დროს. (შემადის ლუბა ანდრეევს).

ლუბა ანდ. მოხვედით, ერმილე ალექსიჩ? რად დაიგვიანეთ? ლეონიდი რაღა იქნა?

ლოპახინი. ლეონიდ ანდრეიჩი და მე ერთად მოვედით. ახლავე შემოვა...

ლუბა ანდ. რა ამბავია? იყო ვაჭრობა? სთქვით რაღა!

ლოპახინი. (სიხარულს შალავს. ცოტა დატყვევებით) ვაჭრობა ოთხ საათზე გათავდა, მატარებელმა გამოგვასწრო და ათის ნახევრამდის მოგვიხდა ცდა. (გაჭირებით ამოისუნთქავს) უჰ! თავბრუ მეხვევა. (შემოდის გაუვი; მარჯვენა ხელში სავაჭროები უჭირავს, მარცხენა ხელით ცრემლს იწმენდავს).

ლუბა ანდ. ლეო, რას იტყვი? ჰა? (მოუთმენლად, ცრემლით) ღვთის გულისათვის, ჩქარა სთქვი.

გაევი. (დას აწას ეუბნება. ფირს უქნევს ხელსახოცს და ტირილით) აჰა, წაიღე... ამ კოლოფებში სხვადასხვა-ნაირი თევზეულობაა. დღეს არაფერი არა მიჰამია-რა! რაც მე ტანჯვა გამოვიარე! (ბილიარდის სთამაშო ოთახის კარი ღიაა, ისმის ბილიარდის ბურთების ტკაც-ტკუცი და იაშას ხმა: „შვიდი და თვრამეტი“. გაუვი მშვიდდება, აღარ სტირის) ძალიან დავილაღე. ფირსს, ერთი სხვა ტანისამოსი ჩამაცვი. (გადის თავის ოთახში. ფირსი უკან მისდევს).

პიშჩიკი. რა ამბავი მოხდა? გვიამბე რამე ვაჭრობისა.

ლუბა ანდ. გაიყიდა ალუბლის ბალი?

ლოპახინი. გაიყიდა.

ლუბა ანდ. ვინ იყიდა?

ლოპახინი. მე ვიყიდე. (ზაუსა. ლუბა ანდრეევსა მეტად სისწრავეთილია. მაგიდასა და სავარძელს შუა რამ

ან მღვარეუთ, ძირს დაეცემოდა. ვარც მთხისნის წყ-
ლიდან გასადებებს. კადისფრის იატაკზე და გადის).

ლოპახინი.. დიად, მე ვიყიდე. ღვთის გულისთვის დამა-
ცადეთ, ბატონებო, თავბრუ მეხვევა, ლაპა-
რაკს ველარ ვახერხებ... (იტინის) მივედით იმ
დროს, როდესაც ვაჭრობა დაიწყო და დერი-
განოვი უკვე იქა ბრძანდებოდა. ლეონიდ ანდ-
რეიჩს მხოლოდ თხუთმეტი ათასი მანეთი ედო
ჯიბეში. დერიგანოვმა კი, ვალს გარდა, ერთ-
ბაშად ოცდა ათი ათასი მეტი შეაძლია. რომ
დავინახე, საქმე ასე დატრიალდა, შევეჯიბრე—
გავხადე ორმოც ათასად. იმან ორმოცდა ხუ-
თი ათასი შეაძლია, მე ორმოცდა თხუთმეტი
ათასი. ის ხუთი ათასობით უმატებდა, მე ათი
ათასობით. ბოლოს გათავდა, ვალს გარდა და-
ევუბრტე ოთხმოცდა ათი ათასი და მამული მე
დამრჩა. ალუბლის ბალი ახლა ჩემია, ჩემი!
(ხარხარებს) ღმერთო მაცხოვარო! ალუბლის
ბალი ჩემია!.. დამარწმუნეთ, რომ მთვრალი ვარ,
ან ჭკუაზე შეშლილი და ყველა ეს მეგლანდე-
ბა. (ფეხებს ატევაზუნებს) ნუ დამცინით! ეხლა
რომ მამა-ჩემმა და პაპა-ჩემმა საფლავიდან წა-
მოიხდნონ და ნახონ ეს ამბავი, ნახონ თუ მათ-
მა ნაცემ-ნატყუებმა, უსწავლელმა ერმილემა, რო-
მელიც ზამთრობით ფეხშიშველა დარბოდა
ხოლმე, სწორეთ იმ ერმილემა იყიდა ასეთი
მამული, რომლის უმშვენიერესი მთელს ქვე-
ყანაზე არა მოიპოვება-რა! მე ვიყიდე ის მამუ-
ლი, სადაც სცხოვრებდნენ ჩემი მამა-პაპანი,

როგორც უბრალო მონა-ყმანი. ამ მამულის პატრონები ჩემ მამა-პაპას სამზარეულოშიაც-კი არ უშვებდნენ! არა, მგონია მძინავს! მესიზმრება ყველა ეს, მოჩვენებაა. ეს მხოლოდ თქვენი ფანტაზიის ნაყოფია, რომელიც საიდუმლოებით არის მოცული. (აიღებს გასაღებს და აფრქვით და ღიმილით) გადისროლა... ამით უნდა გამოაცხადოს, რომ ამ სახლში დიასახლისად აღარ არის... (ახსაკუნებს გასაღებს). ეჰ, რაც უნდა ქნას, სულ ერთია. (მუშიკას მართავს, ატყუებს). თქვენ ეი! მემუხიკებო! დაუკარით, მინდა ყური დაგიგდოთ! მოდი თუ ყველა და ნახეთ ერმილე ლოპახინი, როგორ დაუწყებს ალუბლის ხეებს ცულით ჭრას, როგორ დაეყრებიან ეს ხეები ძირს. ჩავამწყრივებ სააგარაკო სახლებს და აქ ჩვენი შვილები, შვილი-შვილები დაიწყებენ ახალ ცხოვრებას... მუსიკა, დაუკრით! (მუსიკა უკრავს. ლუბა ანდრეევს სავარძელში ზის და სტირის).

ლოპახინი. (საუგულოდ) რატომ არ გაიგონეთ ჩემი რჩევა, რატომ? ჩემო კარგო, ჩემო საბრალოვ, ეხლა ველარას უშველით. (ტყუებს-მართავს) ოხ, ნეტავი ჩქარა გაიაროს ამ დრომ, ჩქარა შეიცვალოს ჩვენი დაუწყობელი, უბედური ცხოვრება.

პიშიკი. (მკლავს მკლავში გაუყრის და ხმა-დაბლა) ტირის... წავიდეთ დარბაზში, მარტო დარჩენა ურჩევნიათ... წავიდეთ. (შიდას და თან დაჰსაკრავს).

ლოპახინი. რა ვუყოთ. მემუსიკეებო, გარკვევით დაუკრით. ყველა ისე უნდა მოიქცეს, როგორც მე მსურს. (ირჩინუჯად) მოდის ახალი მემამულე, ალუბლის ბალის პატრონი! (უცაბედად მიეხლება სტოლს და კანდელიაბრებს კინადამ ჩამოაგდებს) ყველაფერს ვზღამ! (გადის ზიშნიკთან ერთად. დაბბსსა და სასტუმრო ოთახში აჩავენ არის, ლუბა ანდრეენას გაჩადა, რამელიც მოკუნტული ზის საფარქელში და საცდავად სტირის, მუსიკა ნელ-ნელა უკრავს. საჩქაროდ შემოდან ანნა და ტროფიმოვი. ანნა მაუახლავდება დედას და მის წინ დაიჩქებს. ტროფიმოვი შემოსვალ კართან გაჩქრდება).

ანნა. დედა!.. დედა, სტირი? ჩემო საყვარელო, კარგო, კეთილო. დედა, ჩემო მშვენიერო, მე შენ მიყვარხარ... ალუბლის ბალი გაიყიდა, ჩვენი აღარ არის, ეს მართალია, მართალი, მაგრამ ნუ სტირი, ჩემო დედა. შენ ჯერ კიდევ მთელი ცხოვრება გაქვს. შენ ჯერ კიდევ გაქვს შენი კეთილი წმინდა გული... წამოდი ჩემთან, წავიდეთ აქედან, ჩემო საყვარელო, წავიდეთ... ჩვენ გავაშენებთ ახალ ბაღს, ბევრით ამ ბაღზე უკეთესს. შენ ნახავ, ჩემო დედა, ამ ახალ ბაღს, ახალ ბედნიერებას. მზის სხივებსავით ბრწყინვალე სიხარული მოეფინება შენს გულს და შენც ღიმილით მიეგებები ამას, ჩემო საყვარელო დედავ! წამოდი, ჩემო ძვირფასო, წავიდეთ!..

მოქმედება მეოთხე.

(დეკორაცია პირველის მოქმედებისა. ჩამოღებულია ფანჯრებიდან ფარდები და კედლებიდან სურათები. დატოვებულია ცოტაოდენი ავეჯი, რომლებიც, თითქო გასაყიდაო, კუთხეშია მოგროვილი. სახლი სულ დაცალიერებულია. გასავალ კარიდან, სცენის სიღრმეში მოჩანს ჩემოდნები, ბოხჩები და სხვადასხვა სამგზავრო სამზადისი. მარცხენა კარი ღიაა, იქიდან მოისმის ანნასი და ვაროს ხმაურობა. ლოპახინი გაჩერებულია. იაშას ხელში უჭირავს ფოდნოსი, რომელზედაც შამპანიურით სავსე ჭიქები აწყვია. დერეფანში ეპიხოდოვი სკიერს თოკებს უჭერს. სცენის გარედ გლეხები ხმაურობენ, რომლებიც გამოსათხოვრად მოსულან. გავეის ხმა: «მადლობელი ვარ, ჩემო ძმებო, მადლობელი!»).

იაშა. გლესკაცობაა, გამოსათხოვრად მოსულა. უნდა მოგახსენოთ ჩემი აზრი, ერმილე ალექსეიჩი, რომ ეს გლესკაცობა, მართალია, გულკეთილი ხალხია, მაგრამ ბევრი არა ესმის-რა, გაუნათლებელია. (ხმაურობა შეწყდება. ლეკუენიდან შემოდის ლუბა ანდრეევსა და გაევი. ლუბა ანდრეევსა, თუმცა ადარ სტირის, მაგრამ ფერ-მკრთალა. სახე უკანკალებს, ვერ ღაზნაკობს).

გაევი. ლუბა, რა ჰქენი, სულ რათ მიეცი, რაც ქისაში გქონდა! ეგრე როგორ იქნება, როგორ შეიძლება!

ლუბა ანდ. უარის თქმა ვერ შევიძელ და რა ვქნა!
(ორივე გადაის).

ლოპახინი. (შისდევს კარებსმდის) მობრძანდით, უმორჩილესად გთხოვთ, თითო ჭიქა მიირთვიოთ. გამო-

თხოვებისას, მხოლოდ თითო ჭიქა. ქალაქიდან ვერ წამოვიღე შამპანიური, დამავიწყდა და აქ, სადგურზე, მხოლოდ ერთი ბოთლი ვიშოვე. მობრძანდით!.. (ზაუზა) რა ამბავია, ბატონებო! არ გნებავთ? (მოშორდება კარებს) ასე რომ მცოდნოდა, არ ვიყიდდი, მაშ არც მე დავლევ. (იაშა ფრთხილად სდგამს შაგიდაზე ფოდნოსს) იაშა, შენ მაინც დალიე.

იაშა. წამსვლელთ გზა მშვიდობისა, თქვენ კი ბედნიერად ბრძანდებოდეთ. (სვამს) ეს, მერწმუნეთ, ნამდვილი შამპანიური არ არის.

ლოპახინი. ბოთლი რვა მანეთიანია. (ზაუზა) რა ოხერი სიცავეა!

იაშა. დღეს ბუხრები არ დაგვინთია. მაინც წასვლას ვაპირობთ (იჭინის).

ლოპახინი. რას იცინი?

იაშა. ეს სიხარულისაგან მომდის.

ლოპახინი. ოქტომბერში და ასეთი წყნარი, მზიანი დღეები! თითქო ზაფხულიაო! ასლი შენობის დროა. (საათს დახედავს) ბატონებო, იცოდეთ, მატარებლის წასვლამდის ორმოცდა ექვსი წამი-ლა დარჩა. ასე რომ ორი წამის შემდეგ უნდა სადგურზე წახვიდეთ, დაეჩქარეთ. (ტროფიმი მძიმე ეზოდან ზაფხუთი შემოდის)

ტროფიმოვი. მე მგონია, წასვლის დროა. ცხენები მზად არის. (კარებიდან უძახის) ანნა, ჩემი კალოშები არსადა სჩანს, ვერ ვიპოვე.

ლოპახინი. ხარკოვში. საქმე მაქვს და მეც თქვენთან წამოვალ. ერთი მატარებლით წავალთ. იქ მთელს

ზამთარს დავრჩები. ეს რამოდენი ხანია სულ
თქვენთან ვტრიალებ და მომკლა უსაქმურობამ.
უსაქმოდ ყოფნა არ შემიძლიან. ტყუილ უბრა-
ლოდ დავაქნევ ხელებს, რა ვუყო, არ ვიცი.
ასე მგონია ჩემები არ არიან-მეთქი.

ტროფიმოვი ჩვენ ეხლავე წავალთ და შევიძლიანთ, თქვენ
სასარგებლო მუშაობას მიჰყოთ ხელი.

ლოპახინი. ერთი ჭიქა მანც დალიე, კაცო!

ტროფიმოვი. არ მინდა.

ლოპახინი. მაშ ეხლა მოსკოვში მიდიხარ?

ტროფიმოვი. დიახ, ჯერ მაგათ ქალაქამდის მივაცილებ.
და ხვალ მოსკოვში წავალ.

ლოპახინი. დიად... პროფესორები ლექციებს არა კი-
თხულობენ თურმე, შენს მისვლას ელიან.

ტროფიმოვი. ეგ შენი საქმე არ არის.

ლოპახინი. რამდენი წელიწადია, რაც უნივერსიტეტში
სწავლობ?

ტროფიმოვი. ახალი რაშე სთქვი. ეგ ოხუნჯობა დაძვე-
ლებულია, კბილ-ჩავარდნილი. (კაღაშებს ექებს)
იცი, რა გითხრა? შეიძლება, ერთმანეთი ველარც
კი ვნახოთ და ამიტომ, გამოთხოვების დროს,
მოდრი ერთ რჩევას მოგცემ: ნუ იცი ეგ ხელე-
ბის ქნევა, გადაეჩვიე მაგ უცნაურს ჩვეულე-
ბას. ამას გარდა, რომ აგიხირობია, სააგარაკო-
სახლებს ავაშენებო, ყველა მოაგარაკე კარგი
მემამულე იქნებაო, ესეც ხომ შენი ხელების
ქნევასა ჰგავს. რაც უნდა სთქვა, მაინც მიყვარხარ.
შენ არტისტივით მეტად სათუთი და შუშა თი-
თები გაქვს და სუფთა და ნაზი გული.

ლოპახინი. (ესგეჯა) მშვიდლობით, ჩემო გვრიტო, ყველაფრისთვის მადლობელი ვარ. თუ საჭიროა შენთვის სამოგზაურო ფული, მითხარი და მოგცემ.

ტროფიმოვი. რა საჭიროა! არ მინდა.

ლოპახინი. ამაყად ხომ არა გაქვს ფული?

ტროფიმოვი. გმადლობ, როგორ არა მაქვს, თარგმანებში მივიღე. აგერ, აქა მაქვს, ჯიბეში. (შეშფოთებით) კალოშები არსადა სჩანს.

ვარო. (ათახიდან იძახის) წაიღეთ ეს თქვენი ჯღანები. (კადმოისფრის სტენაზე ერთ წუგილ ძველ კალოშებს).

ტროფიმოვი. რა გაჯავრებთ, ვარო! მ... მ... ეს ხომ ჩემი კალოშები არ არის.

ლოპახინი. გაზაფხულზე ორი ათასი დღიური ხაშხაში დავთესე და ეხლა ორმოცი ათასი წმინდა მოგება დამრჩა. როდესაც ყვაოდა, უნდა გენახა, რა მშვენიერი სანახავი იყო! ჰო და, იმას გეუბნები, ორმოცი ათასი მოვიგე-მეთქი და, თუ საჭირო იყოს ფული, ისესხე ჩემგან, ეს იმიტომ, რომ შეძლება მაქვს. რას იპრანჭები, ალაღის გულით გეუბნები, მე უბრალო გლეხი ვარ.

ტროფიმოვი. მამაშენი უბრალო გლეხი იყო, მამაჩემი მეთათიაქე! მერე ეგ რა შუაშია!.. (ლოპახინი ფულის ქისას ამოიღებს უბიდან) დაანებე თავი, დაანებე. ორასი ათასიც რომ მომცე, არ გამოგართმევ. მე თავისუფალი კაცი ვარ და რასაც თქვენ, მდიდრები თუ ღარიბები ისე დიდათ აფასებთ, ჩემზე იოტის ოდენათაც არ იმოქმედებს. უთქვენოთაც იოლად წავალ. მე ძალა

მაქვს და სიამაყე. კაცობრიობა — მიისწრაფვის უმაღლეს სიმართლისაკენ, ბედნიერებისაკენ, როგორც კი შესაძლებელია ამ ქვეყნად, და მე ამ კაცობრიობის პირველ რიგში ვურევივარ.

ლოპახინი. მიაღწევ კი იქამდის?

ტროფიმოვი. მივალწევ... (ზაუზა) მივალწევ, ან და სხვებს გავუკვალავ გზას (ხეებს სჭრან და მისი ხმა შორიდან მკაფიოდ გაისმის).

ლოპახინი. მშვიდობით, ჩემო კარგო. წასვლის დროა. ჩვენ ერთმანეთს ცხვირს ვუბზუებთ და სიცოცხლე კი თავის-თავად გარბის. როდესაც ბევრს ემუშაობ, აზრებიც უფრო თავისუფლად მოქმედებენ და ამდროს თითქო მეც მესმის ხოლმე, რისთვისაც ვცხოვრობ. ეჰ, ჩემო ძმაო, რამდენი ხალხია რუსეთში, რომლებიც, არავინ იცის, რისთვის სცხოვრებენ. მაგრამ საქმე ამაში არ არის, ამბობენ, ლეონიდ ანდრეევიჩმა ბანკში სამსახური იშოვა. ექვსასი თუმანი ჯამაგირი ექნებაო... მაგრამ განა ის ერთ ადგილს გასძლებს! მეტად ზარმაცი კაცია!

ანნა. (კარებიდან იძახის) ერმილე ალექსეიჩ, დედამა გთხოვთ, მანამ წავიდოდე, ალუბლის ბაღის ჩეხას თავი დაანებებინეთო.

ტროფიმოვი. ნუ თუ მართლა. იმდენი მოფიქრება აღარა გაქვთ!.. (გადის).

ლოპახინი. ეხლავ შევაჩერებ, ეხლავ... ეჰ, რა ხალხია! (გადის).

ანნა. ფირსი წაიყვანეს საავადმყოფოში?

იოშა. მე დილითვე ვუთხარი და ალბად წაიყვანდნენ.

ანნა. (უხისოდღვს, რამეღიჯ სტენაზე გაიფღის) სვიმონ პანტელეევიჩი, შეიტყეთ, გეთაყვა, ფირსი წაიყვანეს თუ არა საავადმყოფოში.

იაშა. (წეენით) დილას მე ვუთხარი იავორას, რალა ათასჯერ კითხულობთ!

ეპიხოდოვი. მრავალ წლოვანი ფირსი, ჩემის აზრით, დასაკერებლად აღარ ვარგა. ის უნდა თავის მამაპაპასთან გაისტუმროთ. მე შეენატრე იმის ბედს. (ჩემოდანს დაადებს შლიაზის კარდანს და გასტყეს). აი, ბატონებო. მე კი არ ვიცოდი! (გადის).

იაშა. (დაცინვით) ოცდა-ორი უბედურება.

ვარო. (გარკდან ისხის) ფირსი წაიყვანეს საავადმყოფოში?

ანნა. წაიყვანეს.

ვარო. მერე ექიმთან წერილი რატომ არ წაიღეს.

ანნა. მაშ საჩქაროდ უნდა დავადევნოთ კაცი (გარბის).

ვარო. (გარკდანვე) იაშა სად არის? უთხარით, რომ დედამისი მოვიდა გამოსათხოვრად.

იაშა. (ხელებს გაიქნევს) მოთმინებიდან გამოიყვანენ კაცსა. (დუნიაშა ბარკთან ფათურკებს და, რამ დანახავს იაშა შარტო დაჩხა, მივა მასთან).

დუნიაშა. იაშა, ერთხელ მაინც გადმოიხეთეთ ჩემსკენ... მიდიხართ... მტოვებთ... (ტირიღით შოკეხვევა ეუღზე).

იაშა. რა გატირებს? (სვამს შამხანიურს) ექვსი დღის შემდეგ ისევ პარიზში გავჩნდები. ხვალ ჩავსდებოთ მსწრათლ მატარებელში და გავსწევთ. თითქოს როგორღაც არა მჯერა. „ვივ ლა ფრანს“. აქ ცხოვრება რა ჩემი საქმეა, ველარ

გავძლებ... ვერას გავაწყობ. მეყო, რაც აქ სი-
ბრიყვე ვნახე. (სვამს შამხანიურს) რა გატირებს,
ღუნიაშა? პატიოსნურად მოიქეც და სატირა-
ლი არა გექნება-რა.

ღუნიაშა. (სარკეში იუყრება და ჰუდრს იყრის) წერილი
მომწერეთ ხოლმე პარიზიდან. მე ხომ თქვენ
მიყვარდით, იაშა, ძალიან მიყვარდით! მეტად
ნაზი აგებულებისა ვარ, იაშა!

იაშა. სსსუ! მოდიან. (ჩემოდანთან ფათურებს და ნელის
ხმით ღიღინებს. შემოდის ლუბა ანდრეასა, გაევი,
ანა და შაკლუტა).

გაევი. წასვლის დროა. ცოცა დრო-ღა დარჩა. (იასს
შესტკეჩის) რა სელიოტკის სუნი მოდის?

ლუბა ანდ. ათი წამის შემდეგ ავდგეთ და გავუდგეთ
გზას. (აქეთ-იქით იცქირება) მშვიდობით, ჩემო
საყვარელო სახლო, ჩემო სამშობლოვ! გაივლის
ზამთარი, დადგება გაზაფხული და შენი ხსენება
გაპქრება, დაგანგრევენ. რამდენი რამის მო-
მსწრეა ეს კედლები? (ჭკოცნის ქაღს გატაცებით)
ჩემო საუნჯევ, შენ მხიარულადა ხარ, თვალე-
ბი აღმასებივით გიბრწყინავს. კმაყოფილნი
ხარ, შეილო? ძალიან?

ანა. ძალიან, დედა. ახალი ცხოვრება იწყება ჩემთვის.

გაევი. (მხიარულად) მართლაცა და ეხლა ყველაფერი
კარგათაა მოწყობილი. მანამ ალუბლის ბაღი
გაიყიდებოდა, ჩვენ ყველა ვშფოთავდით, ვი-
ტანჯებოდით. და, როდესაც საქმე საბოლოოდ
გადაწყდა, როდესაც დაგრწმუნდით, რომ სა-

ქმეს აღარა ეშველება-რა, ყველა დავმშვიდლით, თითქმის კიდევაც გავმხიარულდით... მე ეხლა ბანკის მოხელე ვარ, ფინანსისტი... **Желтого въ середину** და შენც, ლუბა, რაც გინდა სთქვი, ეხლა ბევრით უფრო უკედ გამოიყურები.

ლუბა ანდ. მართალი ხარ, ეხლა უფრო დამიმშვიდდა ძარღვები. (მოუტანენ ქუდსა და ჰაეტოს) უფრო კარგათ მძინავს ხოლმე. გაიტანეთ ჩემი ბარგი, იაშა, დროა. (ანსას) ჩემო გოგონა, როდის-ღა ვნახავთ ერთმანეთს... მე პარიზში მივდივარ იმ ფულით, რომელიც იაროსლავიდან პაპიდაშენმა გამოგზავნა მამულის დასახსნელად. გაუმარჯოს პაპიდას... თუმცა დიდხანს კი არ იკმარებს ეს ფული...

ანნა. შენ მალე უნდა დაბრუნდე, დედილო, ძალიან მალე—ხომ დედა? მე მანამდის მოვემზადები, დავიჭერ გიმნაზიაში ეგზეამენს და მერე დავიწყებ მუშაობას. მოგეხმარები ყველაფერში, ჩემო დედილო, ერთად დავიწყებთ ხოლმე წიგნების კითხვას... არა, დედა? (ჩქელზე ჰკატნის) შემოდგომის ღამეები დიდია, ბევრს წიგნებს წავიკითხავთ. ერთის სიტყვით, ახალსა და მშვენიერს ცხოვრებას დავიწყებთ... (ატყუბობს) უთუოდ მალე მოდი, დედა.

ლუბა ანდ. მოვალ, ჩემო ბრილიანტო, მოკალ. (ეხვევა ანსას. შემოდინს ლაპახინი, შარლოტა, რომელიც ნელის ხმით დიდინებს).

ვაევი. რა ბედნიერია შარლიტა, რომ ემღერება!

შარლოტა. (აიღებს ბოხჩას, რომელიც ისე გრძლად არის შეკრული, თითქმის ბავშვი შეუხვევიათ) ნანა, ნანა, ჩემო შვილო... (თითქმის ბავშვი ტირის: უა, უა, უა!) გაჩუმდი, ჩემო კარგო, ჩემო საყვარელო ბიჭიკო. (უა, უა, უა!) უჰ, რა მეცოდები! (გადააგდებს ბოხჩას თავის ადგილს) გეთაყვა, ალაგი მიშოვეთ სადმე. ასე დარჩენა არ შემიძლიან.

ლოპახინი. გიშოვეთ, გიშოვეთ, შარლოტა ივანოვნა, მაგაზე ნუ სწუხართ.

გაევი. ყველა თავს გვანებებს. ვაროც მიდის. ერთის სიტყვით, აღარავის ვუნდივართ. (შემოდის ზიშჩიკი)

ლოპახინი. საკვირველებავ ბუნებისავ!..

პიშჩიკი. (ქშენით) ოჰ, დამაცადეთ, სული მოვიბრუნო... დავიტანჯე, ბატონებო... წყალი... წყალი მომაწოდეთ.

გაევი. კიდევ ფულისთვის მოსულხარ? ვერ მოგართვი. (გადის)

პიშჩიკი. რამდენი ხანია. თქვენსა აღარა ვყოფილვარ, უმშვენიერესო... (ლოპახინს) აქა ხარ... რა მიხარიათ შენი ნახვა... დიდი ჰკვიანი კაცი ხარ... ინებე... მიიღე .. (აძლევს ფულს) ოთხანი მანეთია... კიდევ დაჩემა ჩემზე რვას ორმოცო.

ლოპახინი. (გაკვირვებული) სიზმარში ხომ არა ვარ!.. სად იშოვე?

პიშჩიკი. დამაცადე... უჰ, მცხელა... მოულოდნელი შემთხვევაა... მოვიღწენ ვიღაც ინგლისელები

და ჩემს მამულში რაღაც თეთრი თიხა ამოა-
ჩინეს... (ლუბა ანდრეენას) აი თქვენც ოთხასი...
უუმშვენიერესო... შეუდარებელო... (ადლეგს
ფუფს) დანარჩენიც შემდეგ. (სვამს წყალს) ეს
არის ეხლა, რკინის გზაში ერთი ყმაწვილი კა-
ცი გვიამბობდა, ვითომ ვიღაც... დიდი ფილო-
სოფოსი ასეთს რჩევას იძლევა: ბანიდან ძირს
ჩამოხტითო. „ჩამოხტით“, — ამაშია მთელი ცხოვ-
რების საგანო. (გაბეჭებულად) თქვენ წარმოიდ-
გინეთ!.. წყალი!..

ლოპახინი. ვინ ინგლისელები არიან?

პიშიკი. თიხიანი მიწები მივეცი იჯარით ოცდა-ოთხის
წლით... ეხლა-კი უკაცრავად, არა მცალიან...
უნდა ახლა სხვაგან გავიქცე... ჯერ წავალ
ზნოიკოვთან. მერე კარდამინოვთან... ყველასი
მმართვეს. (სვამს) მშვიდობით ბრძანდებოდეთ...
ოთხშაბათს კიდევ შემოვალ.

ლუბა ანდ. ჩვენ ეხლავე სრულიად გადავდივართ ქალაქ-
ში, ხვალ-კი მე საზღვარ გარეთ მივდივარ.

პიშიკი. (შეშოფთებით) რაო! ქალაქში რაღათ? განა არა,
რომ დავინახე ბარგი შეკრული... ჩემოდნები...
მაგრამ არაფერია. (ცრემლით) არაფერია... ეს
ინგლისელები... დიდი ჭკუის პატრონები არი-
ან. . არაფერია... ბედნიერად ბრძანდებოდეთ...
ღმერთი მოწყალეა... არაფერია... ამ ქვეყნად
ყველაფერს დასასრული აქვს... (ხელზე ჰკოც-
ნის ლუბა ანდრეენას) როდესაც გაიგოთ, რომ
ჩემი აღსასრული დღე დადგა, მაშინ მოიგონეთ
ეს, ეს... ცხენი და სთქვით: სცხოვრობდა

ქვეყნად ესა და ეს ადამიანი-თქო!.. შესანიშნავი ღარია... დიალ... (გადის ალექსეუბული, ისევ ბრუნდება და კარებიდან ისახის) ჩემმა დაშამ თავი დაგიკრათ. (გადის).

ლუბა ანდ. ეხლა კი წავიდეთ. მივდივარ და ორი დარდი მიმდევს. პირველი საცოდავი ავადმყოფი ფირსი და.. (დახედავს საათს) შეიძლება კიდევ ხუთს წამს დავრჩეთ?

ანნა. დედა, ფირსი უკვე საავადმყოფოშია. დილას იაშამ გაგზავნა.

ლუბა ანდ. მეორე ჩემი დარდი ვაროა - ის ადრე ადგომასა და შრომას არის შეჩვეული და ახლა იმისი მდგომარეობა ისე იქნება, თევზი რომ უწყლოთ დასტოვოთ. საცოდავი, გახდა, გაყვითლდა და სულ ტირის... (პაუზა) თქვენ ეს კარგად იცით, ერმილე ალექსეიჩ! მე სულ იმას ვნატრობდი, რომ ვარო თქვენთვის მომეთხოვებინა და თქვენც თითქო გატყობდით, რომ სურვილი გქონდათ... (ანნა რაღასაც უჩურჩულებს, ისიც შარლატას ანიშნებს და ორივენი გადაიან) ვაროს უყვარხართ თქვენ, ერმილე ალექსეიჩ, თქვენც ხომ მოგწონთ და არ მესმის, რაღად ერიდებით ერთმანეთს. სწორედ არ მესმის.

ლოპახინი. სწორედ რომ გითხრათ, მეც თითონ არ მესმის. უცნაურია ჩვენი საქმე... და თუ კიდევ მოხერხდება, მე მზათა ვარ, აი, თუნდ ახლავე... მოვრჩეთ ბარემ უცებ და ის იქნება... მე ვგრძნობ, რომ უთქვენოთ ვაროსთან საქმეს ვერ გავათავებ.

ლუბა ანდ. ძალიან კარგი, ძალიან... ერთი წამის საქ-
მეა. ახლავ დავუძახებ.

ლოპახინი. შამპანიურიც მზად არის. (ჭიქებს ათვალიერებს)
ცალიერებია! ვილასაც დაუცლია? (იაშა ახვე-
ლებს) რომ იტყვიან, გამოლოკაო, სწორედ ისეა!

ლუბა ანდ. (მზიარულად) ძალიან კარგი, ახლავე წავალ...
იაშა, გამომეყე, ახლავე ვაროს დავუძახებ. (კარე-
ბიდან გასძახის) ვარო, დაანებე ყველაფერს თა-
ვი და აქ მოდი. (ლუბა ანდრეევსა და იაშა გა-
დიან).

ლოპახინი. (სათსა შინჯავს) დიად!.. (ზაუზა. კულისებში
ისმის თავდაჭერილი სიცილი, ჩურჩული. ბოლოს
შემოდის ვარო).

ვარო. (დიდხანს შინჯავს ბარჯს) საოცარია, რომ არსადა-
სჩანს!..

ლოპახინი. რას ეძებთ?

ვარო. თითონ მე ჩავალავე და ახლა აღარ მახსოვს, სად
არის? (ზაუზა)

ლოპახინი. ბარბარე მიხეილის ასულო, ახლა თქვენ
საით აპირობთ?

ვარო. მე? რაგულინისას გადავდივარ. გავურიგდი კი-
დეც. სახლის საქმეებს უნდა ვუგლო ყური...
წეს-რიგის მიმცემად უნდა ვიყო.

ლოპახინი. იაშნევში? აქედან სამოცდა-ათი ვერსტი
იქნება. (ზაუზა) გათავდა რაღა ამ სახლში
ცხოვრება.

ვარო. (ათვალიერებს ბარჯს) რა იქნა, რა ვქნა!.. იქნება
სკივრში ჩავდე!.. დიად, ამ სახლში ცხოვრება
გათავდა...

ლოპახინი. მეც ეხლავე ხარკოვში მივდივარ... ამ მატარებლით... რამდენი საქმე მაქვს. სახლსა და კარს ეპინარდოვს ვაბარებ. გავურთავი კიდევ.

ვარო. ჰო...

ლოპახინი. შარშან ამ დროს თოვლი იყო, ხომ გახსოვთ? ახლა-კი რა მშვენიერი დარია, მზიანი. ეს არის რომ, ცოტა სიცივეა. სამი გრადუსია ყინვა.

ვარო. არ მინახავს. (ზაუზა) ჩვენი გრადუსნიკი გატყდა კიდევ. (ზაუზა. გარედან ისმის ხმა: ერმილე ალექსეიჩი, ერმილე ალექსეიჩი!).

ლოპახინი. (თითქმის სული-სულზე ელვად ამ დაძახებას). ამ წამში მოვდივარ. (სახქარდ ცარბის. ვარო ძირს იატაკზე დაჯდება, თავს ტანისამოსის ბოძ-ჩაზუ დადებს და ჩუმად სტირის. შემოდის ლუბა ანდრეევსა).

ლუბა ანდ. რაო? (ზაუზა) წასვლის დროა.

ვარო. (აღარ სტირის, ცრემლებს იწმენდს) დროა, დედილო. რაგულინისასაც დღესვე მოვასწრებ წასვლას. ნეტა მატარებელმა არ გაგვასწროს...

ლუბა ანდ. (კარებიდან იძახის) ანნა, ჩქარა ჩაიცივი. (შემოდის ანნა, შემდეგ გაევი და შარლოტა. გაევის თბილი ზალტო აცვია, ეელზე უახლახნი ახვევია. შემოდის მისამსახურები, შეეტლეები. ბარგთან ეპინარდოვი ტრიალებს).

ლუბა ანდ. ახლა-კი შეიძლება გავემგზავროთ.

ანნა. (სინჯრელით) გავემგზავროთ, დედილო!

გაევი. ჩემო მეგობრებო, ჩემო ძვირფასო, საყვარელო მეგობრებო! როდესაც ამ სახლს საუკუნოდ ვეთხოვები, არ შემიძლიან გავჩუმდე, შევიკა-

ვო თავი და გამოთხოვების დროს არ გამოვს-
თქვა ორიოდ სიტყვით ის გრძნობა, რომ-
ლითაც სავსეა ჩემი გული, მთლად ჩემი არ-
სება...

ანნა. (მუდარებით) ძია!

ვარო. ძია, აბა რა საჭიროა!

გაევი. (მორჩილად) *Дуплетомъ желтаго въ средину...*
ჩემდები. (შემოდის ტროფიმოვი. მერე ლოპა-
ხინი).

ტროფიმოვი. რას აპირობთ, ბატონებო, წასვლის დროა.
ლოპახინი. ეპიხოდოვო, ჩემი პალტო!

ლუბა ანდ. ერთ წამს კიდევ დავჯდები. თითქო წინად
არ მენახოს, ამ სახლს როგორი კედლები და
ჭერი აქვს, ახლა ისე ხარბად და სიყვარულით
შევსცქერი.

გაევი, მე რომ ექვსი წლისა ვიყავი, მახსოვს, სამებობა
დღე იყო, აი, აქ, ამ ფანჯარასთან ვიჯექი და
ვუყურებდი, მამაჩემი რომ საყდარში მიდიოდა.

ლუბა ანდ. ყველა ბარგი ჩაალაგეთ?

ლოპახინი. მგონი, ყველაა. (ეპიხოდოვი ზაფტოს აცმევს)
შენ, ეპიხოდოვო, ყველაფერს კარგად უგდე
ყური, არა დაიკარგოს-რა.

ეპიხოდოვი. (მორჩილად, ხმა-წასუფლი) არხეინად ბრძანდე-
ბოდეთ, ერმილე ალექსეიჩ.

ლოპახინი. ხმა რად წავსვლია?

ეპიხოდოვი. ახლა წყალი დავლიე და რაღაც ჩავატანე.

იაშა. რა გაუნათლებლობაა!

ლუბა ანდ. ჩვენ წავალთ და ადამიანი აღარ დარჩება
ამ სახლში.

ლოპახინი. გაზაფხულამდის.

ვარო. (უცებ გამოაძრებს ქოლგას ბოხნიდან და დატოტ-
მანდება, თითქოს უნდა წაიქცესო. ლოპახინი ისეთს
სახეს დაიჭერს, ვითომ შეეშინდა) რა იყო, რისა
შეგეშინდათ? არაფერი...

ტროფიმოვი. ბატონებო, წამობძანდით, ჩასხედით ეტლში,
ღროა. საცაა, მატარებელი მოვა.

ვარო. პეტრე, აი თქვენი კალოშები, ჩემოდნის გვერდით
აწყვია. (ცრემლით) რა ძველები და ქუჩუი-
ნებია!..

ტროფიმოვი. (იცვამს კალოშებს) წავიდეთ, ბატონებო.

გაევი. (დიდათ შეშფოთებულია. ფთხილავს არ იტირას) მა-
ტარებელი... სადგური... Круазе въ середину,
нѣлаго дуплетомъ въ утолъ...

ლუბა ანდ. აბა წავიდეთ.

ლოპახინი. ყველანი აქა ხართ? იქ ხომ აღარავინ არის?
(ჭკეტავს მარცხნივ კარს) აქ ბარგი ალაგია და
უნდა დავკეტო. ახლა კი წავიდეთ.

ანნა. მშვიდობით, სახლო, მშვიდობით, ძველებურო ცხოვ-
რებავ!

ტროფიმოვი. გაუმარჯოს ახალ ცხოვრებას! (გადის ან-
ნასთან ერთად. ვაროც აქეთ-იქით იხედება, აოფა-
ლიერებს ოთახს და ნელ-ნელა გადის. გადიან იაშა
და შარლოტაც, თავისი ძაღლით).

ლოპახინი. მაშ გაზაფხულამდის... მიბძანდით ბატონებო...
ნახვამდის... (გადის. ლუბა ანდრეევსა და გაევი
ორნი დარჩებიან სცენაზე და, თითქო ამას ელოდ-
ნენო, გადაეხვევიან ერთმანეთს და თავდაჭერით
ქვითინებენ. ეშინიანთ, არავინ შეგვაძინოსო).

გაევი. ჩემო ლუბა, ჩემო დაო!..

ლუბა ანდ. ოხ, ჩემო ძვირფასო, ჩემო საყვარელო, მშვენიერო ალუბლის ბალო!.. ჩემო სიცოცხლე, ჩემო სიყმაწვილე, ჩემო ბედნიერება! მშვიდობით!.. მშვიდობით.

ანნა. (მხიარულად იძახის) დედა!..

ტრაფიმოვი. აუუ!..

ლუბა ადნ. უკანასკნელად უნდა დავათვალიერო, კედლები, ფანჯრები... ამ ოთახში უყვარდა: განსვენებულ დედაჩემს სიარული...

გაევი. ჩემო დაო!.. ჩემო დაო?..

ანნა. დედა!..

ტრაფიმოვი. მოვდივარ, მოვდივარ. (გადასწრებით დასვლიან. ხსმის კარების კეტვის ხმა, შემდეგ კეტების წასვლის. სიჩუმე. ამ სიჩუმეში გაისმის ცულის ხმა. ხეებსა სკრიან. ეს ხმა ისმის ყრუთ, სამწუხარად. მარჯვნივ კართ მთავარ ფეხის ხმა. გამჩინდება ფიანსი, ჩვეულებრივს ტანისამოსით. ფეხზე ბათინკები აცვია. ავადმყოფია).

ფირსი. (მიდის კარებთან და სცდილობს გაადგოს) დაკეტულია... წასულან. (ჯდება დივანზე) მე კი ბლარავის მოვავონდი... არაფერია... აქ დავისვენებ... ლეონიდ ანდრეიჩის უთუოდ ქურქის წამოსხმა დაავიწყდა, პალტოთი წავიდოდა... (შეწუხებულია. ახრავს) მე-კი ყური ვეღარ ვუგდე... ოხ ქარიანო სიყმაწვილე!.. (გაუგებრად ბუტბუტებს) წავიდა სიცოცხლე... თითქო არც კი მიცოცხლია... (წევა) წამოვწვები... ძალიან ალარა გაქვს, ჩემო თავო, აღარაფერი დაგრჩე-

ნია, აღარაფერი... ეჰ, მოუშუშავო!.. (წევს
კანკრეულად. გაისმის შორიდან ხმა, თითქოს სი-
ში გაწედაო, ხმა მწუნარე, ყრუ. სიხუმეა. მხ-
ლად კარედან ისმის ტულის ხმა, ხეების სწრაინ).

(ფ ა რ დ ა).

საერობო თვითმმართველობა

და

საერობო დებულება 1864 წლისა.

I.

ერობის დამახასიათებელი თვისებები.

საერობო თვითმმართველობა იგულისხმებს ადგილობრივ საჭიროებათა დაკმაყოფილებას ადგილობრივ მცხოვრებლებისაგან ადგილობრივის საშუალებით. ეს სამგვარი ადგილობრივობა შეადგენს ერობის დამახასიათებელს თვისებებს.

რა არის ადგილობრივი საჭიროება?—ადამიანის საჭიროებათა და მოთხოვნილებათა ის დიდი ნაწილი, რომელთა დასაკმაყოფილებლადაც ადამიანთა შორის კავშირის გამტკიცება, ესე იგი ძალების შეერთებაა საჭირო, ორს სხვადასხვა რიგის მოთხოვნილებად განიყოფება. ერთი რიგი მოთხოვნილებისა იმდენად საყოველთაო და იმდენად ერთფეროვანია სახელმწიფოს ყველა ქვეშევრდომისათვის, რომ ყველასათვის საერთოდ უნდა კმაყოფილდებოდეს, ასეთი ხასიათი აქვს, მაგალითად, გარეშე მტრისაგან დაცვის საჭიროებას; ყველა ქვეშევრდომი ერთნაირად დაინტერესებულია, რომ მტერი

არ დაერიოს და ცეცხლითა და მახვილით არ აიკლოს ქვეყანა. საშუალება თავის დაცვისა—მხედრობა საზღვაო და ხმელეთისა და სამხედრო მოწყობილებანი, რომლებიც გარეშე მტრისაგან თავის დაცვის საჭიროებას აკმაყოფილებენ,—საერთოა მთელს სახელმწიფოსათვის. პირიქით, მოთხოვნილებათა მეორე რიგი სახელმწიფოს სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვაა და ან, თუნდ საერთოც იყოს, თითოეულ ადგილას განსაკუთრებით მოწყობილებას ითხოვს დასაკმაყოფილებლად. მაგალითად, სახელმწიფოს ერთის ნაწილის მცხოვრები მრეწველობას მისდევს, მეორისა—ხვნა-თესვას, მესამისა—მევენახეობას, მეოთხისა—საქონლის გაშენებას და სხვა; ცხადია, ამ განსხვავების მიხედვით თითოეულ ადგილს თავისი ადგილობრივი საჭიროება აქვს, რომელიც მეორე ადგილის მცხოვრებლებისთვის არ არსებობს. გარდა ამისა, მომეტებული ნაწილი ადამიანის მოთხოვნილებისა, თუნდ ის საყოველთაო ხასიათისაც იყოს, აუცილებლად ადგილობრივ უნდა იქმნას უაკმაყოფილებელი; მაგალითად ავილოთ პირველ-დაწყებითი სწავლის საქმე. მართალია, წერა-კითხვის შესწავლა ყველასათვის საჭიროა, მაგრამ მთელ სახელმწიფოს მცხოვრებთათვის მარტო ერთ ადგილას რომ გაიმართოს პირველ-დაწყებითი სასწავლებლები, ცხადია, ამ სასწავლებლებით დიდი უმრავლესობა მცხოვრებლებისა სრულებით ვერ ისარგებლებს; სასწავლებელი დაახლოვებული უნდა იყოს მცხოვრებლების ბინასთან; ბავშვის სასიარულოდ სასწავლებელში მთელის ოჯახის ბინიდან აყრა და სხვაგან გადასახლება არ უნდა სჭირდებოდეს; მაშასადამე, საჭიროა ადგილობრივი სასწავლებლები.

ადგილობრივი საჭიროება არ შეიძლება თავისი მნი-

შენელობით საერთო სახელმწიფო საჭიროებას დაუპირდაპირდეს, რადგან ამ მხრივ ორთავეს ერთი და იგივე ბუნება, ერთი და იგივე ხასიათი აქვთ. ადგილობრივი იქნება თუ სახელმწიფო, ყველა საჭიროება მაინც ადამიანის საჭიროებაა და იმათა მნიშვნელობა ორთავე შემთხვევაში კეთილდღეობის მიხედვით განიზომება. რკინის გზების გაყვანა ჩვეულებრივ სახელმწიფო საჭიროების საგნად ითვლება, რადგან სახელმწიფოს უფრო ადვილად და უფრო უკედ შეუძლიან ამ საქმის მოწყობა, ვიდრე ადგილობრივ ერთეულებს, მაგრამ შეუძლებელია რკინის გზების მნიშვნელობას სახელმწიფო ვუწოდოთ და სახელმწიფო მნიშვნელობა არ მივცეთ, მაგალითად, ადგილობრივ კრედიტის მოწყობას ან სწავლა-განათლების გავრცელებას.

რაკი მნიშვნელობის მხრივ სახელმწიფო და ადგილობრივი საჭიროება ერთი მეორეს არ დაუპირდაპირდება, თავისთავად სჩნდება საკითხი, როგორ უნდა განაწილდეს, როგორ უნდა დაიყოს სახელმწიფოსა და ადგილობრივ დაწესებულებათა შუა მცხოვრებლების სხვადასხვა საჭიროებანი, რომელი მათგანი უნდა იკისროს სახელმწიფომ და რომელი ადგილობრივმა დაწესებულებებმა? ჩვენის ფიქრით, ისეთის პრინციპის გამოძებნა, რომელიც ერთხელ და სამუდამოდ მოგვცემს ხელში იარაღს ყოველ კერძო შემთხვევაში ამ საკითხის გადასაწყვეტად, შეუძლებელია სწორედ იმიტომ, რომ სახელმწიფოსაც და ადგილობრივ დაწესებულებებსაც ერთი და იგივე მოქმედების მიზანი აქვთ—მცხოვრებლების კეთილდღეობა; განსაზღვრა სახელმწიფოსა და ადგილობრივ დაწესებულებათა მოქმედების ასპარეზისა უნდა მოხდეს იმისდა

მიუხედავად, თუ რომელ მათგანს უკეთ შეუძლიან განსაზღვრულ საჭიროების დაკმაყოფილება, გინსაზღვრულ საქმის მოწყობა. ამისთვის-კი აუცილებლად უნდა გვახსოვდეს, რომ ადგილობრივ საჭიროებათა დაკმაყოფილება თვით მცხოვრებლების თვითმოქმედებით სრულდება.

ადგილობრივ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად, როდესაც ამ საქმეს თითონ სახელმწიფო კისრულობს, უმთავრესი მუშაობა და მოქმედება სწარმოებს სახელმწიფოს საერთო დაწესებულებებში; მართალია, მთავრობა თითოეულ ადგილისთვის ცალკე მოხელეებს (ჩინოვნიკებს) ჰნიშნავს ადგილობრივ საქმეების სწარმოებლად, მაგრამ ამ მოხელეებს მხოლოდ საერთო ანუ ცენტრალურ მთავრობისაგან გადაწყვეტილ ღონისძიების მიღება შეუძლიან და სრულიად მოკლებულნი არიან თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას. ადგილობრივი მოხელეები ასეთს პირობებში წარმოადგენენ უბრალო დაქირავებულ პირებს, რომელნიც ბრმად ასრულებენ ცენტრალურ მთავრობის ბრძანებას. ასეთი წესი მმართველობისა, რომელსაც ცენტრალისტური მმართველობა ეწოდება, მრავალს ნაკლებეფანებას შეიცავს.

რადგან ადგილობრივ საჭიროების საქმეები ბოლოს და ბოლოს უთუოდ ცენტრალურ მთავრობის სურვილების მიხედვით სრულდება, ამიტომ ადგილობრივი საჭიროებანი და მათი დაკმაყოფილება იმ პირების ხელშია მოქცეული, რომელნიც დაშორებულნი არიან თვით ამ საჭიროებას, არ იცნობენ არც ადგილობრივ ცხოვრების პირობებს, არც ადგილობრივ მცხოვრებთა აზრებს და მისწრაფებას, საქმეს განყენებულად უცქერიან და ამიტომ მათი გადაწყვეტილება ხშირად ეწინააღმდეგება

ადგილობრივ ინტერესებსაც და თვით მთავრობის განზრახვასაც,

ერთად-ერთი საშუალება ცენტრალურ მთავრობისთვის ადგილობრივ პირობების გასაცნობად არის ცნობების მოკრება თავის ხელქვეით მოხელეთაგან, რომელნიც ხშირად თითონ უცხონი არიან და ამიტომ არც ესმით ადგილობრივი ინტერესები. მოხელეების მომავალი პირადი კეთილდღეობა დამყარებულია იმაზე, თუ რამდენად მოახერხებენ ისინი თავი მოაწონონ თავის ცენტრალურ მთავრობას; აქედამ აუცილებლად წარმოსდგება იმ გვარი დახასიათება ადგილობრივის ცხოვრებისა, რომელიც სიამოვნებით იქნება წაკითხული ცენტრალურ მთავრობისაგან, ესე იგი ხშირად იმის დამალვა და გადაფუჩჩება, რაც ცხად ჰყოფს ცენტრალურ მთავრობის გადაწყვეტილებათა ან განზრახვათა შეუსაბამობას და ზოგჯერ მავნებლობასაც. სწორედ ამით აიხსნება ის უცნაური გარემოება, რომ, რაც უნდა გასაჭირში იყოს ქვეყანა, ოფიციალური მოხსენებები მაინც ერთისა და იმავე აღტაცების კილოზე ბრძანებენ, ყველაფერი წესიერად და რიგზე მიმდინარეობსო.

ადგილობრივმა მოხელეებმა ცხოვრების რომლისამე მხრივ გაუმჯობესობა რომ დააპირონ კიდევ; თავის აზრის განხორციელება უნდა დაიწყონ არსებულის წესების კრიტიკით, მათის შეუფერებლობის გამოაშკარავებით. ცენტრალური მთავრობა ამ წესების შემქნელად, არსებულის წყობილების დამაარსებლად თავის-თავსა სთვლის და, რა თქმა უნდა, თავის ხელქვეითებს ასეთს თავზედობას ვერ მოუწონებს, რადგან მთავრობას კერძო ადამიანზე ნაკლები თავმოყვარეობა არა აქვს. ადგილობრივ

მოხელეებს ძალიან კეთილი და ხელსაყრელი განზრახვაც რომ ჰქონდეთ ცხოვრების გაუმჯობესობისა, ისინი მაანც უძლურნი არიან თავისი განზრახვა ასრულონ და, ძალაუუნებურად, უნდა შეურიგდნენ იმ აზრთა მიმართულებას, რომელიც განყენებულად, ადგილობრივ ნიადაგის გარე-ითად და ადგილობრივ საჭიროებასთან შეუკავშირებლად ჰმეფობენ სამინისტროებსა და სხვა ცენტრალურ დაწესებულებებში.

როდესაც რაიმე ახალის წესის შემოღებას თვით ცენტრალური მთავრობა განიზრახავს, მაშინ ის ადგილობრივ მოხელეებს დაეკითხება ხოლმე, რა აზრისა ხართ ამა-და-ამ რეფორმის შემოღების შესახებ, როგორ გგონიათ, რამდენად სასარგებლო იქნება ამის განხორციელება ადგილობრივ პირობათა მიხედვითო. მოხელეს მეტის-მეტე დიდი გამბედაობა და საზოგადო ინტერესებისთვის თავდადებულობა უნდა ახასიათებდეს, რომ გულახდილი კრიტიკა გაუწიოს უმაღლეს მთავრობის განზრახულებას და მართლა შესაფერი პასუხი მისცეს ამ შეკითხვაზე. ის ჩვეულებრივ უმჯობესად სცნობს მთავრობის განზრახულებას მოიწონოს და ისე შეადგინოს პასუხი, რომ ცენტრალური დაწესებულებები ნასიამოვნები დარჩნენ. მოხელეების ასეთს ბიუროკრატიულს (ჩინოვნიკურს) ურთიერთობას მოსდევს, ერთის მხრივ, თანხმობა ცენტრალურ და ადგილობრივ დაწესებულებათა შორის და, მეორის მხრივ, მთავრობის მოქმედების შეუფერებლობა ადგილობრივ ინტერესებისათვის.

რადგან ჩვეულებრივ ადგილობრივი და ცენტრალური დაწესებულებანი ფორმალურად შეთანხმებით

ჰმოქმედობენ, შეუძლებელია ნათლად გამოხჩნდეს, ვინ არის ნამდვილად პასუხის-მგებელი მთავრობის ამა თუ იმ განკარგულებისა ან უმოქმედობისა. პასუხის-მგებლობა, როგორც ზნეობრივი, აგრედვე იურიდიული, იკარგება, ქარწყლდება; ქვეყანა ისეთს ხალხს უვარდება ხელში, რომელთაგან ვერავინ ვერ მოითხოვს პასუხს, და ამგვარად ბიუროკრატიული მმართველობა უახლოვდება თვითნებობას და ჰშორდება კანონიერებას.

თუ ადგილობრივმა მოხელემ რაიმე უკანონობა ჩაიდინა და მცხოვრებლებმა ამის გამო ცენტრალურ მთავრობასთან მოხელეზე საჩივარი აღძრეს, ამ საჩივრის ბედ-იღბალი ყოველის უწინარეს იმაზეა დამყარებული, თუ რა განწყობილება ჰქონდა ადგილობრივ მოხელეს ცენტრთან. რადგან ეს განწყობილება ჩვეულებრივ საკეთილოა ხალხმე მოხელისთვის, ამიტომ ცენტრალური მთავრობა ისეთს გამოძიებას ახდენს საჩივრის გამო, რომ თავისი ხელქვეითა დაიფაროს და გაამართლოს. თუ კანონიერების ფარგალს ცენტრალური დაწესებულება გადასცდა, იმავ მიზეზების ძალით, რომელნიც ადგილობრივ მოხელეთა სამსახურს უსიტყვო მორჩილების გზაზე აყენებენ, მთავრობას ადგილობრივ არავინ წინააღმდეგობას არ გაუწევს, და ამგვარად თვითნებობა ორს გზას იკეთებს კანონიერების დასარღვევად — ცენტრალურ მთავრობისაგან და ადგილობრივ მოხელეთაგან.

მოკლედ რომ ვთქვათ, ადგილობრივ საქმეების წარმოება ცენტრალურ მთავრობისა და მის ადგილობრივ აგენტების მოქმედებით შემდეგს ნაკლულევანებას შეიცავს: 1) სწყდება კავშირი ადგილობრივ საქმეებთან და იმ დაწესებულებათა შორის, რომელნიც არსებობენ

ამ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად და 2) იკარგება პასუხის-მგებლობა ზამიტომ ირღვევა კანონიერება მართვა-გამგეობაში.

შესაძლოა, წარმოვიდგინოთ, რომ ამ ორთავე ნაკლებუღვეანების ასაცილებლად მთავრობამ ადგილობრივ საჭიროებათა ხელმძღვანელობა და წარმართვა მთლად ადგილობრივ მოხელეებს მიანდოს; მაგრამ ასეთი წესი უფრო სავალალო და დამღუპველი იქნება: ადგილობრივი მოხელე, სწორედ იმიტომ, რომ ის მოხელეა და არა ადგილობრივი მცხოვრები, მაინც ვერ მოახეობებს ადგილობრივის ინტერესებით გაიმსჭვალოს, სამაგიეროდ პასუხის-მგებლობისაგან კი ნამდვილად სულ განთავისუფლდება. ეს ბიუროკრატიული დეცენტრალიზაცია ნამდვილი დაუშრეტელი წყარო იქნებოდა უკანონობისა და თვითნებობისა.

ერთად-ერთი ნამდვილი საშუალება მმართველობის დასახლოვებლად ადგილობრივ ინტერესებთან და ჭეშმარიტის ზნეობრივის და იურიდიულის პასუხის-მგებლობის გასახორციელებლად არის მოწოდება თვით მცხოვრებლებისა ადგილობრივ საქმეთა საწარმოებლად. ადგილობრივი მცხოვრებლები თითონ დაინტერესე ული არიან ადგილობრივ ინტერესების დაკმაყოფილებით, ყველაზე უკვედ ისინი იცნობენ ამ ინტერესებს; რადგან პირდაპირ თითონ ჰგონობენ იმათ, როგორც თავის საკუთარ ინტერესებს, ყველაზე უკვედ იმათ შეუძლიანთ შეუწონონ ერთმანეთს საჭიროება ამა თუ იმ ინტერესის დაკმაყოფილებისა და ის მატერიალური მსხვერპლი, ესე იგი სიმძიმე იმ გადასახადებისა, რომლებიც უნდა შემოდებულ იქმნან ახალის დაწესებულების განსახორციელებ-

ლად. ადგილობრივი მცხოვრებლები აუცილებლად გულმხურვალედ მოეკიდებიან. საკუთარ საქმეების მმართვეამგეობას და ზნეობრივი და იურიდიული პასუხის-მგებლობაც სწორედ ამის გამო ადვილად გადასცდება ცალიერს სიტყვებს და ადვილად იქცევა ქეშმარიტ ძალად.

როდესაც ადგილობრივი საჭიროებანი მოხელეების ხელშია მოქცეული, მცხოვრებლები თავის ინტერესების დაკმაყოფილებას მთავრობისაგან აუცილებლად შემთხვევით ხასიათს აძლევენ. მცხოვრებთათვის უცნობ ადგილას, მათთვის ცხრა-კლიტულით გადარაზულს კანცელარიებსა და კაბინეტებში, სადღაც შორს, თითქოს ზვითგანგებისაგან სწყდება სხვადასხვა საერთო საჭიროების საგნები და მცხოვრებლები ეჩვევიან ამ გადაწყვეტილებებს ისე უცქირონ, როგორც რაღაც უცნაურის ძალის წყალობას ან წყრომას. მთავრობის მოღვაწეობის საზოგადოებრივი ხასიათი, ბიუროკრატიულ მმართველობის წყალობით, სრულიად იკარგება; მცხოვრებლების წარმოდგენით, ხაზინა და მთავრობა თავის-თავად არსებობს, იმათ არავითარი კავშირი არა აქვთ მათს ცხოვრებასთან, იმათი ცხოვრება ცალკე მიმდინარეობს და მთავრობისა ან ხაზინის მოქმედება კიდევ ცალკე; ამის გამო მცხოვრებლები ჰკარგავენ საზოგადოებრივობის ნიქს, ეჩვევიან გულცივობას, ინდიფერენტობს საზოგადო საქმისადმი და უჩლოუნდებათ აღლო საერთო ინტერესებისა და საზოგადოებრივის თვითმოქმედებისა.

ადგილობრივ საქმეების გადაცემა ადგილობრივ მცხოვრებთა ხელში, ერთის მხრივ, თვით ამ ადგილობრივ საქმეების უკედ წარმოების უზრუნველ-მყოფელია და, მეორის მხრივ, ხალხის პოლიტიკური ღ საზოგადოებრივი აღმზრდე-

ლია. როდესაც ხალხი თავის ხელით ან იმის თვალწინ მისგან ამორჩეული პირები აწარმოებენ ადგილობრივ საერთო საჭიროების საქმეებს, ის ბუნებრივად ეჩვევა აზრს, რომ დედაბოძი საქვეყნო საქმეებისა თითონ ხალხია და არა გარეშე რამ ძალა, მისგან დამოუკიდებელი და განცალკევებული. ერთი ინგლისელი მეცნიერი ამტკიცებს, ესლანდელ ინგლისის პარლამენტის საძირკველი ის ადგილობრივი, ყრილობები იყო, რომელსაც ხალხი სამართლის გასაწევად ჰმართავდა საშუალო საუკუნოებში, რომელნიც თანდათან მუდმივ დაწესებულებად გადაიქცნენ, მიაჩვიეს ხალხი საზოგადოებრივს თვით-მოქმედებას, თანდათან გაფართოვდნენ, განვითარდნენ და გადაიქცნენ იმ საწარმომადგენლო დაწესებულებად, რომელიმაც ახალი მსხივი შეიტანა ევროპის ყველა სახელმწიფოთა ცხოვრებაში. ასეთსავე მნიშვნელობას აძლევს ადგილობრივ თვითმმართველობას რუსეთის ცნობილი საზოგადო მოღვაწე და მტკიცური გრადოვსკი და სხვ.

არავითარი საქმის გაკეთება არ იქნება ისე, რომ ხარჯი არ წავიდეს. ყოველ საქმის გასაკეთებლად ადამიანის პირად ძალ-ღონესთან ერთად საჭიროა აგრედვე მატერიალური ძალაც; ადგილობრივ საქმეების გადაცემა თვით ხალხის ხელში ფუჭი სიტყვა იქნება, თუ ხალხს ამასთანავე ერთად უფლება არ მიეცა საერთო საქმეების ასასრულებლად ხარჯების გაწერისა თავიანთ შორის. მთავრობამ რომ ამ მხრივ თვითმმართველობა შეზღუდოს, ეს ისეთი თვალსაჩინო შეზღუდვა იქნება თვითმმართველობისა, რომელიც იმას სრულიად ძირს გამოუთხრის. ვიდრე ფულის მხრივ თვითმმართველობა მთავრობის ხელში იქნება, იმისი მოღვაწეობა მთლად მთავრობის ნებაყოფ-

ლობაზე იქნება მივარლნილი და ანაირად თვითმმართველობა დაჰკარგავს იმ დამოკიდებულებას მთავრობისაგან, რომელიც იმის დედა-აზრს შეადგენს. ადგილობრივი საჭიროებანი ადგილობრივმა მცხოვრებლებმა ადგილობრივი მცხოვრებლებზე გაწერილ და იმათგან აკრებილ ფულით უნდა დააკმაყოფილონ.

II

საერობო ერთეულების შესახებ.

ერობის დამახასიათებელი თვისება, როგორც პირველს თავში გამოვარკვიეთ, არის ადგილობრივობა. ამიტომ ყოველის უწინარეს სჩნდება საკითხი ერობის ტერიტორიის (მიწა-წყლის) სივრცეზე; ყოველის უწინარეს საჭიროა ვიცოდეთ, რამოდენა უნდა იყოს ის ადგილი, რომელსაც ეძლევა საკუთარი ადგილობრივი თვითმმართველობა, ესე იგი რა უნდა შეიქნეს საერობო ერთეულად. რუსეთში ერობა პირველად 1864 წელს შემოიღეს და მაშინ საერობო ერთეულად ცნობილ იქმნა მაზრა და გუბერნია. მთელი რუსეთი დანაწილებულია მაზრებად და გუბერნიებად. ეს დანაწილება ისტორიულად მოხდა სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ მართვა-გამგეობისთვის. 1864 წელს, ერობის დაწესების დროს, კანონმდებელმა საერობო თვითმმართველობა მიუჩიმა მაზრებს და გუბერნიებს. მაზრა უმცირესი საერობო ერთეული იყო, ჰქონდა საკუთარი საერობო კრება და საერობო გამგეობა; რაჰდენიმე მაზრა ერთად შეადგენდა ერთს ფართო საერობო ერთეულს, რომელიც იმავე დროს ერთ

გუბერნია ც იყო. ამ გვარად შემოვიდა რუსეთის შიდა გუბერნიებში ორ-სართულიანი საერობო თვითმმართველობა, რომლის ერთს სართულსაც მაზრები შეადგენდნენ და მეორეს გუბერნიები. 1870-ის წლიდან რუსეთის მწერლობაში ატყდა ლაპარაკი იმის შესახებ, რომ ამ ორ-სართულიან თვითმმართველობისთვის მიემატებინათ კიდევ მესამე სართული, დაეყოთ მაზრა წვრილ ერთეულებად, ვოლოსტებად (ვოლოსტი—რამდენიმე სოფელია ერთად, როგორც ჩვენში სოფლის საზოგადოება არის რამდენიმე სოფელი ერთს სამამასახლისოდ გადაქცეული), თითოეულ ვოლოსტისთვის მიეცათ ადგილობრივი საერობო თვითმმართველობა, რომელშიაც ვოლოსტის ყველა მცხოვრებს უნდა მიეღო მონაწილეობა წოდების განურჩევლად. ამგვარად მწერლობაში დაიბადა აზრი „საყოველწოდებრივო ვოლოსტის“ შესახებ. მესამოცდაათე წლებში ამ აზრის მომხრენი იყვნენ თავად-აზნაურობა და იმათის ინტერესების დამცველნი, პირიქით გლეხობის მომხრენი მაშინ ენერგიულად ებრძოდნენ „საყოველწოდებრივო ვოლოსტს“. თავად-აზნაურობას უნდოდა საყოველწოდებრივო ვოლოსტის შემოღებით რამდენადმე მაინც აღედგინა თავისი ახლად დაკარგული ბატონური უფლება წინანდელს ყა-გლეხებზე და იმედი ჰქონდა, რომ საყოველწოდებრივო ვოლოსტში ეკონომიურად და ზნეობრივად სუსტს გლეხს, ჯერ თავისუფლების და თანასწორობის აზრსა და გრძნობაში გამოუწრთობდნენ, ადვილად დასჩაგრავენ და ამგვარად აღადგენდა თავის ბატონობას. გლეხთა ინტერესების დამცველებმა, პროგრესიულმა ჯგუფმა, გაიმარჯვეს და საყოველწოდებრივო ვოლოსტი თავად-აზნაურობის ოცნებას ვერ გადასცილდა.

რამდენსამე ხანს მწერლობასა და საზოგადოებაში თითქოს მისწყდა ხმა საყოველწოდებრივო ვოლოსტის შესახებ, მაგრამ ოთხმოციანს წლებში მეორედ და ჩვენს დროში მესამედ იგივე საკითხი ხელახლა იქმნა წამოყენებული, როგორც პრაქტიკულის პოლიტიკის საკითხი. მაგრამ ეხლა საყოველწოდებრივო ვოლოსტის ნაცვლად უფრო „მცირე საერობო ერთეულზე“ ლაპარაკობენ, რომელიც აუცილებლად ისევე საყოველწოდებრივო ან, უკედ რომ ვთქვათ, უწოდებრივო უნდა იყოს, რადგან საერობო თვითმმართველობას თავის-თავად არავითარი კავშირი არა აქვს წოდებრივობასთან. ასანიშნავია, რომ ეხლა მცირე საერობო ერთეულის მხურვალე დამცველებად იმისი წინანდელი მტრები გამოვიდნენ და, პირიქით, წინანდელი მომხრენი ეხლა მტრებად გადაიქცნენ. ერთის მხრივ, გლეხთა განთავისუფლების რეფორმამ და, მეორის მხრივ, საერობო თვითმმართველობამ რუსეთის შინაურს ცხოვრებაში ორმოცის წლის განმავლობაში იმდენად ღრმა ახალი კვალი შეიტანეს, რომ სულერთიან გადაატრიალეს საზოგადოებრივ ძალთა განწყობილება. თუ წინად სახიფათო იყო გლეხისა და თავადის ერთს-რიგზე დაყენება იმ მხრივ, რომ უღონო გლეხი თავადს შეეძლო დაეჩაგრა და მონობაში ჩაეგდო, დღეს ამისი შიში გაჰქრა, გლეხი მომწიფდა მოქალაქობრივის მოღვაწეობისათვის იმდენად, რომ თითონ შეიქნა საშიშარი თავად-აზნაურობისთვის. აი, სწორედ ამის გამო ეხლა რუსეთის თავად-აზნაურობა და კონსერვატიული საზოგადო მოღვაწეები მავნებლად სცნობენ თავის ინტერესებისთვის მცირე საერობო ერთეულს.

საქართველო, ჩვენდა სამწუხაროდ, დღემდე 1864

წლის საერობო რეფორმის გარეშე იყო დარჩენილი, ჩვენს გლახობას არ გაუვლია სკოლა ადგილობრივის თვითმმართველობის სამაზრო და საგუბერნიო საერობო დაწესებულებებში, მაგრამ, ამისდა მიუხედავად, ის მაინც იმდენად მაგარის ზურგისაა, რომ თავის-თავს უკვე აღარავის აღარ დააჩაგვრინებს და არც სახიფათოა იმის ინტერესებისთვის თავად-აზნაურობასთან ერთად და თანასწორობის უღელს ქვეშ გასწიოს ჭაპანი საზოგადო მოღვაწეობისა მცირე საერობო ერთეულში. არას ვიტყვით იმ მოძრაობის შესახებ, რომელმაც ამ წელს მთელი საქართველოს გლახობა ფეხზე დააყენა თავის უფლებებისა და ინტერესების დასაცველად; არას ვიტყვით იმ მოთხოვნათა სიების შესახებ, რომლებიც სოფელ-სოფელ იყო შედგენილი გლახებისაგან და რომლებშიაც გამოცხადებული იყო სურვილი წოდებრივ განსხვავებათა და უპირატესობათა სრულის მოსპობისა, — საკმარისია მოვიგონოთ, რაოდენი საზოგადოებრივი თვით-მოქმედება გამოიჩინა გლახობამ ახლანდელ მოძრაობის დაწყებამდე, თუნდა ექიმების მოწვევისა და ქსენონების დაარსების საქმეში, რომ თამამად ვცნოთ ქართველი გლახი მცირე ერთეულში თავისუფალ მოქმედებისათვის ყოველ მხრივ მომზადებულად და მომწიფებულად.

ცოტა რამ საერობო თვითმმართველობის მსგავსი, ცოტა რამ მცირე ერთეულის მაგვარი, თუმცა კი წოდებრიობის კედლებით შევიწროებული ეხლაც არსებობს, ჩვენ სოფლის საზოგადოების თვითმმართველობაზე ვამბობთ. სოფლის საზოგადოება ახდენს თავის წევრთა ყრილობას; ირჩევს მოსამართლეებს, მამასახლისს და სხვა მოხელეებს, თხოულობს ამორჩეულ პირთაგან პასუხის

მგებლობას, მსჯელობს თავის საჭიროებათა შესახებ, ჰზრუნავს ობლებზე, შეაწერს წევრებს გადასახადებს საერთო საჭიროების საქმეების ასასრულებლად და სხვ. მაგრამ ეს მაინც საერობო თვითმმართველობა არ არის და იმისგან უფრო განსხვავდება, ვიდრე წააგავს.

სამოციან წლებში, გლახთა განთავისუფლების დროს, როდესაც შემუშავდა საფუძველი ეხლანდელ საგლეხო დებულებისა კანონმდებელი იმ აზრით ხელმძღვანელობდა, რომ ეს დებულება დროებითი უნდა ყოფილიყო და მხოლოდ იმ დრომდე ჰქონოდა ძალა, ვიდრე გლახთა განთავისუფლების საქმე მთლიანად განხორციელდებოდა. სწორედ იმ მოხაზრებით, რომ თავად-აზნაურობის ყმობას შეჩვეული გლახი 1861 წლის განმანთავისუფლებელ აქტის შემდეგაც კვლავინდებურად ძველს ბატონს არ ჩაჰვარდნოდა ხელში, კანონმდებელმა საჭირო აღსცნო, დროებით, ვიდრე გლახი მტკიცედ დადგებოდა თავის უფლების გზაზე და თავისუფალს ჰაერს შეეჩვეოდა, სრულიად ან მაინც-და-მაინც საგრძნობელად განეშორებინა ის თავად-აზნაურობის ზეგავლენისაგან, და ამიტომ სასოფლო თვითმმართველობას წოდებრივი ხასიათი მისცა, იმის მონაწილედ მხოლოდ გლახი იცნო. მზრუნველობა კანონმდებლებისა ამ მხრივ ისე ძლიერი იყო, რომ, როდესაც სოფლის საზოგადოებათა წრეებსა ჰხზავდნენ, ის ყოველთვის სცდილობდა, სოფლის საზოგადოების მიწაწყალი ერთის ნაბატონარისა არა ყოფილიყო. საგლეხო თვითმმართველობა, პირველად გლახთა ინტერესებისათვის დაწესებული, როგორც დროებითი ზომა, შემდეგ წოდებრივობის მოტრფიალებმა მუდმივ დაწესებულებად გადააქციეს, გაავრცელეს ეს დებულება იმ გლახებზედაც,

რომელნიც არაოდეს არავის ყმობაში არ ყოფილიყვნენ, ეგრედ წოდებულ, სახელმწიფო, საეკლესიო და სხვა გლეხებზე, დაუმორჩილეს ის პოლიციის მოხელეებს და ითასის სხვა-და-სხვა სახელწოდების მოხელეს, გადააქციეს თვითმმართველობა პოლიციის და ადმინისტრაციის მონა-მორჩილად, გადაჰქმნეს სოფლისაგან არჩეული მამასახლისი და სხვა მოხელეები მთავრობის ადგილობრივ მოხელეებად და ამნაირად სულერთიან ამოჰხადეს სული, ცხოველ-მყოფელობისა გლეხობის თვითმმართველობას.

სოფლისაგან არჩეულნი პირნი, ვითომ სოფლის საერთო საქმეების ასასრულებლად, გადაიქცნენ სოფლის წურბელებად, სოფლის მყვლეფავებად და ყველა იმ უსამართლობის იარაღად, რომელსაც ან პოლიცია, ან სხვა ვინმე მთავრობის კაცი განიზრახავს ხოლმე. მაზრის უფროსი, ბოქაული, გადასახადების ინსპექტორი, ტყის მცველები, სტრაჟნიკები, ხაზინის აგენტები და სხვანი, ერთის სიტყვით, ყველა დიდი და პატარა მოხელე, რომელსაც კი რაიმე საქმე აქვს სოფელთან ან სოფელელთნ, ყველა სოფლის არჩეულ პირების ბატონი გახდა, თვით იმ პირთ კი დაავიწყდათ თავისი პირვანდელი მოვალეობა, სოფლის სამსახური, და ამგვარად დამყარდა ის ვითომდა სოფლის თვითმმართველობა, რომელიც ყოველისავე უსამართლობის და მტარვალობის ბუდედ არის დღეს გადაქცეული. უკანასკნელ წლების განმავლობაში საქართველოს სხვა-და-სხვა კუთხეში სოფელელები გადაჭრით უცხადებდნენ მთავრობის მოხელეებს, აღარ გვინდა მამასახლისი, აღარ ავირჩევთ, ისევ, თუ გინდათ, თქვენვე დანიშნეთო. ეს ყრუ პროტესტი სანაქებოდ ჰხატავს სოფლის გლეხობის უკიდურესს შეწუხებას და ტანჯვას;

გლახობას დავალებული აქვს თითონვე აირჩიოს ის პირი, რომლისაგანაც ყოველს წუთს უნდა მოელოდდეს ყოველნაირს თვითნებობას, უზომო უსამართლობას, განუსჯელს სასჯელს და ათასს სატანჯველს. გლახობის ზნეობრივმა სიფაქიზემ ვერ აიტანა ეს მდგომარეობა და პირ-და-პირ უარჰყო მამასახლისების არჩევა: თუ გნებავთ, ისევ თქვენმა დანიშნულმა კაცმა მტანჯოს და მაწვალოს, თორემ ჩვენ ჩვენსავე მტარვალს ველარ ავირჩევთო.

გლახობა მეგობრულად არ უცქერის დღეს თავის ახლანდელს თვითმმართველობას—ეს მართალია, მაგრამ მეტის-მეტად ბეცი უნდა იყოს ადამიანი, რომ ვერ გააჩიოს, რასა ჰგმობს გლახი ახლანდელის თვითმმართველობის უარყოფით. ჩამოაცალეთ სოფლის თვითმმართველობას მისთვის შეუფერებელი მოვალეობა ყველა კაკარდოსნის კანონიერ და უკანონო ბრძანების ასრულებისა, მიეცით სოფელს ჯეროვანი დამოუკიდებლობა პოლიციის მოხელეებისა და გუბერნატორებისაგან, მიანდეთ იმას ადგილობრივ საჭიროების საქმეების წარმოება და მოწყობა, ჩამოაცალეთ წოდებრიობის კედლები და თქვენ დაინახავთ, რომ ქართველი გლახი გულმოდგინედ გასწევს თვითმმართველობის ჭაპანს.

ახლაც-კი, როდესაც სოფლის საზოგადოებას უფლება არა აქვს ხარჯი შეაწეროს თავის უფრო შეძლებულს მეზობლებს, თავად-აზნაურებს, ახლაც კი ხშირად იმისი მოქმედება ჭეშმარიტად ადგილობრივ საზოგადოებრივ საჭიროებას ემსახურება სკოლების თუ ქსენონების გახსნით, გზების გაყვანით, წყლის არხის გაჭრით და სხვა ამგვარ მოღვაწეობით, და რა თქმა უნდა, სულ სხვა ყვავილს დაისხავს, სულ სხვა ფოთლით შეიმოსება, თუ-კი

იმის თვითმმართველობას საერობო ხასიათი მიეცა ნაცვლად ეხლანდელის წოდებრიობისა და ფისკალობისა.

ეხლანდელი სოფელი ის აღარ არის, რაც ამ 30—40 წლის წინად იყო. ფერი იცვალა როგორც თვით გლეხობამ, აგრეთვე თავად-აზნაურობამ. ოდესღაც ბრწყინვალე წოდების წარმომადგენელი ეხლა, თუ მთლად არა, ნახევარზე მაინც ისეთივე წვრილი მესაკუთრეები არიან, როგორც გლეხები, ისევე იწურავენ შუბლზე შრომის ოფლს, როგორც გლეხები, ისევე ჰსაჭიროებენ ადგილობრივ თვითმმართველობას, როგორც გლეხები. კანონისაგან შექმნილი ზღუდე წოდებრიობისა, თუ მთლად არა, ნახევარზე მაინც უკვე ჩამოინგრა, თანასწორობა ადგილობრივ ინტერესების გაძღოლის საქმეში ყველა სოფელში მცხოვრებისთვის აუცილებელი საჭიროებაა. დიდი უსამართლობაა, რომ გლეხებმა თავის ხარჯით გააუმჯობესონ სოფლის კეთილდღეობა და თავად-აზნაურობა-კი მზა-მზარეულს დაეპატრონოს. სოფელი კარგადა ჰგრძნობს ამ უსამართლობას და ეს უსამართლობა უფრო ანცალკეევებს გლეხებს თავადებისაგან, ვიდრე ეკონომიურ მდგომარეობის სხვადასხვაობა.

სოფელშიაც შეაშუქა რამდენადმე ახალ ეკონომიურ და გონებრივ განვითარების სხივმა, სოფელშიაც გაჩნდა ბევრი ისეთი ახალი საჭიროება, რომელიც ამ ორმოცი წლის წინად სიზმრადაც არავის მოუვიდოდა. სკოლა, ბიბლიოთეკა, სასოფლო მეურნეობის იარაღები, მისვლამოსვლა, ზოგან თეატრი, ფოსტა, სასოფლო ბანკი და სხვა საზოგადო ხასიათის დაწესებულებანი ახლა სოფლის ცხოვრებისთვის ისევე საჭიროა, როგორც ჰაერი, და აი სწორედ ამ საზოგადობრივ საჭიროებათა დასაკ-

მაყოფილებლად აუცილებლად უნდა შეიქმნას სათანადო დაწესებულება. მცირე საერობო ერთეულიც, რომლის რაიონიც შესაძლოა ისეთივე დარჩეს, როგორც დღეს სოფლის საზოგადოებასა აქვს, აუცილებელი მოთხოვნაა, რომელიც სასურველია ეხლავე დაკმაყოფილდეს. 1904 წლის 12 დეკემბერს უმაღლესად ცნობილ იქმნა მცირე საერობო ერთეულის შემოღების საჭიროება და რატომ ეს უმაღლესად მოწონებული აზრი არ უნდა განხორციელდეს ჩვენში სწორედ ეხლა, როდესაც პირველად იხსნება საერობო დაწესებულებანი.

მაგალითი რუსეთის საერობო დაწესებულებებისა გვიმოტივებს, რომ თვითმმართველობა ფრთა-შეკვეცილი იქნება, თუ იმისი ტოტები სოფლებს არა სწვდა, რადგან ამ შემთხვევაში ერობას მეტად სუსტი, მეტად მკრთალი კავშირი ექნება ცხოვრებასთან, ადგილობრივ საჭიროებასთან და, როგორც მოწყვეტილი სინამდვილის შემოქმედებითი ძალისაგან, იმდენად ნაყოფიერი არ იქნება, რომ სრული ხელმძღვანელობა გასწიოს საზოგადო საქმეს. ერთ-ერთი თვალ-საჩინო ნაკლულევაანება რუსეთის ერობისა სწორედ მცირე საერობო ერთეულის უქონლობაა, რომელიც ერობის ყველა საკეთილო განზრახულებას ყვაავით დასჩხავის ზემოდან და ყველა იმის დაწესებულებას საგორავით უღობავს გზას. რა ვუყოთ, რომ 1864 წლის საერობო დებულებამ არ იცის მცირე საერობო ერთეული? განა ეს საკმაო საბუთია იმისთვის, რომ ჩვენც უიმისოდ დავრჩეთ? თუ კი კავკასიის უმაღლესმა მთავრობამ შესაძლოდ სცნო 1890 და 1903 წლის დებულებებისთვის, რომელნიც ეხლა მოქმედებენ რუსეთში, აექცია გვერდი და 1864 წლის დებულებაზე შეეჩე-

რებინა თავისი ყურადღება, თუმცა ეს დებულება არსად ძალაში აღარ არის, განა ის კი არ შეიძლება, რომ 1864 წლის დებულებაში თვალსაჩინო ცვლილებები იქმნას შეტანილი?

საერობო ერთეულისთვის წრის შემოხაზვა შესაძლოა და ამასთანავე საჭიროც ყველა იმ ადგილებისთვის, რომლებსაც კი თავისი საკუთარი ადგილობრივი ინტერესები აქვთ და, მაშასადამე საჭიროებენ, ადგილობრივ საზოგადოებრივს თვითმოქმედებას. ეს საერთო შეხედულება ყოველთვის თვალწინ უნდა გვქონდეს, როდესაც კი საერობო ერთეულებზე გვაქვს მსჯელობა, და არ უნდა მივცეთ ჩვენს თავს ნება, წარვიტაცნეთ სახელმწიფოს ტერიტორიის იმ დანაწილებით, რომელიც დღეს არსებობს საადმინისტრაციო გამგებლობისთვის. ადმინისტრაციას თავისი საკუთარი, ერობისაგან დიად განსხვავებული დანიშნულება აქვს და ამიტომ ადმინისტრატიული დანაწილება ქვეყნისა ყველგან და ყველაფრისთვის გამოსადეგად არ უნდა მივიჩნიოთ.

მეორე საერთო შეხედულება, რომელსაც აგრეთვე ანგარიში უნდა გაუწიოთ ერობისთვის ერთეულების დახაზვის დროს, ის არის, რომ თითოეული ერთეული საკმაოდ ფართო ჯუნდა იყოს, რომ იმოღეწა ძალას შეიცავდეს, რამდენიც ეს აუცილებლად საჭიროა ადგილობრივ ინტერესების დასაკმაყოფილებლად არ უნდა დავივიწყოთ აგრეთვე, რომ დიდი მნიშვნელობა აქვს მცხოვრებლებისაგან ერთიანობის შეგნებას ან გრძნობას. ეს შეგნება ნაყოფია საერთო წარსულისა, საერთო ზნე-ჩვეულებისა, ხასიათისა, საერთო ეკონომიურის მდგომარეობისა, გონებრივის განვითარებისა და ყველა იმისა, რაც

გამოიხატება სიტყვით კულტურა. ერთიანობის ან ერთობის თუ მთლიანობის შეგნება რომელიმე კუთხის მცხოვრებლებისაგან თავისთავად თავმდებია იმისა, რომ ამ შეგნების ხაზით შემოვლებულის ადგილის ინტერესები ადგილობრივის მოღვაწეობისთვის შეჰქმნის ნამდვილსაზოგადოებრივ მოქმედების ასპარეზს, ამ ინტერესებს მცხოვრებლები თავის საკუთარ ინტერესებად მიიღებენ და სწორედ ამიტომ გულმხურვალედ შეუდგებიან საქმეს.

სოფლის საზოგადოება საქართველოს ცხოვრებაში სულ ახალი ცნებაა, რომელსაც დღემდე მოქალაქობრიობა ვერ მოუპოვებია. სოფლის საზოგადოება გამოგონილია ადმინისტრაციისაგან, რომელსაც 10—15 მამასახლისთან საქმის დაჭერა უფრო მოსახერხებლად მიაჩნია, ვიდრე 40—50 მამასახლისთან. ჩვენს ქვეყანაში მოსახლეობა ბუნებრივად გამოხატულია სოფლებში, რომელნიც წარმოადგენენ ერთად, მეზობლად დასახლებულ მცხოვრებლებს. ჩვენი სოფლები, ორთაშუა რიცხვით, ორასამთე კომლს, ესე იგი დაახლოებით ათასამდე მცხოვრებს შეიცავენ. ჩვენის ფიქრით, ეს რიცხვი სრულიად საკმარისია იმ მცირე საეროებო ერთეულისთვის, რომელზედაც ზემოდ ვლაპარაკობდით. სოფლის საზოგადოება კი, რომელიც ადმინისტრაციის ფანტაზიამ შეთხუზა, რამდენისამე სოფლის ერთი-ერთმანეთზე მიწერით, ჯერ ერთი რომ არ შეესაბამება ხალხის წარმოდგენას მთლიანობის შესახებ და მეორე კვდევ ის, რომ მეტად დიდია წვრილსაეროებო ერთეულისთვის; თელავის მაზრა, მაგალითად, სულ ცამეტს საზოგადოებად არის დაყოფილი და თითოეული საზოგადოება ოცდაათ ათასამდე მცხოვრებს შეიცავს. ამიტომ ჩვენ გვგონია, რომ სოფელს უფრო მეტი სა-

ბუთი აქვს საერობო ერთეულობისთვის, ვიდრე სოფლის საზოგადოებას. მართალია, ზოგან მეტად პატარა სოფლებიც არსებობს, მაგრამ ეს გარემოება, როგორც შემთხვევითი და არა საერთო, დაბრკოლებად არ უნდა ჩაითვალოს; პატარა სოფლები შეიძლება დიდებს მიემატოს, ან რამდენიმე პატარა სოფელი ერთს საერობო ერთეულად შეიქნეს. ამასთანავე ქვეყნის დაყოფა მცირე საერობო ერთეულებად სამუდამო და უცვლელი არ უნდა იყოს; აუცილებლად უნდა მიეცეს უფლება მცხოვრებლებს, თავის ნებაყოფლობით, ერთი ერთეული რამდენადმე გაჰყონ, ან რამდენიმე ერთად შეაერთონ, ან შესცვალონ ერთეულების საზღვრები. ასეთი წესი არსებობს, მაგალითად, ნორვეგიაში, სადაც ესეთი შემთხვევები ერთეულების ხელახლის გამიჯვნისა იშვიათი არ არის და მცხოვრებთა სურვილი ადვილად განხორციელდება ხოლმე: საკმარისია იმათ შესაფერი დადგენილება მიიღონ ამ საგნის შესახებ და შემდეგ ეს დადგენილება მეფეს წარუდგინონ დასამტკიცებლად, რომელიც ჩვეულებრივ ყოველთვის ამტკიცებს.

მეორე ბუნებრივი ერთეული, რომელიც, ჩვენის ფიქრით, აგრეთვე გამოსაყენებელია, როგორც საერობო ერთეული, დამყარებულია იმ ეკონომიურსა და ეთნოგრაფიულს (ზნე-ჩვეულებითს) მთლიანობაზე, რომელიც გამოიხატება ძველ დროიდან შერჩენილ სახელებით: გური, სამეგრელო, ზემო და ქვემო-იმერეთი, ზემო, ქვემო და შიდა-ქართლი, თუშ-ფშავ-ხევსურეთი, ქიზიყი, კახეთი და სხვა. ზოგან შესაძლოა ამ ძველებურს დანაწილებას საფუძველი აღარა ჰქონდეს და ეს სახელები

მხოლოდ ისტორიულ წარსულის მაჩვენებელი იყვნენ, მაგრამ, რამდენადაც ვიცით, მომეტებულ ნაწილად ამ ძველ სახელებს დღესაც რეალური (სინამდვილეზე აშენებული) კავშირი მცხოვრებლებთან შორის და ადგილობრივ საჭიროებათა ნამდვილი ერთობა ასიცოცხლებს. კახეთში, მაგალითად, მევენახეობა ჰქმნის კახელების კავშირს, ქიზიყში მევენახეობა და ხვნა-თესვა ერთად, ქართლში—ხვნა-თესვა და სხვა. ეს ძველებური დანაწილება ბევრგან თითქმის ისევე ჰყოფს ქვეყანას ნაწილებად, როგორც მაზრები. ამიტომ მეორე სართული საერობო ერთეულობისა ან ძველებურად ქვეყნის ნაწილები უნდა იყოს და ან მაზრები. შესაძლოა აგრეთვე საქართველოს ზოგს ადგილას მაზრები უფრო მოსახერხებელი იყოს, ზოგან კი ეთნოგრაფიულ-ისტორიული დანაწილება. ამ საკითხის გამოარკვევა, ჩვენის ფიქრით, იმ სამაზრო საბჭოების ვალია, რომელნიც ამ ცოტა ხანში დაიწყებენ მოქმედებას.

საგუბერნიო საერობო დაწესებულებებს, არა გვეგონია, ჩვენს ქვეყანაში რაიმე ბუნებრივი საფუძველი ჰქონდეთ. გუბერნია ისევე, როგორც სოფლის საზოგადოება, ადმინისტრაციისაგან გამოგონილი ცნებაა და არავითარ განსაკუთრებით მთლიანობას არ წარმოადგენს. პირიქით, საქართველო, როგორც ისეთი ერთეული, რომელიც, ერთის მხრივ, თბილისის, ქუთაისის და შავი ზღვის გუბერნიების მცხოვრებთა მთლიანობის შეგნებას შეეფერება, მეორის მხრივ, ქართველ ხალხის საერთო საჭიროებებით არის შექმნილი, უფრო ხელსაყრელი და სასარგებლო იქნება. საქართველო, როგორც ერთი ფართო საერობო ერთეული, უნდა აკმაყოფილებდეს ყველა იმ ადგილობ-

რიც საჭიროებას, რომელიც წარმოსდგება მცხოვრებლების ეროვნულ განვითარებისაგან და ტერიტორიალურის მთლიანობისაგან.

საქართველო უნდა იყოს ამ გვარად მესამე საერობო საფეხური, რომელიც შესაძლოა შეუერთდეს კავკასიის სხვა დიდს საერობო ერთეულებს მეოთხე საერობო ერთეულში, სახელდობრ ამიერ-კავკასიაში.

როგორც უნდა დაიყოს კავკასია საერთოდ და საქართველო კერძოდ საერობო ერთეულებად, — ისე როგორც ჩვენ მიგვაჩნია საჭიროდ, თუ ისე, როგორც ეხლა იყოფა რუსეთი საგუბერნიო და სამაზრო ერთეულებად — სულ ერთია, ორთავ შემთხვევაში თითოეულს საერობო ერთეულს უფლება უნდა ჰქონდეს თავის სურვილისამებრ განსაზღვრულ საქმეების ასასრულებლად დაუკავშირდეს სხვა ერთეულებს უვადოთ ან ვადით. ეს კავშირი უნდა იწერებოდეს, როგორც ხელშეკრულობა, და ძალაში უნდა შედიოდეს მას შემდეგ, როდესაც ყველა ხელშეკრულობის მონაწილე ერთეულის საერობო კრება მიიღებს და დაამტკიცებს.

III

საერობო საქმეები.

1864 წლის საერობო დებულება თავის პირველის მუხლითვე განმარტავს, რომ „საერობო დაწესებულებანი შემოღებულ არიან თითოეულ გუბერნიის და მაზრის იმ საქმეების საწარმოებლად, რომელნიც ადგილობრივ საშუაუნეთ საჭიროებას და სარგებლობას შეეხებიან“. ცხადია აქედამ, რომ ამ კანონით მარტო რაიმე ინტერესების

ადგილობრივობა არა კმარა, რომ მხრუნველობა მათს შესახებ ერობის საქმედ იყოს აღიარებული, კანონი საქიროდ სთვლის აგრეთვე, რომ ეს ინტერესი სამეურნეო შინაარსისა იყოს. 1890 წლის საერობო დებულება, რომელიც პირველთან შედარებით უფრო მეტად არის გამსჭვალული წოდებრიობის პრინციპით და უფრო ნაკლებ დამოუკიდებელია ადმინისტრაციისაგან, ამ პირობით აღარა ჰზღუდავს ერობის მოქმედებას; ადგილობრივ საქიროების და სარგებლობის საქმე 1890 წლის დებულებით ერობის მოქმედების ასპარეზში შედის, იმის მიუხედავად, სამეურნეო შინაარსისაა ეს საქმე, თუ საერთოდ კულტურულს მიზანს ემსახურება.

მეურნეობას და სამეურნეო საქმეებს, უეჭველია, მეტად თვალსაჩინო ადგილი უკავია ერობის მხრუნველობის საქმეთა შორის, მაგრამ არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვთქვათ, რომ მეურნეობა ერთად-ერთი სამხრუნველო საგანი უნდა იყოს ადგილობრივის თვიომმართველობისა. ვინ უნდა დააკმაყოფილოს ისეთი ადგილობრივი საქიროება, რომელსაც სამეურნეო შინაარსი არ ექნება, თუ არ ერობამ? ვინ უნდა შეისწავლოს, მაგალითად, ადგილობრივი პირობები ცხოვრებისა ისტორიულად, ეთნოგრაფიულად, სტატისტიკურად და სხვა, თუ არ ერობამ? ვინ უნდა გაავრცელოს ხალხში სალი ცოდნა სახელმწიფოში არსებულ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ დაწესებულებათა შესახებ, თუ არ ერობამ? ვინ უნდა მოაწყოს ადგილობრივი იურიდიული დახმარება მცხოვრებთათვის, თუ არ ერობამ? ნუ თუ მოხელეები უფრო მარჯვედ გაუძღვებიან ამ გვარს საქმეებს, ვიდრე ადგილობრივი საზოგადო მოღვაწეები?

ვიდრე საეროზო დებულება რუსეთისთვის ახალი ჩილი იყო, ვიდრე რუსეთის ცხოვრება განთავისუფლებული არ იყო ბატონყმობის სხვა-და-სხვა ნაშთებიდან, იქნება, ერობას არც შეეძლო ვიწრო სამეურნეო ინტერესებს გადასცდენოდა და საერთოდ ადგილობრივ კულტურულ განვითარებისათვის ეზრუნა, მაგრამ ეხლა, როდესაც უკვე თავისუფალს ჰაერზე აღზრდილი ადამიანები გამოვიდნენ საქვეყნო მოქმედების სარბიელზე, არავითარი საფუძველი არ არის კანონით ასე ვიწროდ იქმნას შეზღუდული ერობის მოღვაწეობა. „არც ერობის დანიშნულების მიხედვით, არც იმ ადგილის მიხედვით, რომელიც ერობას უკავია სახელმწიფო დაწესებულებათა კრებულშიო, — ამბობს ერთი საუკეთესო მცოდნე რუსეთის ერობისა, შრეიდერი, — ერობა, მისდამი მიჩემებულ საქმეებით, არ შეიძლება და არც უნდა გადაიქცეს არა თუ მარტოდენ, არამედ უმთავრესათა-კი სამეურნეო დაწესებულებად, რომელიც მხოლოდ მატერიალურ კულტურის საჭიროებებს დააკმაყოფილებს. მართალია, ეხლანდელ საგუბერნიო და სამაზრო საეროზო დაწესებულებათა მოღვაწეობაში მეურნეობამ იმდენად დიდი ადგილი დაიჭირა, რომ ხელს უშლის იმის სხვა უფრო დიდ მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ და სახელმწიფო მოქმედების განვითარებას და ამით თვალსაჩინოდ მცირდება ერობის როლი და მნიშვნელობა, მაგრამ ეს იმ არა-ნორმალურ (არა-წესიერ) პირობებით უნდა აიხსნას, რომელშიაც ჩაყენებულია ეხლა საგუბერნიო და სამაზრო ერობა, სხვათაშორის, იმის გამო, რომ არ არსებობს მცირე საეროზო ერთეული. იმის შემოდებით-კი, სამეურნეო მოღვაწეობის ცენტრი სწორედ იქ გადიტანება, და ამ მოვალეო-

ბათაგან განთავისუფლებული საგუბერნიო და სამაზრო საერობო დაწესებულებანი გზას მაშინ-ღა გაიკაფავენ მთლად თავის ძალღონის გასაშლელად სხვა უფრო ფართო და უფრო მნიშვნელოვან ასპარეზზე, სულიერ კულტურაზე მზრუნველობასა და სხვა ფარგლებში“*)).

ყოველგვარ საზოგადოებრივ ხასიათის მოთხოვნილებისა და საჭიროების დასაკმაყოფილებლად ორში ერთმანა უნდა იმოქმედოს, ან სახელმწიფომ და ან ერობამ. თუ რომელსამე საქმეს, მაგალითად, სახალხო უნივერსიტეტის დაარსებას, სახელმწიფო არა კისრულობს, აუცილებლად უნდა დანებდეს ერობას უფლება ყველა ასეთის საქმის მოწყობისა. შესაძლოა მხოლოდ რამდენიმე ისეთი საქმე იქმნას აღნიშნული, რომელიც ან აუცილებლად სახელმწიფომ, ან აუცილებლად ერობამ უნდა მოაწყოს. საერობო დებულებაში მხოლოდ ისეთი საქმეები უნდა იყოს ჩამოთვლილი, რომელთა წარმოებაც ყოველ შემთხვევაში ერობის საქმეა და რომლებსაც სახელმწიფო თითონ ვერაოდეს ვერ იკისრებს! სხვა, საერობო დებულებაში აღუნიშნელი საქმეები-კი, მხოლოდ მაშინ შეიძლება ერობის მოღვაწეობის საგნად გახდეს, თუ იმათი მოწყობა თითონ სახელმწიფომ არ იკისრა. რა თქმა უნდა, ასეთის წესის, მეოხებით ბუნებრივად დანაწილდება საზოგადო მოღვაწეობა სახელმწიფოსა და ერობის შუა, უმთავრესი მნიშვნელობა იმას ექნება, თუ ვის უფრო ადვილად და უკეთ შეუძლიან ამა თუ იმ საქმის ასრულება, და ამასთანავე შემცირდება ის „ნაჩაღნიკური“, „მეუფროსული“ კილო, რომლითაც ჩვეულებრივ მიპ-

*) Мелкая земская единица, т. II стр. 63—64.

მართავს ხოლმე ადმინისტრაცია ერობას და ამწვაებს თვითმმართველობისა და სახელმწიფოს შუა განწყობილებას.

ყოველგვარის მოღვაწეობისთვის, ყოველგვარის მუშაობისთვის საანბანო ქეშმარიტებაა, რომ ცხოველ-ყოფელი ის მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს, როდესაც თავისუფლად; სხვისაგან დამოუკიდებლივ სწარმოებს. პირიქით, ცნობილია აგრეთვე, რომ გარეშე პირის ან დაწესებულების ბრძანება სულს უხუთავს და არჩობს, გულციობას ჰგვრის კაცს და საქმეს აფუჭებს განსაკუთრებით, თუ ეს ბრძანება საზოგადო მოღვაწეობის ასპარეზზე შეიჭრა. ამიტომ ერობის მოქმედების ნაყოფიერებისათვის აუცილებლად საჭიროა დამოუკიდებლობა მთავრობის მოხელეებისაგან, რაც ძალიან კარგად ესმოდათ 1864 წლის დებულების შემდგენელებს, რომელთაც მეექვსე მუხლში სწორედ ეს აზრი გამოხატვეს: „საერობო დაწესებულება მისდა მიჩენილს საქმეებში დამოუკიდებლივ ჰმოქმედობს“. მაგრამ ცხადია თავის-თავად, დამოუკიდებლობა დამოუკიდებელი აღარ არის, თუ კანონი თვითმმართველობას ნებას არ მისცემს, თითონვე გამოირკვიოს და თითონვე აირჩიოს ხოლმე საგანი თავის მოქმედებისა. ამიტომ, ჩვენის ფიქრით, ერობა პრინციპიალურად შეზღუდული არ უნდა იყოს კანონში ჩამოთვლილ, მისდა მიჩენილ საქმეთა სიის კედლებით, ამ ჩამოთვლას მხოლოდ სამაგალითო მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს, რომელიც დროთა და გარემოებათა მიხედვით ერობას შეუძლიან თავის ნებაზე შეავსოს და ახალი საქმეები ჩაუროს.

1864 წლის საერობო დებულება საერობო მოღვაწეობის საქმეებს ასე ჩამოსთვლის: 1) განაგებს ქონებას,

თანხებს და ფულად გაწერილ გადასახადებს, 2) აშენებს და უელის ერობის საკუთარს შენობებს, სხვა ნაშენობებს და იმ გზებს, რომლებიც ერობის ხარჯით ინახებიან, 3) ხმარობს ღონისძიებას ხალხის გამოკვების უზრუნველ-საყოფელად, 4) განაგებს ერობის საქველმოქმედო დაწესებულებებს და სხვა სამადლო საქმეებს; ღონისძიებას ჰხმარობს მათხოვრობის მოსასპობლად; მზრუნველობს ეკკლესიების აშენებაზე. 5) აწყობს ქონებათა საურთიერთო საერობო დაზღვევას; 6) ზრუნავს ადგილობრივ ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარებისთვის, 7) კანონით განსაზღვრულს ფარგალში და უმთავრესად ნივთიერის მხრივ მონაწილეობას იღებს მზრუნველობაში ხალხის განათლების, ხალხის ჯანმრთელობის და საპრობილეების შესახებ, 8) დახმარებას უწევს საქონლის ჭირის გავრცელების წინააღმდეგობაში; ეხმარება პურის მოსაგლის და სხვა მცენარეების გადარჩენის საქმეს კალიისა, თრიისა და სხვა მავნე მწერისა და ცხოველისაგან, 9) აკმაყოფილებს სამხედრო და სამოქალაქო მმართველობის იმ მოთხოვნილებას, რომელიც ერობასა აქვს დაკისრებული; და მონაწილეობას იღებს საფოსტო გადასახადების საქმეში; 10) გასწერს იმ სახელმწიფო გადასახადებს, რომელიც ფულად იკრიბება და რომლის განაწილებაც გუბერნიასა და მაზრებში დაკისრებული აქვს საერობო დაწესებულებებს არსებულის კანონების ან უმაღლესად დამტკიცებულ განკარგულებათა ძალით; 11) განსაზღვრავს, შეაწერს, ჰკრებს და ჰხარჯავს, საერო გადასახადთა წესდებისამებრ, ადგილობრივს გადასახადებს გუბერნიისა და მაზრის საერობო საქიროებათა კმასაყოფელად; 12) წარუდგენს; საგუბერნიო მთავრობის ხელით, უმაღლესს

მთავრობას ცნობებს და თავის აზრს იმ საქმეებზე, რომელიც შეეხება გუბერნიის ან მაზრის ადგილობრივ სამეურნეო საქიროებას და სარგებლობას; აღძრავს შუამდგომლობას, იმავე საგუბერნიო მთავრობის შუამავლობით, ამ საქმეების გამო; წარადგენს საერობო მეურნეობის შესახებ ცნობებს, როდესაც კი ამას უმაღლესი მთავრობა ან გუბერნატორები მოითხოვენ; 13) ირჩევს საერობო დაწესებულებათა წევრებს და სხვა თანამდებობის პირთ; გადასდებს ფულს ამ დაწესებულებათა შესანახავად და 14) აწარმოებს იმ საქმეებს, რომლებიც ჩაბარდება საერობო დაწესებულებებს განსაკუთრებით წესდებათა, დებულებათა ან დადგენილებათა ძალით.

დაწვრილებით ამ გრძელ სიის მუხლების განხილვას ჩვენ არ შევუდგებით, ეს არც საჭიროა. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მიუხედავად მრავალ-სიტყვიანობისა, 1864 წლის დებულება ერობის მოღვაწეობისთვის მეტად ვიწროდ ჰხაზავს სარბიელს და ამ გარემოების მთავარი მიზეზი, ერთის მხრივ, ის არის, რომ ამ დებულების დაწერის დროს ერობას ისე უცქეროდნენ, როგორც ადგილობრივ სამეურნეო საქიროებათა დასაკმაყოფილებლად შექმნილს დაწესებულებას, და, მეორის მხრივ, ის, რომ ჯერ რუსეთში ადგილობრივი თვითმმართველობა ნაცადი არ იყო და ბევრ ისეთს საქმეს არ აძლევდნენ იმას, რომელიც ეხლა აუცილებლად საერობო საქმეებად არის ცნობილი. მაგალითისთვის საკმარისია დავასახელოთ ადგილობრივ კრედიტის მოწყობა, იურიდიული დახმარება მცხოვრებთათვის (საერობო ვექილები) და მეცნიერულად ადგილობრივ პირობების შესწავლა. ცხოვრება საერთოდ და ადგილობრივი კერძოდ იმდენად რთულია, იმდენად

მრავალფეროვანია, იმდენად ღონივრად მიიწვეს ეხლა ის-განვითარების გზაზე, რომ რამდენიც უნდა ვეცადოთ, მაინც ვერ ჩამოვთვლით სრულად იმ საქმეებს, რომლებიც ერობის მოღვაწეობის საგნად უნდა შეიქმნენ. ცხოვრება და საქიროება თითონ გამოარკვევს თანდათან ამ საქმეებს. სწორედ ამ მოსაზრებით ვამბობდით ზემოდ, რომ კანონით საერობო დაწესებულებათა მოღვაწეობის საგნების აღნიშვნას უფრო სამაგალითო ხასიათი უნდა ჰქონდეთ, ვიდრე შემზღუდველი.

რამდენად გაფართოვდა ჩვენს დროში ერობის მოქმედება, რამდენი ახალი საგანი გახდა ან უნდა გახდეს ერობის საქმედ, ეს, სხვათა შორის, იქიდანაც სჩანს, რომ 1890 წლის საერობო დებულება, რომელიც საერთოდ ერობისაგან, რაც შეიძლება, მეტის ჩამოთლას აპირობდა, უფრო აფართოვებს და არ კი ავიწროვებს. ერობის მოღვაწეობის საგანთა სიას. ჩვენმა მკითხველმა რომ ნათლად წარმოიდგინოს, რა ფართო ასპარეზს აძლევს ეხლანდელი საზოგადოებრივი მეცნიერება და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა ერობას, ურიგოდ არ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ ტომსკის იურიდიულ საზოგადოებისაგან შედგენილის ციმბირის საერობო დებულების პროექტიდან ის აღვიღებო, რომლებიც მოქმედების საგნებზე ლაპარაკობენ; მით უმეტეს საქიროდ მიგვაჩნია გავაცნოთ მკითხველს ეს პროექტი, რომ ის უფრო უკეთ აღნიშნავს საერობო მოღვაწეობის დანიშნულებას, ვიდრე 1864 წლის დებულება, და ჩვენთვის ბევრად სასარგებლო იქნებოდა, რომ ამ მხრივ ციმბირის საერობო დებულების პროექტიდან შევივსებოდეს 1864 წლის კანონის სია. ამ პროექტით, ერობის საქმეები შემდეგია: 1) წარმოება სა-

ერობო გადასახადების საქმისა, 2) — საერობო თანხებისა და ქონებისა, 3) — გამოკვების საქმისა, 4) დაცვა ხალხის ჯანმთელობისა, 5) საბეითალო საქმეების გამგეობა, 6) გამგეობა საერობო ხარჯით დაარსებულ პირველ-დაწყებით და დაბალ სასწავლებლებისა (საერთო განათლების და პროფესიონალურისა), აგრეთვე მოწყობა სკოლის გარეშე სწავლის გავრცელებისა, ყველა მხრივ — მეურნეობის, ადმინისტრაციის და სწავლის მხრივ; დაარსება საშუალო და უმაღლესი სასწავლებლებისა; გამგებლობა ერობის ხარჯზე არსებულ საშუალო სასწავლებლებისა; მონაწილეობა ერობის ხარჯით დაარსებულ უმაღლეს სასწავლებლების მართვა-გამგეობაში, რომელიც უნდა განხორციელდეს ერობისაგან არჩეულ პირების მონაწილეობით ამ სასწავლებელთა საბჭოებში; 7) მოწყობა იურიდიულის დახმარებისა მცხოვრებთათვის, 8) მოწყობა აგრონომიულის დახმარებისა, 9) მოწყობა წვრილის კრედიტისა, 10) მოწყობა სამელიორაცია კრედიტისა; 11) მოწყობა საერობო დაზღვევისა, 12) მართვა-გამგეობა ერობის ტერიტორიაზე არსებულ ყველა გზებისა, გარდა სახაზინო და კერძო რკინის გზებისა; აგრეთვე მონაწილეობა ამ რკინის გზების მართვა-გამგეობაში ერობისაგან არჩეულის პირებისა და სარკინისგზო ტარიფების შემუშავებაში (ტარიფი — არის ნიხრი იმ გადასახადებისა, რომელსაც რკინის გზის მმართველობა ახდევინებს მცხოვრებლებს საქონლის გადატან-გადმოტანაზე და მგზავრების წასვლა-მოსვლაზე); 13) მართვა-გამგეობა საერობო ფოსტისა, 14) მოწყობა და წარმოება გადასახლების საქმისა და გლეხების მიწად-მფლობელობისა, 15) მოწყობა საზოგადოებრივ უზრუნველ-ყოფილო-

ბისა (პოლიცია), 16) მზრუნველობა ცეცხლის გაჩენის თავიდან ასაცდენად და, თუ მაინც გაჩნდა, ჩასაქრობად; მზრუნველობა სოფლის უკეთ მოსაწყობად; 17) მზრუნველობა ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარებისთვის; 18) მზრუნველობა საქველმოქმედო და სამადლო საქმეებზე, 19) მოწყობა სტატისტიკურის, საბუნებისმეტყველო, საისტორიო და სხვა სამეცნიერო გამოკვლევის საქმისა, 20) მონაწილეობა სამართლის საქმეში საეროზო ერთეულების ტერიტორიაზე (ნაფიც. მსაჯულთა სიის შედგენა, არჩევა მომრიგებელ მოსამართლეებისა), 21) დაკმაყოფილება კანონით ერობაზე დაკისრებულ სამოქალაქო და სამხედრო მმართველობის მოთხოვნით, 22) მართვა-გამგეობა იმ საქმეებისა, რომლებიც განსაკუთრებით კანონებით ერობასა აქვს ჩაბარებული.

ასეთია ერობის საქმეების სია ციმბირისთვის შედგენილ საეროზო დებულების პროექტით. ეს სია გაცილებით უფრო ფართოა და სავსე, ვიდრე 1864 წლის დებულების სია, მაგრამ, ჩვენის ფიქრით, კიდევ ბევრი ისეთი საქმე შეიძლება აღმოჩნდეს, რომელიც გათვალისწინებული არა ჰქონდათ პროექტის შემდგენელებს. მაგალითად, ასეთს საქმედ მიგვაჩნია ჩვენ ერობის მონაწილეობა სახელმწიფო ხარჯების განაწილებაში, ერობისაგან კონტროლის გაწევა ადგილობრივ საადმინისტრაციო მოხელეთათვის, ვიდრე ადმინისტრაცია მთლად ერობის ხელში გადავიდოდეს, და სხვა. მაინცა-და-მაინც, ჩვენის ფიქრით, ციმბირის პროექტი აუცილებლად მხედველობაში უნდა ჰქონდეს ყველას, ვინც კი 1864 წლის დე-

ბულების შეთანხმებას სკდილობს ეხლანდელ განვითარებულ ცხოვრების საჭიროებებთან.

რადგან ერთი და იგივე ადგილი, ამ ადგილის ერთი და იგივე მცხოვრებლები ერთსა და იმავე დროს რამდენისამე საერობო ერთეულის მონაწილენი იქნებიან, ამიტომ თავის-თავად სჩნდება საკითხი, როგორ უნდა განაწილდეს საქმეები დიდსა და მცირე საერობო ერთეულთა შორის. ჩვენის ფიქრით, აქ სწორედ იმავე პრინციპს, იმავე აზრს უნდა მიექცეს მთავარი ყურადღება, რომლის ძალითაც განიშაზღვრება ერთი მეორისაგან სახელმწიფოსა და ერობის მოღვაწეობა. ადგილობრივობა — შედარებითი ცნებაა. რაც ეხლა ადგილობრივი საჭიროებაა მთელის მაზრისა, ის შესაძლოა ათის წლის შემდეგ მცირე საერობო ერთეულის ადგილობრივ საჭიროებად იქცეს და, პირიქით, მცირე ერთეულის საჭიროება შესაძლოა მაზრის ან ოლქის ადგილობრივ საჭიროებად გადაიქცეს. ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი საერობო ერთეული უფრო უკედ და უფრო მარჯვედ დააკმაყოფილებს ამა თუ იმ საერთო საჭიროებას. ავიღოთ მაგალითად აგრონომიული დახმარება მცხოვრებთათვის, ესე იგი სასოფლო მეურნეობის იარაღების გაზრცელება ხალხში, საუკეთესო ჯიშის ხორბლის ან სხვა მცენარეების თესლეულობის მიწოდება, სეტყვასთან საბრძოლველად ყუმბარების შექმნა და სხვა. ყველა ეს საჭიროება დიდმა საერობო ერთეულმა უნდა დააკმაყოფილოს იმ დრომდე, ვიდრე ის იმდენად არ გაიდგამს ფესვებს მცხოვრებლების ყველა წრეებში, რომ მცირე საერობო ერთეული საკმაო ასპარეზს წარმოადგენდეს ამ მხრივ მოღვაწეობისთვის. სასოფლო მეურნეობის იარა-

ღების გამოწერა მხოლოდ მაშინ არის ხელსაყრელი პატარა ერთეულისთვის, როდესაც იქ ორი და სამი კაცი არ ისარგებლებს ამ იარაღებით, არამედ, თუ ყველა არა, მცხოვრებლების დიდი ნაწილი მაინც. ორის ან სამის გუთნის ან სალექწი მაშინის გასასაღებლად საერობო ერთეული, ცხადია, არ უნდა ჰხარჯავდეს არც ფულს და არც თავის მოღვაწეების პიროვნულს ძალღონეს. პირიქით, როცა იმდენად განვითარდება ეს საქროება, რომ თითოეულს პატარა ერთეულში ასობით გასაღდება სხვადასხვა მანქანა, მაშინ თვით საქროება ადგილობრიობის ხასიათს მიიღებს და იმის დაკმაყოფილებაც პატარა ერთეულმა უნდა იკისროს. დიდი საერობო ერთეული, ვთქვათ სამაზრო ერობა, მხოლოდ იმ დრომდე შესძლებს სასოფლო მეურნეობისთვის იარაღების შექმნას, ვიდრე ასეთს იარაღებს თითო სოფელში ორხ ან სამი მუშტარი ჰყავს და, მაშასადამე, მთლად მაზრას არც ისე ბევრი, რომ ერობა ველარ ასდიოდეს ამ საქმეს.

მიემართოთ კიდევ სხვა მაგალითს. აგრონომიული დახმარება გამოიხატება, სხვათა შორის, სამაგალითო მეურნეობის მოწყობით მცხოვრებლების საჩვენებლად, იმათ დასარწმუნებლად ახალ სისტემაზე (წესზე) მუშაობის სარგებლობაზე და თვით ამ ახალ წესის შესასწავლებლად, ვიდრე მომეტებული ნაწილი გუბერნიის ან მაზრის მცხოვრებლებისა ექვის თვალით უცქერის ასეთს სამაგალითო მეურნეობას და უფრო ცნობისმოყვარაობის დასაკმაყოფილებლად თუ გადაავლებს იმას თვალს ათასში ერთხელ, თორემ დაწვრილებით და დაბეჯითებით სწავლის შესაძენად იქ ფეხსაც არ შესდგამს, უეჭველია ასეთი სამაგალითო დაწესებულება დიდმა საერობო ერთე-

ულმა უნდა იკისროს, რადგან შორიდან დასაზღა-
ხავად მთელს მაზრასა ან გუბერნიაში სულ რამდენიმე
ასეთი საცდელი მეურნეობაც საკმაო იქნება და, თუ
რამდენიმე კაცი შემთხვევით იქ სწავლის შეძენას დაიწ-
ყებს, იმათთვისაც საკმაო იქნება პირველს ხანებში ორი
ან სამი სამაგალითო დაწესებულება. პირიქით, როდესაც
მცხოვრებლების უმრავლესობა ან დიდი ნაწილი ქვეშა-
რიტად დაინტერესდება ახლის ცოდნის შეძენით, მაშინ
საკმაო აღარ იქნება შორიდან ცქერა და აღარც მოსა-
ხერხებელი იქნება მთელის მაზრის ან გუბერნიის მცხოვ-
რებლების მოგროვება ერთს ან ორს რომელსამე პუნქტზე;
გაჩნდება საჭიროება, ადგილობრივ თითოეულს სოფელ-
ში დაარსდეს ცალკე სამაგალითო დაწესებულება, რო-
მელშიაც ადგილობრივი მცხოვრებელი ადვილად ივლის
ცოდნის შესაძენად, ნაკლებს დროსაც დაჰკარგავს ამ
საქმეზე და მეტს სარგებლობასაც გამოიტანს.

ამგვარივე სურათი წარმოგვიდგება თვალწინ, საე-
რობო ექიმობას რომ გადავავლოთ თვალი. ვიდრე ექი-
მობის სარგებლობა და საჭიროება ძვალსა და რბილში
არა აქვს გამჟღარი რომლისამე ადგილის მცხოვრებელს,
ვიდრე ხალხის უმრავლესობა უნდობლობით უცქერის
ექიმს, მცირე საერობო ერთეული ტყუილად იკისრებდა
ამ საქმის მოწყობას. ექიმს პირველ ხანებში ისე ნაკლებ
ეტანება ხალხი, რომ მცირე საერობო ერთეულის ექიმს
საკმაო სამუშაო არ ექნება და მომეტებულად უსაქმოდ
იქნება; პირიქით, სამაზრო საერობო ექიმს კი, რომელიც
დიდს რაიონს ემსახურება, შესაძლოა საკმაოდ ბევრი
საქმე აღმოუჩნდეს, რადგან, თითო სოფლიდან რომ ორი
ან სამი კაცი ჰგრძნობდეს ექიმის დახმარების საჭიროე-

ბას ავადმყოფობის დროს, ესეც საკმაო ასპარეზს შეჰქმნის მაზრის ექიმისთვის. მაგრამ როდესაც ხალხი განვითარდება, შეიგნებს, რა მნიშვნელობა აქვს ჯანმრთელობისთვის ექიმს და ყველა საჭიროების დროს ექიმის ძებნას დაიწყებს, მაშინ-კი სამაზრო ერობა ვულარ შესძლებს ხალხის საჭიროების დაკმაყოფილებას და ეს საქმე სამაზრო ერობიდან მცირე ერთეულის ერობას უნდა გადაეცეს.

საერთოდ, შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ ერობის მოღვაწეობას, რაც ხანი გავა, უფრო და უფრო ფართო წრეებისთვის მიეცემა მნიშვნელობა, დემოკრატიულ (სახალხო) მნიშვნელობას მიიღებს და ამიტომ თვით მცხოვრებლებსაც უფრო და უფრო დაუახლოვდება. დიდის საერობო ერთეულის მოღვაწეობას უმთავრესად ის მნიშვნელობა აქვს, რომ იმან პირველმა უნდა დაარღვიოს რუტინა (ძველი წესები), პირველმა უნდა შეიტანოს ცხოვრებაში ახალი სხივი, პირველმა უნდა გაკვალოს გზა და შემდეგ მომწიფებული საქმე უნდა გადასცეს მცირე საერობო ერთეულებს. მცირე საერობო ერთეულები, როგორც ყველაზე უფრო დაახლოვებულნი მცხოვრებთა საჭიროებასთან, ამიტომ წარმოადგენენ, ერთის მხრივ, საერობო მოღვაწეობის საფუძველს და, მეორეს მხრივ, ამ მოღვაწეობის უკანასკნელს მიზანს. რამდენადაც უფრო განვითარდება გონებრივად და ქონებრივად ხალხი, იმდენად გაიზდება მცირე საერობო ერთეულის მოღვაწეობა და, ამის მიხედვით, შემცირდება მსხვილ საერობო ერთეულობის მოღვაწეობა.

მაგრამ შეცდომა იქნება, რომ ვთქვათ, ვითომც მსხვილი საერობო ერთეულის მოღვაწეობა მხოლოდ ამ

შხრივ იცვლებოდეს და მუდამ იფუკებოდეს მცირე საერობო ერთეულის მოქმედების გაძლიერებასთან ერთად. შემცდარი იქნება, იმიტომ რომ თვით ცხოვრება ერთს წერტილზე გაჩერებული არაოდეს არ არის, ის აუცილებლად წინ მიდის და ამ წინმსვლელობით თანდათან არღვევს ძველს წესებს, ძველს დაწესებულებებს და იმათს ადგილას აჩენს სხვა წესებს და სხვა დაწესებულებებს. მსხვილი საერთო ერთეული მუდამ საერობო მოღვაწეობის სათავეში იქნება. და მუდამ ახალ-ახალი ჰორიზონტები (ცის ზოლები) გაიშლება იმის წინაშე; უკანასკნელი წერტილი იმის მოღვაწეობისა ისევე დაუჯერებელია, როგორც ის, ვითომცოდნესმე ისტორია შედგებოდეს ჭ განვითარების რომელსამე საფეხურზე გაიყინებოდეს. საერობო მოღვაწეობის მნიშვნელობა და საგანი, პირიქით, თანდათან უფრო და უფრო გაძლიერდება, თუ კი, რასაც ვირველია, საერობო მოღვაწეებს საკმაოდ ენერჯია და მისწრაფება ექნებათ ქვეყნის სამსახურისთვის.

ამგვარად, ჩვენის აზრით, საერობო ერთეულობათა მოღვაწეობის სასტიკი განსაზღვრა არც საჭიროა და არც მოსახერხებელი. შრომის დანაწილება საერობო ერთეულთა შორის თავის-თავად განხორციელდება იმისდა მიხედვით, თუ რა გვარი დანაწილება უფრო სასარგებლო გამოდგება ქვეყნისთვის და უფრო ხელს შეუწყობს საერობო მოღვაწეობის ნაყოფიერ განვითარებას.

ჩვენის შეხედულებით, არის ერთი საქმე, რომელიც აუცილებლად მსხვილ საერობო ერთეულს უნდა ჩაჰბარდეს და არა მცირე ერთეულს. ჩვენ ვგულისხმობთ სა-

კანონმდებლო ინიციატივას და იმ კანონ-პროექტების წინასწარ განხილვას, რომლებიც მთავრობისაგან განზრახულია განსაზღვრულ საერობო ერთეულის ტერიტორიაზე მოქმედებისთვის შემოსაღებად.

საკანონმდებლო ინიციატივა, ესე იგი უფლება, რომ სახელმწიფოს საკანონმდებლო დაწესებულებაში აღძრას საკითხი ახალის კანონის გამოცემის; ძველის გაუქმების ან შეცვლის შესახებ, უნდა მიენიჭოს მსხვილს ერთეულს და არა მცირე საერობო ერთეულს, რადგან ასეთს საკითხებს საყოველთაო მნიშვნელობა აქვთ და ერთის ქვეყნის სხვადასხვა კუთხიდან თავმოყრილი ხალხის წარმომადგენელი უფრო ყოველმხრივად გამოარკვევენ საგანს, ვიდრე ერთის რომელიმე კუთხის მცხოვრებნი, რომელთაც, შესაძლოა, ადგილობრივ ცხოვრების განსაკუთრებით თავისებურობისა გამო საკანონმდებლო საკითხის საყოველთაო ხასიათი ვერ გაითვალისწინონ ჯეროვანად. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ჰნიშნავს, რომ მცირე საერობო ერთეულს სრულიად აეკრძალოს მსჯელობა ასეთს საგნებზე, პირიქით, ჩვენ მომხრე ვართ მცირე ერთეულის ყოველმხრივის განვითარებისა და თავისუფლებისა, მაგრამ მცირე ერთეული რომ პირდაპირ საკანონმდებლო დაწესებულებაში არ აღძრავდეს საკანონმდებლო საკითხებს, არამედ თავისი აზრი მხოლოდ მსხვილს საერობო ერთეულში შეჰქონდეს, ეს უფრო მოსახერხებელად და პრაქტიკულად მიგვაჩნია. ასეთისავე აზრისა ვართ კანონ-პროექტების განხილვის შესახებ.

სულ სხვაა, ეგრედ წოდებული, სავალდებულო დადგენილებანი იმ საგანთა შესახებ, რომლებიც ერობის მოღვაწეობის საქმეს არ შეადგენენ. აქ სავალდებულო

დადგენილებათა გამოცემის ნება იმ ერთეულს უნდა მიეცეს, ვინც თვით საქმეს აწარმოებს, რადგან საუკეთესო მსაჯული ამ საქმეში სწორედ ის იქნება.

IV.

საერობო დაწესებულებანი.

1864 წლის საერობო დებულებით სამაზრო საერობო დაწესებულება არის სამაზრო საერობო კრება და სამაზრო საერობო გამგეობა. საგუბერნიო საერობო დაწესებულებაც სწორედ ასეთისავე აგებულებისაა, — საგუბერნიო საერობო კრება და საგუბერნიო საერობო გამგეობა. საერობო კრებას უფლება აქვს, განაგოს ყველა საერობო საქმე, რომელიც კანონის ძალით საერობო დაწესებულებებს აქვს მიჩენილი; საერობო გამგეობა — აღმასრულებელი ორგანოა.

1890 წლის საერობო დებულებაც მხოლოდ ისევ ამ ორს საერობო დაწესებულებას იცნობს, რა თქმა უნდა, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ საგუბერნიო და სამაზრო საერობო საქმეთა საკრებულოებს, რომელნიც მოხელეებისაგან შესდგებიან და ერობის მოქმედებას ზედამხედველობას უწევენ.

რუსეთის გამოცდილებამ დაანახა ქვეყანას, რომ საერობო თვითმმართველობას იმდენად რთული და მძიმე საქმე აქვს მიჩემებული, რომ მარტოდენ საერობო კრება და საერობო გამგეობა ვერ უძლებს ან ძალიან უჭირს გაუძღვეს ყველა თავის საქმეს. თითოეული სამაზრო ან საგუბერნიო გამგეობა შესდგება თავმჯდომარისა

და ორის წევრისაგან, რომელთა რიცხვიც კრებას შეუძლიან ექვსამდე გააძლიეროს. რუსეთის საერობო გამგეობანი, როგორც ვთქვით, ვერ ასდიოდნენ თავის საქმეს და შემთხვევითს თანამოსამსახურეებს იხმარებდნენ. საერობო სკოლის მასწავლებელს, მაგალითად, დავალება ხოლმე არა თუ მარტო მასწავლებლობა და სკოლის გარეითად სხვადასხვა ცოდნის გავრცელება ხალხში, არამედ იმასვე ხშირად ავალებენ სტატისტიკურ ცნობების მოგროვებას, ადგილობრივად სასოფლო მეურნეობის იარაღების გაყიდვას, საცდელ ან სამაგალითო სამეურნეო დაწესებულებათა შენახვას და სხვას. უეჭველია, თუ მცირე საერობო ერთეულიც დაწესდა, სამაზრო და საგუბერნიო საერობო გამგეობას თავის მოვალეობათა ასრულება თვალსაჩინოდ გაუადვილდება, მაგრამ მაინც საერობო კრებას ნება უნდა ჰქონდეს, თუ საჭიროებამ მოითხოვა, გამგეობის წევრების გარდა აირჩიოს კიდევ სხვა პირები განსაკუთრებითის კომისიების შესადგენად და ცალკე რომელიმე საქმის ასასრულებლად, აღმასრულებელის უფლებებით. თუ მცირე საერობო ერთეული ამ თავითვე არ შემოიღეს ჩვენში, ამ მხრივ 1864 წლის დებულება მაინც აუცილებლად უნდა შეესებულ იქმნას და საერობო კრებას აუცილებლად უნდა მიეცეს უფლება კომისიების დაარსებისა, აღმასრულებელ ორგანოს უფლებებით.

მეორე თვალსაჩინო ნაკლულევიანება საერობო დაწესებულებათა აგებულობისა ის არის, რომ ნამდვილად ერობას სრულიად არა აქვს აღმასრულებელი ორგანოები. საერობო თვითმმართველობის გადაწყვეტილებათა აღსრულება შესაძლოა სამ გვარად: პირველი წესი ის არის,

რომ საერობო კრება მხოლოდ გადაწყვეტილებას მიიღებს და ადმინისტრაციას აცნობებს ამ გადაწყვეტილებას; იმისი აღსრულება მთლად ადმინისტრაციის ხელშია, ერობა კი სრულიად მოკლებულია აღმასრულებელ უფლებას. მეორე წესით—ერობას თავისი საკუთარი აგენტები ჰყავს დადგენილებათა ასასრულებლად და ადმინისტრაციის დახმარებას სრულიად არა ჰსაჭიროებს. მესამე წესით, რომელიც შეთვისებული აქვს რუსეთის ერობას, თვითმმართველობას შეზღუდული აღმასრულებელი უფლება ეძლევა. ასეთს წესს აუცილებლად მოსდევს ერობის დამოკიდებულება ადმინისტრაციისაგან, გამწვავება ადმინისტრაციისა და ერობის ურთიერთობისა, რაც შესამჩნევად აფერხებს საერობო მოღვაწეობის განვითარებას. ამიტომ, ჩვენის აზრით, 1864 წლის დებულება ჩვენში ისეთი ცვლილებით უნდა იქმნას შემოდებული, რომ ერობას თითონ ჰყვანდეს საკუთარი აგენტები თავის დადგენილებათა ასასრულებლად.

მესამე უფრო თვალსაჩინო ნაკლოვანება 1864 წლის დებულებისა ის არის, რომ მეტის-მეტად შეზღუდულია ლარობ მცხოვრებლების მონაწილეობა თვითმმართველობაში. სამაზრო საერობო კრების წევრები სამსახვადასხვა საარჩევნო შეკრებილებაში ირჩევიან, სახელდობრ: 1) მაზრის მემამულეთა, 2) ქალაქის ამომრჩეველთა და 3) სოფლის საზოგადოებათაგან არჩეულთა შეკრებილებაში. იქნება, 1864 წელს, დებულების შედგენის დროს, ამგვარ არჩევნების წესს ცოტა რამ საფუძველი მაინც ჰქონდა, მაგრამ დღეს კი ასეთი არჩევნები სრულიად შეუფერებელია ცხოვრების პირობებთან.

მაზრის მემამულეთა საარჩევნო შეკრებულებაზე ხმა

აქვთ: 1) ვისაც ეკუთვნის მაზრაში იმოდენა ზომის მამული, რაოდენიც ამ მაზრისთვის არის ნაჩვენები ცალკე შედგენილს ნუსხაში. ეს ნუსხა დართული აქვს საერობო დებულებას და იქიდან სჩანს, რომ ზოგის მაზრისთვის რაოდენობა მიწისა დიდია ნაჩვენები, ზოგისთვის შედარებით ნაკლები; სულ ცოტა 200 დესეტინაა და სულ დიდი 800; 2) ვისაც ეკუთვნის სხვა რამ უძრავი ქონება, ღირებული არა ნაკლებ თხუთმეტი ათასის მანათისა; აგრედვე ვისაც ეკუთვნის სამრეწველო ან სხვა რამ სამეურნეო დაწესებულება, რომელიც მთლად თავის მოწყობილობით ღირს არა ნაკლებ თხუთმეტის ათასის მანათისა, ან წლიურად ატრიალებს არა ნაკლებ ექვსის ათასის მანათის საქონელს; 3) ვინც დანიშნულია კერძო მემამულეთაგან, ან სხვადასხვა დაწესებულებისა, საზოგადოებისა, კომპანიისა და ამხაგობისაგან ვექილად; ვექილების დანიშვნა მხოლოდ იმ პირთ და დაწესებულებათ შეუძლიანთ, ვინც ზემოდ აღნიშნულ ქონების პატრონი არიან და პირადად დასწრება საარჩევნო შეკრებილებაზე კი არ შეუძლიანთ; ვექილებად მხოლოდ ისეთი პირები შეიძლება დაინიშნონ, ვისაც საკუთრად თავის სახელითაც უფლება აქვს, არჩევნებში მონაწილეობა მიიღოს; 4) ვისაც პირველ მუხლში აღნიშნულ მამულზე ნაკლები აქვს, მაგრამ მაინც იმის ერთს მეოცედზე არა ნაკლები, ისინი ცალკე იკრიბებიან წინადგე და ირჩევენ ამომრჩევლებს მაზრის მემამულეთა საარჩევნო შეკრებილებაზე დასასწრებად და მონაწილეობის მისაღებად. იმ მამულის სივრცის ანგარიშის დროს, რომელიც იძლევა უფლებას საარჩევნო შეკრებილებაში მონაწილეობის მიღებისას, ერთნაირად ნაანგარიშევი უნდა იყოს, რო-

გორც ის მამული, რომელიც პირდაპირ პატრონის ხელშია, აგრეთვე ის, რომელიც გლეხთა მუდმივს სარგებლობაშია გადაცემული.

სამაზრო მიწის მფლობელთა საარჩევნო შეკრებილებას მოიწვევს თავის დროზე მაზრის თავად-ახნაურთა წინამძღოლი და ისვე ეწევა თავჯდომარეობას. შეკრებილებზე.

მეორე საარჩევნო შეკრებილება არის ქალაქის საარჩევნო შეკრებილება. ამ შეკრებილებაზე. მონაწილეობას იღებს: 1) ვისაც სავაჭრო მოწმობა აქვს; 2) ვისაც ქალაქში ქარხანა აქვს, ან სხვა რამ სამრეწველო თუ სავაჭრო დაწესებულება, რომლის წლიური წარმოება არა ნაკლებ ექვსის ათასის მანათისაა; 3) ვისაც ქალაქში უძრავი ქონება აქვს, რომელიც გადასახადების შესაწერად დაფასებულია: ისეთს ქალაქებში, სადა ათი-ათას მცხოვრებელზე მეტია—არა ნაკლებ სამის-ათასის მანათისა, სადაც ორი-ათასიდან ათი-ათასამდე მცხოვრებია—არა ნაკლებ ათასის მანათისა და დანარჩენს ქალაქებში არა ნაკლებ ხუთასის მანათისა. ქალაქის საარჩევნო შეკრებილებაზე თავმჯდომარეობს ქალაქის მოურავი.

საგლეხო დებულების ძალით, ვოლოსტის (ან ჩვენებურად სოფლის საზოგადოების) ყრილობაზე ხმის უფლება აქვს ათ კომლს გლეხ-კაცზე თითოს. ვოლოსტის ყრილობაზე, ასახელებენ ამომრჩევლებს, ესე იგი იმ პირთ, ვისაც ევალება სამაზრო საერობო კრებისთვის ხმოსნების არჩევაში მონაწილეობის მიღება, დასახელებულ უნდა იყვნენ არა უმეტეს ვოლოსტის ყრილობის წევრთა მესამედისა. საგუბერნიო მმართველობის განკარგულებით, თითოეულს მაზრაში ინიშნება ერთი ან რამდენიმე, სა-

დაც როგორ უფრო სახერხოა, შეკრებილება ვოლოსტის ამომრჩევლებისა. ამ შეკრებილებას ჰხსნის მომრიგებელი მოსამართლე ან მომრიგებელი შუამავალი შემდეგ შეკრებილება ირჩევს თავმჯდომარეს და შეუდგება სამაზრო საერობო კრების ხმოსანთა არჩევას.

რიცხვი ხმოსანთა, როსელნიც უნდა იქმნან არჩეულნი თითოეულს მაზრაში მემამულეთა, ქალაქის და ვოლოსტების (სოფლის საზოგადოებათა) შეკრებილებაზე, ნაჩვენებია ცალკე ნუსხაში თითოეულს მაზრისთვის. ეს ნუსხა იმ ვარაუდით არის შედგენილი, რომ ცალკ-ცალკე სოფლის კერძო მემამულეების, გლეხების და მოქალაქეებისაგან არჩეულ იქმნან იმდენი ხმოსანნი, რომ მათი რაოდენობათა დამოკიდებულება უდრიდეს მათის ქონების რაოდენობათა დამოკიდებულებას. საერთოდ, ხმოსანების უმრავლესობას ირჩევენ კერძო მემამულეები, ესე იგი თავად-აზნაურობა, შემდეგ გლეხები და ბოლოს მოქალაქეები. მემამულეებისა და მოქალაქეთაგან არჩეული ხმოსანები ერთად ვოლოსტებისაგან არჩეულ ხმოსანებს ყველგან სჭარბობენ რიცხვით.

საარჩევნო სამაზრო შეკრებულებაზე თითოეულს ჯგუფს ამომრჩევლებისას შეუძლიან ამოირჩიოს ხმოსანი მხოლოდ თავის წრიდან; ვოლოსტების ამომრჩევლთა შეკრებილებას კი, — ნება აქვს, ამოირჩიოს ხმოსანი როგორც თავის წრიდან, აგრეთვე სამაზრო მიწის მფლობელთა შეკრებილების წევრთაგან.

საარჩევნო შეკრებილების წევრად არ შეიძლება იყვნენ: 1) ქალები, 2) ვინც 25 წლისაზე უმცროსია, 3) ვინც სამართალ ქვეშ არის, 4) ვინც შერისხულია სასამართლოს ან საზოგადოებრივის განაჩენით და 5) უცხო-

ქვეყნელნი, თუ რუსეთის ქვეშევრდომობაზე ფიცი არ მიუღიათ. ქალებს უფლება აქვთ თავის მაგიერ საარჩევნო შეკრებილობაზე მონაწილეობის მისაღებად გაგზავნონ ვექილები, მაგრამ იმ პირობით-კი, რომ თითონ ამ ვექილებს ჰქონდეთ საკუთარი უფლება არჩევნებში მონაწილეობის მიღებისა; ასეთივე უფლება აქვთ იმათ, ვინც უკვე სრულ-წლოვანია, ესე იგი 21 წლისაა, მაგრამ 25-ზე უმცროსი. გარდა ამისა ქალებს შეუძლიანთ მიანდონ ვექილობა თავის მამას, ქმარს, შვილს, სიძეს და ძმებს, თუნდაც ამ პირთ საკუთარი უფლება არა ჰქონდეთ არჩევნებში მონაწილეობის მიღებისა.

სამაზრო საერობო კრების ხმოსნებად არ შეიძლება არჩეულ იქმნან: გუბერნატორები, ვიცე-გუბერნატორები, წევრნი საგუბერნიო მმართველობისა, პროკურორები და ადგილობრივი პოლიციის მოხელენი. ხმოსნები ირჩევიან სამის წლის ვადით. არჩევნების შემოწმება და დანამდვილება თვითონ საერობო კრების უფლებაა. საერობო კრების ხმოსნებს არავითარი სამოსამსახურო უპირატესობა და ჯამარიგი არ ეძლევათ. ამორჩეულ ხმოსანთა გარდა იმ მაზრებში, სადაც ხაზინას ან საუფლისწულო უწყებას ისეთი მიწები აქვს, რომლებიც გლეხთა სამუდამო მფლობელობაში არ არის გადაცემული, სათანადო უწყების მთავრობა ჰნიშნავს თავის მოხელეებს საერობო კრების წევრებად; თუ ასეთი მიწა მთელის მაზრის მიწათა სივრცის ერთ მეოთხედზე ნაკლებია, სახელმწიფო ქონებათა ან საუფლისწულო უწყება ჰნიშნავს ერთს ხმოსანს; თუ ამ უწყებათა მიწა ერთს მეოთხედზედ მეტია, შეიძლება დაინიშნოს ორი ხმო-

სანი, თუ ნახევარზედ მეტია— შეიძლება. სამი ხმოსანი დაინიშნოს.

ამგვარად არჩეულნი ხმოსანნი შეადგენენ სამაზრო საერობო კრებას, რომელზედაც თავმჯდომარეობს მაზრის თავად-აზნაურთა წინამძღოლი.

სამაზრო საერობო კრება ირჩევს ხმოსანთაგანს საერობო გამგეობას; რომელიც შესდგება თავმჯდომარისა და ორი წევრისაგან. წევრები კრებას შეუძლიან მეტიც ამოიჩიოს, მაგრამ ექვსზე მეტი წევრი კი მაინც არ უნდა იყოს. თავმჯდომარეს და წევრებს გამგეობისას ირჩევენ სამის წლის ვადით. თავმჯდომარედ არჩეული პირი დამტკიცებული უნდა იქმნას გუბერნატორისაგან.

საგუბერნიო საერობო კრება შესდგება ხმოსნებისაგან, რომელთაც მაზრის კრებები ირჩევენ თავის წრიდამ სამის წლის ვადით. თითოეული სამაზრო საერობო კრება იმდენს საგუბერნიო ხმოსანს ირჩევს, რამდენიც ნაჩვენებია ცალკე ნუსხაში. ეს ნუსხა იმ ვარაუდით არის შედგენილი; რომ ხუთს ან ექვსს სამაზრო ხმოსანზე ერთი საგუბერნიო ხმოსანი მოდიოდეს. საგუბერნიო საერობო კრებაზე თავმჯდომარეობს, თუ უმაღლესად არ იქმნა დანიშნული თავმჯდომარე, გუბერნიის თავად-აზნაურობის წინამძღოლი. საგუბერნიო საერობო კრება თავის ხმოსანთა შორის ირჩევს გამგეობის თავმჯდომარეს და წევრებს სამის წლის ვადით. წევრები უნდა იყვნენ არა ნაკლებ ორისა და არა უმეტეს ექვსისა. გამგეობის თავმჯდომარე დამტკიცებულ უნდა იქმნას თანამდებობაზე შინაგან საქმეთა მინისტრისაგან.

ასეთია აგებულება, 1864 წლის დებულებით, საერობო თვითმმართველობისა, დიდი და თვალსაჩინო ნა-

კლულები ვინაა წარმოსდგება იმ მაღალი ცენზისაგან, რომლის წყალობითაც საერობო კრებების უმრავლესობას მუდამ მსხვილი მესაკუთრეები შეადგენენ და ამიტომ მთელს საერობო საქმეების სრული ბატონიც ისინი არიან. რუსეთის ბევრი საერობო მოღვაწე დღესაც სჩივის, რომ ხალხს აქამომდე ვერ შეუთვისებია აზრი, რომ ერობა იმისი საკუთარი დაწესებულებააო. არც საკვირველია! ან-კი როგორ უნდა ჩასთვალოს ხელმოკლე ღარიბმა ადამიანმა ერობა თავის დაწესებულებად, როდესაც სრულიად მოკლებული აქვს საშუალება—გავლენა იქონიოს საერობო მოღვაწეობაზე? ერობა იმ დრომდე იქნება ხალხისათვის რაღაც უცხო, გარეშე დაწესებულებად, ვიდრე სრულიად არ მოისპობა ქონებრივი ცენზი და ყველას არ გაეხსნება კარები საერობო მოღვაწეობისა.

ერობა ადგილობრივ ინტერესებს, ან, როგორც კანონი ამბობს, ადგილობრივ საჭიროებას და სარგებლობას უნდა ემსახურებოდეს. ადგილობრივი ინტერესები—ადგილობრივ მცხოვრებლების გაჭირება და სარგებლობა—ამიტომ სულ უბრალო სამართლიანობა მოითხოვს, რომ ღარიბები არ იყვნენ კანონით გამორიცხულნი ერობიდან. ადგილობრივ ცხოვრების გაუმჯობესება იმდენად მდიდრების და შეძლებულ მცხოვრებლებისთვის არ არის საჭირო, რამდენადაც ღარიბებისთვის. მდიდარს ადვილად შეუძლიან გასცდეს და თავი დაახწიოს ადგილობრივ ცხოვრების მოუწყობლობას, ღარიბი ადამიანი კი სრულიად მოკლებულია ამ საშუალებას. თუ დაინტერესებულია ვინმე საერობო მოღვაწეობის განვითარებით და ადგილობრივ კულტურის გავრცელებით, ისევ ღარიბები, თორემ მდიდარი უამისოდაც ადვილად დაიკმაყოფილებს

თავის საჭიროებას. ავიღოთ, მაგალითად, ადგილობრივ სკოლების გამართვის საქმე. მდიდარს კაცს თითქმის სულაც არა სჭირია ერობის სკოლა. როცა იმის ბავშვებს სწავლის დრო მოუვათ, ის ან მთელის ოჯახით თავისუფლად გადასახლდება რომელსამე მდიდარს ქალაქში, სადაც მრავალი სკოლაა, ან ბავშვებს მიაბარებს იქ სადმე პანსიონში; წელიწადში ორმოცი, სამოცი თუმანი იმას ადვილად შეუძლიან გადასდოს ბავშვების ასაზრდელად და დაიკმაყოფილოს ამგვარად თავისი საჭიროება, იმისდა მიუხედავად, ადგილობრივ სკოლები დაარსდება, თუ არა. სულ სხვაა ღარიბის კაცის მდგომარეობა. იმას არც თითონ შეუძლიან სხვაგან დროებით გადასახლება და ვერც შეიძლება მიაბაროს ძვირფასს პანსიონებში; თუ ადგილობრივ გაიხსნა სასწავლებელი, ის იმ სიკეთით ისარგებლებს და ცოტა რამეს მაინც შეასწავლის თავის ბავშვებს, თუ არა—ძალაუნებურად უნდა დაემორჩილოს ბედს და სიბნელეში აღზარდოს მომავალი თაობა. მაგრამ მარტო სკოლის საქმეში არ არის ადგილობრივი ინტერესები ღარიბ ხალხთან უფრო მჭიდროდ დაკავშირებული, ვიდრე შეძლებულებთან,—ასეთსავე პირობებში იმყოფება თითქმის ყველა სხვა საერობო საქმეც.

ვიდრე საერობო თვითმმართველობას იმ აზრზე ამყარებდნენ, რომ მცხოვრებლებს თითონ ეწარმოებინათ თავისი ადგილობრივი მეურნეობის საქმეები, ცოტა რამ საფუძველი კიდევ ჰქონდა ქონებრივს ცენზს (იმ პირობას, რომ თვითმმართველობაში მონაწილეობისთვის კაცს მოეთხოვება, განსაზღვრულ ქონების პატრონი იყოს), რადგან ვისაც ადგილობრივ მეურნეობა არა აქვს, იმას არც სამეურნეო საქმეები დაინტერესებს. მაგრამ ჩვენ

ვიციტ, რომ ეს აზრი ყალბია, ვიციტ, რომ როგორც მწერლობამ, აგრეთვე თვით კანონმდებელმა უარპყო ეს აზრი (დებულება 1890 წლისა), ერობის დანიშნულებად საერთოდ კულტურულ განვითარებისთვის სამსახური სცნო და ამიტომ ეხლა სულ ერთიან დაიშალა ქონებრივის ცენზის საფუძველი.

ხშირად ამტკიცებენ, რადგან ვერც ერთი საქმე ვერ გაკეთდება, თუ ფული არ დაიხარჯა, და ფულს კი ერობა იმათგან იღებს, ვისაც ქონება აქვს, ამიტომ ქონებრივის ცენზის გაუქმება უსამართლობაც იქნება და მავნებელიცო. ჩვენის ფიქრით, ეს შეუწყნარებელი შეცდომაა. ყოვლის უწყინარეს ყალბია ის აზრი, ვითომც ფულს მართლა მართო შეძლებული კლასები იხდიდნენ. რამდენიც უნდა გადასახადი შეაწეროთ, მაგალითად, არყის ქარხანის პატრონს, ის მაინც ერთს კაპეკსაც არ გადიხდის ნამდვილად თავის ჯიბიდან; ხაზინაში ან ერობაში შეტანილს ფულს გაანაწილებს ქარხანაში გამოხდილ არყის რაოდენობაზე და ამის კვალობაზე ასწევს თითონ არყის ფასს; ამგვარად ბოლოს გადასახადს მომხმარებელი გადაიხდის და არა მწარმოებელი. ეგრედ წოდებული, არა-პირდაპირი გადასახადები რომ მთელის თავის სიმძიმით მომხმარებელს აწვება კისერზე და არა მწარმოებელს ან ვაჭარს—ეს ეჭვს გარეშეა, მაგრამ პირდაპირის გადასახადების თვალსაჩინო ნაწილიც ყოველთვის ან ხშირად აძვირებს ხარჯის გადამხდელისაგან ბაზარზე გამოტანილს საქონელს და ძალიან ძნელი გამოსაცნობია, ბოლოს-ბოლოს ვინ რამოდენა გადასახადს აძლევს ერობას თუ სახელმწიფოს; უეჭველია მხოლოდ ის, რომ ყველა მომხმარებელი და ყველა მშრომელი, ასე თუ ისე, და

ბევრს თუ არა, ცოტას მაინც აუცილებლად იხდის სახელ-
მწიფოს ან ერობის სასარგებლოდ; ღარიბი კაცისთვის კრ
მცირე გადასახადიც იმდენად საგრძნობელია, რომ ის
მუდამ სიფრთხილით მოეკიდება ყოველს საქმეს, რომელ-
მაც კი ახალი ხარჯების შემოღება უნდა გამოიწვიოს.
უსამართლობა სწორედ ის არის, რომ მცირე ქონების
ან სრულიად ქონებას მოკლებული ადამიანი ამის მიზე-
ზით გაძევებულ იქმნას თვითმმართველობის ასპარეზიდან
და იმის ინტერესებს არავინ არ გაუწიოს წარმომადგენ-
ლობა, და არა ის, რომ მოისპოს ქონებრივი ცენზი.

ზოგნი შიშს აცხადებენ, ქონებრივი ცენზი რომ
მოისპოს, შემთხვევითი და დროებითი ადგილობრივი
მცხოვრებლები, უცხო ადგილიდამ გადმოხვეწილნი სა-
მუშაოს საშოვნელად, შესაძლოა, ადგილობრივ, თვით-
მმართველობას სათავეში მოექცნენ და სიკეთის მაგიერ,
ბოროტება დათესონ ადგილობრივ ცხოვრებისთვის, მა-
გალითად, დაავალიანონ ერობა, ბევრი ისეთი ხარჯი
გააწევიონ, რომელიც ბოგანო ხალხის ინტერესებს და-
აკმაყოფილებს ერთის ან რამდენისამე წლის განმავლო-
ბაში, მაგრამ სამუდამოდ დააუძლურებს ერობას და იმის
მომავალ მოღვაწეობას სულ ერთიან გამოუთხროსო ძირს.
შიშს დიდი თვალეხი აქვს, და შეიძლება ზოგიერთი ქო-
ნებრივ ცენზის დამცველი გულწრფელად ჰფიქრობდეს,
რომ ქვეყანას უეცრივ აუარებელი ბოგანო, ესე იგი მუ-
შა-ხალხი დაატყდება თავს და დაჰლუწავსო! მაგრამ რა-
ტომ ერთს ისეთს მაგალითს მაინც არსად გვიჩვენებენ,
რომ ქონებრივ ცენზის გაუქმებას გამოეწვია ბოგანოთა
გამრავლება და იმათგან ქვეყნის კეთილდღეობის წალეკა?
პირიქით, ჩვენ ვიცით, რომ ნორვეგიაში, მაგალითად,

ქონებრივი ცენზი არ არსებობს ადგილობრივ თვითმმართველობისთვის, მაგრამ იქაური ერობა ამის გასო არც დაღუპულა და არც ქვეყნის კეთილდღეობა დაუნგრევია. თუ სიტყვა იმაზეა, ვინ უფრო ჰლუპავს ქვეყანას, უცხოეთიდან გადმოხვეწილი კაპიტალის პატრონები, რომელთაც ერთად-ერთი მიზანი ამოძრავებთ—გამორჩენა, თუ უცხოეთიდან მოსული მუშა-ხალხი, რომელიც ლუკმაპურისათვის ანებებს თავს სამშობლოს, უეჭველია ქონებრივის ცენზის მოსარჩლეებს ამ მარცხ თავის სასარგებლოდ ვერაფერი ვერ ეთქმით. გარდა ამისა, უნიადაგოა თვით ეს შიში ბოგანო, ხალხისა, ესე იგი მუშებისა; ეხლა მუშა-ხალხი სწორედ ის ელემენტია, რომელიც ყველა სხვა კლასებზე მეტის სიმტკიცით და გულმოდგინებით იცავს საქვეყნო კეთილდღეობის ინტერესებს, და ამიტომ იმათი მონაწილეობა ადგილობრივ საეროებო თვითმმართველობაში სასარგებლოც არის და სასურველიც.

ვიდრე ქვეყნის მარილს ფულისა და მამულის პატრონები შეადგენდნენ, ქონებრივ ცენზს თავისი გასამართლებელი საბუთი ჰქონდა. მაგრამ დრო იცვალა, ახალის აზრების ძალამ დაარღვია ძველი წარმოდგენები და ქონებრივ ცენზის გაუქმება ეხლა აუცილებელ საჭიროებად უნდა ჩაითვალოს.

საეროებო მოღვაწეთა არჩევნები ისე უნდა მოეწყოს, რომ, რაც შეიძლება, მჭიდრო კავშირი არსებობდეს ამომრჩეველთა და ამორჩეულთა შორის; ეს მოსახერხებელია მხოლოდ საყოველთაო, პირდაპირის, თანასწორის და ფარულის საარჩევნო ხმის უფლებით. 1864 წლის საეროებო დებულება გლეხებისთვის სამკეცს არჩევნებს აწესებს. ჯერ

ვოლოსტის წევრები უნდა აირჩნენ, შემდეგ ამათ უნდა აირჩიონ ამომრჩევლები ვოლოსტების ამომრჩეველთა შეკრებულებისთვის და მხოლოდ აქ მოხდება საერობო ხმოსნის არჩევა. უეჭველია, ასეთი წესი ხელს შეუწყობდა ერობის დაშორებას მცხოვრებთა სწორედ იმ ნაწილისაგან, რომელთათვისაც ყველაზე მეტად საჭიროა საერობო დაწესებულებებთან მჭიდრო კავშირის დაქერა და გამტკიცება.

ჯერ ისევ მესამოცდაათე წლებში სწერდა პროფესორი გრადოვსკი, სამაზრო საარჩევნო შეკრებულება რაღაც განყენებითი მოვლენაა, რომელსაც არავითარი ნიადაგი არა აქვს ცხოვრებაში, რომელმაც ისეთი დანაწილება მცხოვრებლებისა ჯგუფებად, როგორსაც საარჩევნო ხელშეკრულება იგულისხმებს, არ იცისო ეს აზრი თანდათან უფრო ნათლად მტკიცდებოდა რუსეთში ერობის ისტორიით და ეხლა ჩვენთვის არაფერი საჭიროება არ არის, სწორედ ის შეცდომა გავიმეოროთ, რომელიც ორმოცის წლის წინად გამოსცადა რუსეთმა. მაშინ გლეხების განთავისუფლება ახალი მოვლენა იყო და ამიტომ წინანდელ ყმებისა და ბატონების ერთს კრებულში ერთად მოქცევა თანასწორის ხმის უფლებით საერობო ხმოსნების ასარჩევად — მოუხერხებლად და თვით გლეხებისთვის საზიანოდ მიაჩნდათ; ეხლა გლეხი უკვე შეეჩვია თავისუფლებას და ეს ერთად-ერთი საბუთი მცხოვრებლების დანაწილებისა სამს «განყენებითს» შეკრებულებად აღარ არსებობს. თუ მცირე საერობო ერთეული იქმნა შემოდებული, მისი საერობო კრება აირჩევს ხმოსნებს მსხვილ საერობო ერთეულებისთვის და შეკრებულებანი საჭირო აღარ იქნებიან; თვით მცირე საერობო ერთეუ-

ლისთვის ხმოსნების არჩევა კი სულ ადვილი იქნება საყოველთაო და თანასწორობის პრინციპით.

Ⅴ

დამოუკიდებლობა ერობისა ადმინისტრაციისაგან.

როგორც ნათქვამი გვაქვს ზემოდ, 1864 წლის საერობო დებულება აკანონებს საერობო გამგეობათა თავმჯდომარეების დამტკიცებას გუბერნატორისაგან და შინაგან საქმეთა მინისტრისაგან. ამით გამოიხატება ერობის დამორჩილება ადმინისტრაციისადმი, მაგრამ მარტო ეს წესი არ განსაზღვრავს ერობისა და ადმინისტრაციის ურთიერთობას. მეცხრე მუხლი საერობო დებულებისა გუბერნატორს და შინაგან საქმეთა მინისტრს ავალებს, თვალ-ყური ადევნონ საერობო დაწესებულებათა მოქმედებას და განსაზღვრულს წესით „შეაჩერონ აღსრულება საერობო დაწესებულების ყოველის გადაწყვეტილებისა, რომელიც კანონის ან საერთო სახელმწიფო სარგებლობის წინააღმდეგია“. 1890 წლის საერობო დებულებით ადმინისტრაციის უფლება კიდევ უფრო ფართოდ არის შემოხაზული; სხვათა შორის, იმ კანონის ძალით გუბერნატორს იმ მოსაზრებითაც შეუძლიან შეაჩეროს აღსრულება საერობო დაწესებულებათა გადაწყვეტილებისა, რომ ეს გადაწყვეტილება პირდაპირ არღვევს ადგილობრივ სარგებლობას.

რადგან ჩვენთვის პრაქტიკული მნიშვნელობა 1864 წლის დებულებას აქვს, ამიტომ გავიცნოთ დაახლოვებით, რა ურთიერთობა არსებობს ერობისა და ადმინისტრაციის შუა ამ კანონით.

როგორც დებულების მეექვსე მუხლი ამბობს, საერობო დაწესებულებანი საერთოდ დამოუკიდებელივ ჰქმედობენ. ეს დამოუკიდებლობა ადმინისტრაციისაგან პრინციპია, დედა-აზრია, რომელსაც კერძო შემთხვევებისთვის კანონი რამდენადმე გვერდს უქცევს და გუბერნატორის ან შინაგან საქმეთა მინისტრის თანხმობას ანუ დამტკიცებას თხოულობს ერობის ზოგიერთ დადგენილებათა ასასრულებლად. გუბერნატორის დამტკიცება საჭიროა შემდეგ საერობო კრების გადაწყვეტილებისათვის:

- 1) აღსრულებაში მოყვანა საერობო შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვისა და ხარჯის განაწილებისა და შეწერისა;
- 2) დაყოფა საერობო გზებისა საგუბერნიო და სამაზროებად;
- 3) სამაზრო გზების ჩარიცხვა სასოფლოებად;
- 4) შეცვლა საერობო გზების მიმართულებისა;
- 5) გამართვა ადგილობრივ ნაწარმოებთა გამოფენისა;
- 6) საერობო გამგეობის წევრთა დროებით თანამდებობიდან გადაყენება;
- 7) გადაწყვეტილება შენობათა შესახებ; ღონისძიება ცეცხლის გაჩენის თავიდან აცდენისა და უკვე გაჩენილის გაქრობისათვის; აგრეთვე ღონისძიება საქონლის ქირის აცდენისა და მოსპობისთვის;
- 8) გადატანა ერთის ადგილიდან მეორეზედ სავაჭროსი და ბაზრობის ადგილისა, შეცვლა და გაუქმება მათის დაწყება-გათავების ვადისა; აგრეთვე შეცვლა მათის შინაგანის მოწყობა-მომართვის წესრიგისა იმ სოფლის საზღვართა შორის, საცა ასეთი ბაზრობა და ვაჭრობა იცის;
- 9) გადაკვეთა მაზანდისა ანუ ხელფასისა, რომელიც უნდა მისცენ ნავის პატრონებმა ნავის მუშებს ვადა-გადაცილებულ დგომისათვის. შინაურ ნავთ-სავალ წყლებზედ, როცა ცალკე პირობა არ არის დადებული ამ საგანზედ.

საერობო შემოსავალ-გასავალ აღრიცხვისა და ხარჯების გაწერის განხილვის დროს, გუბერნატორი უნდა დარწმუნდეს: 1) რომ შემოსავალ გასავალში არ ჩაურთავთ ისეთი ხარჯი, რომელიც არ ეთანხმება კანონით დადგენილს წესს; 2) ჩართულია თუ არა ხარჯი ყველა იმ საჭიროებისა, რომლის დაკმაყოფილებაც, კანონით, სავალდებულოა ერობისათვის; 3) ისეთი რამ ხომ არა არის-რა გადასახადად დადებული და გაბეგრული, რაც კანონით თავისუფალი უნდა იყოს ხარჯისა და გადასახადის შეწერისა და ბეგრის დადებისაგან; 4) უსწორ-მასწოროდ და მეტ-ნაკლებობით ხომ არა აქვს შეწერილი ხარჯი სახაზინო და საუფლისწულო უწყების მამულებს, შედარებით სხვა მამულებთან, 5) ჰყარავს თუ არა შემოსავალი და გადასახადი იმ ხარჯს, რომელიც სავალდებულოა ერობისათვის*).

გუბერნატორს საერობო კრებამ ყოველი თავისი დადგენილება უნდა აუწყოს, მაგრამ გუბერნატორის დამტკიცება მხოლოდ შემოდ ჩამოთვლილ შინაარსის გადაწყვეტილებისთვის არის საჭირო. თუ გუბერნატორი თანახმა არ არის საერობო კრების დადგენილების დამტკიცებაზე, შვიდის დღის განმავლობაში უნდა აუწყოს ეს საერობო კრებას და გამოსთქვას ამასთანავე ის მოსაზრება, რომლითაც ის ხელმძღვანელობს, კრების დადგენილებას რომ არ ამტკიცებს. საერობო კრება ამის შემდეგ ხელმეორედ განიხილავს თავის დადგენილებას და მოვალეა დაწვრილებით გამოიკვლიოს ყოველი გარემოება,

*) ესარგებლობთ კავკასიის ნამესტნიკის ბრძანებით დაბეჭდილ ქართულის თარგმანით.

რომელმაც საბუთი მისცა გუბერნატორს შენიშვნების გამოსათქმელად, და დაადგენს თავის საბოლოო გადაწყვეტილებას. ეს საბოლოო ხელმეორე გადაწყვეტილება პირდაპირ ძალაში შედის და აღსრულებაში მოჰყავთ, მხოლოდ გუბერნატორს უფლება აქვს, თავის პირადის პასუხისმგებლობით, შეიდის დღის განმავლობაში შეაჩეროს დადგენილების აღსრულება და საქმე გადასაწყვეტად წარუდგინოს უმართებელეს სენატს.

შინაგან საქმეთა მინისტრის დამტკიცება საერობო კრების შემდეგ გადაწყვეტილებისთვის არის საჭირო: 1) როცა ერობას უნდა იმოდენი სესხი აიღოს, რომელიც აღემატება მის ორის წლის შემოსავალს; 2) როცა უნდა საგუბერნიო საერობო გზები სასოფლო გზებად ჩარიცხოს; 3) როცა უნდა გადასახადი დააწესოს საერობო გზებზე სიარულისთვის; 4) როცა უნდა გაჰმარბოს ბაზრობა თოთხმეტს დღეზე მეტის ვადით და გადაიტანოს ერთის ადგილიდან მეორეზე, ან არსებულ ბაზრობის დაწყება—გათავების ვადა შესცვალოს; 5) როცა უნდა გადაიტანოს მდინარის ან ზღვის ნაპირიდან უკვე არსებული ნავთ-საყუდელი ერთი ადგილიდან მეორეზე; 6) როცა უნდა გაანაწილოს ქონება და სამადლო დაწესებულებანი საგუბერნიო და სამაზროებად; 7) როცა უნდა დაავალოს მემამულეთ და სოფლის საზოგადოებას მოსპობა მანე ცხოველისა და მწერისა, ან დაადოს სამაგიერო გადასახადი ფულად, აგრეთვე როცა უნდა შეიმუშაოს ამის შესახები სავალდებულო წესი კერძო კაცთა და სოფლის საზოგადოებისათვის.

შინაგან საქმეთა მინისტრმა, თუ ის თანახმა არ არის საერობო კრების გადაწყვეტილებისა, უნდა აუწყოს

ეს სათანადო საერობო გამგეობას ორის თვის განმავლობაში. ამ შემთხვევაში საერობო კრება ხელახლა განიხილავს საქმეს, დაადგენს თავის საბოლოო დადგენილებას და იმის პირს უგზავნის მინისტრს, ვიდრე დადგენილების განხორციელებას შეუდგებოდეს. თუ მინისტრი ისევ არ დაეთანხმა ამ ხელმეორე გადაწყვეტილებას, საქმეს სენატს გადასცემს გადასაწყვეტად.

როგორც ცხადად სჩანს ზემოხსენებულიდან, საერობო კრება გუბერნატორის და მინისტრის ბრძანებას ან განკარგულებას არ ემორჩილება; იმათ მხოლოდ სენატში საქმის გადასაწყვეტად შეტანის უფლება აქვთ. მაგრამ, ჯერ ერთი, რომ სასამართლოა წესით გადაწყვეტა იმ შინაარსის საქმეებისა, რომლებიც მინისტრს და გუბერნატორს შეუქლონათ სენატში გაასაჩივრონ, ყოველად მოუხერხებელია: ვინ უნდა გამოაკვლიოს, მაგალითად, ადგილობრივ საზოგადო მოღვაწეებზე უკეთესად, სად სჯობია ბაზრობის გამართვა, — იქ, სადაც წინადაც იმართებოდა, თუ სხვაგან სადმე, — ან სად სჯობია ნავთსაყუდელის გამართვა? ნუ თუ სენატი, რომლის წევრებსაც შეიძლება მხოლოდ გეოგრაფიულ ქარტაზე ჰქონდეთ ნანახი სადავო საქმის სამშობლო, უკედ განსჯის საქმეს, ვიდრე ადგილობრივი მცხოვრებლები? სენატის წევრები რომ ბრძენთა-ბრძენნი იყვნენ, ეს მაინც დაუჯერებელი იქნება. მეორე საბუთი 1864 წლის კანონით შექმნილ ურთიერთობის უვარგისობისა ის არის, რომ ადმინისტრაციას ხელში მუდამ საკმაოდ ძლიერი იარაღი რჩება საერობო მოღვაწეობის შესამოკლებლად და თითქმის გასაჭყლეტადაც: გრძელი მიწერ-მოწერა და საჩივრების წარმოება ისე დაავიანებს საქმეთა მიმდინარეო-

ბას, რომ აუცილებლად მავნებელი იქნება ეს ერობის მოქმედების ნაყოფიერებისთვის.

ერობა აუცილებლად უნდა ექვემდებარებოდეს სახელმწიფო არსებულს კანონებს და მისი მოქმედება კანონიერების მხრივ აუცილებლად სასამართლოს უნდა დაემორჩილოს. ამ მხრივ საჩივარი ერობის მოქმედებასა და დადგენილებაზე ყველას უნდა შეეძლოს—ადგილობრივ ადმინისტრაციასაც, ცენტრალურ დაწესებულებებსაც და კერძო პირებსაც; კანონიერების აღსადგენი გზა ყველასათვის თავისუფალი უნდა იყოს, მაგრამ ერობასაც იმდენივე მნიშვნელობა და ისეთივე ავტორიტეტი უნდა მიეცეს, როგორც ყველა სხვა სახელმწიფო დაწესებულებებისთვის არის საჭირო: ვიდრე სასამართლო არ გააუქმებს ერობის დადგენილებას, იმის შეჩერების უფლება არავის არ უნდა ჰქონდეს. გარდა ამისა, სრულიად უნდა აიკრძალოს ერობის მოქმედების გასაჩივრება სარგებლობის მიხედვით. ამგვარი საჩივარი პირდაპირ ეწინააღმდეგება თვითმმართველობის დედა-აზრს: თუ არსებობს სადმე ისეთი დაწესებულება, რომელსაც ერობაზე უმჯობესად შეუძლიან გაიგოს, რა არის სასარგებლო და რა არის მავნებელი, ერობის საქმეც მთლად ასეთს დაწესებულებას უნდა ჩაჰბარებოდა მაგრამ საქმეც სწორედ ის არის, რომ ამ მხრივ საერობო დაწესებულებებს ვერაფერს ვერ აჯობებს.

1864 წლის დებულება საერობო გამგეობათა თავმჯდომარეების დამტკიცებას ითხოვს ადმინისტრაციისაგან; ეს წესიც პირდაპირ ეწინააღმდეგება თვითმმართველობას: თუ გუბერნატორს ან შინაგან საქმეთა მინისტრს უკეთ შეუძლიან აირჩიოს ადგილობრივ საქმეების საწარმოებ-

ლად ღირსეული პირები, სულერთიან უნდა გაუქმდეს ერობა, რადგან გუბერნატორი და შინაგან საქმეთა მინისტრი უკეთესად უნდა იცნობდნენ საზოგადო მოღვაწეებსაც, მათს ნიჭსაც, მათს საქმის ერთგულეებასაც და თვით საქმესაც. ერობა იმიტომ შემოიღეს ყველგან, სადაც კი ის არსებობს; რომ ადმინისტრაცია უძლურია ადგილობრივ ცხოვრებისთვის ღირსეული პირები აირჩიოს და იმათ ჩააბაროს ადგილობრივ საქმეების წარმოება. თუ არსებობს ერობა, ის დამოუკიდებელი და თავისუფალი უნდა იყოს. თუ იმის თავისუფლებას შეჰბღალავენ და შეზღუდავენ, ეს წინააღმდეგობა იქნება. ცხოვრებას კი წინააღმდეგობა არ უყვარს.

1864 წლის დებულება აკანონებს, სამაზრო და საგუბერნიო კრება წელიწადში ერთხელ უნდა მოხდეს და ამასთანავე სამაზრო ათს დღეზე მეტი არ უნდა გაგრძელდეს და საგუბერნიო ოცს დღეზე მეტიო. ამ წესის გადაცდენა მხოლოდ გუბერნატორის ან შინაგან საქმეთა მინისტრის ნებართვით უნდა მოხდეს ხოლმეო. ესეც უცნაური და შეუწყნარებელი შევიწროებაა ერობის თავისუფლებისა. საერობო კრება საერობო საქმეების მოსახდენად ჰხდება, საერობო საქმეების უკეთესი მცოდნე საერობო კრებაა, მაგრამ იმას მაინც უფლება არა აქვს, იმდენი ხანი მოანდომოს ამ საქმეების მოწესრიგებას და მოწყობას, რამდენიც თვით კრების აზრით არის საჭირო; თუ გუბერნატორმა არ ინება, სამაზრო საერობო კრებამ მეთე დღეს შუაზე უნდა შესწყვიტოს თავისი მუშაობა და დაიშალოს. ასეთი წესი ყოვლად შეუფერებელია! ნუ თუ ადმინისტრაციამ უკედ იცის, რამდენი დღე არის საჭირო მორიგ საერობო საქმეების მო-

საწყობად და, თუ უკეთ არ იცის, რატომ მაინცა-და-
მაინც იმის ნებართვით უნდა შეეძლოს კრებას მეთერთ-
მეტე დღესაც განაგრძოს თავისი მუშაობა?! ეს წესი
ერთ-ერთი ნიმუშია ბიუროკრატიულ მზრუნველობისა
ქვეყნისათვის: ზრუნავს იმ საქმეებზე, რომლებისაც
არაფერი იცის, და მაინც-კი თავს არ ანებებს ამ
მზრუნველობას. ეს აღარ უნდა იყოს, ასეთი წესები
უნდა მოისპოს ქვეყანა, კაი ხანია, მოწიფდა; ხალხ-
მა, დიდი ხანია, აიღვა ფეხი და ადმინისტრაციის დაუ-
ხმარებლადაც სწორედ გაივლის. ერობა, რომელიც ეხლა
უნდა მთავრობას შემოიღოს ჩვენს ქვეყანაში, მთლად გა-
წმენდილი უნდა იყოს ადმინისტრაციის მზრუნველობისა-
გან, მთლად დამოუკიდებელი უნდა იყოს გუბერნატო-
რისა და სხვა მოხელეებისაგან. თუ ერობას ისევ უფრო
სები ეყოლება, ის სჯობია, სულაც ნუ შემოიღებენ იმას
ჩვენს ქვეყანაში.

გ. რცხილაძე.

თვალსაჩინო შეცდომები

მოთხრობაში: ტურიკო, მგელია და თოლია.

ბჰპრ- დი.	სტრუქციანი.	ა წ ი ს.	უნდა იყოს.
6	6—ზევ.	ჰნახარდენ	ჰნახავდენ
17	7—ქვ.		
18	5—ზევ.	უერთდება	უერთდებოდა
21	3—ზევ.	გათხრეზილი	გათხრეწილი
26	8—ზევ.	წკლუმპები	წკუმპლები
33	13—ზევ.	გამარჯვება.	გამარჯვება,
34	9—ზევ.	სძმარავდესო	სძმარავსო
36	12—ქვ.	წელანდელივათ	წელანდელივით
42	4—ზევ.	კიდევ	კიდევ
46	5—ქვ.	ხალხში	სახლში
63	3—ქვ.	დამაურველები.	დამაურვებელი
64	7—ზევ.	მოიქცე	მოიქცეს
66	7—ქვ.	ამათ	ამაოა
69	5—ზევ.	ენახოთ.	ენახოთ,
72	13—ქვ.	ძალასა	ძალისა
75	14—ზევ.	დასდევდა	დასდევდა,
77	3—ზევ.	სიტყვები	სიტყვები
78	3—ქვ.	წინად ძაღლის აღერსი	ძაღლის აღერსი
80	7—ქვ.	მგელის-კერძო	მგლის-კერძო
81	15—ზევ.	ისა და ეშმაკი თოლია	ისა და ეშმაკი— თოლია
84	5—ზევ.	შეზართა	შეჰზარა.
86	5—ზევ.	არც-კი სჯერო- და თოლია	არც-კი სჯეროდა, რომ თოლია.

ი 3838
1905

საპოლიტიკო და სალიბერალური გაზეთი

„ი ვ ე რ ი ა“.

1905 წ.

გამოდის ყოველ-დღე.

წლის განმავლობაში რედაქცია დაურიგებს ხელის-მოამწერლებს.

პრემიალ 12 წიგნს

საერთო² სათაურით: „ივერიის ბიბლიოთეკა“, რომელშიაც მოთავსებული იქნება: ბელეტრისტული და სამეცნიერო თხზულებანი და წერილები ქართველ და უცხო მწერალთა.

გაზეთის ფასი: 1 სექტემბრიდან წლის დამლევამდის 4 მან., რომლის გადახდა ნაწილ-ნაწილადაც შეიძლება.

ცალკე ნომერი გაზეთისა ღირს 3 კაპ.

რედაქცია იმყოფება ფრეილინის ქუჩაზე, № 5.

საფოსტო აღრესი: Тифлисъ, Редакція газ. „Иверія“.

სტამბა აშხანაგობისა „შრომა“.